

ARISTOTELES

Præcepta
DOCTRINÆ
Logicæ, Ethicæ, Physicæ,
Metaphysicæ, Sphericæq;
Brevibus Tabellis compacta:

UNA
*Cum Quæstionibus Physicæ
controversis*

à M. JOANNE STIERIO.
EDITIO QUARTA.
Typis R. Danielis.

DOCTORES SCHOLASTICI

Londini: ex officina Rogeri Danielis.

M
P
m
de
pi
di
ce
au
di
se
pa
ra
te
m
ve
fo
sc
sc
pr
Gr

*Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis, Consultissimis,
splendore generis, virtute, eruditione, prudentia, & rerum usu
præclarissimis Viris,*

Dominis Consulibus, Syndicis, & reliquis celeberrimæ

Erfurtenſium Reipublicæ Senatoribus gravissimis,

*Dominis, Patronis, & Fautoribus suis omni observantia colendis
S. D.*

Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi,
splendore generis, virtute, eruditione, prudentia,
& rerum usu præclarissimi Viri, Domini, Patroni,
& Fautores omni observantia colendi, Logicæ
Peripateticæ Præcepta, quæ mihi & fidei meæ commissa, me-
moriam, nec non perspicuitatis ergo, quondam in Tabulas re-
degi, nunc amicorum meorum sollicitationibus per motus ty-
pis prodo: non ut in tanta Logicatorum librorum à viris eru-
ditissimis hucusque in publicum emissorū copia, nova præ-
cepta studiosæ juventuti obtrudam, eamque ab optimorum
autorum lectione abducam: Sed ut tantummodo memoriæ
discentium, pro quibus solis hæc qualia qualia efformata, in-
serviam. Quantum enim Tabulæ, in quibus multa alioqui
passim & sparsim tradita sub uno continentur intuitu, memo-
riæ prosint, aliis judicandum relinquo. Ediderunt quidem an-
te hæc Viri Clarissimi Tabulas Logicas, quæ suam merito
merentur laudem; sed pleriq;, omisſis præceptis Aristotelicis,
vel sua, hoc est, suis verbis concepta, vel Rami, cujus Philo-
sophia fere passim exulat, suffecerunt, quæ si adolescentes edi-
ſcant, ubi ad Academiam veniunt, alia ex Peripateticorum
scriptis memoriæ mandare duplicato labore coguntur. Hoc ut
præcaveretur malum, Aristotelis definitiones ac divisiones
Græcas, quæ in nonnullis Academiis à Candidatis Philoso-

phia requiri solent, quantum fieri potuit, retinui; additis interdum dilucidis explicationibus ac notis necessariis Philippi Du Trieu, cujus Dialectica jam multorum teritur manibus: Ubi autem ex Aristotele definitiones, ac divisiones haberi non potuerunt, substitui aliorum probatorum autorum verba. Quid? nil nisi quod ab aliis bene dictum adolescentes hic habebunt. Tantum igitur abest, ut tyrones & discipulos ab optimorum autorum lectione avocem & abducam, ut potius invitem & adducam: Cum enim tum ob discipulorum memoriam, tum ob pagellarum interdum angustiam definitionum, divisionum, & regularum exempla, limitationes, uberriores explicationes, nec non alia scitu haud indigna, sint ommissa: ideoque de illis ut unus vel alter liber Logicus tanquam praeceptor mutus consulatur, semperque cum his Tabulis jungatur, suadeo atque moneo. Vobis vero, Viri Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi, Domini Patroni & Fautores honorandi, hasce pagellas Logicas, ea, qua par est, animi subiectione consecrare volui, propter benevolam V. Magn. Nob. & Ampl. erga literarum studia affectionem, quae ex vestrarum scholarum amplificatione, illustratione, conservatione & munificentissima nutritione, necnon fideli inspectione & necessaria correctione satis cognosci potest. Ut igitur V. Magn. Nob. & Ampl. hoc quidquid est chartacei munusculi fronte serena suscipere, favorisq; sui radios in me quoque derivare non dedignentur, etiam atque etiam oro. Valere quam felicissime. Dab. 18. Sept. Anno 1628.

V. Magnif. Nob. & Amplit.

submitte colens

M. JOANNES STIER.

Index Titulorum Logicæ.

Proæmium.

De Natura & Constitutione Logica pag. 1

Traçt. I. Partis Communis.

De Prædicabilibus & Prædicamentis.

Cap. I. *De Prædicabilibus in genere,* 2

2. *De Genere,* 3

3. *De Specie,* *ibid.*

4. *De Differentia,* 4

5. *De Proprio,* 5

6. *De Accidente,* 6, & 7

7. *De Antepredicamentis in genere,* 8

8. *De Prædicamentis in genere,* *ibid.*

9. *De Substantia,* 9

10. *De Quantitate,* 10

11. *De Qualitate,* 11

12. *De Relatis,* 12

13. *De sex ultimis Prædicamentis,* *ibid.*

14. *De Postpredicamentis,* 13

Traçt. II. Partis Communis.

De Enunciatione.

Cap. I. *De Nomine, Verbo, & Oratione,* 14

2. *De Enunciatione in genere,* 15

3. *De Enunciationis divisione secundum*

Essentiam, *ibid.*

4. *De Enunciationis divisione secundum*

Qualitatem & Quantitatem, 16

5. *De Enunciationis divisione secundum*

Materiam, *ibid.*

6. *De Oppositione & Æquipollentia,* 17

7. *De Conversione,* 18

8. *De Enunciatione Composita,* *ibid.*

Traçt. III. Partis Communis.

De Syllogismo formaliter considerato.

Cap. I. *De Syllogismo in genere,* 19

2. *De Syllogismi Principiis materialibus,* *ibid.*

3. *De Principiis formalibus,* 20

4. *De Principiis regulativis,* 21

5. *De Principiis perficientibus,* 22

6. *De inventione Medii,* *ibid.*

7. *De Analyfi Syllogismi,* 23

8. *De Inductione, Exemplo, & Enthymemate,* *ibid.*

9. *De Sorite, Syllogismo Composito, &*

Dilemmate, 34

Traçtatus I. Partis Propriæ.

De Syllogismo Demonstrativo.

Cap. I. *De Demonstratione in genere,* 25

2. *De Gradibus necessitatis,* 26

3. *De Speciebus Demonstrationis,* *ibid.*

4. *De Proprietatibus Demonstrationis,* 27

5. *De Effectibus & Fructibus Demonstrationis,* *ibid.*

6. *De Divisione,* 28

7. *De Definitione,* 29

8. *De Methodo,* 30

Traçt. II. Partis Propriæ.

De Syllogismo Topico.

Cap. I. *De Syllogismo Topico.* 31

2. *De locis Topicis in genere.* *ibid.*

3. *De Locis Invenientis.* 32

4. *De Locis Coniunctis.* *ibid.*

5. *De Locis Causarum, Effectuum,*

Antecedentium, Consequentium, &

Adiutorum. 33

6. *De Locis disjunctis.* 34

7. *De Loco Authoritatis.* *ibid.*

Traçt. III. Partis Propriæ.

De Syllogismo Sophistico.

Cap. I. *De Syllogismo Sophistico.* 35

2. *De Fallaciis.* 36

3. *De Solutione Fallaciarum.* 37

Paralipomena.

De Terminorum Varietate, 38, & 39

De Suppositione, 40, & 41

A 3

Index

Index Titulorum *Ethica*.

<i>Proæmium.</i>			
<i>De Natura & Constitutione Ethica.</i>	1	<i>6. De Fortitudine.</i>	8
<i>Pars I. Philosophiæ Moralis.</i>		<i>7. De Temperantia.</i>	9
<i>De Summo Bono.</i>		<i>8. De Liberalitate.</i>	10
<i>Cap. I. De Appellationibus & proprietatibus Summi Boni.</i>	2	<i>9. De Magnificencia.</i>	11
<i>2. Quid sit Summum Bonum.</i>	3	<i>10. De Magnanimitate.</i>	12
<i>3. De Causa Efficiente & Subiecto Summi Boni.</i>	ibid.	<i>11. De Modestia.</i>	ibid.
<i>4. De Accidentibus Summi Boni.</i>	4	<i>12. De Mansuetudine.</i>	13
<i>Pars II. Philosophiæ Moralis.</i>		<i>13. De Virtutibus Homiliticis, Comitate, Veritate, & Urbanitate.</i>	14
<i>De Virtute.</i>		<i>14. De Iustitia.</i>	15
<i>Cap. I. De Virtute in Communi.</i>	4	<i>15. De Jure.</i>	16
<i>2. De Virtute Morali communi.</i>	5	<i>16. De Semivirtutibus, Continentia & Tolerantia.</i>	17
<i>3. De Principiis actionum humanarum.</i>	6	<i>17. De Virtute Heroica.</i>	18
<i>4. De Affectibus.</i>	7	<i>18. De Voluptate.</i>	ibid.
<i>5. De divisione Virtutis Moralis.</i>	ibid.	<i>19. De Amicitia.</i>	19
		<i>20. De Virtutibus Intellectualibus in Communi.</i>	20
		<i>21. De Intelligentia, Scientia, & Sapientia.</i>	ibid.
		<i>22. De Prudentia, & Arte.</i>	21

Index Titulorum *Physica*.

<i>Proæmium.</i>		<i>Tract. II. Partis Generalis.</i>	
<i>De Natura & Constitutione Physices. p. I</i>		<i>De Affectionibus Corporum Naturalium.</i>	
<i>Tract. I. Partis Generalis.</i>		<i>Cap. I. De Motu in communi.</i>	6
<i>De Principiis Corporum Naturalium.</i>		<i>2. De divisione Motus ratione principii & ratione mobilis.</i>	7
<i>Cap. I. De Principiis internis in communi.</i>	2	<i>3. De divisione Motus ratione Terminum ad quem.</i>	8
<i>2. De Materia prima.</i>	3	<i>4. De Quiete.</i>	ibid.
<i>3. De Forma.</i>	ibid.	<i>5. De Finito & Infinito.</i>	9
<i>4. De Privatione.</i>	4	<i>6. De Loco.</i>	10
<i>5. De Natura.</i>	ibid.	<i>7. De Vacuo.</i>	11
<i>6. De Causa Efficiente & Fine.</i>	5	<i>8. De Tempore.</i>	ibid.
<i>7. De Fortuna & Casu, itemque de Monstro.</i>	ibid.		

Tract.

Index Titulorum Physicæ.

Tract. I. Partis Specialis.

De Mundo & corporibus simplicibus.

Cap. I. De Mundo.	11
2. De Cælo.	13
3. De Sphæris cælestibus, Stellis & Galaxia.	14
4. De Elementis in communi.	15
5. De Igni & Aere.	16
6. De Aqua & Terra.	17

Tract. II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis, & mutationum physicarum.

Cap. I. De Qualitatibus primis.	18
2. De Qualitatibus secundis.	19
3. De Qualitatibus occultis.	ibid.
4. De actione & passione Elementorum, ut & de Contactu.	20
5. De Alteratione.	21
6. De Generatione & Corruptione.	ibid.
7. De Mixtione.	22
8. De Temperamento.	ibid.

Tract. III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfecte mixtis, seu de Meteoris.

Cap. I. De Meteoris in communi.	23
2. De Meteoris Ignitis puris.	24
3. De Cometis.	25
4. De Fulmine, Tonitru & Fulgure.	26
5. De Nube, Pluvia & Nive.	27
6. De Grandine, Rore, Pruina, Nebula & Glacie.	28
7. De Fontibus, Fluminibus & Mari.	29
8. De Ventis.	30
9. De Terra motu.	31
10. De Voragine & Halone.	ibid.
11. De Virgis, Paveiliis & Iride.	32

Tract. IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfecte mixtis.

Cap. I. De perfecte misti generatione & putredine.	33
2. De Affectionibus perfecte misti similariibus.	34
3. De Metallis.	35
4. De Lapidibus.	36
5. De Mediis Mineralibus.	37
6. De Plantis.	38
7. De Animalibus.	39

Tract. V. Partis Specialis.

De Partibus humani corporis.

Cap. I. De Humoribus et Spiritibus.	40
2. De Partibus Similariibus.	41
3. De Capite.	42
4. De Trunco.	43
5. De Artubus.	44
6. De Partibus naturalibus.	45
7. De Partibus vitalibus.	46
8. De Parte animali, nempe Cerebro.	ibid.

Tract. VI. Partis Specialis.

De Anima.

Cap. I. De Anima in Communi.	47
2. De Anima vegetante.	ibid.
3. De Facultate Nutritiva.	48
4. De Facultate Augmentativa.	49
5. De Facultate Generativa.	50
6. De Vita et Morte.	51
7. De Anima Sentiente.	ibid.
8. De Facultate Cognoscitiva, seu de Sensibus in Communi.	52
9. De Visu.	53
10. De Auditu.	54
11. De Olfactu.	55
12. De Gustu.	56
13. De Tactu.	ibid.
14. De Sensibus internis.	57
15. De Somno, Somniis et Vigilia.	58
16. De Facultate Appetitiva.	59

Index Quaestionum.

17. De Facultate Locomotiva.	60	19. De Intellectu.	61
18. De Anima intelligente.	ibid.	20. De Volumine.	62

Index Quaestionum.

Prooemium.

Quaestio I.

<p>AN Physica sit Scientia.</p> <p>2. An Subjectum Physica sit corpus naturale, quatenus naturale.</p>	<p>pag. 1</p> <p>2</p>
---	------------------------

Pars Generalis Physices.

Sectio Prima.

Quaest. I.

An principia ab Aristotele lib. 1. phys. c.	5. t. 42. recte definiatur.	3	
2. An principia sint contraria.			
3. An tria sint principia.		ibid.	
4. An deus Materia prima.		6	
5. An Materia prima ab Aristotele lib.			
1. phys. c. 9. t. 82. recte definiatur.		7	
6. An Materia prima sit pura potentia.		8	
7. An Materia prima appetat formam.		9	
8. An Forma educatur de potentia Materiae.		10	
9. An privatio sit principium.		ibid.	
10. An Natura ab Aristotele lib. 2. phys.			
c. 1. t. 3. recte definiatur.		12	
11. An de definitione naturae tum principium actuum, h. e. forma; tum principium passivum, h. e. materia comprehendatur.		13	
12. An anima, praesertim rationalis, sit natura.		15	
13. An finis sit causa.		16	
14. An natura agat propter finem.		17	
15. An fortuna & casus sint in rebus.		18	

Sectio Secunda.

Quaest. I.

An motus ab Aristotele lib. 3. phys. c. 2.	
--	--

1. 6. recte definiatur.	19
2. An motus fieri possit in instanti.	21
3. An omne quod movetur ab alio moveatur.	22
4. An movens & motum debeant esse simul.	23
5. An motus projectorum fiat per impulsu à projiciente impressum, an vero à solo aere circumstante.	24
6. An motus recte dividatur in rectum, circularem, et mixtum.	25
7. An viribus natura dari possit infinitum actu.	26
8. An Locus ab Aristotele lib. 4. phys. c.	
4. t. 42. recte definiatur.	28
9. An duo corpora possint esse simul in eodem loco.	29
10. An deus Vacuum in rerum natura.	30
11. An Tempus ab Aristotele lib. 4. phys.	
c. 11. t. 101. recte definiatur.	31
12. An tempus sit verum ens reale in natura rerum existens.	32

Pars Specialis Physices.

Sectio Prima.

Quaest. I.

An Mundus sit perfectus.	33
2. An caelum ex materia et forma constet.	34
3. An motus circularis caelo sit naturalis.	35
4. An caelum sit rotundum.	36
5. An caelum agat in hac inferiora.	37
6. An caelum sit diversa natura à corporibus sublunariis.	38
7. An	39

Index Quaestionum.

7. An Lux sit corpus, vel substantialis forma astrorum. 39
 8. An omnes stella lumen à sole nutrentur. 40
 9. An elementa ab Aristotele lib. 3. de caelo c. 3. t. 3. recte definiantur. 41
 10. An elementum possit generari ex quo libet. 42
 11. An elementa in suis locis gravitatem & levitatem habeant. ibid.
 12. An duo elementa sint gravia, et duo levia. 43
 13. An sub concavo Luna detur elementum ignis. 45
 14. An aer sit elementum humidissimum. 46
 15. An aer sit calidus. 47
 16. An terra, an vero aqua sit elementum frigidissimum. 48
 17. An Terra sit rotunda. 49
 18. An terra caelo comparata instar puncti se habeat. 50

Sectio Secunda.

Quaest. I.

- An sint quatuor prima qualitates elementares. 50
 2. An Aristoteles lib. de gen. et cor. cap. 2. quatuor primas qualitates recte definiat. 51
 3. An symbolica elementa in sese facilius transmutentur 52
 4. An qualitates elementorum symbolica differant specie 53
 5. An qualitates primae sint elementorum formae substantiales 54
 6. An actio sit in agente, an vero in patiente 55
 7. An inter agens et patients detur actio reciproca 57
 8. An alteratio nobilissima sit motus speciei 58
 9. An detur substantialis generatio 59

10. Angeneratio substantialis ab Aristotele lib. 2. de gen. et cor. s. 2. 3. recte definiatur ibid.
 11. An corruptio sit dicenda naturalis 60
 12. An unius generatio sit. alterius corruptio, et contra 61
 13. An elementa secundum suas formas maneant in mixto 62
 14. An temperamentum sit quinta qualitas à primis diversa 64

Sectio Tertia.

Quaest. I.

- An anima sit accidens 65
 2. An anima ab Aristotele lib. 2. de anima c. 1. t. 6. recte definiatur ibid.
 3. An anima ab Aristotele lib. 2. de anima c. 2. t. 24. recte definiatur 67
 4. An Anima recte distribuasur in Vegetantem Sentientem, et Intelligentem 68
 5. An anima sit in toto corpore, an vero in aliqua tantum ejus parte 69
 6. An in uno vivente sint plures anima 71
 7. An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur 73
 8. An fames et sitis ab Aristotele l. 2. de anima c. 3. t. 28. recte definiatur 75
 9. An quod augetur, ejus qualibet pars augeatur 76
 10. An generare sibi simile sit naturalissimum et praestantissimum opus viventis ibid.
 11. An species aliqua sensibus ad operationes obviandas imprimantur 77
 12. An sint quinque sensibilia communia 78
 13. An sint quinque Sensus externi 79
 14. An sensus laedatur ab excellenti sensibili 82
 15. An visio fiat recipiendo, an vero emittendo ibid.
 16. An sonus sit in corporibus sonantibus, an v. in corpore intercepto v. g. aere 83
 17. An

Index Titulorum metaphysicæ.

<p>17 <i>An odor consistat in sicco comprehendente & superante humidum</i> 84</p> <p>18 <i>An Gustus distinguatur à Tactu</i> 85</p> <p>19 <i>An sensus & Tactus sit unus</i> 86</p> <p>20 <i>An sensus exterior suam animadvertat sensationem</i> 87</p> <p>21 <i>An sensus externi sint in corde, an vero in cerebro</i> ibid.</p> <p>22 <i>An bruta valeant ratione, an vero</i></p>	<p><i>phantasia ope, & per instinctam naturalem opera sua perficiant</i> 88</p> <p>23 <i>An anima rationalis sit forma adstans, an vero informans</i> 90</p> <p>24 <i>An anima rationalis sit immortalis</i> 91</p> <p>25 <i>An singulare sensibile intellectu percipi possit</i> 92</p> <p>26 <i>An voluntas reipsa differat ab intellectu</i> 93</p>
---	--

Index Titulorum metaphysicæ.

<i>Proæmium.</i>		
<p><i>De Natura et Constitutione Metaphysicæ</i></p> <p style="padding-left: 20px;"><i>Pars Generalis Metaphysicæ.</i></p> <p>Cap. I. <i>De Natura et Distinctionibus entis</i> 1</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>De Affectionibus entis in communi</i> 2</p> <p style="padding-left: 40px;">3 <i>De Uno</i> ibid.</p> <p style="padding-left: 40px;">4 <i>De Vero</i> 3</p> <p style="padding-left: 40px;">5 <i>De Bono</i> 4</p> <p style="padding-left: 40px;">6 <i>De Actu</i> 5</p> <p style="padding-left: 40px;">7 <i>De Potentia</i> 6</p> <p style="padding-left: 40px;">8 <i>De Principio et Principiato</i> 7</p> <p style="padding-left: 40px;">9 <i>De Causa et Causato in communi</i> 8</p> <p style="padding-left: 40px;">10 <i>De Materia</i> 9</p> <p style="padding-left: 40px;">11 <i>De Forma</i> 10</p>	<p>Cap. I. 2. <i>De Causa efficiente</i> 11</p> <p style="padding-left: 20px;">13 <i>De Fine</i> 12</p> <p style="padding-left: 20px;">14 <i>De Necessario & Contingente</i> 13</p> <p style="padding-left: 20px;">15 <i>De Simplici & Composito</i> 14</p> <p style="padding-left: 20px;">16 <i>De Toto et Parte</i> 15</p> <p style="padding-left: 20px;">17 <i>De Eodem et Diverso</i> 16</p> <p style="padding-left: 20px;">18 <i>De Distinctione</i> 17</p> <p style="padding-left: 20px;">19 <i>De Oppositione</i> 18</p> <p style="padding-left: 20px;">20 <i>De Universalis et Singulari</i> 19</p> <p style="padding-left: 20px;">21 <i>De Finito et Infinito</i> 20</p> <p style="padding-left: 20px;">22 <i>De Perfecto et Imperfecto</i> 21</p>	
<i>Pars Specialis Metaphysicæ.</i>		
<p>Cap. I. <i>De Substantia</i> 7</p> <p style="padding-left: 20px;">2 <i>De Accidentibus Primariis</i> 9</p> <p style="padding-left: 20px;">3 <i>De Accidentibus Secundariis</i> 10</p>	<p>22</p> <p>23</p> <p>24</p>	

Index Titulorum Doct. Sphæricæ.

Tract. III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phenomenis.

Cap. I. De Ortu & Occasu Stellarum poetico	12
2 De Adscensionibus & Descensionibus Signorum	13
3 De Diebus & Horis	14
4 De Annis & Mensibus	15
5 De Aspectibus Planetarum	16
6 De Phasibus Luna	ibid.
7 De Eclipsibus	17

Appendix Geographica.

De Zonis & Climatibus	18
Tabula ostendentes qua Signa recte, quæve oblique oriantur	19
Tabula adscensionum rectarum 20. &	21
Tabula adscensionum obliquarum ad altitudinem poli 52. grad. 22, &	23
Tabula adscensionum obliquarum ad altitudinem poli 51. grad. 24, & 25	

Proæmium.

De Natura & Constitutione Astronomiæ	1
--------------------------------------	---

Tract. I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

Cap. I. De Sphæra Materiali	2
2 De Sphæris Cælestibus	3
3 De Stellis Errantibus. sive Planetis	4
4 De Stellis fixis	5

Tract. II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

Cap. I. De Circulis in genere	6
2 De Horizonte	7
3 De Meridiano	8
4 De Equatore	ibid.
5 De Zodiaco	9
6 De Coluris	10
7 De Tropics	11
8 De Polaribus	ibid.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Logica.

I. Nomen, circa quod duo observanda:

1. *Ἐπικολογία*, seu unde dicatur *Logica*? R. *LOGICA* dicitur ἀπὸ τοῦ λόγου, scil. ἐνδεδότω, à ratione, quam informat ac perficit. Vulgo dicitur hæc disciplina *DIALECTICA*, ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, hoc est, differere, colloqui cum aliquo.
2. *Quomodo differunt Logica & Dialectica*? R. *LOGICA* se habet ut Totum, nec tantum de probabilibus, sed etiam de necessariis agit: *DIALECTICA* vero se habet ut Pars, quæ agit tantum de Topicis & probabilibus.

II. *Definitio*. *LOGICA* est habitus intellectualis instrumentalis mentis nostræ discursum informans, ut ipsa verum à falso accurate discernere possit.

III. *Subiectum* quod est vel

Inhabescentia, quod est intellectus humanus, cui *Logica* subjèctive inest.
Operationis live *Objectum*, quod sunt res omnes quatenus notionibus secundis substant. (Res omnes sunt Materiale, seu res considerata: quatenus substant notionibus secundis est Formale, seu modus considerandi.)

IV. *Finis*, qui est vel

Internus, qui in ipsa arte comprehenditur, & est Syllogismus, ad quem fere omnia in *Logica* referuntur.
Externus, qui quasi extra artem positus, & est discernere verum à falso.

COMMUNEM, quæ explicat ea quæ formæ Syllogismi inserviunt, & subdividitur secundum triplices operationes mentis, in tres *Tractus*;

V. *Divisio*.
Logica dividitur in partem

PROPRIAM, quæ explicat ea quæ materiæ Syllogismi inserviunt, & subdividitur secundum triplicem Syllogismi materiam, in tres *Tractus*;

1. De prædicabilibus & prædicamentis, quæ pertinent ad primam mentis operationem, quæ rem sine affirmatione & negatione cognoscimus.
2. De Enunciatione, quæ pertinet ad secundam mentis operationem, quæ aliquid alicui adtribuimus, vel ab eo removemus.
3. De Syllogismo formaliter considerato, qui pertinet ad tertiam mentis operationem, quæ ex una vel pluribus propositionibus alterum colligimus.
1. De Syllogismo Demonstrativo, qui fit ex materia necessaria.
2. De Syllogismo Dialectico, seu Topico, qui fit ex materia probabilis.
3. De Syllogismo Sophistico, qui fit ex materia falsa speciem veri habente.

Tractatus I. Partis Communis.

De Prædicabilibus & Prædicamentis.

CAP. I.

De Prædicabilibus in genere.

I. Nomen, cu-
jus observe-
tur

Ἐτυμολογία. PRÆDICABILIA, quæ Græce dicuntur κατηγορήματα seu κατηγορήματα à verbo κατηγορεῖν, quod hoc loco idem est quod affirmative de aliquo dici, nomen habent à prædicando, non quod semper & ubique prædicentur, siquidem & subjiciuntur, sed quod de aliis prædicari apta sint. Prædicatum autem dicitur illud, quod ætè jam prædicatur. Συνοψις. Prædicabilia etiam vocantur *Universalis*, quia quæ de aliis prædicari apta sunt, vel universaliora sunt & communiora suis subjectis, vel æque late patentia.

II. Quid sint? R. Καθολυ λέγεται ὁ ἐν πλείονι πένονα κατηγορεῖσθαι. *Arist. l. de interp. c. 3.* UNIVERSALE dicitur, quod de pluribus per naturam aptum est prædicari: Id est, Universale est terminus simplex, qui, quantum est ex vi significationis quam habet, aptus est vere affirmari de pluribus univoce ac divisim, & (si mentem Porphyrii species) intrinsece, idque ratione rei veræ & unius naturæ. *Vide Du Tillet. 17. 1. p. 2. 6. 1. a. 1.*

III. Quodnam sit fundamen-
tum Prædi-
cabilium? R.
Res Singu-
lares seu
INDIVI-
DUA, de
quibus duo
notanda:

1. Quid sint? R. Ἀτομὸν ὄντι ὁ ἐν ἑὶς λόγῳ ἦν καὶ μὴ ὡς λέγεται. *Porphy. in Isag. c. 3.* INDIVIDUUM est, quod de uno solo singularium dicitur: Id est, Individuum est terminus simplex, qui, ex vi significationis quam habet, non est aptus vere affirmari de multis univoce & divisim, sed tantum de uno: ut, *Joannes, Petrus, Bucephalus, &c.*
2. Quotuplicia sint? R. Individuum est quadruplex:
 1. Determinatum ex nomine, quod est nomen proprium aliquis rei: ut, *Petrus.*
 2. Determinatum ex demonstratione, quod constat nomine communi & pronomine demonstrativo: ut, *hic homo.*
 3. Vagum, quod constat nomine communi & signo particulari: ut, *aliquis homo.*
 4. Ex hypothesi, quod absolute quidem ex vi significationis suæ dici potest de multis, facta tamen certa suppositione de uno tantum potest affirmari: ut, *Filius Mariæ, pro Christo.*

IV. Quot sint? R. Prædicabilia sunt quinque, & prædicantur vel in

Quid, ut

Quale, vel

GENUS, Cap. 2.

SPECIES, Cap. 3.

Essentiale: ut D. DIFFERENTIA, Cap. 4.

Necessario, ut, PROPRIUM, Cap. 5.

Accidentale, & quidem vel Contingenter, ut, ACCIDENS, Cap. 6.

PARTIS COMMUNIS.

3

CAP. II.

De Genere.

De GENERE duo notanda :

I. *Quid sit?* R. Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλείων καὶ διαφορίων τῶ εἶδος ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. 1. *Top. c. 5.* GENUS est quod de pluribus & differentibus Specie in quaestione quid sit prædicatur : ut, *animal est genus respectu hominis & bruti.* (Differre Specie, 1. *Metaph. c. 1.* dicuntur ea, quæ sub eodem genere diversas habent definitiones. In quaestione quid sit illud prædicatur, quo apte respondetur quaerenti quid sit res : v.g. *Animal prædicatur de homine in quaestione quid est, quaerenti enim quid est homo, respondetur, est animal.*

II. Quotuplex sit? R. GENUS est vel

GENERALISSIMUM seu SUMMUM. Γένος γυναικώτατον ἐστὶν ἄνθρωπος ὃ ἐκ αὐτοῦ ἐστὶν ἄλλο ἡ παραθεσινὰς γένος. *Porphyr. in Isagog. cap. 3.* Genus generalissimum est, supra quod non est aliud Genus superius. *Huiusmodi genera sunt decem : Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, Habitus.* SUBALTERNUM. Γένος ὑπὸ πολλῶν ἐστὶν, ὃ γένος ἐστὶν ἡ δὲ ἐστὶν πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενον. Genus subalternum est, quod Genus & Species est ad aliud atque aliud relatum. Genus est respectu inferiorum : ut, *animal respectu hominis* ; Species vero est respectu superiorum : ut, *animal respectu corporis.* Vide lineam prædicam. pag. seq.

CAP. III.

De Specie.

De SPECIE duo notanda :

I. *Quid sit?* R. εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλείων καὶ διαφορίων τῶ ἀεὶ ὁμοῦ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. *Porphyr. cap. 3.* SPECIES est, quæ de pluribus & differentibus numero in quaestione quid sit prædicatur : *Id est, Species est, quæ dicitur tantum de differentibus numero : ut, homo respectu Joannis, Petri, &c.* (Differentia numero & non specie, dicuntur differentia numero tantum : ut sunt individua unius speciei, v. r. *Joannes & Petrus.* Additur etiam particula exclusiva tantum ad verbum dicitur, ut excludatur genus comparatum ad individua ejusdem speciei ; v.g. *Animal dicitur quidem de differentibus tantum numero, scil. Joanne & Petro, sed non dicitur tantum de illis, cum etiam prædicetur de differentibus Specie, scil. homine & bruto.*)

II. Quotuplex sit? R. SPECIES est

1. vel SUBJICIBILIS, quæ respectum habet ad Genus. εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλείων ὡς τὸ γένος, καὶ τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται. Species est, quæ collocatur sub Genere, & cui Genus attribuitur in quaestione quid est : ut, *homo respectu animalis.* 2. vel PRÆDICABILIS, quæ respectum habet ad individua, de quibus tantum prædicatur : ut, *homo respectu Petri, Pauli, &c.* SPECIALISSIMA seu INFIMA, εἶδος εἰδικώτατον ἐστὶν, ὃ ἐκ αὐτοῦ διακρίνεται εἰς εἶδος. Species specialissima est, quæ alias in Species dividi nequit : ut, *homo.* SUBALTERNA, quæ idem est quod Genus subalternum : *Animal est Genus respectu inferiorum, est vero Species respectu superiorum.*

CAP.

TRACTATUS I.

CAP. IV.

De Differentia.

De Differentia tria notanda.

- I. Quot modis vox DIFFERENTIAE accipitur? R.
1. Communiter, cum aliquid differt ab alio, vel à seipso per accidens aliquod separabile: ut, ambulans differt à seipso, vel ab alio sedente.
 2. Proprie, cum aliquid differt ab alio per accidens aliquod, difficulter, vel non separabile: ut, qui cicatricem habet, differt ab eo qui non habet.
 3. Propriissime, cum aliquid ab alio differt essentiali qualitate seu differentia specifica, quæ significatio huius est loci.

II. Quid sit? R. Διαφορά ἐστὶ τὸ κατὰ πλείονος ἢ διακριτικὴν τῶ ἐκείνου καὶ τῶ ἑαυτοῦ ἐστὶ κατὰ φύσιν, Porphy. cap. 4. DIFFERENTIA est quæ de pluribus specie vel numero differentibus in quæstione quale quid est prædicatur: ut, rationale est differentia hominis. (Prædicari in quale quid dicitur illud, quo apte responderetur quærenti qualis sit res secundum essentiam; v.g. Rationale prædicatur de homine in quale quid, quærenti enim qualem sit homo secundum essentiam, apte responderetur quod sit rationalis.)

- III. Quotuplex sit? R. DIFFERENTIA est
- i. vel Constitutiva, quæ constituit speciem: ut, rationale respectu hominũ, sensuum respectu animalũ.
 - ii. vel Divisiva, quæ dividit genus: ut, rationale respectu animalũ. Omnis differentia divisiva est etiam constitutiva, & contra: Divisiva quidem generis, constitutiva vero speciei.
 - iii. vel Generica, quæ constituit genus: ut, sensuum, animatum &c.
 - iv. vel Specifica, quæ proxime constituit speciem specialissimam: ut, rationale. (Excluditur hic differentia generica, quæ quidem proxime constituit speciem sed subalternam, speciem specialissimam vero constituit remote.)

Linea Prædicamentalis.

b	a	c	d
Corporea	Substantia	Incorporea	Spiritus
b	a	c	d
Animatum	Corpus	Inanimatum	Corpus non vivens
b	a	c	d
Sensitivum	Vivens	Insensitivum	Planta
b	a	c	d
Rationale	Animal	Irrationale	Brutum
β	α	γ	
Petrus	Homo	Joannes	

A Est Genus Generalissimum sive summum.

a Genera & species subalterna seu intermedia.

α Species specialissima, seu infima.

b c Differentia divisiva Generum A a.

b Differentia constitutiva specierum.

c Differentia constitutiva specierum d.

β γ Basi vel radix constans individuũ.

CAP. V.

De Proprio.

De PROPRIO due notanda:

I. Quot modis vox PROPRII accipiat? R. PROPRIUM quatuor modis dicitur:

1. "Ο μόνος τῷ εἶδει συμβεβηκός, εἰς ἃ μὴ παντί. Quod soli alicui Speciei accidit, etsi non omni: Id est, Non omnibus ejus individuis: ut, esse medicum, competit soli homini, sed non omnibus.
2. "Ο παντὶ συμβεβηκός τῷ εἶδει, εἰς ἃ μὴ μόνος. Quod omni accidit Speciei, etsi non soli: ut, esse bipedem competit omni homini, sed non soli.
3. "Ο μόνος ἃ παντὶ ἃ παντί. Quod soli & omni & aliquando accidit: ut, canescere homini soli & omni competit, sed demum in senectute.
4. "Εἰς ὅσον ἀποσπασμένη, ἃ τῷ μόνος, ἃ παντί, ἃ αἰεί. In quod omnia convenerunt, ut soli, & omni, semperque accidat: ut, risibile respectu hominis. Accidere in his definitionibus, idem est ac competere non essentialiter: Et sic excluditur quaelibet differentia.

II. Quid sit? R. Ἰδιόν ἐστιν, ὃ μὴ ἀνάγκη τῷ τῷ ὡς τῷ, μόνος ὃ ἀποσπασμένη, ἃ ἀντικειμένη τῷ ἀποσπασμένη. Topic. c. 4. l. 1. PROPRIUM est quod non declarat quidditatem seu essentiam rei, soli autem inest, & conversim de re prædicatur. Sive, proprium est, quod de multis specie vel numero differentibus accidentaliter & necessario prædicatur.

CAP. VI.

De Accidente.

De ACCIDENTE tria not.

I. Quot modis vox ACCIDENTIS accipiat? R. Tribus modis:

1. Ut opponitur substantiæ, & dicitur accidens prædicamentale, quod est ens in alio existens: Id est, Quod ad sui naturalem existentiam requirit subiectum inhaesionis. Sic nulla substantia potest dici accidens.
2. Ut opponitur essentia, vel essentiali, & sic dicitur omne id, quod cum de aliquo prædicari possit, non est essentia, vel de essentia, & conceptu quidditativo. Sic etiam proprium est accidens.
3. Ut opponitur proprio, & dicitur id, quod contingenter seu non necessario prædicatur de subiecto, sive sit substantia, sive accidens prædicamentale. In hac significatione dicitur accidens prædicabile.

II. Quid sit? R. Συμβεβηκός ἐστιν, ὃ μὴ ἀνάγκη τῷ τῷ ὡς τῷ, ἀποσπασμένη τῷ ἀποσπασμένη. Porphy. c. 6. ACCIDENS est quod adest vel abest, sine subiecti corruptione. Id est, Accidens prædicabile est, quod potest affirmari & negari de subiecto aliquo, salva manente ejus essentia: ut, albedo respectu parietis.

III. Quotplex sit? R. ACCIDENS est vel

1. Separabile τῷ ἀποσπασμένη, quod re ipsa & facile à subiecto abesse potest, sine ipsius corruptione: ut, albedo respectu parietis.
2. Inseparabile ἀ ἀποσπασμένη, quod re ipsa nullo modo, vel ægre admodum abesse potest à subiecto, sine ipsius corruptione: ut, nigredo respectu corvi, quæ tamen mente à corvo separari potest.

B

CAP. VII.

1. EQUIVOCORUM. Ὀμώνυμα λέγῃ, ὅτι ὁ ὅμοιος κείνῳ, ὁ δὲ καὶ τὸν ὅμοιος λέγῃ τῆς ὁμοίας ἐκείνου. *Arist. lib. Categ. c. i.* Equivoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, ratio vero substantiæ juxta illud nomen est diversa: *Id est*, Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, sed ita, ut definitio & explicatio nominis sit diversa: ut, *Animal lairans & fidus aliquod cæleste, sunt equivoca respectu nominis, Canis*, quod utrique tribuitur, sed in diversa significatione & explicatione. (Equivoca non habent locum in prædicamentis, nisi distinguantur.)

2. UNIVOCORUM. Συνώνυμα λέγῃ, ὅτι τὸ τὸν ὅμοιος κείνῳ, καὶ ὁ καὶ τὸν ὅμοιος λέγῃ τῆς ὁμοίας ὁ αὐτός. *Ibid.* Univoca dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ juxta illud nomen eadem. *Id est*, Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, ita ut definitio seu explicatio nominis semper etiam maneat eadem: ut, *homo & equus sunt univoca respectu nominis animalis.* (Univoca per se solum sunt in prædicamentis, & omnia quæ sunt ejusdem prædicamenti, prædicantur univoce.)

3. DENOMINATIVORUM. Παράνομα λέγῃ, ὅτι ἀπὸ τοῦ πᾶσι, διαφέροντα τῇ πᾶσι, τὴν καὶ τὸν ὅμοιος κατηγορίας ἐχει. *Ibid.* Denominativa dicuntur, quæcunque ab aliquo, differentia casu, secundum nomen appellationem habent: *Id est*, Quæcunque ab aliquo simpliciori, non quidem quoad literas, sed quoad significationem terminatione differunt, suamque inde accipiunt denominationem, seu derivantur: ut, *Justus est denominativum, quia à Justitia, quæ est quoad significationem simplicius quid, à quo non solum terminatione differt, sed etiam derivatur.* (Denominativa non per se, sed reductivè sunt in eodem prædicamento cum denominante, à quo suum appellationem habent.)

1. Tres definitiones, quarum

2. Duas divisiones.

3. Duas regulas.

Vide pag. seq.

Definitio PRÆDICAM. dividitur in

ANTEPRÆDICAMENTA, quæ complectuntur

PRÆDICAMENTA ipsa, vide cap. 8.

POSTPRÆDICAMENTA, vide cap. 14.

Sequuntur

Sequuntur due DIVISIONES, quarum

Seq. R.

I. VOCUM,

ἢ λέγονται. Eorum
quæ dicuntur,

τα μὲν καὶ συμπλοκῶν λέγεται. Quædam cum complexione dicuntur: ut. *homo currit*. Terminus complexus est unus terminus constatus ex duobus retinentibus integras significationes.

τα δὲ ἄνευ συμπλοκῆς. Quædam sine complexione dicuntur: ut, *homo, equus, &c.* Terminus incomplexus est unus terminus carens compositione duorum per se significantium. (Incomplexa tantum pertinent ad prædicamenta: complexa vero non, nisi reddantur incomplexa.)

2. RERUM,

ἢ ὄντα. Eorum quæ
sunt,

1. Τα δὲ καὶ ὑποκειμένη πρὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ ὄντι ἐστίν. Quædam de subiecto dicuntur, in subiecto vero nullo sunt: ut substantiæ universales, v. g. *homo, animal, corpus*. (Per dici de subiecto intelliguntur universalia, quæ possunt esse prædicata: Per non esse in subiecto intelliguntur substantiæ.)

2. Τα δὲ ἐν ὑποκειμένῳ μὲν ὄντι, καὶ ὑποκειμένῳ δὲ ὄντι λέγεται. Quædam in subiecto aliquo sunt, de subiecto autem nullo dicuntur: ut accidentia singularia, ver. gr. *hæc albedo, hæc nigredo*. Quid vero sit esse in subiecto, explicat Arist. lib. Categ. cap. 2. his verbis; ἐν ὑποκειμένῳ δὲ λέγω, ὃ ἐν πρὶν μὴ ὡς μέρους ὑπάρχει, ἀλλ' ὡς ὅλον. In subiecto esse dico, quod cum in aliquo sit non tantum pars, non potest esse sine eo in quo est. (Per esse in subiecto, intelliguntur singularia, quæ non possunt esse prædicata alicujus subiecti.)

3. Τα δὲ καὶ ὑποκειμένη τὴν λέγεται, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ὄντι. Quædam de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt: ut accidentia universalis, verbi gratia, *albedo, nigredo*.

4. Τα δὲ ἢ ἐν ὑποκειμένῳ ὄντι, ἢ τὴν καὶ ὑποκειμένη πρὸς λέγεται. Quædam nec in subiecto sunt, nec de subiecto aliquo dicuntur: ut substantiæ singulares, verbi gratia, *Petrus, Paulus*.

1. Ὅταν ἕτερον καὶ ἕτερον κατηγορεῖται, ὡς καὶ ὑποκειμένη, ὅταν καὶ τὸ κατηγορεμένη λέγεται, πάντα καὶ κατὰ τὸ ὑποκειμένη ῥηθῆναι. Lib. Categ. cap. 3. Cum alterum de altero prædicatur, tanquam de subiecto, ea quæ de prædicato dicuntur (scilicet directe) dicuntur etiam de subiecto: ut. *quia animal prædicatur de homine, igitur quidquid de animali directe prædicatur, v. g. corpus, substantia, &c. etiam de homine prædicari potest.*

2. Τῶν ἑτερογενῶν καὶ μὴ ὑπάρχοντων τεταγμένων, ἕτεροι τῶν εἶδει καὶ ἀδιαφοροῦ τῶν δὲ ὑπάρχοντων γινόμενων ἐν ἑκάστῳ τῶν αὐτῶν διαφορῶν εἶναι. Genetum diversorum, & non subalternatim positotum diversæ sunt speciei differentię. Eorum vero, quæ subalternatim posita sunt, nihil prohibet easdem esse differentias: ut, *Substantia, & qualitas diversa sunt genera, habent itaque diversas speciei differentias.*

TRACTATUS I.

CAP. VIII.

De Prædicamentis in genere.

De PRÆDICAMENTIS in genere tria notanda :

I. *Quid sit?* R. PRÆDICAMENTUM est alicujus generis summi realis, & eorum quæ sub ipso sunt naturalis dispositio.

II. *Quot sint?* R. PRÆDICAMENTA sunt decem:

1. SUBSTANTIA, ὁσία, cap. 9.
2. QUANTITAS, ποσὴν, c. 10.
3. QUALITAS, ποιότης, c. 11.
4. RELATIO, σχέσις, c. 12.
5. ACTIO, τὸ ποιεῖν
6. PASSIO, τὸ πάσχειν
7. QUANDO, πότε
8. UBI, ποῦ
9. SITUS, κατὰ τόπον
10. HABITUS, ἔχθισ

cap. 13.

1. *Quanam directe ponantur in Prædicamentis?* R. Summum genus, cum iis de quibus prædicatur in quid, nimirum subalternis, speciebus specialissimis, & individuis.

1. *Directe*
Hic not.

2. *Quot requirantur, ut aliquid directe ponatur in prædicamento?* R. Quinq; scilicet, ut sit

III. *Quot modis aliquid ponatur in prædicamento?* R.

1. Terminus simplex. Hinc rejiciuntur à prædicamentis orationes, & voces complexæ quoad significationem.
2. Ens reale, h. e. quod re ipsa existit, vel saltem existere potest. Hinc excluduntur entia rationis.
3. Ens unum, h. e. quod est unius naturæ. Hinc excluduntur omnes termini significantes, composita per accidens, ut arte facta, quæ componuntur ex substantia, & figura quæ est accidens.
4. Ens completum, h. e. quod non concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ. Hinc excluduntur partes.
5. Ens finitum: ut sunt omnes creaturæ.

2. *Indirecte*, nempe differentie: quæ ad latus generum tantummodo constituuntur ad divisionem faciendam.
3. *Reductivæ*, quæ nimirum aliquem respectum habent ad ea, quæ directe collocantur: v. g. Partes reducuntur ad prædicamentum, in quo est Totum.

De SUBSTANTIA tria notanda :

PARTIS COMMUNIS.

CAP. IX.

De Substantia.

I. Quid sit? R. SUBSTANTIA est ens per se existens: ut, *homo, lapis, &c.*
(Illud dicitur per se existere, quod non est in alio, tanquam in subiecto inhaesionis.)

Prima seu Singularis, quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est: ut, *individua*, verbi gratia, *Petrus, Paulus, &c.* (Cum substantia dicitur à substantiando, merito substantia singularis dicitur prima substantia, quia substantat omnibus aliis tanquam primum & inum fundamentum, non solum enim omnia accidentia recipiuntur in illo, ut in subiecto inhaesionis, sed etiam omnes substantiæ illi insunt essentialiter, & de ea prædicantur, tanquam de primo subiecto essentiali.)

II. Quotplex sit?
R. SUBSTANTIA
est vel

Secunda seu Universalis, quæ de subiecto aliquo dicitur, licet in nullo subiecto sit: ut, *genera & species*, sub quibus prima substantia collocantur, verbi gratia, *Animal & homo*, sub quibus continentur *Socrates & Plato*. (Cum substantia universalis non substantat omnibus aliis substantiis, sed tantum accidentibus, non est primum reliquorum fundamentum & subiectum, sed velut secundarium, & ideo recte dicitur substantia secunda.)

1. Κοινὴ καὶ πῶς οὖσα τὸ μὴ ἐν ἀποκειμένῳ ἔστι. *Arist. libr. Categ. cap. 3.* Commune est omni substantiæ non esse in subiecto: *Id est*, Omnis substantia existit sine subiecto inhaesionis.

2. Ὅτι οὐκ ἔστι τῆς οὐσίας τὸ μὴ εἶναι αὐτῇ ἐναντίον ἔστι. *Convenit substantiis nihil eis esse contrarium: Id est*, Una substantia non est alteri contraria per se & ratione sui, sicut sibi invicem contraria sunt quæcunque definitione contrariorum continentur, ver. gr. *calor & frigus*. Per accidens vero & ratione alterius potest una substantia alteri esse contraria: ut, *aqua & ignis respectu caloris & frigoris*.

III. Proprietates.

3. Δοκεῖ ἢ οὖσα καὶ ἐπὶ πλείονος καὶ ἐπὶ ὀλίγου καὶ τὸ ἥλιον. Substantia non videtur recipere magis & minus: *Id est*, Substantia non intenditur & remittitur secundum esse suum substantiale; verbi gratia, *Paulus non est magis homo quam Petrus*, vel, *Petrus senex non magis vel minus est homo quam cum puer fuit*. At ratione substantiandi aliis, quo propior est primæ substantiæ & pluribus substantat, eo magis est substantia.

4. Μέγιστον ἔστι τῆς οὐσίας δεκά ἔστι, τὸ ταῦτον καὶ ἐν ἀριθμῷ δὲ τὸ ἐναντίον ἔστι. *Maxime proprium substantiæ esse videtur, eandem & numero unam esse capace contrariorum: Id est*, Una & eadem substantia vicissim suscipere potest contraria tanquam subiectum ultimum, hoc est, quod non est in ulteriori subiecto: ut, *Eadem aqua vicissim recipit calorem & frigus*. (Quantitas etiam recipere potest vicissim contraria, ut, *superficies albedinem & nigredinem*, sed non tanquam subiectum ultimum, cum ipsa etiam in alio subiecto, scilicet in substantia recipiatur.)

De QUANTITATE tria notanda :

I. *Quid sit?* R. QUANTITAS est accidens per se extensum : ut, *superficies tabula* : *Tabula enim non per se ipsam, sed per superficiem, quam habet, est extensa.* (Excluduntur hic qualitas & alia accidentia, quæ extensa sunt non per se, sed per quantitatem: v. g. *Albedo in charta est extensa ad extensionem chartæ.*)

II. Quotuplex sit? R. QUANTITAS est vel

Continua, de qua not.

1. *Quid sit?* R. Quantitas continua est, cujus partes aliquo termino communi copulantur : ut, *linea*, cujus partes copulantur termino communi, scilicet puncto. (Terminus est aliquid indivisibile in quantitate; estque triplex : Inchoans, ut, *primum momentum horæ* : Finiens, ut, *ultimum momentum horæ* : Communis, ut, *medium momentum horæ.*)

2. *Ejus Species*, quæ sunt quatuor :

1. *Linea*, quæ est magnitudo longa non lata, cujus partes puncto copulantur.
2. *Superficies*, quæ est magnitudo longa & lata, non profunda, cujus partes linea copulantur.
3. *Corpus*, quod hic non denotat substantiam corpoream, sed est magnitudo longa lata & profunda, cujus partes superficie copulantur.
4. *Tempus*, quod est quantitas successiva, cui repugnat habere omnes partes simul existentes : ut, *hora, dies, annus.*

Discreta, de qua not.

1. *Quid sit?* R. Quantitas discreta est, cujus partes nullo termino communi copulantur : ut, *binarius, ternarius, & ceteri numeri.*

2. *Ejus Species*, quæ sunt duæ :

1. *Numerus*, qui est multitudo ex unitatibus collecta.
2. *Oratio*, quæ syllabæ longæ & breves mensurantur.

III. Proprietates.

1. *Ἡ ποσὶς ὁ ἀντικεινὸς ἵστανται.* *Ari. I. Categ. c. 6.* Quanto nihil est contrarium. *Id est, Una quantitas non est alteri contraria per se: v. g. una linea non est contraria alteri lineæ. Per accidens vero una quantitas potest alteri esse contraria: v. g. superficies alba nigra.*

2. *Ὁυ δεκαὶ τὸ ποσὶν ἐπιβλεπόμενα τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥϊον.* Quantum non videtur recipere magis & minus. *Id est, Concreta quantitatum non prædicantur cum adverbis magis & minus: ut, unum bicubitum non dicitur alio magis vel minus bicubitum.*

3. *Ἰδιον μέγεθος τὸ ποσὶ τὸ ἴσιν τε καὶ ἀνισομελὲς ἵστανται.* Maxime proprium est quanti, juxta illud dici æquale vel inæquale : Solæ enim quantitates dicuntur per se, *id est, ratione sui*, æquales vel inæquales; alia vero dicuntur æqualia vel inæqualia ratione ipsarum quantitatum.

CAP. XI.

De Qualitate.

I. Quid sit? R. Ποιότητα λέγεται καὶ τὸ πρὸς τοὺς αἰσθητικοὺς λέγεται. lib. Categ. cap. 8.

QUALITATEM dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur: ut, albedo, ab ea enim homo dicitur albus. (Genus definiti est forma accidentalis: Hinc excluduntur formæ substantiales; ut, anima: & differentiarum substantiarum; ut, rationale. Dici quale est denominatio concreti, per quod aperte respondetur quæstioni factæ per quale tantum: ut, paries dicitur qualis ab albedine, quia si quaeratur, qualis sit paries, recte respondetur esse album.)

De QUALITATE tria notanda:

II. Quotuplex sit?

R. QUALITAS dividitur in quatuor Species, quæ omnes duplici voce sub conjunctione exprimuntur:

1. vel

Habitus, qui est qualitas diu permanens & difficulter mobilis, qua promtum est ejus subiectum ad facile exercendas actiones. Huc pertinent omnes scientiæ, artes, virtutes, vitia.

Dispositio, quæ est qualitas facile mobilis à subiecto, & via ad Habitus, qua difficulter adhuc quodammodo actiones obeuntur.

Potentia naturalis, quæ est qualitas à natura ingenita, qua subiectum aptum est ad aliquid agendum, resistendum, vel patiendum. Huc pertinent omnes facultates animalium, plantarum, lapidum, &c.

Impotentia naturalis, quæ subiectum ineptum facit ad aliquid agendum, resistendum, vel patiendum.

Pasibilis qualitas, est diu permanens qualitas, quæ aut sensum mover, aut ex motu aliquo nascitur: ut, color natus, inveteratum odium. Huc pertinent propria objectiva sensuum, & affectus animi.

Passio, est fluxa quædam, aut brevi transiens qualitas, quæ aut movet sensum, aut ex motu oritur: ut, pallor ex metu.

Forma, est qualitas quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ: ut, forma hominis, aut leonis, quæ ex lineamentis corporis nascitur.

Figura, quæ resultat ex terminatione quantitatis simpliciter ac in se spectatæ: ut, figura trianguli.

2. vel

3. vel

4. vel

1. ὑπὸρχον ἐναντιότητος καὶ τὸ πρὸς. Inest contrarietas in qualitate. Id est, Qualitas una est alteri contraria per se: ut, albedo nigredini.

2. ἀντιδύχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥλιον τὰ πρὸς. Qualia recipiunt magis & minus. Id est, Concreta qualitatis prædicari possunt cum adverbis magis & minus: ut, unum album dicitur magis album quam alterum.

III. Proprietates:

3. ὁμοία ἢ ἀνόμοια καὶ μὲν καὶ τὸς ποιότητας λέγεται. Similia aut dissimilia secundum solas qualitates dicuntur. Id est, Quæcunque dicuntur similia aut dissimilia, dicuntur talia ratione qualitatum suarum: ut, duo parietes albi sunt similes ratione suarum albedinum.

I. *Quid sint?* R. Ἐστὶ τὰ πρὸς τι, οἷς τὸ εἶναι τούτων ἐστὶ τῷ πρὸς τι πῶς ἔχον, lib. Categ. c. 7. RELATA sunt, quorum esse nihil aliud est, quam ad aliquid se quodammodo habere: Id est, Quæ nihil aliud denotant, quam relationem ad aliud : ut, pater, filius, &c.

II. *Quot in vera RELATIONE sint consideranda?*
R. Quinque :

1. Subiectum, quod ut & aliorum accidentium omnium est substantia.
2. Fundamentum, quod est accidens aliquod absolutum, quo mediante relatione suo subiecto inesse potest.
3. Ratio Fundandi, quæ est conditio, sine qua relatio non sequitur fundamentum.
4. Termini, qui sunt duo correlativa, quæ ad se invicem referuntur.
5. Relatio ipsa, quæ est mutus terminorum inter se respectus.

Secundum dici, quæ primario in alio prædicamento locum habent, & quodammodo ad aliud referuntur : ut, *scientia & scibile.*

Secundum esse, quorum tota essentia in eo posita est, ut referantur ad aliud, *Hæc sola hoc prædicamentum constituunt.*

Equiparantia, quæ referuntur ad correlativa ejusdem nominis : ut, *Frater, &c.*

Disquiparantia, quæ referuntur ad correlativa diverſi nominis : ut, *Dominus, &c.*

III. *Quotuplicia?*
Resp. Sunt

1. vel
2. vel

1. Πάντα τὰ πρὸς τι ἀντιστρέφονται λέγεται. Omnia relata referuntur ad ea quæ recipiuntur : Id est, Omnia relativa referuntur ad sua correlata : ut, *Pater est filii pater, filius est patris filius.*

2. Δοκεῖ τὰ πρὸς τι ἅμα τῇ φύσει εἶναι. Videntur Relata simul natura esse : Sic dato patre datur filius, & dato filio datur pater.

IV. *Proprietates :*

3. Ἐάν τις εἰδῇ τι ὡς αὐτὸν πρὸς τι, καὶ κεῖνο πρὸς ὃ λέγεται ὡς αὐτὸν εἶναι. Si quis unum relatorum definite noverit, etiam id ad quod refertur definite noſcet.

De ACTIONE & PASSIONE tria notanda :

I. *Quid sint?* R. ACTIO est forma à qua quidpiam dicitur agere. PASSIO est forma à qua quidpiam dicitur pati.

II. *Quotuplex sit ACTIO?* R. vel

Immanens, quæ manet in agente, nullamque evidentem mutationem extrinsecus infert: ut, *Intellectio.*

Transiens, quæ ab agente exit, & in patiente tantum in subiecto recipitur : ut, *calcæfactio.*

III. *Proprietates.*

1. Recipiunt contrarium : Id est, *Actio potest esse contraria actioni & passio passioni.*

2. Recipiunt magis & minus : i.e. Concreta Actionis & Passionis quædam possunt prædicari cum adverbis magis & minus.

QUANDO, est existentia rei in tempore : ut, *fuisse heri, esse hodie &c.*

UBI, est præsentia rei in loco : ut, *esse in schola, foro, templo &c.*

SITUS, est dispositio partium in toto in ordine ad locum : ut, *stare, cubare, &c.*

HABITUS, est indumenti vel ornamenti ad corpus applicatio : ut, *esse calceatum.*

CAP. XIV.

De Postpredicamentis.

1. *Quid sint?* R. **OPPOSITA** sunt repugnantia, quorum neutrum alicui tertio aque vel magis repugnat eodem repugnandi modo : ut, *album et nigrum, album enim nulli tam repugnat quam nigro, nec vice versa.*

I. OPPOSITA, de quibus 2. notanda :

2. *Quotuplicia sint?* R. **OPPOSITA** sunt quadruplicia :

1. **RELATIVE OPPOSITA**, quæ sibi ut relatum & correlatum opponuntur : ut, *Pater & Filius.*

1. *Quid sint?* R. Contraria sunt, quæ sub eodem genere maxime à se invicem distant, eidemque subiecto susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuo expellant, nisi alterum insit à natura : ut, *album & nigrum.*

2. **CONTRARIA**, de quibus duo notanda :

2. *Quotuplicia sint?* R. Sunt

Immediata, quorum alterum necesse est inesse subiecto susceptibili : *Id est*, quæ non habent medium, quod sit subiectum capax ; ut *par & impar in numero.*

Mediata, quorum alterum inesse necesse non est : *Id est*, quæ habent medium quod sit subiectum capax ; ut, *album & nigrum.*

3. **PRIVATIVA**, quæ sunt habitus & privatio illi opposita ; ut, *visus & cæcitas.* Habitus hic dicitur quævis forma quæ haberi potest ; ut *visus, vita, &c.* Privatio vero est absentia istius formæ à subiecto capaci, & tempore à natura determinato ; ut *cæcitas, mors, &c.*

4. **CONTRADICTORIA**, quæ opponuntur sicut esse & non esse simpliciter ; ut, *homo, non homo, album, non album.*

1. *Tempore*, quod altero est antiquius ; ut, *Noah Abrahamo.*

2. *Natura*, quod ab altero recte insertur, sed non vicissim alterum insert ; *Sic unum prius est duobus.*

3. *Ordine*, quod ordine alterum præcedit ; *Sic exordium prius est Narratione.*

4. *Dignitate*, quod altero est dignius & præstantius ; ut, *aurum argenteo.*

5. *Consecutione*, quod alterius causa existens cum eo convertitur ; ut, *Sol respectu luminis diurni.*

II. PRIUS, quod dicitur quinquemodis :

III. SIMIL, quod tribus modis dicitur :

1. *Tempore*, quorum productio sit eodem tempore ; ut, *ratio & visibile.*

2. *Natura*, quæ ita convertuntur, ut neutrum alterius causa sit ; ut, *relatum & correlatum.*

3. *Divisione*, quæ divisum æqualiter dividunt ; ut, *Species ejusdem generis.*

IV. MOTUS, cuius species communiter sex sunt ; *Generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, motus localis.* Vide Phys.

V. HABERE, quod per omnia prædicamenta vagatur : Unde Versus,

Affectum, quantum, vestitum, dic velut aurum,

Membrum, contentum, possessio, vir, mulierem.

Tractatus II. Partis Communis.

De Enunciatione.

CAP. I.

De Nomine, Verbo, & Oracione.

INTERPRETATIO est vel

NOMEN,
de quo
duo no-
tanda :

Simplex, in
Orationis
elementis,
quæ sunt

VERBUM
de quo
duo not.

Composita, quæ
est ORA-
TIO, de
quæ duo not.

I. *Quid sit?* R. "Ὀνομα" ἐστὶ φωνὴ σηματική καὶ συνδεδεμένη ἀπὸ
ῥήματος, ἢ μὴ μὴ μὴ ἐστὶ σηματικὸν καὶ ῥηματικόν. *Arist.*
lib. de Interpr. cap. 2. NOMEN est vox finita & recta
significans ex instituto sine tempore, cujus nulla pars
significat separatim : ut, *homo, candor, &c.* (significare
sine tempore est præter principale significatum nullam pri-
mariam temporis differentiam denotare. Primariæ autem tem-
poris differentiæ sunt tres : Præteritum, Præsens, & Futurum.)

Finitum, quod sine præposita particula Non
effertur, & rem definitam seu certam signi-
ficat : ut, *homo.*

II. *Quotuplex sit?* R. 1. vel
R. 1. No-
men est

Infinitum, cui præfigitur particula negativa
Non : ut, *non homo.*

Rectum, quod nominativo casu effertur.
Obliquum, quod reliquis casibus exprimitur.

I. *Quid sit?* R. "Ῥῆμα" ἐστὶ τὸ πρὸς σηματικὸν ῥῆμα καὶ ἐν τῷ ῥήματι σηματικὸν ῥῆμα, καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ ῥήματι σηματικὸν ῥῆμα.
Lib. de Interpr. cap. 3. VERBUM est quod adsignificat
tempus, cujus nulla pars significat separatim, & est sem-
per nota eorum quæ de altero dicuntur : ut, *currit.*

Finitum, de quo idem judicandum, ac de
nomine finito.

II. *Quotuplex sit?* R. 1. vel
R. Ver-
bum est

Infinitum : ut, *non valet, non currit.*

Rectum, quod est præsentis temporis & indi-
cativi modi.

Obliquum, quod est reliquorum temporum &
modorum.

I. *Quid sit?* R. "Ὀρασις" ἐστὶ φωνὴ σηματική, ἢ τῶν μὲρ τῆς σημα-
τικῆς ἐστὶ καὶ ῥηματικῆς, ὡς φησὶ. ἀλλ' ἐχ' ὡς κατὰ φωνὴν ἢ κατὰ ῥῆμα.
Lib. de Interpr. c. 4. ORATIO est vox significans, cujus aliqua
pars significat separatim, ut dictio, non ut affirmatio vel negatio :
ut, *homo studet.*

Imperfecta, quæ non gignit perfectum sensum in animo audientis:
ut, *homo albus.*

II. *Quotuplex sit?* R. Or-
tio est vel

Perfecta, quæ
est vel

Non enunciativa, in qua nec est verum nec
falsum : ut sunt orationes interrogativæ, voca-
tivæ, imperativæ, deprecativæ & optativæ.
Enunciativa seu ENUNCIATIO, Cap. 2.

CAP.

PARTIS COMMUNIS.

15

CAP. II.

De Enunciatione in genere.

De ENUNCIATIONE in genere IV. not.

I. Quid sit? R. Ἀπόφανσις ἐστὶ λόγος ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεῦδῆσαι ἀνέπχεται. de Interp. 4.
ENUNCIATIO est oratio, in qua verum vel falsum inest.

II. Quot & quæ in Enunciatione repertiuntur?

R. Tria:

1. SUBJECTUM, est id de quo aliquid affirmatur aut negatur.
2. PRÆDICATUM, est id quod de aliquo affirmatur aut negatur.
(Subjectum & Prædicatum dicuntur etiam extrema, sive termini, item partes enunciationis, & constat utrumque interdum una, interdum pluribus vocibus.)

3. COPULA, est verbum substantivum conjungens prædicatum cum subjecto, & ponitur vel

Explicitè, quando aliquid ordine constructionis post verbum in nominativo ponitur: ut, Deus est Spiritus.

Implicitè, quando nihil ordine constructionis post verbum in nominativo ponitur, tunc enim verbum continet in se copulam & prædicatum: ut, Petrus oras Deum, id est, Petrus est orans Deum.

III. Quotuplex sit? R. ENUNCIATIO dividitur

1. Secundum Essentiam. Vide cap. 3.
2. Secundum Qualitatem. } Vide cap. 4.
3. Secundum Quantitatem.
4. Secundum Materiam. Vide cap. 5.

CAP. III.

De Enunciationis divisione secundum essentiam.

I. Quid sit? R. ENUNCIATIO SIMPLEX seu CATEGORICA est, quæ unum prædicatum de uno subjecto affirmat vel negat: ut, homo est animal.

SIMPLEX, de qua duo noranda:

II. Quotuplex sit? R.

1. vel

2. vel

3. vel

Absoluta, sive de inesse, quæ absolute significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: ut, homo vivit.

Modalis, quæ prædicatum dicit inesse subjecto non absolute, sed cum aliquo quatuor modorum: Necessè, possibile, impossibile, contingens: ut, necesse est hominem esse animal.

Finita, cujus subjectum & prædicatum est finitum.

Infinita, cujus subjectum, vel prædicatum, vel utrumque est infinitum: ut, homo est non lapsus.

De secundo adjacente, in qua ponitur verbum substantivum nullo nomine post illud sequente: ut, homo est.

De tercio adjacente, in qua ponitur verbum substantivum nomine alio post illud sequente: ut, homo est mortalis.

De verbo adjectivo, quando prædicatur quodcumque verbum aliud præter substantivum sum, es, est: ut, celum movetur.

COMPOSITA, quæ constat pluribus enunciationibus tanquam præcipuis partibus: cap. 8.

CAP.

De Enunciationis divisione secundum Qualitatem
& Quantitatem.

Enunciationis, ratione

QUALITATIS, est vel

QUANTITATIS, est vel

Affirmativa, in qua prædicatum affirmatur de subiecto: ut, *Aristoteles est Philosophus*. *Kαταφασις ἐστὶν ἀποφασίς τινος καὶ τινος*. Lib. de Interp. c. 4.

Affirmatio est enunciatio alicujus de aliquo.

Negativa, in qua prædicatum remouetur à subiecto: ut, *visum non est amandum*.

Ἀποφασις ἐστὶν ἀποφασίς τινος ἀπὸ τινος. Negatio est enunciatio alicujus ab aliquo. (Ut enunciatio sit negativa, necesse est particulam negandi iusto loco poni: h. e. *Vel toti orationi præmissi* ; vel copula, vel verbo adjectivo vim copulandi habenti immediate addi.

Universale, cujus subiecto præfigitur signum universale: ut, *Nullus homo est lapsus*. Signa universalia sunt, *Omnis, quicumque, quisque, nullus, &c.*

Particularis, cujus subiecto præfigitur signum particulare: ut, *Quidam homo est doctus*. Signa particularia sunt, *Quidam, nonnullus, non omnis, &c.*

Indefinita, cujus subiecto communi nullum signum præfigitur: ut, *homo currit*. *Singularis*, quæ constat subiecto singulari: ut, *Petrus ambulat*.

CAP. V.

De Enunciationis divisione secundum Materiam:

Enunciatio, ratione MATERIÆ, est

1. vel

Vera, quæ cum re, quam affirmat vel negat, consentit, vel, quæ est conformis rei significatæ: ut, *homo est rationalis*.

Falsa, quæ à re, quam affirmat vel negat, dissentit: ut, *homo est lapsus*.

2. vel

Necessaria, quæ sic est vera, ut non possit esse falsa: ut, *homo est rationalis*.

Contingens, quæ potest esse vera & falsa: ut, *Joannes est probus*.

Impossibilis, quæ sic est falsa, ut non possit esse vera: ut, *homo est brutum*.

3. vel

Essentialis, cujus totum prædicatum est de essentia subiecti: ut, *homo est animal*. Illud dicitur esse de essentia, sine quo alterius natura nec est: nec concipi potest.

Accidentalis, cujus prædicatum vel nulla ex parte, vel non totum est de essentia subiecti: ut, *Joannes est albus*, vel *Joannes est homo albus*.

Ordinata, in qua id prædicatur, quod aptius est prædicari quam subijci, quod potissimum sit quando superius prædicatur de inferiori, vel accidens de suo subiecto.

4. vel

Contra ordinem, in qua id prædicatur quod aptius est subijci, quod potissimum sit quando inferiorius prædicatur de superiori, vel subiectum de accidente.

Inordinata, quæ est vel

Identica, cujus subiectum & prædicatum sunt ejusdem prorsus significationis: ut, *ensis est gladius*.

Præter ordinem, in qua neutrum aptius est subijci, vel prædicari quam alterum.

Per accidens, in qua duo concreta de se invicem prædicantur propter identitatem subiecti, quorum tamen prædicato in abstracto est falsa: ut, *album est dulce*.

5. vel

Propria, cum prædicatum dicitur de subiecto per modum aliquem.

Figurata, cum res duæ disparatæ de se invicem prædicantur per tropum aliquem: ut, *Herodes est vulpes*.

Inusitata, ubi modus prædicandi inusitatus est, licet voces propriam suam significationem retineant: ut, *Deus est homo*.

CAP. VI.

De Oppositione & Equipollentia.

- I. Quid sit? R. OPPOSITIO est duarum enunciationum, eodem subiecto prædicatoque constantium, repugnatio secundum affirmationem & negationem. Sic itaque vera oppositio ejusdem de eodem fiat *οεις το αυτο* ad idem, *κατα το αυτο* secundum idem, *οσαυτος εστι μιν ομωριως* similiter & non equivocé, *εν αυτω το χρονον* respectu ejusdem temporis.

2. Quotuplex sit?

R. OPPOSITIO est triplex:

I. OPPOSITIO, de qua tria notanda;

Contraria, quæ est inter duas enunciationes universales, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, O. homo est doctus. N. homo est doctus.

Subcontraria, quæ est inter duas enunciationes particulares, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, Q. homo est doctus. Q. homo non est doctus.

Contradictoria, quæ vel

1. Inter universalem affirmativam & particularem negativam: ut, O. homo est doctus. Q. homo non est doctus.

2. Inter universalem negativam & particularem affirmativam: ut, N. homo est doctus. Q. homo est doctus.

3. Inter duas singulares, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, Socrates est Philosophus. Socrates non est Philosophus.

3. Regula si-ve Leges.
1. Contrariæ non possunt esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ.
 2. Subcontrariæ possunt esse simul veræ, non simul falsæ.
 3. Contradictoriæ nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt, sed necessario una vera est & altera falsa quoad tempus præsens vel præteritum; At de futuro contingentiis non est determinata veritas vel falsitas respectu hominum.

- I. Quid sit? R. EQUIPOLLENTIA est qua duæ vel plures enunciationes, mediante negatione, ad eundem quantitatis & qualitatis valorem reducuntur.

II. DE EQUIPOLLENTIA, de qua duo notanda:

2. Regula.

1. Si subiecto enunciationis universalis postponatur negatio, reddetur equipollens suæ contrariæ.
2. Si subiecto alicujus enunciationis præponatur negatio, reddetur equipollens suæ contradictoriæ.
3. Si subiecto enunciationis præponatur simul, & postponatur negatio, reddetur equipollens suæ subalterne. Enunciationes subalterne sunt duæ enunciationes constantes eodem prædicato, & subiecto ejusdem qualitatis, sed diversa quantitatis: ut, O. homo est animal. Q. homo est animal.

III. CONVERSIO. Vide Cap. 7.

CAP.

CAP. VII.

De Conversione.

- I. *Quid sit?* R. CONVERSIO est, cum, salva veritate, ex subiecto enunciationis fit prædicatum, & ex prædicato subiectum. Prior enunciatio, cujus subiectum & prædicatum commutantur, dicitur *Conversa*: Posterior, quæ sit ex commutatis extremis, dicitur *Convertens*.
- II. *Quotuplex sit?* R. tria notanda:
- Simplex*, de qua not.
 - 1. *Quid sit?* R. Conversio simplex est, cum simpliciter ex subiecto fit prædicatum, & ex prædicato subiectum, manente eadem quantitate & qualitate.
 - 1. Univers. negans: ut, N. homo est lapis.
 - 2. Partic. affirmans: ut, Q. homo est doctus.
 - 2. *Quæ Enunciationes ea convertantur?* R.
 - 1. Univers. affirmans: ut, N. lapis est homo.
 - 2. Partic. negans: ut, Q. doctus est homo.
 - Per accidens*, de qua not.
 - 1. *Quid sit?* R. Conversio per accidens est, cum ita convertitur enunciatio, ut maneat eadem qualitas, sed mutetur quantitas.
 - 1. Univers. affirmans in partic. affirmans: ut, O homo est animal. Q. animal est homo.
 - 2. Univers. negans in partic. negans: ut, N. homo est lapis. Q. lapis non est homo.
 - 2. *Quæ Enunciationes ea convertantur?* R.
 - 1. Univers. affirmans in partic. negans: ut, N. homo est lapis. Q. lapis non est homo.
 - 2. Partic. negans in partic. affirmans: ut, Q. doctus est homo. Q. non doctus est homo.
 - Per contrapositionem*, de qua not.
 - 1. *Quid sit?* R. Conversio per contrapositionem est, cum ita enunciatio convertitur, ut ex finita negante fiat infinita affirmans, vel contra, ex finita affirmante fiat infinita negans.
 - 1. Univers. affirmans finita in univers. negans infinita: ut, O homo est animal. Q. animal est homo.
 - 2. Partic. negans finita in part. affirmans infinita: ut, Q. doctus est homo. Q. non doctus est homo.
 - 2. *Quæ Enunciationes ea convertantur?* R.
 - 1. Univers. negans infinita in univers. affirmans finita: ut, N. homo est lapis. Q. lapis non est homo.
 - 2. Partic. affirmans infinita in partic. negans finita: ut, Q. doctus est homo. Q. non doctus est homo.
- III. *Regula.*
 - 1. In omni conversione totum subiectum fiat prædicatum, & contra.
 - 2. Verbum interdum resolvendum est in participium & copulam, vel alio modo per pronomen relativum est circumscribendum: ut, O. stella sunt in celo. Q. existens in celo sunt stelle.

CAP. VIII.

De Enunciatione composita.

- I. *Quid sit?* R. ENUNCIATIO COMPOSITA est, quæ ex simplicibus enunciationibus conjunctione aliqua necitur. *Dicitur etiam Hypothesica.*
- II. *Quotuplex sit?* R. Est vel
- Conditionalis* seu *Hypothesica* proprie dicta, in qua duæ enunciationes simplices connectuntur per particulam *SI*: ut, si dies est, lux est.
 - Disjunctiva*, in qua duæ aut plures enunciationes simplices connectuntur per particulam disjunctivam *AUT*, *VEL*, & similes: ut, aut dies est, aut nox est.
 - Copulativa*, in qua duæ aut plures enunciationes simplices connectuntur per particulam copulativam *ET*, vel similem: ut, homo est animal, & est rationalis.
- III. *Regula.* Ex enunciationibus compositis affirmativis fiunt negativæ, si præponatur particula *NON*: ut, non si pauper est, indoctus est.

Tractatus III. Partis Communis.

De Syllogismo.

CAP. I.

De Syllogismo in genere.

1. *Quid sit?* R. Συλλογισμός ἐστὶ λόγος ὃν ὁ τετέλεστος πρῶτον, ἵταρ ἔπειτα τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταύτῃ. *lib. I. prior. anal. c. I.*
 SYLLOGISMUS est oratio in qua quibusdam positis, aliud quidam ab aliis quæ posita sunt ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt. *Id est,* Syllogismus est oratio, in qua, duabus præmissis simplicibus in modo & figura recte dispositis, conclusio à præmissis diversa colligitur per necessariam & formalem consequentiam, propter legitimam præmissarum in modo & figura dispositionem. *De Triem. tr. 3. p. 1. c. 1. d. 3.*

1. *STRUKTURA*, in qua de Syllogismo not.

De SYLLOGISMO quatuor not.

2. *Principia*, quæ sunt vel

Interna, quæ sunt in ipso Syllogismo: *Suntque*

Externa, quæ non sunt in ipso Syllogismo: *Suntque*

Materialia, ex quibus velut materia constituitur Syllogismus, *cap. 2.*

Formalia, quæ sunt dispositiones quædam principiorum materialium, *c. 3.*

Dirigentia, ad quæ tanquā ad normā syllogismos conformare oportet, *c. 4.*

Perficiencia, quibus necessitas concludendi redditur evidentior, *c. 5.*

II. *EMPORIA* seu *INVENTIO MEDII*, *cap. 6.*

III. *ANALYSIS*, *cap. 7.*

IV. *AEFINIA*.

CAP. II.

De principiis materialibus.

1. *Quid sint?* R. Ὁρὸν καλῶ εἰς δύο διαλύεται ἡ πρότασις, εἶον τὸ τε κατὰ γορεύμενον καὶ τὸ κατὰ τὴν κατηγορίαν. *TERMINUM* appello in quem resolvitur propositio, ut prædicatum, & id de quo prædicatur.

Major Terminus, qui est prædicatum conclusionis. *Alias dicitur*, Majus extremum.

2. *Quot sint?* *Minor Terminus*, qui est subiectum conclusionis. *Alias dicitur*, R. Tres: Minus extremum.

Medius Terminus, qui bis ante conclusionem ponitur. *Alias dicitur*, Medium, quia est nexus extremorum.

1. *Quid sint?* R. Πρότασις ἐστὶ λόγος καταφατικός καὶ ἀποφατικός, ἴσως καὶ ἀίσως. *PROPOSITIO* est oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat vel negat.

Major propositio, in qua major terminus cum medio disponitur. *Alias dicitur* ἐξ ὅλης dicitur *Propositio*.

Minor propositio, in qua minor terminus cum medio disponitur. *Alias dicitur* *Assumptio*. Si conjunctim sumuntur *major & minor propositio*, dicuntur præmissæ, quia *conclusioni præmittuntur*.

Conclusio, in qua major terminus cum minore conjungitur. *Et hæc ex præmissis inferitur.*

Propinqua, quæ sunt PROPOSITIONES, de quibus duo notanda:

2. *Quot sint?* R. Tres

Principia MATERIALIA sunt vel

De principiis formalibus.

Principia FORMALIA sunt vel

Remota, quæ
sunt FI-
GURÆ,
de quibus
duo notan-
da:

1. *Quid sint?* R. FIGURA SYLLOGISTICA est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. *Vel*, est dispositio medii cum extremis secundum subjectionem & prædicationem.

2. *Quot sint?*
R. tres
sunt Figu-
ræ.

PRIMA, in qua medius Terminus subijcitur in majore propositione, & prædicatur in minore: ut, *O. animal est substantia. O. homo est animal. E. O. homo est substantia.* Syllogismi directi primæ figuræ dicuntur *perfecti*, quia nullo indigent principio perficienti, ut necessaria eorum consequentia appareat: Syllogismi vero secundæ & tertiæ figuræ, & quinquindirecti primæ dicuntur *imperfecti*.

SECUNDA, in qua medius Terminus bis prædicatur, nempe in utraque præmissarum: ut, *N. brutum est rationale. O. homo est rationalis. E. N. homo est brutum.*

TERTIA, in qua medius Terminus bis subijcitur, nempe in utraque præmissarum: ut, *O. homo est rationalis. O. homo est animal. E. Q. animal est rationale.*

1. *Quid sint?* R. MODUS SYLLOGISTICUS est trium propositionum Syllogismi dispositio, secundum quantitatem & qualitatem.

Directi, in quibus majus extremum concluditur de minori. Horum sunt quatuordecim.

Primæ figuræ sunt 4. *BARBARA. CELARENT. DARII. FERIO. CESARE. CAMESTRES. FESTINO. BAROCI. DARAPTI. FELAPTON. DISAMIS. DATISI. BOCARDO. FERISON. BARALIP. CELANTES. DABITIS. FAPESMO. FRISISMO.*

Secundæ figuræ sunt 4.

Tertiæ figuræ sunt 6.

Indirecti, in quibus minus extremum concluditur de majori. Tales in prima figura sunt quinque.

Propinqua, quæ sunt
MODI,
de quibus
tria notan-
da:

2. *Quot & quotupli-
ces sint?*
R. Modi
sunt vel

3. *Quid hi modi significent?* R. in his vocabulis duo notanda:

1. *Syllabæ*, quæ in unoquoque modo tres sunt, quarum prima majorem propositionem, secunda minorem, & tertia conclusionem denotat.

2. *Vocales*, quæ sunt quatuor:
A. Significat Univers. affirm.
E. Significat Univers. neg.
I. Significat Partic. affirm.
O. Significat Partic. neg.

PARTIS COMMUNIS.

81

CAP. IV.

De principiis Regulativis.

DICTIONUM DE OMNI. Ἀπὸ τοῦ ὅτι πᾶσι καταρτίζεται, ὅτι μὴ ὅτι τὸ ἀποκαταίνε λαβεῖν, καὶ ὅτι ὁ ἄλλος ὁ λαμβάνεται. *Arist. lib. 1. prior. Anal. cap. 1.* Dici de omni est, quando nihil est sumere subjecti, de quo alterum non dicitur: *Id est*, Dici de omni est, cum quidquid affirmatur universaliter de subjecto, affirmatur de quovis contento sub illo.

DICTIONUM DE NULO. Τὸ ὅτι μὴ μὴ καταρτίζεται ὅτι, ὅτι μὴ ὅτι τὸ ἀποκαταίνε λαβεῖν, καὶ ὅτι ὁ ἄλλος ὁ λαμβάνεται. Dici de nullo est, quando nihil est sumere subjecti à quo alterum non removeatur: *Id est*, Dici de nullo est, cum quidquid universaliter negatur de subjecto, negatur de quovis contento sub illo.

Primaria, quæ in prima figura actu, in reliquis vero potestate deprehenduntur, sunt duo;

Principia DIRIGENTIA seu REGULATIVA sunt vel

Secundaria, & sunt REGULÆ SYLLOGISTICÆ, quæ vel

Generales, & Communes omnibus figuris;

Speciales, quæ pertinent vel ad Figuram

1. In Syllogismo non sint plures termini quam tres. Cavendum itaque ne sit ambiguitas in terminis.
2. Medius terminus non ingrediatur conclusiōnem.
3. In altera præmissarum medius terminus debet distribui: *Id est*, universaliter sumi pro omni re, pro qua accipi potest.
4. Terminus non distributus in antecedente, non debet distribui in consequente.
5. Ex puris negativis nihil sequitur.
6. Ex puris particularibus nihil sequitur.
7. Conclusio sequitur partem debiliorem: *hoc est*, Si una præmissarum est negativa, conclusio etiam sit negativa. Et si una præmissarum est particularis, conclusio quoque sit particularis.
8. Non sit plus in conclusione, quam fuit in præmissis.

Primam:

1. In prima figura major debet esse universalis.
2. In prima figura cum minor est negativa nihil sequitur.

Secundam:

1. In secunda figura major sit universalis.
2. In secunda figura ex paribus affirmativis nihil sequitur.

Tertiam:

1. In tertia figura cum minor est negativa nihil sequitur.
2. In tertia figura conclusio debet esse particularis.

C

CAP.

CAP.

TRACTATUS III.

CAP. V.

De principiis Perficientibus.

Principia PERFICIENTIA sunt,

REDUCTIO,
de qua
tria not.

1. *Quid sit?* R. Reductio est, qua ex Syllogismis secundæ & tertiæ figuræ fiunt Syllogismi primæ, ad patefaciendam necessitatem concludendi.

2. *Quotuplex?*
R. Duplex:

OSTENSIVA, quando conversione, vel conversione & transpositione præmissarum inferitur conclusio eadem, aut ejus conversæ.

PER IMPOSSIBILE, quando ex contradictoria conclusionis, una præmissarum inferitur contradictoria alterius præmissæ.

Quæ vero propositio sit reserenda, monstrant hi Versus:

Servat majorem, variatque Secunda minorem.

Tertia majorem variat, servatque minorem.

Initiales: B. C. D. F. ostendunt modum secundæ & tertiæ figuræ reducendum esse ad modum primæ figuræ, qui similem habet initialem: e. g. *Cesare ad Celarent.*

Intermedia & finales: S. P. M. C. quæ ad antecedentem vocalem referri debent, monent, quo medio Reductio sit perficienda, juxta versiculos:

S. vult simpliciter verti, P. vero per accid.

M. vult transponi, C. per impossibile duci.

3. *Quomodo perficiatur?* R.
Hoc ostendunt certæ in
modis 1. & 3. fig. con-
sonantes, quæ sunt vel

II. EXPOSITIO *Expositio*, quando medio singulari substituto in locum medi communis, inferitur eadem conclusio quæ interebatur in Syllogismo de medio communi. Locum tantum habet in tertia figura: e. g. sit Syllogismus, *Q. homo est justus. O. Homo est mortalis. E. Q. Mortalis est justus.* Expositione sic perficitur: *Socrates est justus, Socrates est mortaliter. E. Q. Mortalis est justus.*

CAP. VI.

De Inventione Medii.

De INVENTIONE MEDII III. not.

1. *Quid sit?* R. INVENTIO MEDII est, qua paratur copia argumentorum ad quodvis problema apte concludendum. *Dicitur etiam Euporia.*

II. *Unde medium de?* *Antecedentibus.* Antecedentia sunt, de quibus aliquid prædicari potest. *Consequentibus.* Consequentia sunt, quæ prædicari possunt. *sumatur?* R. vel ex *Repugnantibus.* Repugnantia sunt, quæ neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus conveniant.

III. Regula.

1. Ut questio Universalis Affirmativa confirmetur, querendum est medium, quod sit Antecedens Prædicati, & Consequens Subjecti.

2. Ut questio Partic. Affirm. confirmetur, querendum est medium, quod sit Antecedens Prædicati, & Subjecti, vel Antecedens Prædicati & Consequens Subjecti.

3. Ut questio Univers. Negat. confirmetur, querendum est medium, quod sit vel Repugnans Prædicati, & Consequens Subjecti; vel Consequens Prædicati, & Repugnans Subjecti.

4. Ut questio Part. Neg. confirmetur, querendum est medium, quod sit vel Repugnans Prædicati, & Antecedens Subjecti; vel Repugnans Prædicati, & Consequens Subjecti.

CAP.

AFFINITA Syllogismi sunt tradita partim ab

CAP. VII.

De *Analysi Syllogismorum.*

De ANALYSI 2. not.

I. *Quid sit?* R. ANALYSIS est, quæ docet dicta scriptaque omnia posito subiecto & conclusione retexere, causasque & principia inquirere veritatis, ut adpareat, an recte aliquid traditum & conclusum sit.

1. Subiectum primarium investiga, & constitue de illo quæstionem principalem, quæ est conclusio Syllogismi primarii.

2. Duas propositiones quære, quibus autor principalem quæstionem adstruxit, vel destruxit, easque in terminos resolve; datis terminis, apte dispone, & ad legitimam figuram & modum revoca.

II. *Regula.*

3. Ubi termini reduplicativi occurrunt, reduplicatio illa non medio vel minori, sed majori termino addenda est, tam in majori propositione, quam in conclusione. *Reduplicatio designatur voce quatenus, vel in quantum.*

4. Discerne Prosyllogismos à primario Syllogismo, nec confunde illustrationes, amplificationes, similitudines cum argumentatione.

5. Quæ defunt subple, quæ vero superfluent amputa.

CAP. VIII.

De *Inductione, Exemplo, & Enthymemate.*

I. *INDUCTIO.* Ἐπαγωγή ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν κατὰ τὰς ἁποδείξεων. 1. *Top. c. 12.* Inductio est à singularibus ad universalia progressio: Id est, Argumentatio, in qua, enumeratis omnibus vel pluribus minus communibus, inferitur universale distributum: ut, *Vinum Rhenanum calefacit, vinum italicum calefacit, vinum hispanicum calefacit, & nullum dissimile exemplum reperire lices. E. Omnia vina calefaciunt.*

II. *EXEMPLUM.* Παράδειγμα ἐστὶν, ὅταν τῷ μίσθῳ τὸ ἄκρον ὑπάρχον διχῶς διὰ τοῦ ὁμοίου τῷ ἡσσόν. 2. *Prior. Anal. c. 24.* Exemplum est, cum majus extremum ostenditur inesse medio per quoddam simile tertio: vel, Exemplum est ab uno vel quibusdam singularibus ad aliud per aliquem similitudinem progressio: ut, *David penitens misericordiam impetravit. E. Et nos impetrabimus, si penitentiam egerimus.*

1. *Quid sit?* R. Ἐνθύμημα ἐστὶν συλλογισμὸς ἀτάλας ἐξ ἐκδότων καὶ σημείων. 2. *prior. Anal. c. 27.* Enthymema est Syllogismus imperfectus ex verisimilibus & & signis: ut, *Hac mulier gestat uterum. E. Hac mulier pariet.* (Syllogismus imperfectus hic dicitur, cui deest una præmissarum. Verisimile est propositio probabilis: Signum vero est, quælibet propositio apta ad probandum, seu necessaria, seu probabilis.)

2. *Regula.* Si in antecedente non adparet prædicatum consequentis, deest major propositio: Si non adparet subiectum consequentis, deest minor.

III. *ENTHYMEMA,* de quo duo notanda:

Aliis Logicis. Vide cap. 9.

De Sorite, Syllogismo Composito, & Dilemmate.

I. SORITES,
de quo duo
notanda :

1. *Quid sit?* R. SORITES est coacervatio Syllogismorum, in qua prædicatum primæ propositionis fit subiectum in secunda, secundæ prædicatum fit subiectum in tertia, donec tandem in conclusione primum subiectum cum postremo prædicato conjungatur, & ita concludatur : ut, *O. homo est animal. O. animal est corpus vivens. O. corpus vivens est substantia. E. O. homo est substantia.* (Sorites implicite continet plures Syllogismos primæ figuræ, in quibus posterior propositio fit major, prior vero minor : ut, *Si in allato exemplo duas primas propositiones inveras, habebis dispositionem primæ figuræ.*)
2. *Regula consequentia :* Quidquid dicitur de prædicato universalis propositionis, dicitur & de subiecto ejusdem.

II. SYLLOGIS-
MUS COM-
POSITUS, de
quo duo not.

2. Quotu-
plex sit?
R. Tri-
plex :

CONDITIO-
NALIS, de
quo duo
notanda :

1. *Quid sit?* R. Syllogismus conditionalis seu Hypotheticus proprie dictus est, cujus major propositio est conditionalis : ut, *Si dies est, Sol ortus est : Atqui dies est : E. Sol ortus est.*

1. A positione antecedentis ad positionem consequentis.
2. Ejus modi, qui sunt duo : 2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis.

DISJUNC-
TIVUS, de
quo duo
notanda :

1. *Quid sit?* R. Syllogismus disjunctivus est, cujus major propositio est disjunctiva : ut, *Aus dies est, aut nox est : Sed dies est : E. nox non est.*

1. A positione antecedentis ad remotionem consequentis.
2. Ejus modi, qui sunt duo : 2. A positione consequentis ad remotionem antecedentis.

COPULATIVUS, qui majorem habet copulativam negantem : ut, *Non & homo est & equus. Sed est homo. E. Non est equus.*

III. *DILEMMA* est Syllogismus disjunctivus, minoris utramque partem rationibus confirmans, adeoque utrinque petens atque feriens adversarium. Dicitur etiam Syllogismus cornutus : ut, *Aus probus est, aut improbus : Si improbus, cur ejus conversatione uteris ? Si probus, cur culpas ?*

Tractatus I. Partis Propriæ.

De Enunciatione.

De Demonstratione in genere.

I. Quid sit? R. Ἀποδείξις ἐστὶ συλλογισμὸς ἐπιστημονικὸς ἐξ ἀληθῶν, καὶ πρώτων, καὶ ἀμετάων, καὶ γνωριμωτέων, καὶ προτιμωτων, καὶ αἰτίων τῷ συμπέρασματι. *l. b. I. poster. Anal. cap. 2.* DEMONSTRATIO est Syllogismus scientiam pariens ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis: ut, *O. rationale est visibile. O. homo est rationalis. E. Omnis homo est visibilis.*

De DEMONSTRATIONE sex notanda:

II. Partes,
quæ sunt
vel

Propinqua,
quæ sunt

PRÆMIS-
SÆ, quæ
debent esse

MINOR TERMINUS est subiectum, de quo affectio demonstratur.

MAJOR TERMINUS est affectio vel passio propria, quæ demonstratur de subiecto per causam.

MEDIUS TERMINUS est principium vel causa, ob quam affectio inest subiecto, ideo de eo per eam scilicet causam demonstratur.

CONCLUSIO, quæ constat subiecto, ejusque affectione propria demonstrabili.

1. *Vera*: Ex falsis enim nihil potest demonstrari; & illud, quod est ex iis quæ non sunt, sciri nequit, cum non entis nulla sit scientia.
2. *Necessaria*: Est autem necessitas propositionis nihil aliud quam prædicari cum subiecto perpetuus ac insolubilis nexus. Ejus tres sunt gradus, de quibus cap. seq.
3. *Primæ & immediata*; *b. e.* indemonstrabiles. Propositio immediata est, inter cujus subiectum & prædicatum nullum interpositum est medium, quod sit causa cur prædicatum inhaereat subiecto.
4. *Priores conclusionem*: quia demonstratio ex causis conficitur.
5. *Notiores conclusionem*: & respectu nostri, & natura. Quoad nos priora notiora dicuntur, quæ propinquiora sensui sunt: ut, *singularia*. Simpliciter sive natura priora notiorave dicuntur, quæ à sensu longius distant: ut, *universalia*.
6. *Causa conclusionis*: Nam scire est rem per causam cognoscere.

III. Gradus Necessitatis. Cap. 2.

IV. Species. Cap. 3.

V. Proprietates. Cap. 4.

VI. Effectus. Cap. 5.

TRACTATUS I.

CAP. II.

De gradibus Necessitatis.

I. Κατὰ παντί. DE OMNI. Κατὰ παντός μὲν τὸ λέγω, ὅτι ἢ μὴ ὅτι παντός. Τινὲς ἢ μὴ μὴν ποτὶ μὲν, ποτὶ ἢ μὴ. 1. *Poster. Anal. cap. 4.* De omni dico, quod non est in aliquo quidem, in aliquo vero non; neque aliquando quidem, aliquando vero non: *Id est*, Illa propositio dicitur κατὰ παντός, cujus prædicatum non solum omni subiecto inest, sed etiam semper: ut, *homo est animal.*

Gradus Necessitatis sunt tres:

II. Καθ' αὐτό, PER SE: qui includit de omni, & insuper requirit essentiali nexum. Hujus quatuor sunt modi:

1. Καθ' αὐτό ὅτι, ὅσα ὑπάρχουσιν τῷ πρὸς ἑστίν. Per se insunt, quæcumq; insunt in eo, quod quid est: *Id est*, quando prædicatum est de definitione subiecti: ut, cum prædicatur Genus, vel Differentia de Specie.
2. Καθ' αὐτό ἔστιν, ὅσα τῶν ἐνυπαρχόντων αὐτῷ, αὐτὰ ἐν τῷ λόγῳ ἐνυπαρχουσιν, τῷ πρὸς ἑστὶν ἀλλήλων. Per se est, quando ita aliquid alteri inest, ut id, cui inest, accipiat de ejus definitione: *Id est*, Quando subiectum est de definitione prædicati; ut, cum prædicatur proprium de suo subiecto.
3. Ἐπὶ καθ' αὐτό λέγω, ὅτι μὴ καθ' ὑποκειμένη λέγει ἄλλος τινός. Præterea id per se dico, quod non de subiecto dicitur alio quodam: *Id est*, Quando existentia prædicatur de substantia: ut, *homo est*; *rosa est*.
4. Ἐπὶ ἄλλον τινόν, τὸ μὴ δι' αὐτό, ὑπάρχον ἐν εἶδος καθ' αὐτό. Ad hæc alio modo, illud quidem propter se, quod inest cuique per se: *Id est*, Quando causa externa prædicatur de suo effectu, aut contra: ut, *jugulatus interiit*.

III. Καθόλου UNIVERSALE. καθόλου λέγω, ὅτι κατὰ παντός τὸ ὑπάρχειν, ὃ καθ' αὐτό, ὃ αὐτό. Universale dico, quod omni inest, per se, & quatenus tale: *Id est*, Quando prædicatum non solum omni subiecto, semper, & per se inest, sed etiam reciprocè: ut, *homo est rationalis*.

CAP. III.

De Spectebus Demonstrationis.

Τὸ δὲ τι, DEMONSTRATIO PROPTER QUID, quando accidens proprium subiecto inesse ostenditur per causam proximam: ut, *O. rationale est docile. O. homo est rationalis. E. O. homo est docilis.* Dicitur etiam demonstratio potissima; item à priori.

Τὸ ὅτι, DEMONSTRATIO QUOD, vel QUIA, quæ est duplex:

Una, cum ex effectu proximo demonstratur causa: ut, *O. docile est rationale. O. homo est docilis. E. O. homo est rationalis.* Hæc dicitur demonstratio à posteriori; item à Signo.
 Altera, cum ex causa remota demonstratur effectus: ut, *O. respirans est Animal. N. Planta est animal. E. N. planta respirat.*

CAP. IV.

De Proprietatibus Demonstrationis.

- Proprietates Demonstrationis.**
- I. Demonstrationis principia sint propria. Ergo
 - 1. Non sint aliena. ἢ καὶ ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβαίνειν διήξει. 1. post. Anal. cap. 7. Non licet in demonstrationibus de genere in aliud genus migrare.
 - 2. Non sint communia. ἢ ἐστὶν ἀποδείξει αἰτίας ἀπλῶς, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν ἰσθῶν ἀρχῶν. ibid. Non licet demonstrare unumquodq; simpliciter, nisi ex propriis principiis.
 - II. Demonstratio non est rerum fortuitarum. Τὸ δὲ δυνὸν τυχόν, ἢ ἐστὶν ἀνάγκη δὲ ἀποδείξεως. 1. post. Anal. c. 25.
 - III. Demonstratio non est rerum sub sensum cadentium, sed universalium & perpetuarum.
 - IV. In demonstratione est finitus processus: id est, devenire debemus ad principia prima, immediata, & indemonstrabilia, quæ amplius probari non possunt.
 - V. Demonstratio in primo modo primæ figuræ optime formatur. Τῶν ἀναγκαζόντων ἐπιστημονικῶν μάλιστα τὸ πρῶτον ἐστὶν. 1. post. Anal. c. 11. Figurarum maxime ad scientiam comparandam adcommodata est prima.
 - VI. Demonstratio universalis est nobilior particulari, & affirmativa præstat negativæ, & ostensiva nobilior est ducente ad impossibile.

CAP. V.

De Effectis & Fructibus Demonstrationis.

- (1. Quid sit scientia? R. Ἐπιστάδα οἰόμεθα εἶναι ἀπλῶς. ὅταν πῶς τ' αἰτίαν οἰόμεθα γινώσκειν, δι' ἣν τὸ πρῶτον ἐστὶν, ἐπὶ ὁποίῃ αἰτία ἐστὶ, ὃ μὴ ἐνδέχεται τὴν ἀλῶς εἶναι. 1. post. Anal. cap. 2. Scire putamus unamquamque rem simpliciter, cum putamus causam cognoscere, propter quam res est, ejus rei causam esse, nec posse eam aliter se habere: Id est, Scientia est cognitio causæ propter quam res est, & quod aliter res illa se habere nequeat.
- Scientia cur sit, quam parit Demonstratio prout est Demonstratio. Hic duo not. sunt;**
- 1. Opinio, quæ differt à Scientia
 - 1. Subjecto: Scientia est rerum necessitarum; Opinio vero contingentium.
 - 2. Modo: Scientia est constans; Opinio vero inconstans.
 - 2. Opposita Scientiæ, quæ sunt
 - 1. Ignorantia, quæ est vel
 - Kατὰ ἀπόφασιν, Secundum negationem, quæ est mera scientiæ privatio.
 - Kατὰ διδασκίαν, Secundum pravam dispositionem, quæ est falsæ persuasio, qua quis deceptus scire se putat quod ignorat.
- Scientia seu cognitio quid sit, quam parit Demonstratio, quatenus converti potest in Definitionem: de qua vide Cap. 6.**
Methodus. Vide Cap. 8,

TRACTATUS I.

CAP. VI.

De Divisione.

1. *Quid sit?* R. DIVISIO est oratio, qua totum in suas partes dividitur: ut, *hominis alia pars corpus, alia pars anima*. Totum, quod dividitur, & à quo incipit divisio, *Divisum* adpellatur: Partes vero in quas divisio finitur, *Membra dividenda*, vel *divisionis* dicuntur.

NOMINIS, qua distinguitur multiplex significatio termini æquivoci: ut, *nomen canis* aliquando significat *animal latrans*, aliquando *fidus cæleste*. Dicitur distinctio.

II. Quot-
plex sit? R.
Duplex:

1. *Totius integralis*, qua totum integrale distribuitur in partes integrantes: ut, *hominis alia pars caput, alia brachia, alia venter, &c.* Dicitur divisio.

2. *Totius essentialis*, qua totum
essentiale dividitur in genus & differentiam.

Realis seu Physica, qua totum essentiale dividitur in materiam & formam.

Rationalis sive Metaphysica, qua totum essentialis dividitur in genus & differentiam.

REI, quæ
Triplex:

1. *Generis in species*: ut, *animalium aliud homo, aliud brutum*. Huc pertinet divisio Speciei in individua, Differentiæ in species vel individua, Generis in differentiis, Differentiæ in differentiis.

2. *Accidentis in subjecta*: ut, *alborum aliud lilium, aliud nix*.

3. *Subjecti in accidentia*: ut, *hominum alii probi, alii improbi*.

4. *Accidentis in accidentia*: ut, *dulcium aliud album, aliud flavum*.

3. *Totius Universalis*, quæ potiss. est quadruplex:

1. *Divisum debet plus continere quam singula membra dividenda* sc. *separatim sumta*.

2. *Divisum debet adæquari membris dividendis simul sumtis*: id est, *Divisio non sit latior vel angustior diviso*.

3. *Omnia membra dividenda debent inter sese pugnare*: id est, *unum sub altero non contineatur*.

4. *Divisio fiat in membra proxima*.

5. *Membra dividenda sint pauca*.

III. Regule
sive
Leges.

Investigatio,
quæ sit per
DIVISIONEM,
de qua tria
not.

DEFINITIONIS notanda sunt

Doctrina ipsa. Vide cap. 7.

CAP.

De DEFINITIONE tria notanda:

CAP. VII.

De Definitione.

- I. *Quid sit?* R. Ὁρισμός ἐστι λόγος τῷ τί ἐστι. 2. post. Anal. c. 19. DEFINITIO est oratio explicans quid res sit: ut, *hæc oratio*, Animal rationale, respectu hominis. DEFINITUM est id, quod oratione explicatur: ut, Homo, respectu hujus orationis, animal rationale.

NOMINIS, quæ alicujus vocis significationem exponit: ut, *Eclipsis Lune est ejus deliquium seu defectus*. Dicitur alias Definitio quid Nominis.

II. Quotuplex sit? R. vel

REI, de qua notanda,

- I. *Quid sit?* R. ὁρισμός ἐστι λόγος, ὃ τὸ τί ἐν ἑαυτῷ σημαίνει. 1. Top. c. 5. Definitio est oratio, quæ rei essentiam seu naturam explicat. Dicitur alias Definitio quid Rei.

Definitio proprie dicta, seu essentialis, quæ est vel

Physica, quæ datur per materiam & formam: ut, *homo est quoddam compositum ex corpore & anima*.
Metaphysica sive Logica, quæ datur per genus & differentiam: ut, *homo est animal rationale*.

2. Quotuplex? R. est vel

Causalis, quæ datur per causam externam: ut, *homo est animal creatum ad fruendum æterna beatitudine*. Causæ externæ sunt Efficiens & Finis.

Descriptiva, quæ vel

Per genus & proprietatem convertibilem cum definito: ut, *homo est animal risibile*.
Non causalis, quæ datur vel
Per genus & plura accidentia, quæ simul collecta cum definito convertuntur: ut, *homo est animal bipes implume*.

De DEFINITIONE tria notanda:

III. Regule sive Leges.

1. Definitum non potest ingredi suam definitionem: quia definitio debet esse ceterior definito.
2. Definitio debet esse convertibilis cum definito: id est, non debet magis vel minus late patere. Definitio non sit latior, vel angustior definito.
3. Definitio nihil contineat superfluum: id est, nihil præter ea, quæ necessaria sunt ut definitio sit convertibilis cum definito; nisi forte illa non essent satis clara: immo enim quod illis majoris explicationis gratia addetur non erit superfluum. Lib. 6. Top. c. 2. Id dicitur superesse, sive redundare in definitione, quo sublato, ea, quæ remanet, oratio satis aperte rem declarat.
4. Sermo definitionis debet esse proprius, perspicuus, & sine ambiguitate significans.

TRACTATUS 1.

CAP. VIII.

De Methodo.

De METHODO duo notanda :

I. *Quid sit?* R. METHODUS est instrumentum Logicum, ad rerum cognitionem facilius adsequendam utile.

Cum illatione, seu Methodus proprie sic dicta, quæ est ipsa Demonstratio: Estque vel
Synthetica, quæ est demonstratio
directa.
Analytica, quæ est demonstratio
inversa.

II. *Quotuplex sit?*
 R. Methodus est vel

Sine illatione, quæ dicitur ORDO, de quo not.

1. *Quid sit?* R. Ordo est habitus intellectus instrumentalis, quo res in disciplinis pertractandas ante vel post collocamus, ob meliorem illarum cognitionem.

2. *Quotuplex sit?*
 Resp. vel

Universalis, qui totam aliquam disciplinam respicit: Estque vel
Synthetice, qui progreditur à principiis ad principiata. *Hic locum habet in Scientiis.*
Analytice, qui à notionibus finis ad media, per quæ finis acquiritur, progreditur. *Hic locum habet in disciplinis practicis.*
Particularis, qui tantum partem aliquam disciplinæ respicit.

3. *Regule*

1. Generalia præcedant, & sequantur particularia.
2. A facilioribus, quantum fieri potest, ad difficiliora fiat progressus.
3. Pars nulla desit, superflua, inutiliter repetatur.
4. Partes disciplinæ non tantum suo loco ponantur, sed etiam idoneis transitionibus connectantur.
5. Quod alicubi implicite positum, & alio considerandi modo, alibi evolvi potest explicite, & diverso considerandi modo sine Tautologia. Non enim Battologiam ex nudis verbis asserere, aut scientias ex literis aut syllabis metiri debemus.
6. Nihil ab objecto vel fine disciplinæ sit alienum.

De SYLLOGISMO TOPICO quatuor notanda :

De LOCIS duo notanda :

Tractatus II. Partis Propriæ.

De Syllogismo Topico.

CAP. I.

De Syllogismo Topico.

I. Quid sit SYLLOGISMUS TOPICUS? R. Συλλογισμὸς διαλεκτικός ἐστίν, ὃ ἐξ ἐνδεῶν συλλογίζεται. **I. Top. c. 1.** Syllogismus dialecticus seu Topicus est, qui ex probabilibus concludit: *Id est, Cujus præmissæ sunt probabiles tantum: ut, Omnis mater diligit filium. Hæc est mater. E. hæc diligit filium.*

II. Quid sint PROBABILIA? R. Ενδεῶν ἐστὶν, τὰ δοκῶντα πάντων, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφοῖς, καὶ ταῖς, ἢ τοῖς πάντων, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς μάλα γνωστοῖς, καὶ ἐνδεῶσι. Probabilia sunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, atque his vel omnibus, vel pluribus, vel spectatissimis: ut, *parentes sunt honorandi.*

De SYLLOGISMO TOPICO quatuor notanda:

III. Partes Syllogismi Topici, quæ sunt vel

Remota, & sunt tres termini:	Minor terminus, est Species, de qua probabiliter aliquid enunciat. Major Terminus, sive prædicatum Topicum, est quadruplex: Genus, sub quo comprehenditur Differentia. Definitio. Proprium. Accidens.
Proxima, quæ sunt	Medius Terminus, seu Argumentum, est inventum probabile ad faciendam fidem. Problema, de quo probabiliter differtur: ut, <i>an mundus sit æternus.</i> Propositiones, ex quibus de problemate adhibito argumento probabiliter differtur.

IV. Loci, ex quibus desumitur argumentum. Vide Cap. 2.

CAP. II.

De Locis Topicis in genere.

I. Quid sint? R. **L o c u s** est sedes argumenti: *vel, L o c u s* est id, unde ad propositam quæstionem conveniens trahitur argumentum.

De LOCIS duo notanda:

II. Quotuplices? R. Locus est duplex:

Maxima, quæ est propositio per se nota fidenti aliis subministrans: vel, Maxima sive Axioma est propositio generalis per se nota, per quam multa argumenta probantur.	Artificialis, qui continet argumenta arte quadam ex ipsa quæstione desumpta: Estque vel	Internus, qui continet argumenta ex re ipsa desumpta, cap. 3. Conjunctus, qui continet argumenta desumpta ab iis quæ cum re ipsa coherent, cap. 4. Disjunctus, qui continet argumenta desumpta ab iis quæ à re ipsa sejuncta sunt, cap. 6.
Differentia maxima, quæ est receptaculum plurimum maximarum. Hic Locus est vel	Inartificialis, qui continet argumenta extrinsecus adsumpta: ut, Testimonium, c. 7.	

TRACTATUS II.

CAP. III.

De Locis Internis.

Loci interni sunt tres: Locus

I. DEFINITIONIS. Ejus
maxima sunt hæc:

1. Quidquid convenit definitioni convenit & definito: &, quidquid non convenit definitioni, non convenit definito.
2. Cui convenit definito, eidem convenit definitum: &, cui non convenit definito, ei nec definitum.
3. Si definitio definitioni convenit, etiam definitum definito convenit: Et, si non convenit definitio definitioni, nec definitum definito convenit.

II. DESCRIPTIONIS. Hic Locus eandem habet maximas, quas Locus definitionis, mutato saltem nomine *Definitionis* in nomen *Descriptionis*.

III. NOTATIONIS, quando medius Terminus sumitur à Nomine. Ejus hæc est maxima: De quocunque dicuntur aut negantur Notationes, de eodem quoque notata dicuntur aut negantur; & contra.

CAP. IV.

De Locis Conjunctis.

Loci conjuncti sunt octo: LOCUS

I. CONJUGATORUM, quæ sunt nomina & verba ita affecta inter se, ut alterum ab altero denominative deducatur. Eorum maxima hæc est: Cum quo cohereret unum conjugatorum, cohereret & reliqua: &, cum quo non cohereret unum, nec reliqua.

II. TOTIUS, quod est triplex:

Integrale. Ejus hæc sunt maxima:

1. Posito Toto Integrali, ponuntur omnes partes necessariæ,
2. Sublato toto integrali, aliqua saltem pars tolli potest.

Essentiale. Ejus hæc sunt maxima:

1. Posito toto Essentiali, omnes partes essentielles poni necesse est.
2. Sublato toto essentiali, omnes partes essentielles tolli necesse est.

Universale. Ejus hæc sunt maxima.

1. Posito toto Universali, vel Genere, ponitur aliqua pars subiecta, vel species, sed indeterminate.
2. Sublato toto universali, tolluntur omnes partes subiectæ.

II. PARTIUM, quæ sunt triplices:

Integrales. Earum maxima sunt hæc:

1. Positis omnibus partibus integrantes, (inter se unitis & apte dispositis) ponitur Totum.
2. Sublata quacunque parte integrali, tollitur Totum, ut integrum est.

Essentiales. Earum maxima sunt hæc:

1. Positis partibus essentialibus, ponitur Totum essentialiale.
2. Sublata una parte essentiali, tollitur Totum.

Subiectivæ. Earum maxima sunt hæc:

1. Posita quacunque parte subiecta, ponitur Totum: vel, posita Specie, ponitur Genus.
2. Sublatis omnibus partibus subiectis, tollitur Totum.

IV. CAUSARUM.

V. EFFECTORUM.

VI. ANTECEDENTIUM.

VII. CONSEQUENTIUM.

VIII. ADJUNCTORUM.

Vide cap. 5.

CAP.

Sequuntur reliqui Loci conjuncti: LOCUS

CAP. V.

*De Locis Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium,
& Adjunctorum.*

Sequitur reliqui Loci conjuncti: LOCUS

**CAUSA-
RUM** quæ
sunt quatuor:

Efficiens à qua aliquid fit.
Ejus Maxima sunt hæc:

Materia, ex qua res est.
Ejus Maxima sunt:

Forma, per quam res est.
Ejus Maxima sunt:

Finis, cujus gratia aliquid
fit. *Ejus Maxima sunt:*

1. Posita causa proxima sufficienti & non impedita in actu, ponitur effectus, & sublata causa tollitur effectus.
2. Qualis causa talis effectus. *Valet in universi.*
3. Quidquid est causa causæ, est etiam causa causati. *Valet si causa & effectus necessario à se invicem dependant.*
4. Posita causa conservante res salva esse potest.
5. Posita causa corrumpente non impedita, sequitur corruptio.
6. Cujus generatio per se bona, ipsum bonum; cujus mala, ipsum malum.
7. Cujus corruptio per se bona, ipsum malum; cujus mala, ipsum bonum.

1. Posita materia, fieri potest effectus. *Supple, quantum est ex parte materia.*
2. Sublata materia, (necessaria) non potest fieri effectus.
3. Sublata materia permanente, tollitur effectus.
4. Si materia transiens non fuerit, non est effectus.

1. Posita causa formali, ponitur effectus. *Supple, si sit conjuncta materia.*
2. Sublata causa formali, tollitur effectus.
3. Cujus forma præstantior, ipsum præstantius.

1. Cujus Finis bonus, ipsum bonum; cujus malus, ipsum malum.
2. Obtenito fine, cessant media; nisi tamen iisdem mediis conservandus sit.
3. Posita intentione finis, eligenda sint media.

EFFECTORUM. *Eorum Maxima sunt hæc:*

1. Posito effectui, necesse est causam esse vel fuisse.
2. Quorum effectorum efficientia bona sunt, ipsa sunt bona; & quorum mala, ipsa mala.

ANTECEDENTIUM. Antecedens est duplex;

1. *Unum*, ex quo necessario sequitur aliud, si ve ratione adtributionis, si ve ratione temporis. *Ejus hæc est Maxima:* Posito antecedente, necesse est poni consequens.
2. *Alterum*, quod necessario dandum, si aliud dandum. *Ejus hæc est Maxima:* Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

CONSEQUENTIUM. Consequens est duplex;

1. *Unum*, quod necessario ex alio si ve ratione adtributionis, si ve ratione temporis sequitur. *Ejus hæc est Maxima:* Sublato consequente, necesse est ut tollatur antecedens.
2. *Alterum*, quod necessario requirit antecedens. *Ejus hæc est Maxima:* Posito consequente necesse est poni antecedens.

ADJUNCTORUM seu **CIRCUMSTANTIUM**, quæ cum re quidem coherent, sed tamen necessario. *Eorum hæc est Maxima:* Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est rem esse, quam circumstant.

CAP.

I. SIMILIUM, quæ analogiam quamdam inter se habent. *Eorum Maxima hæc est* : Similium eadem est ratio, *Vel*, de similibus idem esto iudicium.

*Rei, quæ duæ res inter se in excessu-
superantia conferuntur. Ejus
Maxima nonnulla sunt :*

1. Quod sua natura tale est, magis tale est quam quod per participationem.
2. Quod propter se expetitur, præstantius est eo quod propter aliud.
3. Quod simpliciter omnibus bonum est, melius est quam quod alicui tantum.

II. COMPARATORUM. Comparatio est duplex :

*Probabilitatis, quæ
duo in probabilitate
inter se conferuntur : Et quæ*

PARIUM, quæ parem probabilitatem habent. Eorum Maxima hæc est : Si data propositio vera est aut falsa, ea etiam quæ æque probabilis, vera erit aut falsa.

MAJORUM, quæ majorem probabilitatem habent. A Majori ad Minus argumentamur tantum negative, juxta hanc Maximam : Si id non inest quod magis videtur inesse, neque id inest quod minus videtur inesse.

MINORUM, quæ minorem probabilitatem habent. A Minori ad Majus argumentamur affirmative tantum, juxta hanc Maximam : Si id inest quod minus videtur inesse, etiam inest quod magis videtur inesse.

III. DISSIMILIUM, quæ nullam inter se analogiam habent. *Eorum Maxima hæc est* : Dissimilibus dissimilia conveniunt.

IV. OPPOSITORUM. *Eorum Maxime generales sunt :*

1. De quo affirmatur unum oppositorum, de eo negatur alterum.
2. Quot modis sumitur unum oppositorum, tot modis etiam alterum.
3. Oppositorum, in quantum sunt opposita, opposita est ratio.
4. Opposita juxta se posita magis elucescant.

V. REPUGNANTIUM. *Eorum Maxima hæc est* : Cui convenit unum ex repugnantibus, non convenit alterum, vel reliqua.

DIVINUM. *Ejus hæc sunt Maxime :*

1. Dato testimonio divino res certa est.
2. Testimonium divinum præponendum est humano.
3. In articulis fidei & affirmative & negative concluditur autoritate divina.

HUMANUM. *Ejus hæc sunt Maxime :*

1. Probato artifice in arte est credendum, nisi vel manifesta ratio, vel experientia, vel alius artifex a quo peritus contrarium testetur.
2. Plurimorum testimonium præfertur testimonio paucorum.
3. Ex humana autoritate negative argumentari non licet.

Tractatus III. Partis Communis.

De Syllogismo Sophistico.

CAP. I.

De Syllogismo Sophistico in genere.

1. *Quid sit?* R. Ἑστὶν δὲ ἰσὶ συλλογισμὸς, ὃ ἐν φαινομένων ἐνδέχων, μὴ ὅτιων δὲ. Καὶ, ὃ ἐξ ἐνδέχων, ἢ φαινομένων ἐνδέχων φανερὸν. 1 Top.c.1. Litigiosus est Syllogismus, ex iis quæ videntur probabilia, non sunt autem: vel, qui ex probabilibus, aut ex iis quæ videntur probabilia, est ad patens: Id est, Syllogismus litigiosus sive Sophisticus est, qui habet præmissas tantum adparenter probabiles, vel consequentiam adparenter tantum probabilem, vel utrumque. Ad σοφισμὸν revocatur autem ψευδογράφος. Syllogismus pseudographus est, qui sit ex propriis disciplinæ functionibus, non veris: Id est, qui constet principiis alicujus scientiæ male intellectis.

2. *Quotplex sit?* R. Triplex
peccat enim vel

Materia tantum: ut, *Quidquid non caret oculis, habet oculos.*
Lapis non caret oculis. E. Lapis habet oculos.

Forma tantum: ut, *O. mater diligit filium. O. pater diligit filium. E. O. pater est mater.*

Utraque: id est, materia & forma simul: ut, *Quidquid non perdidisti, habes. Sed aurum habes. E. Aurum non perdidisti.*

1. ἀντι- REDARGUTIO. Meta redargutionis est prænegati concessio, vel præconcessi negatio in eadem disputatione: ut, si respondens negaverit dormientem videre, & postea cogatur concedere, quia dormiens habet visum.

2. ψευδ- FALSUM. Meta falsi est concessio manifeste falsi, vel negatio manifeste veri: ut, si cogatur respondens admittere, hominem habere alas, quia eas non amisit.

3. ἀντι- SOLOECISMUS. Meta Solœcismi est incongrua locutio: ut, si respondens cogatur admittere hanc locutionem, O. mulier est sensitivus, propter hoc argumentum: O. homo est sensitivus. O. mulier est homo. E. O. mulier est sensitivus.

4. ἀντι- NUGATIO. Meta Nugationis est ejusdem vocis inutilis repetitio: ut, si quis cogatur sic loqui, Aliquis nasus est nasus simus; ubi inutiliter nasus repetitur, propter hoc argumentum: O. simus est nasus simus. Aliquis nasus est simus. E. Aliquis nasus est nasus simus.

III. *Quot sint Meta seu Fines Sophistarum?* R. Quatuor:

IV. *Elenchi Sophistici seu Fallaciæ. Vide cap. 2.*

V. *Ratio solvendæ Elenchos Sophisticos. Vid. cap. 4.*

παρὰ τὸ λέγειν.
In dictione.
Earum sunt
sex:

ἔξω τὸ λέγειν.
Extra dicti-
onem. Earum
sunt septem:

1. ὁμωνυμία FALLACIA ÆQUIVOCATIONIS; quando vox æqui-
voca æquivoce sumitur: ut, *Omnis canis latrat. Sidus cæleste est canis. Ergo
Sidus cæleste latrat.*
 2. ἀμφιβολία FALLACIA AMPHIBOLIÆ; quando oratio in vario sen-
su accipitur: ut, *Qui arat litus, scindit terram. Qui operam perdit, aras li-
tus. E. Qui operam perdit, scindit terram.*
 3. σύνθεσις FALLACIA COMPOSITIONIS; quando conjunctim acci-
piuntur, quæ divisim erant accipienda.
 4. διαίρεσις FALLACIA DIVISIONIS; quando divisim accipiuntur, quæ
conjunctim erant accipienda: ut, *duo & tria sunt paria & imparia. Duo &
tria faciunt quinque. E. Quinque sunt paria & imparia.*
 5. προσωδία FALLACIA ACCENTUS; quando diversitas est in compo-
sitione vocis, spiritu, litera, quantitate, gestu orationis, tono, &c. ut, *si sumat-
ur quies, pro qui es; ara, pro h' ara; equus, pro æquus.*
 6. ὁῤῥμα λέξεως FALLACIA FIGURÆ DITIONIS; quando aliquid
aliqui propter similitudinem dictionum tribuitur, quod tribuendum non erat:
ut, *sons est generis masculini. Ergo & frons.* Huc referuntur etiam fallaciz
ex confusione diversorum prædicamentorum.
-
1. παρὰ τὸ συμβεβηκός FALLACIA ACCIDENTIS; quando alicui
per se tribuitur id, quod ei per accidens tantum competit; ut, *si vinum ma-
lum voces per se, quia homines reddit insanos.*
 2. παρὰ τὸ πῇ ἢ ἀπὸ ὧς λεγόμενον FALLACIA A DICTO SECUN-
DUM QUID AD DICTUM SIMPLICITER; quando id quod
saltem secundum quid verum est, accipitur simpliciter: ut, *imago est homo
pictus. E. est homo.*
 3. παρὰ τὴν τὴν ἐλέγχου ἀγνοίαν FALLACIA IGNORATIONIS E-
LENCHI; quando pro veris contradictoriis habentur, quæ tamen non
sunt: ut, *cælum tegit omnia. E. seipsum tegit.*
 4. παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν FALLACIA PETITIONIS PRIN-
CIPII; quando probatur idem per idem, vel per aliud obscurius aut æqui-
obscure: ut, *cras erit æquinoctium, quia homines avari pecunia abutuntur.*
 5. παρὰ τὸ ἐπόμενον FALLACIA CONSEQUENTIS; quando con-
verti existimamus ea, quæ converti non possunt: ut, *Omnis homo est ani-
mal. E. Omne animal est homo.*
 6. παρὰ τὸ μὴ αἰτίον ὡς αἴτιον FALLACIA SECUNDUM NON
CAUSAM UT CAUSAM; quando falsitas conclusionis, proveniens ex
una præmissa falsa, adtribuitur alteri præmissæ veræ, quæ causa non est:
ut, *extinguendus est usus pecuniæ, quia homines avari pecunia abutuntur.*
 7. παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν πλείω FALLACIA SECVNDVM
PLVRES INTERROGATIONES; quando ad plures interrogati-
ones petitur responsio una, tanquam si esset una interrogatio: ut, *si petat
Sophista, homo & lapis suntne animal.*

CAP. III.

De Solutione Fallaciarum.

1. Per **INFICTIONEM**, cum vel ambas præmissas, vel alterutram rejicimus, earum probationem (*si opus est*) petentes.
2. Per **DISTINCTIONEM**, cum alterutram præmissarum, vel ambas ambiguas esse ostendimus.
3. Per **INSTANTIAM**; quando universali propositioni singularem contrariam opponimus.
4. Per **CONCESSIONEM**; quando totum argumentum concedimus, tanquam id quod nobis non obest.
5. Per **INVERSIONEM**, quando argumentum contra nos adlatum in adversarium retorquemus.

Generalis. Quintupliciter respondere potest:

Ratio solvendi Elenchos Sopullicos est, vel

Fallaciæ in distinctione.

Specialis. Hic considerandæ sunt,

Fallaciæ extra distinctionem.

1. *Elenchus Æquivocationis & Amphibolia* solvuntur per distinctionem, ostendendo ambiguitatem.
2. *Elenchus Compositionis & Divisionis* solvuntur, separando sensum divinum à composito, & ostendendo uter verus sit vel non.
3. *Elenchus Accentus* solvitur distinctione, ostendendo accentus vel scripturæ diversitatem.
4. *Elenchus figura distinctionis* solvitur, ostendendo diversitatem inter ea, quibus eadem accidere videbantur.
1. *Elenchus Accidentis* solvitur, distinguendo inter id quod alicui per se, & quod per accidens convenit.
2. *Elenchus à dicto secundum quid ad dictum simpliciter* solvitur, distinguendo id quod est simpliciter, ab eo quod est secundum quid, sive ex parte verum.
3. *Ignoratio Elenchi* solvitur, ostendendo defectum veræ oppositionis secundum regulas illius.
4. *Petitio Principii* solvitur, ostendendo vanitatem seu nullitatem probationis.
5. *Elenchus Consequentis* solvitur, negando consequentiam, & addendo rationem, cur propositio converti non possit.
6. *Elenchus secundum non causam ut causam* solvitur, negando causam falsam, & adducendo causam veram.
7. *Elenchus plurium Interrogationum* solvitur, non respondendo una responsione ad plures interrogationes, sed distincte ad singulas.

NOTA.

Ne usitata Peripateticorum methodus interrumpatur, ex Dialectica Philippi Du-
Trien duos Tractatus, quorum 1. de Terminorum Varietate, 2. de Suppositione sub-
stantiam adjicere placuit.

D

De

I. *Quid sit?* R. TERMINUS est, in quem resolvitur propositio; ut, prædicatum, & de quo id prædicatur. Subiectum & Prædicatum vocantur Termini, quia sunt extrema propositionis. Hinc Copula non est Terminus, quia non est extremum, sed inter extrema ponitur.

De TERMINO SIMPLICI II. not.

II. *Quot-
plex sit?*
R. Ter-
minus
est

1. vel {
SYNCGEGOREMATICUS, & est vox quæ per se nihil significat, aliis tamen juncta illis certum significandi modum tribuit: ut, *omnis, nullus, utinam, &c.*
CATEGOREMATICUS, & est vox quæ per se aliquid significat, nec ullum includit syncategorema: ut, *homo.*
MIXTUS, qui categorema & syncategorema includit: ut, *nemo*; contri- nec enim significationem harum duarum vocum, *nullus homo.*

2. vel {
SIMPLEX, qui sic dicitur Tripliciter:
VOCE TANTUM, & est unica dictio pluribus æqui- valens: ut, *nemo* æquivalere his duabus, *nullus homo*:
SIGNIFICATIONE TANTUM, qui componitur quidem ex pluribus dictionibus, sed quæ significatione uni æquivalent: ut, *corpus animatum, &c.* Hic Terminus absolute à Dialecticis vocatur Simplex.
VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui est una dictio simplicis significationis: ut, *homo.*
COMPLEXUS, qui sic dicitur Tripliciter:
VOCE TANTUM, & idem est quod simplex signi- ficatione tantum: ut, *corpus animatum.*
SIGNIFICATIONE TANTUM, & idem est quod simplex voce tantum: ut, *nemo.*
VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui com- ponitur ex pluribus dictionibus habentibus etiam compositam significationem: ut, *homo albus.*

3. vel {
ABSTRACTUS, qui significat solam formam, non autem subiectum: ut, *albedo*, tantum enim significat albedinem quæ est forma, non autem rem albedine, quæ est subiectum. FORMA hic est omne illud quod alteri aliquam determinationem seu appellationem tribuit: ut, *albedo* respectu lactis est forma. SUBJECTUM hic est omne illud quod ab altero aliquam denominationem seu appellationem suscipit: ut, *lact* respectu albedinis, quia ab illa suscipit denominationem *albi.*

4. vel {
DENOMINANS INTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo est forma per ipsum significata: ut, *album.*
DENOMINANS EXTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo non est forma per ipsum significata: ut, *videtis, vel visum esse.* Talia sunt omnia verba & participia passiva significantia actiones animæ: Item pleraque verba & participia activa significantia alias actiones: ut, *illuminans, &c.*

4. Vide pag. conseq.

CONNOTATIVUS, qui significat formam quasi adjacentem: ut, *album*, &c. Significare formam quasi adjacentem est significare adjective. Itaque sola adjectiva sunt connotativa; vel quæ significat per modum adjectivorum: ut, *dominus*, *servus*, &c. Terminus connotativus duplex habet significatum: **MATERIALE**, quod est subiectum formæ nomine connotativo expressæ; hoc significatur in recto: Et **FORMALE**, quod est forma nomine connotativo expressa: hoc significatur in obliquo, id est, in *explicatione termini significantis ponitur in casu obliquo*.

ABSOLUTUS, qui non significat Formam quasi adjacentem, id est, non adjective: ut, *homo*.

VOCE TANTUM; quod cum aliquo abstracto convenit initio dictionis, sed ab eo differt formali significatione: ut, *sonnolentus*, respectu hujus abstracti *sonnus*.

DENOMINATIVUS, qui idem est quod connotativus. **DENOMINATIVUM** est triplex:

SIGNIFICATIONE TANTUM; quod cum aliquo abstracto convenit tantum significatione non voce: ut, *probus*, respectu hujus nominis *virtus*.

VOCE ET SIGNIFICATIONE SIMUL; quod cum aliquo abstracto convenit significatione, & initio dictionis, sed finali terminatione distinguitur: ut, *albus*, respectu hujus abstracti *albedo*.

DENOMINANS, & est abstractum respondens termino denominativo, seu connotativo: ut, *album* est denominativum, *albedo* denominans. Denominativo & denominanti responder Denominatum, quod est subiectum formæ, de quo vox denominativa accidentaliter dicitur: ut, *corvus* est denominatum *nigri*.

UNIVOCUS, qui pluribus tribuitur in eadem significatione: ut, *homo* comparatione *Joannis & Petri*. Terminum aliquem pluribus tribui in eadem significatione inde cognosci potest, si ei respondeat in mente idem conceptus, id est, si ejus significatum eodem semper modo concipiatur; quod fit, quando eadem explicatio semper illi potest accommodari.

EQUIVOCUS, qui pluribus tribuitur in diversa significatione. Estque vel

PURE EQUIVOCUS, qui plura æque primo significat: ut, *canis*, respectu canis domesticæ & celestis.

ANALOGUS, qui plura non æque primo significat, sed unum primario, aliorum secundario: ut, *homo*, respectu hominis veri & picti.

7. Termini ad se invicem comparari possunt quatuor modis:

1. Ut repugnantes. **TERMINI REPUGNANTES** sunt, qui de se invicem universaliter negari possunt: ut, *homo & brutum*.
2. Ut convertibiles. **TERMINI CONVERTIBILES** sunt, qui universaliter de se invicem affirmari possunt: ut, *homo & rationalis*.
3. Ut magis & minus communes. **TERMINI ILLI HABENT SE UT MAGIS ET MINUS COMMUNES**, quorum unum potest de altero universaliter affirmari, sed non contra: ut, *animal* est terminus magis communis quam *homo*.
4. Ut excedentes & excessi. **TERMINI ILLI HABENT SE UT EXCEDENTES ET EXCESSI**, quorum neuter de altero potest universaliter affirmari vel negari, sed tantum particulariter: ut, *homo & albus*.

Terminus generaliter acceptus est

I. *Quid sit Suppositio?* R. SUPPOSITIO est usurpatio vocis in oratione posita pro aliquo: ut hic, *Omnis homo est animal*, vox illa *homo* usurpatur pro Joanne, Petro, & reliquis hominibus. Suppositio aliter vocari solet *acceptio vocis*.

II. *Unde dicta sit suppositio?* R. Ex eo, quod vox in oratione plerumque supponatur, id est, substituitur in locum alterius, nempe rei per ipsam significatæ: Cum enim, ut ait Aristoteles, res ipsas expromere, aut in disputationem aut colloquium adducere non possumus, vocibus locorum utimur, & in harum locum illa subrogamus; sicut ad numerandum calculis æneis pro nummis aureis uti mercatores solent. Interdum tamen vox accipitur pro seipsa, quo casu non substituitur in locum alterius. Dicitur tamen etiam tunc supponi, extensa verbi altius significatione ad quamcunque vocis acceptionem.

MATERIALIS, quæ est acceptio vocis pro seipsa: ut cum dico, *Homo est dictio dissyllaba*, vox *homo* accipitur pro seipsa, id est, pro ipsamet voce, non autem pro significato. Dicitur etiam, *technici*, & indicatur duabus notis: Una est articulus Græcus τὸ, id est, *illud*; ut, τὸ *animal*. qf. dicas illa vox *animal*. Altera est particula *li*; ut, *li animal*, quæ particula æquivaleret articulo Græco.

SIMPLEX, quæ est acceptio vocis pro suo immediato significato tantum; id est, pro natura communi vel conceptu communi. Ita sumi dicitur Subjectum hujus enunciationis, *homo est universale*; non enim significatur quod Joannes vel Petrus vel quispiam alius homo singularis sit universale, hoc enim falsum est, sed quod homo in communi sit universale.

III. *Quotuplex sit?*
R. Triplex est generatim Suppositio:

PERSONALIS,
de qua
not.

I. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO PERSONALIS est acceptio vocis pro mediato significato, id est, pro inferioribus vel denominatis. Sic accipitur Subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*, accipitur enim pro Joanne, Petro, &c. Item Subjectum hujus, *Omne album est substantia*, accipitur enim pro pariete, nive, &c.

2. *Regula.* Omnis vox cui præponitur vel præponi potest, manente eodem sensu, aliquod signum, accipitur personaliter.

3. *Species suppositionis personalis*, quæ passim absolute vocantur species suppositionis. Vide pag. seq.

De SUPPOSITIONE IV. not.

IV. *Regula.* Vid. pag. seq.

Universalem, de qua tria not.

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO UNIVERSALIS, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulative enumerandis: *Id est*, per conjunctionem copulativam copulative sumtam, hoc est, connectentem integras enunciationes. Ita sumitur Subiectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*; sic enim explicatur, *Joannes est animal*, & *Petrus est animal*, &c. ubi conjunctio copulativa, &, connectit integras enunciationes.

UNIVERSALIS ABSOLUTA, ubi nulla intelligitur exceptio.

1. vel UNIVERSALIS ACCOMMODATA, ubi aliqua intelligitur exceptio: ut hic, *Quicumque regis omnia*, scilicet præter se.

2. Quotuplex? R. suppositio univ. est.

2. vel UNIVERSALIS PRO GENERIBUS SINGULORUM, per quam vox accipitur pro omnibus generibus seu speciebus, non autem pro omnibus individuis. Hoc modo sumitur Subiectum illius propositionis, *Omne animal fuit in arca Noe*.

UNIVERSALIS PRO SINGULIS GENERUM, per quam vox sumitur pro omnibus suis individuis.

3. Regula.

1. Subiectum enunciationis universalis affirmativæ sumitur universaliter.
2. Utrumque extremum enunciationis universalis negativæ, & prædicatum particularis negativæ sumitur universaliter.

Copulatam, de qua not.

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO COPULATA est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulativam enumerandis: *Id est*, per conjunctionem copulativam copulativam sumtam, hoc est, non connectentem integras enunciationes, sed terminos simplices. Ita sumitur Subiectum hujus propositionis, *Omnia Elementa sunt quatuor*.

2. Regula. Subiectum propositionis, cujus prædicatum est vox numerum significans, sumitur copulativum.

Determinatam, de qua not:

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO DETERMINATA est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctive enumerandis: *Id est*, per conjunctionem disjunctivam disjunctivam sumtam, hoc est, connectentem integras enunciationes.

2. Regula. Utrumque extremum propositionis particularis aut indefinitæ affirmativæ, subiectum negativæ, sumitur determinate.

Confusam, de qua not:

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO CONFUSA est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctim enumerandis: *Id est*, per conjunctionem disjunctivam disjunctim sumtam, hoc est, connectentem simplices terminos, non vero integras enunciationes.

2. Regula. Prædicatum propositionis universalis affirmativæ sumitur confuse.

IV. Regula.

1. In argumentatione non licet mutare genus acceptionis: *id est*, non licet unam & eandem vocem semel accipere materialiter, & semel simpliciter vel personaliter, &c.
2. Non licet procedere à non distributo ad distributum: *id est*, non licet aliquem terminum, qui in antecedente non sumitur universaliter, ponere in consequente universaliter sumtum.

PRÆCEPTA
ETHICÆ,
SIVE
PHILOSOPHIÆ
MORALIS

Ex Aristotele, aliisque probatis Autoribus col-
lecta, & adjuvandæ memoriæ causa
TABULIS Synopticis
inclusa,

à M. JOANNE STIERIO.

Editio Quarta.

LONDINI:
Ex Officina Rogeri Danielis. MDCLII.

*Perillustribus & Generosissimis Comitibus
et Dominis,*

Dn. Christiano Günthero, *juniori,*

Dn. Antonio Gunthero,

Dn. Ludovico Gunthero, *juniori,*

Fratribus Germanis,

*Perillustribus et Generosissimi Comitis ac
Domini,*

Dn. Christiani Guntheri, Filiis, Sacri Romani Imperii
Quatuorviris, Comitibus in *Schwartzburg & Hohenstem,*
Dominis in *Arnstadt, Sondershausen, Leu-*
tenberg, Lobra & Klettenberg, &c.
DD. suis clementibus,

Has Tabulas Ethicas

submisit ac devote

offert & consecrat

M. JOANNES STIER.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Ethicæ.

De Natura & Constitutione ETHICÆ V. not.

1. *Nomen*: circa quod duo observ.
 1. *Ἠθολογία*. Ethica dicitur ἀπὸ τῆς ἠθῆς, à consuetudine, seu aduſuatione; propterea quod consuetudine, id est, crebro usu & assiduo exercitio mores induamus & confirmemus: vel, dicitur ἀπὸ τῶν ἠθῶν, à moribus; propterea quod circa mores ad honestatem informandos & efformandos tota occupata.
 2. *Ἠθικὴ*. Vocabulum ETHICÆ sumitur dupliciter:
 - Generaliter*, pro tota Philosophiæ practicae, cuius ambitu Ethica specialiter sic dicta, & Politica, & Oeconomica comprehenduntur.
 - Specialiter*, pro prima Philosophiæ practicae parte, quæ generalia de Virtute & Summo Bono præcepta explicat. In qua significatione hoc loco accipitur. Dicitur etiam Philosophia moralis, item civilis, & doctrina de moribus.
2. *Quid sit?* R. Ethica est prudentia hominem ita virtutibus informans, ut summo fruatur bono. *Pratorius in proœm. Theatr. Eth. vel*, Ethica est practicae Philosophiæ pars absoluta de summo hominis civilis bono adsequendo. *Donaldsonus l. 1. Synops. Philos. Mor. c. 1.*
3. *Subiectum*, sive *Objectum*, quod est homo, quatenus civiliter beandus, h.e. quatenus homo bono privatus est, & eidem recipiendo aptus. Idoneus auditor huius disciplinæ non potest esse quisvis, cuius ætas aliarum disciplinarum capax est, sed ille demum, qui præterea etiam recte natus & educatus est; ut non tantum aliquod discrimen honestorum & turpium jam norit, sed & aduſectus nonnihil sit ad animi affectus refræandos. *Horneus l. 1. civilis doct. de moribus, cap. 2. sect. 8.*
4. *Finis*, qui est vel
 - Primarius*, & est vel
 - Internus*, est hominem bonis moribus seu virtutibus informare, vel instruere intellectum, quomodo is appetitum possit ac debeat regere.
 - Externus*, est summa hac in vita felicitas, sive Summum Bonum.
 - Secundarius seu usus*. Ethica prodest
 1. Homini, quoad seipsum, ut homo seipsum cognoscat.
 2. Homini, quoad alios, ut cum iis vivat iuste, amice, honeste, liberaliter, &c.
 3. Aliis scientiis & facultatibus. *Ubi desinit Ethicus, ibi incipit Ictus.*
5. *Divisio*. Partes Ethicæ sunt duæ:
 1. *Ἐνδομολογία*, quæ agit de fine, nempe de Beatitudine seu Summo Bono. *Vide pag. 2.*
 2. *Ἀρεσολογία*, quæ agit de virtutibus, seu mediis ad Summum Bonum ducentibus. *Vide pag. 4.*

2

Pars I. Philosophiæ Moralis.

De Summo Bono.

CAP. I.

De appellationibus & proprietatibus Summi Boni.

1. *An sit?* R. Esse ex omnibus bonis, quæ in hac vita obtingere nobis possunt, unum aliquod summum necesse est: Cum enim non tantum omnis actio cum ratione suscepta propter certum finem sit, sed etiam finium illorum unus propter alterum, oportet, ut in uno tandem omnia studia & actiones nostræ desinant, quod sit finis omnium, id est, ad quod referantur omnia cætera, ipsum autem alio nusquam; nisi in infinitum abeatur, frustra que nobis natura indidisset boni appetitum, nihil enim esset, in quo ille acquiesceret. *Horneus lib. 1. cap. 3. sect. 8.*

1 *εὐδαιμονία*, à bono dæmone.
 2 *εὐζωία*, beata vita.
 3 *εὐτυχία*, bona fortuna, qua commodè quis carere nequit.
 4 *υπαρξια*, ab adjuncta læticia.
 5 *εὐπραγία*, proba actio.
 6 *τὸ ἀγαθόν*, bonum.

I. I. Appellationes: quæ sunt vel

Græcæ: dicitur
Latine: Dicitur felicitas, beatitudo, summum bonum, finis hominis, beata vita scil. civilis.

De SUMMO BONO VII. not.

III. *Proprietates.* Summum bonum est

- 1 *ἰκνόν ἀγαθόν*, Bonum proprium & domesticum. 1 *Ethic.* 3. quod princeps hujus boni non ab aliis petere cogatur, sed sibi habeat, eoque pro lubitu utatur.
- 2 *δυσπαίσιον*, difficulter mobile. 1 *Ethic.* 3. Natura videlicet bonum est & constans, quod bonum virum firmiter consistere facit.
- 3 *κοινωνικόν*, sui communicativum. 1 *Ethic.* 1. Quo enim latius extenditur bonum & communicatur, eo melius est.
- 4 *αὐταρκές*, se ipso contentum. 1 *Ethic.* 5. Non enim quærit aliud extra se bonum.
- 5 *δι' αὐτὸ ἀγαθόν*, præter se expetibile. 1 *Ethic.* 1. 3. Alterius enim causa si quæretur, non erit summum.
- 6 *πρᾶκτόν*, agibile. 1 *Ethic.* 4. Quia hominis studio & labore comparatur.
- 7 Non dormientis ac otiosi.
- 8 *μη βίαιον*, non violentum. 1 *Ethic.* 3. Per violentiam hic intelligimus vim & fraudes, à quibus sit alienissimum.

IV. *Quid sit?* vide cap. II.

V. *Causa efficiens.*

VI. *Subiectum.*

} vide cap. III.

VII. *Accidentia*, quæ ad existentiam & ornatum S.B. faciunt. vide cap. IV.

CAP.

CAP. II.

Quid sit Summum Bonum.

Quid sit Summum Bonum explicatur tum

Αποδεικνύει. SUM-
MUM BONUM
constitit

1. Neque in voluptate, *scil. corporis, quia*
 1. Summum Bonum est homini proprium : Vobis lupas non est homini propria, sed & brutis competit.
 2. Voluptas est violentia, tum ratione originis, tum ratione operationis.
 3. Voluptas non est constans & perpetua.
2. Neque in honore, quia
 1. Honor non est in ejus potestate cui defertur, sed illius qui cum alteri defert : Felicitas vero in nostra potestate esse debet.
 2. Summum bonum expetitur propter se : Honor autem non expetitur propter se, sed propter virtutem, & ejusdem testimonium.
3. Neque in divitiis, quia
 1. Divitiæ non per se expetuntur, sed ejus, quem in vita præsent, usus gratia.
 2. Felicitas est bonum stabile & firmum : Divitiæ vero facile eripiuntur aut auferuntur.
4. Neque in idearum contemplatione, quia
 1. Quærimus bonum practicum, non contemplativum.
 2. Etiam mali speculati valent ideas, quod de S. Bono affirmare non possumus.
5. Neque in virtutis habitu, quia
 1. Bonum est perfectissimum, cui nihil addi potest : Sed habitui virtuoso aliquid addi potest, scil. operatio.
 2. Habitus virtutis etiam inesse potest otioso & dormienti : quibus tamen non competit felicitas.

Καταφατικῶς. SUMMUM BONUM positum est in actione secundum virtutem optimam & perfectam in vita perfecta. ἡ εὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς κατ' ἀρετὴν ἀριστήν καὶ τελειοτάτην, ἐν ἑαυτῇ τελείῃ. Summum Bonum est operatio sive actio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam, in vita perfecta.

1. Ethic. Nicom. 7.

CAP. III.

De Causa efficiente, & Subiecto Summi Boni.

Seq. Summi Boni

Causa efficiens,
quæ velSubiectum, de quo
quatuor not.

- Remota, est Deus Opt. Max. à quo omnia bona. Si quod enim aliud Deorum munus est inter homines, multo magis Summum Bonum erit θεοδότητον & θεοπαιστων.
- Proxima, est adufectio & disciplina : hoc pacto enim virtus paratur. Hinc Summum Bonum μαθητὸν καὶ ἰδίων recte vocatur.
1. Beatitude non est bestiarum, sed hominum, qui secundum virtutem perfecte agunt.
 2. Felicitas moralis non est mortuorum, sed viventium. Unde homo hac in vita potest esse beatus.
 3. Animal irrationale & actu & potentia expers est hujus beatitudinis : insans vero actu tantum.
 4. Miseria & beatitudo practica in eodem subiecto nequeunt simul consistere.

CAP.

P A R S II.

CAP. IV.

De Accidentibus Summi Boni.

Accidentia S. B. sunt

- Primaria, quæ } Animi: ut bona conscientia, quæ consistit in tranquillitate animi & læticia
 vel } cordis.
 Corpore: ut Sanitas. Oportet ut & corpus valeat, & alimentum & cætera suppe-
 rant, inquit Aristot. 10. Ethic. 8.
- Secundaria, quæ in externis bonis consistunt: ut, bona fama, honor, amici, divitiæ. (Virtutis
 actio, in qua consistit Summum Bonum, non excludit illa quæ instrumenta quasi sunt & ma-
 teria talium actionum; Nam actio illa perfici nequit sine aliquibus saltem fortunæ bonis, &
 impeditur sæpe ab adversantibus. Aliud itaque est Summum bonum non posse esse sine bonis
 fortunæ; Aliud Summum bonum esse bona fortunæ. Horneus lib. 1. cap. 8. sect. 5.)

Pars II. Philosophiæ Moralis.

De Virtute.

CAP. I.

De Virtute in communi.

1. Ἐτυμολογία. Virtus non à vi seu violentia, sed à viro nomen habet:
 Cic. l. 1. Tusc. quæst. Græcis dicitur ἀρετὴ vel ἀνὸ τὸ αἰρῶν, à tollendo,
 quia homines ad summa & maxima elevat & extollit; vel ab
 ἀρέσκω placeo, qs. ἀρετὴς; vel ab ἀρῶ amo, qs. ἐγὼ; vel ab ἀίρωμαι
 eligo, qs. αἰρή; vel ἀνὸ τὸ ἀγῶν, à Marte, id est, bello, quia in bello
 virtutis vis præcipue elucet.

De VIRTUTE in communi 3. not.

1. Nomen, cuius not.
2. Ὀμολογία. Vocabulum virtutis varie sumitur:
1. Generalim significat vim, efficaciam, qualitatem, nobilitatem, & operationem cuiusque rei: ut, virtute fœniculi acuiuntur oculi.
 2. Speciatim ad hominis animum refertur, in quo habitus bonos & laudabiles denotat, & ejus partis quæ ratione prædita, & illius quæ per se rationis expert, illi tamen morem gerere potest.
 3. Καὶ ἰσχυρὰ fortitudinem, quæ viro maxime digna, significat.
 4. Ποτὶς significat per metonymiam bonam famam, potentiam, res secundas, & alia, quæ virtutem sequuntur, bonorum genera.
 5. Moris est, ut virtutem Catonis, aut Scipionis, pro ipso Catone & Scipione dicamus, quod in aliis etiam locum habet. Heiderus parte 2. Phil. Mor. p. 146.
2. Quid sit? R. VIRTUS est habitus animi, quo vir bonus efficitur ad munus suum bene ac laudabiliter obeundum. Donald. l. 2. c. 1. vel, Virtus est habitus animi laudabilis conveniens ad certam rationem. Heiderus l. d. p. 148.

3. Quotuplex sit? R. Virtus est vel

MORALIS ἠθικὴ, quæ appetitum perficit. Vid. cap. 2. & seq.
 INTELLECTUALIS διανοητικὴ, quæ intellectum perficit. Vide infra cap. 10. Virtutes morales & intellectuales si inter se comparantur, morales maxime virtutes dicuntur, intellectuales autem secundum quid tantum.

CAP. II.

De Virtute Morali in communi.

I. Quid sit? R. Ἀρετὴ ἐστὶν ἕξις πραγαμένη, ἐν μέσότητι ὅσα τῇ σφίσι ἡμᾶς, ὡς ἐν λόγῳ, & ὡς αὖ ὁ θεὸς ἐπιτελεῖ. VIRTUS est habitus electivus, in mediocritate consistens ea quæ ad nos est, definita ratione, & ut definierit ipse prudens. 2. Ethic. Nicom. 6.

De VIRTUTE MORALI in communi quinque notanda:

Efficiens; estque vel	Remota seu Universalis, scil. Deus Ter Opt. Max. qui omnis boni fons est atque origo. Propinqua sive Particularis, scil. crebræ hominum actiones, quæ ut virtuosæ dici mereantur, certa quædam postulant <i>πραγαίμενα</i> , & requisita seu principia, de quibus cap. III.				
Materia; estque vel	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="393 480 593 531">In qua sive Subiectum, & est vel</td><td data-bbox="593 473 952 546"> Quod, scil. ipse homo virtutis capax. Quo, scil. anima rationalis, & quidam voluntas non appetitus sensitivus. </td></tr> <tr> <td data-bbox="393 582 593 633">Circa quam seu Obje- ctum, quod vel</td><td data-bbox="593 546 952 669"> Internum & propinquum, scil. affectus, sive animi motus, quos virtus non evellit, sed moderatur. Vide cap. IV. Externum & remotum, scil. voluptates & dolores, quos affectus plerumque comitari solent. </td></tr> </table>	In qua sive Subiectum, & est vel	Quod, scil. ipse homo virtutis capax. Quo, scil. anima rationalis, & quidam voluntas non appetitus sensitivus.	Circa quam seu Obje- ctum, quod vel	Internum & propinquum, scil. affectus, sive animi motus, quos virtus non evellit, sed moderatur. Vide cap. IV. Externum & remotum, scil. voluptates & dolores, quos affectus plerumque comitari solent.
In qua sive Subiectum, & est vel	Quod, scil. ipse homo virtutis capax. Quo, scil. anima rationalis, & quidam voluntas non appetitus sensitivus.				
Circa quam seu Obje- ctum, quod vel	Internum & propinquum, scil. affectus, sive animi motus, quos virtus non evellit, sed moderatur. Vide cap. IV. Externum & remotum, scil. voluptates & dolores, quos affectus plerumque comitari solent.				
II. Causæ; quæ sunt	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="288 800 523 873">Forma; hæc secundum analogiam & improprie est Mediocritas, quæ duplex;</td><td data-bbox="523 691 952 975"> Rei. Medium rei est, quod ab utroque extremorum secundum proportionem Arithmeticam æquali distat gradu ac intervallo: ut, novenarius respectu senarii & duodenarii est medius, & æqualiter distat ab utrisque tribus unitatibus. Personæ. Medium personæ est, quod secundum proportionem Geometricam uni extremorum vicinior, ab altero vero remotior est; vel, quod medium est ratione circumstantiarum, loci, temporis, personæ, &c. ut, <i>Ea portio cibi quæ Socrati pro ipsius temperamento sufficit, respectu illius dicitur medium, respectu tamen alterius vel deficit, vel excedit.</i> Hæc Mediocritas hic intelligitur. </td></tr> </table>	Forma; hæc secundum analogiam & improprie est Mediocritas, quæ duplex;	Rei. Medium rei est, quod ab utroque extremorum secundum proportionem Arithmeticam æquali distat gradu ac intervallo: ut, novenarius respectu senarii & duodenarii est medius, & æqualiter distat ab utrisque tribus unitatibus. Personæ. Medium personæ est, quod secundum proportionem Geometricam uni extremorum vicinior, ab altero vero remotior est; vel, quod medium est ratione circumstantiarum, loci, temporis, personæ, &c. ut, <i>Ea portio cibi quæ Socrati pro ipsius temperamento sufficit, respectu illius dicitur medium, respectu tamen alterius vel deficit, vel excedit.</i> Hæc Mediocritas hic intelligitur.		
Forma; hæc secundum analogiam & improprie est Mediocritas, quæ duplex;	Rei. Medium rei est, quod ab utroque extremorum secundum proportionem Arithmeticam æquali distat gradu ac intervallo: ut, novenarius respectu senarii & duodenarii est medius, & æqualiter distat ab utrisque tribus unitatibus. Personæ. Medium personæ est, quod secundum proportionem Geometricam uni extremorum vicinior, ab altero vero remotior est; vel, quod medium est ratione circumstantiarum, loci, temporis, personæ, &c. ut, <i>Ea portio cibi quæ Socrati pro ipsius temperamento sufficit, respectu illius dicitur medium, respectu tamen alterius vel deficit, vel excedit.</i> Hæc Mediocritas hic intelligitur.				
Finita: est- que du- plex;	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="393 990 523 1019">Cujus, scil. honestas:</td><td data-bbox="523 990 952 1019">hujus enim gratia virtutes suscipiuntur.</td></tr> <tr> <td data-bbox="393 1019 523 1062">Cui, scil. beatitudo civilis, seu Summum Bonum, quod principium & causa est bonorum.</td><td></td></tr> </table>	Cujus, scil. honestas:	hujus enim gratia virtutes suscipiuntur.	Cui, scil. beatitudo civilis, seu Summum Bonum, quod principium & causa est bonorum.	
Cujus, scil. honestas:	hujus enim gratia virtutes suscipiuntur.				
Cui, scil. beatitudo civilis, seu Summum Bonum, quod principium & causa est bonorum.					

III. Oppositum; estque VITIUM MORALE. Vitium est habitus eligendi mala, seu sectandi ea in vita, quæ à modo & mediocritate aberrant, sive id excessu fiat, sive defectu. *Horæus lib. 3. Ethic. cap. 3. sect. 4.* Vitium est habitus cum prælectione conjunctus, in nimium vel parum declinans. *Piccol. m. gr. 9. c. 90.*

IV. Diviso. Vide cap. V.

V. Cognata & Affinia, sive fructus & comites virtutum indivisibiles. Vide cap. XVIII & seqq.

De principiis actionum humanarum.

SPONTANEUM, τὸ ἐκείνου ἐστίν, ὃ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τὰ ἐνδεκάματα ἐστὶν ὁρᾷται.
Spontaneum est, cujus principium est in ipso agente, sciente singula in quibus est ipse actus. 3. *Ethic. Nicom. 1.*

Absolute violentum, τὸ βίαιον ἐστίν, ὃ ἢ ἀπὸ τοῦ ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ αὐτοῦ ἐστὶν ἢ μὴ ἐκείνου συμπελάσσει. ὁ πρᾶττων ἢ ὁ παλαιότερος. Violentum est, cujus principium est extra agentem, adeo ut is qui agit plane nihil adjumenti ad illam actionem conferat. 3. *Ethic. 1.*

Violentum quod est vel

Secundum quid violentum, quod dicitur mixtum, vel actio mixta sive media, quod partim per vim extrinsecus, partim intrinsecus per voluntatem fieri videatur; Ut quando illud quod alias nunquam suscipitur, nunc tamen suscipitur vel ad bonum aliquod insigne consequendum, vel ad majus malum evitandum. *Fac. Mart. disput. Eth. 5.*

INVITUM, quod est vel

Ignorantia juris, seu universalium; cum illa ignoramus quæ jure scire tenemur. Exempli gratia, quando latet quid eligendum, quid honestum, quid justum, &c. Hæc ignorantia crassa & adfectata, nec inviti am actionem facit, nec veniam meretur.

Per ignorantiam, quæ est duplex:

Ignorantia facti, seu singularium; cum ignorantur circumstantiæ quædam singulares, quæ ante actionem prævideri aut præcaveri non potuerunt. Hæc ignorantia si caret dolo, & subsequentem habet penitentiam ob admissum peccatum, facit actionem invitam & veniam meretur.

Principia actionum humanarum sunt potissime quatuor:

II. ELECTIO. Ἡ προαίρεσις ἐστὶν ὁρᾷται βουλευτικὴ καὶ ἐκ τῶν ἡμῶν. Electio est præmeditata appetitio eorum quæ in nostra sunt potestate, & per nos fieri possunt. 3. *Ethic. Nicom. 12.*

III. CONSULTATIO. Ἡ βουλευσις ἐστὶ τῆς ψυχῆς λογισμὸς περὶ τῶν πρακτικῶν. Consultatio est ratiocinatio de mediis, per quæ ad finem in agendo pervenitur. 3. *Ethic. Nicom. 3.* Sub deliberationem ergo cadunt quæ fieri à nobis possunt, non autem aliena, uti nec necessaria neque fortuita.

IV. VOLUNTAS. Ἡ θέλησις ἐστὶ τὴν ἀγαθὴν ἢ κακὴν ἀγαθὴν μετὰ λόγου ὁρᾷται. Voluntas est boni, vel veri, vel adparentis, cum ratione appetitio. 3. *Eth. Nic. 4.* Vocabulum voluntatis hic non pro ipsa potentia volendi, aut actu voluntatis primo, sed pro secundo accipitur.

CAP. IV.

De Affectibus.

De AFFECTIBUS tria notanda :

I. Quid sint ? R. Affectus est motus appetitus sensitivi ex apprehensione boni vel mali. cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimbr. disp. Eth. 6. q. 3. a. 1. vel*, Passio animæ nihil aliud est, quam motus appetitivæ virtutis in persecutione boni. vel in fuga mali. *Tom. 2. Eth. lect. 3.*

II. Subjectum. Affectus omnes pertinent ad animam sentientem ; nec tamen ad facultatem, siue potentiam ejus apprehensivam, sed appetitivam.

III. Divisio.
Affectus pertinent vel ad

Appetitum concupiscibilem : ut,

Amor, qui est motio appetitus, qua rem aliquam prosequimur quatenus utilis & delectabilis est.

Odium, quod est motio appetitus, qua rem aliquam fugimus & repellimus, quatenus inutilis & injucunda est.

Concupiscentia, quæ est appetitio ejus quod delectat, hoc est, quod delectationem sensibus creat.

Gaudium, quod est appetitio qua bonum amplectimur, fovemus, tenemus.

Dolor & Tristitia, quæ oriuntur quando appetitus conjungitur cum malo, idque percipit.

Appetitum irascibilem : ut,

Spes, quæ est appetitio boni futuri cum difficultate conjuncti, sed quod consequi tamen possumus.

Timor, qui est dolor & perturbatio orta ex imaginatione futuri mali, aut ejus quod lacerare nos potest.

Audacia, quæ est motus qui promptos facit ad adgrediendum quod speramus, id est, ad superandum periculum quod imminet, siue quod ab adoptione boni alicujus nos prohibet.

Ira, quæ est appetitio, cum dolore conjuncta, vindictæ siue ultionis, propter eam quæ adparet parvipensionem, vel in se, vel in suorum quempiam, convenientem.

CAP. V.

De Divisione Virtutis Moralis.

VIRTUS alia est

Perfecta, quæ versatur vel circa

Corpus hominis, ut,

FORTITUDO, cap. 5.

TEMPERANTIA, cap. 7.

Bona vel mala externa, ut pote vel circa

Pecuniam, LIBERALITAS, cap. 8.

Honores, MAGNIFICENTIA, cap. 9.

ut, MODESTIA, cap. 11.

Iram, ut, MANSUETUDO, cap. 12.

Conversacionem, ut tres virtutes homiliticæ

SCOMITAS,

VERITAS,

URBANITAS,

Contrarius, ut,

JUSTITIA, cap. 14. 15.

Imperfecta, quæ est dispositio ad virtutem perfectam ; ut sunt SEMIVIRTUTES, c. 16.

Perfectissima, ut, VIRTUS HEROICA, quæ est virtutum moralium eminentia, cap. 17.

CAP.

I. Nomen,
cujus ob-
serv.

1. Ἔρμολογία. Fortitudo nomen habet à ferendo. *Græci dicunt ἀνδρεία τὸν ἄνδρα à viro, non quod in solos viros cadat, sed quod maxime digna sit sexu virili, in eoque frequentior.*

2. Ὀμωνυμία. Vo-
cabulum Fortitu-
dinis sumitur

1. Pro qualibet virtute, quatenus animo firmitatem aliquam ad agendum tribuit.
2. Pro corporis & virium naturalium vigore.
3. Pro quovis contentu periculorum, & sic audaciæ quoque competit.
4. Proprie, pro ea virtute quæ circa fiduciam & metum versatur, id est, confidendi, & quæ inrepido animo esse docet.

II. Quid sit? R. Ἀνδρεία ἐστὶ μεσότης πρὸς φόβον καὶ θάψην. FORTITUDO est mediocritas circa metum & fiduciam. 3. *Ethic. Nicom.* 7. Fortitudo est virtus mediocritatem servans in iis quæ metum aut fiduciam in periculis honestatis causa addeundis, vel perferendis adferre possunt. *Donald. lib. 3. cap. 1.*

III. Objectum,
estque vel

Internum, quod est timor & fiducia, magis tamen timor.

Generale, hoc sunt formidabilia, & ea quæ fiduciam in periculis adferre homini possunt. Neque tamen circa omnia formidabilia vir fortis versatur, sed in iis inrepide se gerit, quæ ita terribilia sunt, & metum incutiant, ut constantiam hominis non superent. Inter hæc est præcipuum vitæ periculum, sive mors ipsa. Speciale, hoc est mors bellica. Vir fortis mortem adit & fugit: Fugit, quatenus non adpetit; Adit, quatenus non detestatur mori, sed ita ut morte sua de multis præclare mereatur.

IV. Alius, estque duplex:

1. Sustinere. Fortitudo timorem reprimat difficultatem sustinendo.
2. Adgredi. Fortitudo audaciam moderatur adgrediendo. Principior sicut est actus sustinendi quam adgrediendi.

V. Extrema,
quæ sunt

1. In excessu, AUDACIA θεγούτης, quæ est nimia fiducia in periculis subeundis ex arrogantia quadam & sine ratione.
2. In defectu, TIMIDITAS δειλία, quæ ultra modum metuendo progreditur, fidendo modum deserit.

VI. Quotuplex?
R. Fortitudo est
vel

Vera, seu virtuosa, quando aliquis ex habitu virtutis virum se præstat.

Adparens, cujus
quinque sunt
species:

1. Civilis, quæ maxime Fortitudini veræ similis videtur, & conspicitur in civibus, qui maxima subeunt pericula ut honores consequantur, aut etiam infamiam pœnasve fugiant.
2. Militaris seu experimentalis, quando aliquos experientia rei militaris efficit animosos.
3. Iracunda, quando quis ira, dolore, aut alio aliquo animi affectu concitatus, temere adit pericula.
4. Fiduciaria, seu in spe collocata, quando spes certæ victoriæ audaces efficit milites.
5. Insensita & stolidæ, quæ est eorum qui ideo aliquid audent, quod periculi magnitudinem itæpe ignorant.

CAP. VII.

De Temperantia.

- I. *Nomen*,
cujus
observ.
1. *Ἐνμετρονία*. Temperantia nomen habet à temperando, cum voluptates refrænet, moderetur, & temperet. Græcis dicitur *σωφροσύνη*, quasi *σωφρονισμός*, *φρήνη*, conservans mentem; aut quasi *σοφία* *φρόνησις*, salva prudentia.
 2. *Ὁλιονμία*. Vocabulum Temperantia accipitur
 1. *Improprie*, quatenus videlicet tribuitur brutis, v. gr. apibus, aquilæ, &c.
 2. *Generaliter*, pro omnium actionum humanarum moderatione. Quo sensu omnes fere virtutes sub se complectitur.
 3. *Specialiter*, pro illa virtutis moralis specie, quæ circa voluptates moderandas est occupata.
- II. *Quid sit?* R. *Σωφροσύνη* ἐστὶ μέσότης πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ λύπας. TEMPERANTIA est mediocritas circa voluptates & dolores. 3 *Ethic. Nicom.* 10. Temperantia est virtus mediocritatem servans in adpetendis & fugiendis corporis voluptatibus, quæ gustu & tactu percipiuntur. *Donald. lib. 3. Ethic. c. 2.*
- III. *Objectum*
quod est vel
1. *Præmarium*, seu *per se*; ut sunt voluptates corporis, quæ afficiunt gustum & tactum, & percipiuntur ex cibo, potu, & venere.
 2. *Secundarium*, seu *per accidens*; ut sunt dolores, quatenus ex nimio desiderio voluptatum, vel illarum privatione oriuntur.
- IV. *Extrema*
quæ sunt
1. *In excessu*, INTEMPERANTIA ἀκολασία, hæc est vitium quo citra defectum quævis voluptates in gustu aut tactu positæ, nulla habita honestatis ratione, immoderate expetuntur.
 2. *In defectu*, STUPIDITAS ἀναιδυνία, hæc est vitium in adspersendis omnibus etiam necessariis & honestis voluptatibus.
- V. *Species*,
suntque
1. *Frugalitas*, de qua not.
 1. *Quid sit?* R. Frugalitas est temperantia in sumendo nutrimento. In cibo & potu proportio Geometrica est observanda, homines enim plurimum variant.
 2. *Quotuplex?* R. Frugalitas est vel
 1. *Abstinencia*, de qua not.
 1. *Quid sit?* R. Abstinencia est frugalitas in moderato cibi usu.
 1. In excessu voracitas.
 2. In defectu nimia abstinencia à cibo.
 2. *Extrema*;
 1. *Quid sit?* R. Sobrietas est frugalitas in moderato potus usu.
 1. In excessu ebrietas, sive ebriositas.
 2. In defectu nimia abstinencia à potu.
 2. *Extrema*;
 1. In excessu salacitas, sive libido.
 2. In defectu, nimia & contra naturæ ordinem abstinencia à Venere.
 2. *Castitas*:
 1. *Quid sit?* R. Castitas est temperantia in moderato Veneris usu.
 2. *Extrema*:
 1. In excessu salacitas, sive libido.
 2. In defectu, nimia & contra naturæ ordinem abstinencia à Venere.

I. Quid sit? R. *Et d. sapientis est modus dandi in xhymata*. LIBERALITAS est modicitas circa pecunias. 4. *Ethic. Nicom.* 1. Liberalitas est virtus modicitatem servans in pecuniis modicis dandis accipiendisque. *Donald. l. 3. c. 3.*

II. *Objectum*, & sunt in xhymata, pecuniarum, divitiarum seu opes. Per in xhymata intelliguntur cuncta illa quorum estimationem nummus metitur.

De LIBERALITATE quatuor notanda :

III. *Actiones*. Liberalitas consistit in

Dando, ubi not. tum

Modum, hic not.

1. *Persona* tum } Dantis. Liberalis dat libenter, sine molestia & exprobratione.
Accipientis. Non omnibus est benefaciendum, sed tantum indigentibus, dignis, probis, bene meritis, &c.
2. *Quantitas*. Pro facultatibus dantis, & pro dignitate ac necessitate accipientis beneficia distribuuntur.
3. *Qualitas*. Beneficia accipienti prosint, noceant nemini.
4. *Tempus*. Tum dentur beneficia, cum res exigit: absit itaque omnis procrastinatio.
5. *Locus*. Honoris gratia collata beneficia fiant palam: egestatis sublevandae causa privatim.

Finis, qui debet esse sola honestas. Non enim liberales sunt, qui gratia vel ostentationis, vel majoris lucri & remunerationis dant atque erogant.

Accipiendo: Liberalis cavebit ne aliunde accipiat, quam unde debet, utque honestis rationibus facultates suas augeat.

1. In excessu, PRODIGALITAS, de qua not.

1. Quid sit? R. Prodigalitas *δωρῖα* est vitium, modum in nimium dando, & parum aut inhoneste accipiendo violans.

2. Quotuplex? R. Prodigalitas est vel

Simplex, quae in res quilibet temere facultates profundit, sine ulla spe receptionis.

Mixta, quae cum aliis vitiis est conjuncta: seu, quae ab aliis per injuriam aufert, quod aliis immoderate tribuit.

IV. Extrema sunt

2. In defectu, AVARITIA, de qua not.

1. Quid sit? R. Avaritia *ἀρεῖς ἐνδοξία* est vitium, in nimium accipiendo, retinendoque modum violans.

2. Genera avarorum, ea sunt tria:

1. Eorum qui dando solum deficiunt, interim tamen injuste non accipiunt.
2. Eorum qui injuste accipiunt, & perfas & nefas opes congerunt.
3. Eorum qui in dando deficiunt, & in accipiendo modum excedunt.

CAP. IX.

De Magnificentiâ.

- I. *Nomen* ; sumitur { 1. Pro titulo dignitatis, quo ex Romanorum more salutare consuevimus eos qui magistratus publici, aut nobilitatis dignitate majori alios antecellunt.
2. Pro eo quod auctoritatem conciliat : ut, *magnificus incessus, magnifica facies*.
3. Pro virtute, quæ decorum servat in magnis sumptibus faciendis.

II. *Quid sit?* R. ἡ μεγαλοπρέπεια ἐστὶ δαπάνη ἐν μεγάλοις πράγμασι, **MAGNIFICENTIA** est sumtus in rebus magnis & amplis decorus. 4. *Ethic. Nicom.* 2. Magnificentiâ est virtus in magnis sumptibus erogandis mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 4.*

De MAGNIFICENTIA quinque notanda :

III. *Objectum*, suntque sumtus magni in quibus erogandis decorum spectatur. Hic tria notanda :

1. *Persona*. Magnificentiâ qui vult exercere non debet esse pauper vel plebeius ; sed sit dives, & in aliquo dignitatis & honoris gradu constitutus.

1. Magnorum sumtum alii aliis sunt majores, alii minores ; prout ergo divitiarum uniuscujusque ferunt, expensæ sunt faciendæ.

2. *Sumtus*, de quibus not.

2. Qui impendit ea quæ sibi furto, rapinis, fraude, aliisque mediis illicitis adquisivit, magnificus dicendus non est.

3. Sumtus fiant non gloriæ causâ sed honestatis, cum voluptate, sine pariteriâ.

Sacrâ, quæ ad divinum cultum pertinent : ut, *templa, altaria, &c.*

3. *Opera* in quæ sumtus fiunt, suntque vel

Profana, quæ vel

Publica, quæ ad publicum civitatis usum & ornamentum pertinent : ut, *theatra, mania, pontes, &c.*

Privata, quæ ipsum magnificum & suos spectant : ut, *ades, hortii, vestes, &c.*

IV. *Discrimen* Magnificentiæ & Liberalitatis :

1. Magnificentiâ versatur circa sumtus magnos, Liberalitas vero circa modicos est occupata.

2. Omnis magnificus est liberalis, non autem omnis liberalis est magnificus.

3. Liberalitatis actiones sunt dare & accipere, magnificentiæ autem sumtus facere.

4. Nemo potest dici liberalis erga se & suos, sed tantum erga alios, potest autem aliquis etiam in se & suos esse magnificus.

V. *Extrema*, suntque

2. *In excessu*, **LUXUS** ἀπορροαλὴ καὶ βαρυντία, quæ est inepta & inutilis magnorum sumtum in res viles & non necessarias profusio, ostentationis solum gratia, facta.

2. *In defectu*, **SORDES** μικροπρέπεια, quæ est indecora & intempestiva in magnis & splendidis operibus efficiendis parsimonia.

De MAGNANIMITATE quinque notanda :

- I. Nomen ; sumitur { 1. Pro fortitudine ; quia in periculis summis magnus requiritur animus.
2. Pro ornamento quodam virtutum omnium ; quo sensu per omnes virtutes eam deducit Arist. 4. Eth. 2. & quomodo in singulis se gerat, ostendit.
3. Pro virtute appetitum in magnis honoribus expetendis regente.
- II. Quid sit ? R. MAGNANIMITAS μεγαλοψυχία est virtus in magnis & debitis honoribus expetendis vel contemnendis mediocritatem servans. Donald. l. 3. c. 5.
- III. Objectum, estque { Generale, hoc sunt τα μεγαλα res magnæ, ut ipsa Etymologia innuit.
Speciale, hoc sunt honores magni, quia honor omnium exteriorum honorum maximum. Honor est præmium virtutis, tributum à congruente ejus judice viro bono, ut ejus virtus refulgeat, cæterique ejus exemplo ad virtutem excitentur : Piccolom. grad. 8. cap. 24.
- IV. Officium Magnanimitatis, quod est vel { Primarium, estque magnos & meritos honores convenienter & modo deceniter expetere, vel contemnere.
Secundarium, estque circa divitias & potentiam, necnon circa fortunam, tam prosperam quam adversam, ita moderate versari, ut nimirum in rebus secundis animum non efferat, nec in adversis despondeat, sed omnem fortunam decenter & moderate ferat.
- V. Extrema, quæ sunt { 1. In excessu, SUPERBIA χανότης, estque vitium per quod majoribus honoribus quam digni sumus, nos dignos judicamus. Omnis superbus est stultus & injustus.
2. In defectu, TUSILLANIMITAS μικροψυχία, estque vitium per quod iis honoribus nos indignos judicamus, qui tamen jure nobis debentur. Qui hoc vitio laborant in se ipsos & in ipsam virtutem quodammodo sunt injusti, spoliantes se honoribus qui propter virtutem iis debentur : Seipsos quoque reddunt suspectos, quod sceleris alicujus sibi conscii honores dignos averfentur.

CAP. XI.

De Modestia.

De MODESTIA quinque notanda :

- I. Nomen ; sumitur { 1. Generaliter, pro quavis animi moderatione, verecundia & pudore in loquendo, itando, incedendo, gaudento.
2. Specialiter, pro virtute circa honores mediocriter occupata.
- II. Quid sit ? R. MODESTIA est virtus servans mediocritatem in parvis honoribus eo quo decet modo expetendis. Prator. in Theat. Eth. p. 2. sect. 11.
- III. Objectum sunt honores modici & parvi. Differt igitur Modestia à Magnanimitate sicut Liberalitas à Magnificencia : Magnanimitas versatur circa magnos, Modestia circa parvos honores.
- IV. Officium modesti est { 1. Adpetere debitos & iustos, h. e. legitimis mediis acquisitos honores.
2. Abstinere à nimis & nobis dignioribus honoribus. Hinc fuga honorum nec per se laudabilis est, nec culpabilis, sed dum à medio recedit.
- V. Extrema sunt { 1. In excessu, AMBITIO φιλονεικία, & est vitium quo honores mediocres nimirum & præter rationem expetimus.
2. In defectu, HONORUM CONTEMPTUS ἀφρονεία, & est vitium quo honores etiam nobis debitos præter rationem adspernamur.

CAP. XII.

De Mansuetudine.

De MANSUETUDINE quinque not.

- I. *Nomen* sumitur { 1. Generaliter, pro eo quod quacunq[ue] ratione est mansuetum, vel eic[us] factum,
 2. Pro lenitudine, quæ alias in defectu peccat.
 3. Proprie pro virtute quæ inter lenitudinem & iracundiam medium tenet. Dicitur etiam placabilitas, clementia, lenitas, &c.

II. *Quid sit?* R. *ἡμερότης* & *ἡμερότης* *ἐν ἱρᾷ*, MANSUETUDO est mediocritas circa iras. 4. *Ethic. Nicom.* 5. Mansuetudo est virtus quæ mediocritatem servat circa iram in vindicando & puniendo. *Golins l. 4. Ethic. c. 5.*

III. *Obiectum* est vel { *Internum*, sc. ira, seu irascendi appetitus.
Externum, sc. omnia ea quæ iram in animo hominis excitare possunt, ut sunt, injuria, damna, contumelia, &c.

IV. *Officium* mansueti est iram moderari. Habenda itaque est ratio

1. *Causarum*. Irascendum est non propter leves, sed solum propter graves & iustas causas, pertinentes ad vindicationem & defensionem honoris & cultus divini, patriæ, libertatis, legum, conjugum, liberorum, famæ, exultationis, & similia.
2. *Personarum*. Irascendum non imprudenter peccantibus, non mente capris, non superioribus, non bene de nobis meritis, non veniam precantibus; sed improbis & malis.
3. *Modi*, qui consistit in ira trænanda, ne vel honestatis terminos excedat, vel rationibus non cedat, vel primo impetu quidquam fiat, vel ira delicto major sit.

4. *Temporis*. Hic duo not.
1. *Quando?* R. Cavendum est ne nimis tarde in gravioribus, nec nimis cito in levioribus delictis: ne in seriis consultationibus, aut tempore gaudii irascamur.
2. *Quamdiu?* R. Ira non est diu alenda, alias in odium aut furorem vertitur.

V. *Extrema* sunt

1. *In excessu*, IRA CUNDIA, cujusnot.
1. *Quid sit?* R. Iracundia *ἡμερότης* est vitium quo præter modum absque iustis causis iræ indulgemus.
1. *Excandescencia* *ὑπερημία*, qua subito & aperte ob levem causam irascimur, subitoque placamur.
2. *Amarulentia* *ὑπομέτης*, qua tarde irascimur, sed iracundiam semel conceptam tamdiu retinemus, donec vel vindictam fuerimus consecuti, vel diuturnitate tam concoxerimus.
3. *Crudelitas* *βαιοδυσία*, & est iracundia pertinax & aperta, quæ absque vindicta placari non potest.
2. *In defectu*, LENITUDO *ἀσθενεία*, vitium per quod ne iustis quidem de causis ira commovemur. Qui hoc vitio laborant, videntur stolidi & fatui, sunt servili & abjecto animo, & ad res præclaras gerendas minus apti.

- I. COMITAS, de qua not.
1. *Quid sit?* R. COMITAS (alias dicta humanitas, affabilitas, &c.) est virtus in conversatione quotidiana mediocritatem servans, ne quis iuste offendatur. *Prator. p. 2. Theas. Eth. sect. 13.*
 2. *Objectum* sunt hominum congressus seu quotidiana conversatio.

3. *Officium:* Vir Comis
 1. Quantum per honestatem & utilitatem fieri potest, neminem debet offendere, sed potius delectare.
 2. Si non potest omnia aliorum dicta & facta adprobare, eos amice & modeste admonere, neque hac in parte eorum offensionem metuat, sed magis honestatem & utilitatem spectet.
 3. Debet rationem habere personarum. *Præstantioribus auscultare & obtemperare convenit: Inferioribus modesto persuadere: æqualibus consensire.*

4. *Extrema* sunt
 1. In excessu, ADSENTATIO ἀπειρία, vitium, quo præter modum & rationem honestatis, in omnibus dictis & factis placere studemus iis cum quibus conversamur.
 2. In defectu, MOROSITAS δυσκολία, vitium, quo præter modum & rationem nemini, ne in honestis quidem rebus & actionibus placere volumus, sed omnia improbamus.

- II. VERITAS, de qua IV. not.
1. *Quid sit?* R. VERITAS, seu Veracitas est virtus, per quam id quod in qualibet re verum est, solius veritatis amore simpliciter & aperte fatemur, nihil addendo vel detrahendo. *Golius l. 4.*
 2. *Objectum* est verum tum in verbis, tum in factis.

3. *Officium:* Vir verax est
 1. *ἔμπειρος*, Justus ac bonus, nihil propter commodum privatum dicens vel faciens, quod vera non sit.
 2. *ἀνδραγαθός*, in dictis & factis per omnia sibi similis, nihil in alterius gratiam fingens.
 3. *ἐλαφύνειος*, sua non iactans, sed extenuans potius.
4. *Extrema* sunt
 1. In excessu, ARROGANTIA ὑπερφανεία, quæ est mendacium quo ea, quæ non habemus, nobis arrogamus.
 2. In defectu, DISSIMULATIO εἰρωνεία, quæ est mendacium quo ea, quæ nobis adsunt, negamus, fingimusque contraria.

- III. URBANITAS, de qua IV. not.
1. *Quid sit?* R. URBANITAS εὐπράγμια est virtus in ludis & joci mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 10.*
 2. *Objectum* sunt ludi & joci omniaque delectabilia.
 3. *Officium* Urbani, Ludi & joci sunt liberales & honesti, & non tantum oblectationis & sapientiæ sale conditi, sed & personis, loco, atque temporibus adcommodati.

4. *Extrema* sunt
 1. In excessu, SCHERILITAS βουκολία, vitium, quo in jocando & nodum & decorum excedimus, non habita ratione honestatis cæterarumque circumstantiarum.
 2. In defectu, RUSTICITAS ἀρχαία, vitium, quo neque jucunda proferre, neque aliorum jocos ferre possumus.

CAP. XIV.

De *Justitia*.

1. *Quid sit?* R. *δικαιοσύνη ἔστιν ἡ ἐκ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνη, ἧς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ βέλους τὸ δίκαιον.* JUSTITIA est habitus quo homines idonei sunt ad agendum ea quæ justa sunt, eademque etiam agunt & volunt. *lib. 5. Ethic. c. 1.*

De JUSTITIA tria not.

2. *Quotuplex sit?* R. Justitia est vel

Universa-
lis, de qua
not.

Particula-
ris, de qua
not.

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA UNIVERSALIS est qua omnibus legibus ad publicam societatis conservationem obedientia præstatur. *Hæc justitia omnes in se virtutes complectitur, et tam late patet quam virtus ipsa, nec ab hac differt, nisi quod non tam est virtus nuda & in se spectata, quam eadem in usu & exercitio posita.* Horn. l. 3. c. 11.

2. *Objectum* sunt omnium legum & virtutum actiones, sive omnia legitima; unde etiam *Justitia Legalis* dicitur.

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA PARTICULARIS est virtus quæ tam in rerum distributione, quam commutatione ac contractibus, & omnibus in quibus injuria cuiquam fieri potest, ita hominem se gerere docet, ut nec de externis bonis plus sibi vindicet & minus alteri relinquat, nec rursus de malis minus sibi & plus alteri quam par est, & jure illi debetur. *Horneus l. d. Hæc proprie est Justitia quæ specialem virtutem constituit, quæque hic consideranda venit.*

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA DISTRIBUTIVA *διανεμητική* est, quæ in distributione rerum externarum, pro ratione dignitatis personarum et æqualitatis rerum singulis suum tribuit.
2. *Objectum* sunt res externæ inter plures dividendæ: ut, honores, præmia, pæna, &c.
3. *Proportio* sit Geometrica, ubi personarum dignitas, & pretium rerum distribuendarum spectatur.

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA COMMUTATIVA *εναλλακτική* est, quæ in contractibus & rerum commutatione, nullo habito personarum respectu, eam servat æqualitatem, ut suum quique consequatur, et nulla pars defraudetur.
2. *Objectum* sunt res commutandæ, seu ipsi contractus & permutaciones rerum.
3. *Proportio* sit Arithmetica, nam hic non personarum respectus, sed simplex rerum æqualitas attenditur.

3. *Effectus* est JUS, de quo *sup. seq. XV.*

I. *Quid sit?* R. Jus est Justitiæ effectum, quod in mutuae societatis usu hominibus recta præscribit ratio. *Donald. l. 3. c. 7.*

Civile, de quo not.

I. *Quid sit?* R. Jus CIVILE *ἡ ἑὸν πολιτικὸν* est, quod in societate inter homines liberos & æquales, vel proportionem, vel numero, ad sufficientem rerum necessariorum copiam colitur.

Naturale *φυσικὸν*, quod natura omnibus hominibus indidit. Sub hoc comprehenditur etiam illud, quod ICI vocant Jus gentium.

I. *Quid sit?* R. Jus LEGITIMUM *νομικὸν* est, quod hominum decreto in societate ad civium salutem est sancitum. *Dicitur etiam Jus positivum, item Lex, & à ICris Jus civile.* LEX HUMANA est decretum factum & promulgatum ab eo, qui publicam auctoritatem in civitate aliqua habet, præscribens quidpiam à subditis servandum, quod ad Reip. tranquillitatem & utilitatem facere probabiliter putatur. *H. l. 4. c. 3.*

Legitimum, de quo not.

I. *Quid sit?* R. Æquitas *ἐπιεικεία* est correctio juris legitimi sive legis ea parte, qua lex deficit ob suam generalitatem.

2. *Adjunctum est* Æquitas, ubi not.

1. τὸ ἀκριβοδίκαιον, summum jus, seu jus strictum.
2. ἡ συκοφαντία, callida & malitiosa juris interpretatio.

Oeconomium, de quo not.

I. *Quid sit?* R. Jus OECONOMICUM est communio & societas vitæ eorum qui ejusdem sunt domus, instituta ad generis propagationem, & domesticorum sustentationem.

Paternum *πατρικὸν*, quod est inter parentes & liberos.

Herile *δοικτικὸν*, quod est inter dominum & servum.

Matrimoniale *γαμικὸν*, quod est inter maritum & uxorem.

III. Oppositum est INJURIA *ἀδίκημα*, juris violatio; cum à sciente ac volente invito alicui præter meritum damnum inferretur. *Dicitur invito, nam volens non fit injuria; vel volens non patitur iniustum.*

CAP. XVI.

De Semivirtutibus.

SEMIVIRTUTES versantur vel circa

Voluptates,
ut CON-
TINEN-
TIA, de
qua not.Dolores, ut
TOLE-
RAN-
TIA, de
qua not.

I. Quid sit? R. CONTINENTIA *ἡμετέρα* est virtus imperfecta, qua inordinati affectus omnes, imprimisque alimenti & veneris, rectæ rationi reluctantes, inviti subijciuntur. *Donald. l. 3. c. 12. vel.* Continentia est dispositio proba, sequens rationem rectam, qua homo se abstinet à voluptatibus cupiditate repugnante. *Piccolom. grad. 13. cap. 14.*

II. Objectum
est vel

Præmarium, scil. voluptates corporis, quæ percipiuntur ex gustu & tactu.

Secundarium, scil. voluptates quæ percipiuntur ex divitiis, honoribus, cupiditate vindictæ.

III. Extrema
sunt1. In excessu,
INCON-
TINEN-
TIA, de
qua not.

I. Quid sit? R. Incontinentia *ἀνεγχεῖα* est, qua nonnulli contra iudicium rectæ rationis, à pravis cupiditatibus quodammodo inviti ad peccandum abripiuntur. *Incontinens partim sciens, partim nolens peccat; eo quod licet universale teneat, tamen in specie singularibus actionibus non applicat.*

2. Quotuplex sit? R.
Incontinentia est
vel

Præcipitantis, qua subito per imprudentiam à vehementiori affectu abripimur.

Infirmis, qua aliquamdiu pravis cupiditatibus resistentes tandem subcumbimus.

2. In defectu, cum quis voluptates adeo averfatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.

I. Quid sit? R. TOLERANTIA *καταστά* est virtus imperfecta, qua res adversas & laboriosas, cum quodam dolore conjunctas, honestatis gratia magno animo perferimus. *Prætor. vel.* Tolerantia est affectus rationem rectam sequens, qua homo perfert dolores repugnante irascendi appetitu. *Piccolom.*

II. Objectum sunt res adversæ seu dolores; non vero quivis, sed ii præsertim, in quibus plerique subcumbunt ex imbecillitate animi & indulgentia.

III. Extrema
sunt

1. In excessu, PERTINACIA, vitium quo quævis molesta & adversa sine honestatis ratione, tantum ex obstinatione animi perferuntur.

2. In defectu, MOLLITIES *μαλακία*, vitium quo nullas plane molestias aut dolores honestatis gratia perferre volumus. *Hæc si oriatur ex vitio natura, sive gentis, & morbo, excusationem meretur.*

PARS II.
CAP. XVII.

De Virtute Heroica.

De VIRTUTE HEROICA tria not.

I. Nomen. VIRTUS HEROICA, ἀρετὴ ἡρώδης κατὰ τὸ ἥρωον, ab Aristotele dicitur divina, non quod Deorum sit propria, verum quod homo hac virtute præditus ultra communem hominem fortem se quasi elevans, diis se, quantum humana fert conditio, similem præstat.

II. Quid sit? R. VIRTUS HEROICA est habitus animi, non tam humana industria acquisitus, quam divinitus quibusdam concessus, ad ejusmodi actiones acerrimo impetu & felicissimo successu obeundas, quæ alioquin à communis sortis hominibus præstari non possent. *Guilielmus disp. Eth. 3. th. 21. vel, Virtus heroica est virtus excellentia, hominem supra communem seu humanam conditionem elevans. Piccolom. gr. 6.*

III. Extrema sunt

In excessu, FERITAS ἀνείσθησι, vitium, quo homo excusso rectæ rationis iudicio, omniq; humanitate projecta, ferarum more, ea amplectitur & perpetrat à quibus alioquin humanus animus naturaliter abhorret: vel, Feritas est vitium humanam adpetitionem in ferinam commutans, omnem rationis usum excludens, ex perversione veri amoris ortum, per quod infra hominis conditionem deprimitur. *Piccolom.*

In defectu, Ignavia summa & ineptitudo ad omnem virtutis impetum.

CAP. XVIII.

De Voluptate,

I. Quid sit? R. ἡδονὴ ἐστὶ ἐνέργεια τῆς κατὰ φύσιν ἡλικίας ἀνεμπόδισθαι. VOLUPTAS est operatio non impedita, promanans ab habitu qui est secundum naturam. *Eth. 7. Nicom. 12. ἡδονὴ ἐστὶ τελείας ἐνέργειας ἐμπυρομένη τῆς φύσεως. Voluptas est perfectæ operationis subsequens signum. 10. Eth. 4.*

Animi, quæ ex perfectorum animi habituum actionibus profecta, per se absque dolore est jucunda.

1. vel corporis, quam naturæ necessitati satisfaciens ex rectæ rationis præscripto corpus percipit. *Donald.*

Honestæ, quæ ex honestis actionibus percipitur: ut, tranquillitas & lætitia bona conscientia.

Turpis, quæ ex inhonestis actionibus percipitur: ut, si quis furis, homicidis, &c. gaudeat.

2. vel Indifferens, quæ ex neutris actionibus percipitur: ut, si quis esu piscium, si hortorum cultura delectatur.

Pura & sincera, quæ nihil habet admixtum turpitudinis aut doloris.

3. vel Impura & mixta, quæ aliquid turpitudinis aut molestiæ sibi junctum habet.

Humana, quæ hominis naturæ convenit.

4. vel Belluina, quæ belluis convenit: Quot igitur belluarum species, tot sunt voluptatum belluinarum differentia.

VOLUPTAS
de qua not.

Cognata seu affinia virtutum sunt

II. Quotuplex sit?
R. Voluptas est

AMICITIA, de qua cap. 19.

CAP.

CAP. XIX.

De Amicitia.

- I. *Nomen*, quod sumitur
1. Pro rerum naturalium *συμμεθεῖα* inter se, quo modo rebus omnibus creatis quaedam inest amicitia.
 2. Pro amabili affectu inter belluas, ut etiam inter hominem & belluas.
 3. Pro mutuo amore in societate civili: In qua significatione hic accipitur.

II. *Quid sit?* R. *φιλία ἐστὶν ἰσοειὴς ἐν ἀντιπροσώποις καὶ λαιδάρουσιν.* AMICITIA est benevolentia mutua non latens. 8. *Ethic. Nicom.* 2.

Honestā, quæ propter solam honestatem seu virtutis amorem inicitur. Hac dicitur amicitia per se, perfecta, firma, stabili, & rara, quæ nullis patet calumniis, injuriis, suspicionibus, & non nisi inter viros bonos locum habet.

1. vel *Jucunda*, quæ propter voluptatem & jucunditatem quamdam plures inter se amore ac benevolentia conjunguntur. Hanc amicitiam maxime sectantur juvenes voluptatibus dediti.

Utilis, quæ propter lucrum plures inter se amore conjunguntur. Hac amicitia plerumque cadit in fines lucro inhiantes.

2. vel *Æqualis*, quæ plures dignitate, moribus, & ætate æquales, ob boni alicujus amorem se mutuo amore prosequuntur. Talis est amicitia sodalium, consociulorum, collegarum, &c.

Inæqualis, quæ plures bonis externis, dignitate, virtute, aut ætate inter se differentes, amore conjunguntur. Tali est amicitia mariti & uxoris, patris & liberorum, &c.

Cognata συγγενική, quæ ex sanguinis cognatione oritur. Talis est amicitia paterna, fraterna, & cognata specialiter sic dicta.

Conjugalis γαμική, quam natura per matrimonium inter aliquos conciliat. Talis est amicitia conjugum, item affinium.

3. vel *Communicativa κοινωνική & πολιτική*, quæ ex societate orta, propter civilem rerum communionem inter magistratum & subditum, dominum & servum, & similes colitur.

- III. *Quomplex sit?* Rsp.
- IV. *Adjuncta sunt*
1. *Benevolentia ἡ ἐφελκὺς*, & est habitus oculus hominem ad bene volendum inclinans, qui, accedente consuetudine, in amicitiam transire potest.
 2. *Concordia ἡ ὁμόνοια*, & est civilis inter notos consensus, de rebus gravibus quæ per nos effici possunt.
 3. *Beneficentia ἡ εὐπρεπεία*, quæ erga amicos voluntatem nostram re ipsa ac factis palam facimus, eosque nobis charos ostendimus.

- V. *Extrema sunt*
1. In excessu, *κατὰ πλεονεξίαν* insanus amor, quo in gratiam amici quis nihil non tentare audet, etsi honestatem violat.
 2. In defectu, *μισοφιλία* fuga hominum & conversationis averfatio.

De Virtutibus intellectualibus in communi.

De Virtute intellectuali IV. not.

- I. *Quid sit?* R. ἡ ἀρετὴ διανοητικὴ ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ ἀρετή, ἢ τοῦ νοῦ ἡγεμονία, ἢ ἐμπειρία καὶ λόγος. Virtus intellectualis est habitus animæ rationalis, quo mens nostra vel affirmando vel negando verum enunciat. 6. *Ethic. Nicom.* 13.
- II. *Subiectum* est ea animi pars quæ rationalis adpellatur. 6. *Ethic. Nicom.* 1.
- III. *Finis* est veritas, quam mens investigat
1. *Contemplando*, quod munus est partis ἐπιστημονικῆς, atque talis veritas contemplativa inde nominatur.
 2. *Transcundo* ad actionem seu usum, & veritas πρακτικὴ dicitur, λογιστικὴ investigat.
- IV. *Quotuplex sit?* R. Theoretica seu Speculativa, quæ res necessarias cognitionis gratia investigat: vel, quæ in nuda subiecti consistit contemplatione. Vide cap. 12.
- Virtus intellectualis est vel Practica, quæ res contingentes propter usum aliquem practicum inquirat: vel, quæ operando se prodit, inque illo adquirecit. Vid. e. 13.

CAP. XXI.

VIRT. INTEL. THEOR. sunt III.

- I. *INTELLIGENTIA*, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. ἡ ἄρετὴ ἐστὶν ἡ τὰς ἀεὶ ἀεὶ γνωρίζουσα. INTELLIGENTIA est habitus mentis, quo principia scientiarum cognoscimus. 6. *Ethic. Nicom.* 7.
- II. *Objectum* sunt ipsa principia & axiomata artium & scientiarum; cuiusmodi sunt, Omne totum est majus sua parte: & Equalia aequalibus addita efficiuntur aequalia: Honeste est vivendum, &c.
- II. *SCIENTIA*, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. ἡ ἀρετὴ ἐστὶν ἡ ἀποδεικτικὴ ἐστὶν ἀναγκαστικὴ. SCIENTIA est habitus demonstrativus ex necessariis. 6. *Ethic.* 3.
- II. *Objectum* est τὸ ἐμπειρικὸν scibile, quod est rerum tantum necessarium, æternarum, & quæ aliter sese habere non possunt.
- III. *SAPIENTIA*, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. ἡ σοφία ἐστὶν ἡ ἀρετὴ ἐστὶν ἡ ἀποδεικτικὴ τῶν τιμωμένων. SAPIENTIA est intelligentia & scientia rerum præstantissimarum. 6. *Ethic. Nicom.* 7.
- II. *Objectum* sunt omnes res, earumque causæ, quæ quidem sub hominis cognitionem cadere possunt; cuiusmodi sunt rerum principia & causæ, & ipsæ conclusiones quæ ex illis efficiuntur.
- III. *Conditiones*.
1. Omnia scire, non quidem singulatim & quoad individua, sed quoad primos fontes, b. e. quoad primarum causarum & principiorum cognitionem.
 2. Versari circa difficilia & à sensibus remotissima.
 3. Habere cognitionem certissimam.
 4. Maximam ad docendum habere aptitudinem.
 5. Non propter aliud, sed propter se adpeti.
 6. Aliis præesse, iisque dominari.

CAP. XXII.

De Prudentia & Arte.

I. Quid sit? R. *ὁρῶναι ἐν ἡμετέροις ἀληθὲς μετὰ λόγου πραγματικῶν, καὶ τὰ ἀνθρώπων ἀγαθὰ καὶ κατὰ.* PRUDENTIA est habitus verus agendi cum ratione circa ea quæ homini bona aut mala sunt. 6.Ethic.Nicom.5.

II. Objectum sunt τὰ πραγματικά, hoc est, ea omnia quæ homini ad bene agendum sunt necessaria.

III. Actus sunt

1. Consultare & inquirere mediis. Constituto enim fine, movet voluntas intellectum ut investiget media idonea.
2. Judicare, quænam ē mediis inventis ad finem adipiscendum magis conducant.
3. Præcipere sive imperare, ut ea quæ judicata sunt perficiantur, qui est actus voluntatis dirigentis moventisque voluntatem ad executionem; & in hoc actu prudentiæ vis maxime elucet.

Legislatoria, de recte ferendis, & explicandis legibus.

Politica,

quæ vel

Præctica, de recte administrandis Reipub. negotiis: Estque

Senatoria, quæ de futuris Reipub. negotiis deliberat. Judiciaria, quæ in foro de rebus præteritis judicat.

Cōmunis, quæ vel

Oeconomica, quæ est prudentia communis recte consulendi & prospiciendi de iis quæ familiæ sunt necessaria.

Privata, qua nobis ipsis, nostrisque commodis & utilitatibus recte prospicimus.

IV. Quotuplex? R. Est vel

1. Bona consultatio, *εὐβουλία*, quæ est rectitudo consilii, qua bonum finem nobis propositum honestis mediis consequimur.

2. Perspicacitas, *σύνεσις*, quæ est habitus recte judicandi de iis rebus circa quas prudentia versatur.

3. Sententia, *γνώμη*, quæ est viri æqui & boni de dictis & factis aliorum rectum judicium.

I. Quid sit? R. *Τέχνη ἐστὶν ἡ ἐν ἡμετέροις ἀληθὲς ποιητικὴ.* ARS est habitus cum recta ratione effectivus. 6.Ethic.Nicom.4.

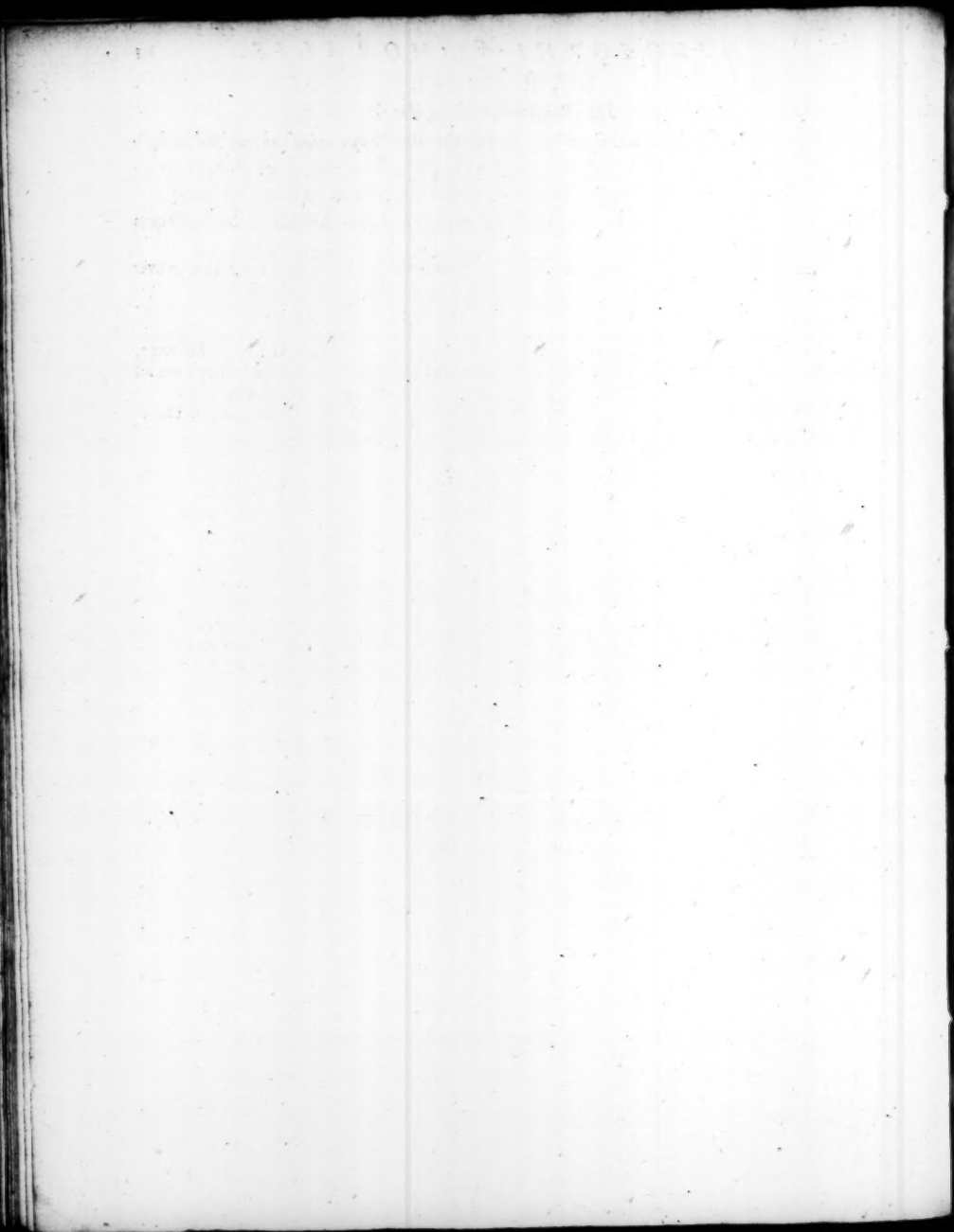
II. Objectum sunt τὰ ποιντικά, hæc illa ex quibus tanquam materia aliquid effici, vel opus aliquod produci potest.

III. Officium Artificialis, quod consistit

1. *Ἐν τῷ θεωρεῖν*, ut consideret, quomodo debeat ex materia subiecta opus artificiosum producere.
2. *Ἐν τῷ τεχνάζειν*, ut ex præscripto artis operetur.
3. *Ἐν τῷ γινώσκειν*, ut opus ipsum producat.

VIRTUTES INTELL. PRACTICÆ sunt

ARS, de qua not.

PRÆCEPTA
PHYSICÆ,
TABULIS INCLVSA.

Quibus adnexæ sunt

Quæstiones Controversæ:

à M. JOANNE STIERIO.

Editio Quarta.

Ex Officina Rogeri Danielis, MDCLII.

Perillustribus & Generosissimis Comitibus ac Dominis,

Dn. Alberto Friderico }
Dn. Joſt Gunthero, } Fratribus Germanis,

Comitibus Dominis in Barbi et Milingen. &c. Dominis meis clementissimis.

Qui animum ad studia Philosophica adungere volunt, iis & quid discendum, & quo discendum sit ordine scdulo videndum est: De his enim nisi mature consilium ceperimus, omnem ludemus operam, & nil domum decimo nisi dedecus anno, ut cum Ovidio loquamur. Inter ea autem, quibus opera danda, merito refertur Philosophia Naturalis, quam vulgo vocant Physicam: Hujus enim disciplina tanta est dignitas, tanta jucunditas, tanta utilitas, ut ab omnibus expeti, imo, si fieri possit, manibus gestari debeat. Ordinem in addiscenda philosophia naturali quod attinet, optime studiis suis consulere videntur illi, qui antequam in ventilandis controversiis operam collocant, praecepta, b.e. definitiones, divisiones, & axiomata memoria infigunt; tantum enim scimus, quantum memoria tenemus. Quemadmodum aedificiorum fundamenta prius fideliter locanda sunt, antequam parietes & tecta superstruantur: ita prius praeceptis imbui nos oportet, quam ad altiora provolemus, ne primordia capiamus à posterioribus. Quae cum ita sint, ante annos aliquot, in gratiam p.dci mea commissorum, praecepta Physices ex fontibus Aristotelis, (nam, Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquae.) necnon ex saniorum Interpretum commentariis collegi, & ut tenera discipulorum memoria inserviret, Tabulis synopticis inclusi: ita enim uno fere intuitu ostenditur, quo ordine unum sequatur alterum, & quos membra in quolibet capite sint notanda. Isth Tabulis praecipuarum controversiarum decisiones per selectiores observationes & distinctiones adnectere placuit, ut studiosa juvenus pleniorum praeceptorum explicationem, & materiam disputandi, judiciumque acuendi haberet, atque sic ad doctissimorum Commentariorum lectionem praepraretur.

Hunc meum qualemcunque laborem, ex consensu & approbatione Amplissima Facultatis Philosophicae in inclita JENENSI Academia, cujus censuræ hasce pagellas non ita pridem subjeci, jam publici juris facto, & V.V.G.G. Perillustres & Generosissimi Comites, Domini mei Clementissimi, ea, qua decet, animi submissione & humilitate inscribo & dedico, ut publico testimonio manifestum faciam, me V.V.G.G. ob insignem pietatem, admirandam eruditionem, benevolum erga literarum studia affectum, & heroicæ virtutes quibus V.V.G.G. præfulgent, humilime venerari. Quam enim V.V.G.G. Musas faciant, quanta gratia, & quanto amore, favore, ac honore eas, earumque cultores prosequantur, ex colloquiis, quibus ante triennium V.G. Perillustres & Generosissime Dn. Alberte Frederice, me dignata est, satis superque cognovi. Ut igitur V.V.G.G. hunc exiguum libellum tanquam debita gratitudinis & humilimi studii tesseram ac symbolum vultu adspiciant, & fronte serena suscipiant, submisce oro atque obsecro.

DEUS Ter. Opt. Max. Vestras illustres Generositates salvas florentesque conservet. Dab. ex Museo die 12. April. Anno Christi 1632,

Vestras Perillustres Generositates

humilime colens,

M. Joannes Stier.

Prooemium.

De Natura & Constitutione Physices.

1. Ἐπιμολογία. Physica nomen habet ἀπὸ τῆς φύσεως, id est à *Natura*, ejus est indagatrix. Φύσις vero deducitur ἀπὸ τοῦ φύειν, quod inter alia nasci significat, illis enim proprie naturam tribuimus, quæ ex præexistente materia orta & nata sunt, quorum quidem omnium tum principia, tum affectiones Physica explicat. Unde hæc ipsa modo *Natura ratio*, modo *Natura descriptio*, modo *Natura explicatio* à Cicerone dicitur.

De NATURA & CONSTITUTIONE Physices quatuor not.

I. Nomen, circa quod observ.

2. Ὀνομασία. Vox Physica sumitur

1. Generaliter, & improprie apud Stoicos, pro tota philosophia Theoretica; id est, pro tribus illis scientiis, *Metaphysica*, *Physica* proprie sic dicta, & *Mathematica* simul.
2. Specialiter, & proprie in schola Peripatetica, pro illa tantum Philosophiæ contemplatricis parte quæ corporis naturalis principia & affectiones considerat.

II. Cui sit? R. PHYSICA est Scientia corporis naturalis, quatenus naturale est.

III. Subiectum, sive Objectum est corpus naturale, quatenus naturale est, h. e. corpus ex Materia & forma substantiali compositum, quod naturam, quæ principium & causa motus & quietis est, in se continet. Res considerata est corpus naturale: Modus vero considerandi est, quatenus est naturale.

Generalis, sive Communis, quæ principia & affectiones omni corpori naturali competentes exponit, & subdividitur in duos Tractatus:

1. De principiis corporum naturalium communissimis. Vide pag. 2.
2. De affectionibus corporum naturalium generalibus Vide pag. 6. & seqq.

IV. Divisio. Partes Physicæ sunt duæ:

Specialis, sive Propria, quæ agit de singulis corporum naturalium speciebus, & subdividitur in sex Tractatus:

1. De Mundo, & corporibus simplicibus Cælo & Elementis absolute consideratis. Vide pag. 12. & seqq.
2. De Elementis, præut sunt causa mixtionis & mutationum physicarum. Vide pag. 16. & seqq.
3. De Corporibus imperfecte mixtis sive de Meteoris. Vide pag. 23. & seqq.
4. De Corporibus perfecte mixtis inanimatis & animatis. Vide pag. 33. & seqq.
5. De partibus humani corporis. Vide pag. 40. & seqq.
6. De anima. Vide pag. 47. & seqq.

Tractatus I. Partis Generalis.

De Principiis corporum naturalium.

CAP. I.

De Principiis Internis in communi.

I. Quid sint? R. αἱ ἀρχαὶ εἰσιν, αἱ μὲν ἐξ ἀσώλων ὡς, καὶ ἐξ ὁμογενῶν, καὶ ἐκ τούτων πάντα. PRINCIPIA sunt. quæ nec ex sese, nec ex aliis, sed omnia ex ipsis sunt. *Arist. l. 1. Phys. c. 5.*

II. Conditiones.

1. Principia non fiant ex se mutuo, sc. tanquam ex partibus componentibus.
2. Principia non sint ex aliis. Nam si essent ex aliis, essent ex prioribus, atque ita non essent prima, nec principia, sed principia.
3. Ex principiis res naturales omnes fiant. Cum enim principia ex semetipsis esse nequeant, usque erunt ex aliis, non ex principia.
4. Principia quædam sunt primo contraria; sc. Privatio & Forma, quia in generatione proceditur à non esse ad esse.
5. Principia cum sint contraria, ideo habent aliquod commune subiectum, ex quo unum contrarium pellitur, & in quod alterum introduciunt.

III. Quot? R. Tria: quia ad generationem requiritur

1. Subiectum, quod generationi substat, & in quod forma ab agente externo introduciunt, id quod est MATERIA. Vide cap. 2.
2. Aliquid quod generatione produciunt, id quod est nova FORMA. Vide cap. 3.
3. Absentia formæ introducendæ, cum potentia tamen seu aptitudine subiecti ad novam formam recipiendam, id quod est PRIVATIO. Vide cap. 4.

IV. Quotuplex? R.

1. Prout essentiam rei naturalis constituunt, ut Materia & Forma; quæ considerantur
2. Prout sunt causæ certarum mutationum, & adpellantur NATURA. Vide cap. 5.
3. Transmutationis, quod ad transmutationem unius rei in aliam concurret: ut, Privatio.

Externa, quæ extra essentiam rerum naturalium consistunt, ipsamque movent, & nominantur CAUSÆ EXTERNÆ. Vid. cap. 6.

AFFECTIONES, de quibus Tract. 2.

CAP.

PARTIS GENERALIS.

3

CAP. II.

De Materia prima.

De MATERIA PRIMA 3. not.

- I. An sit? R. Affir. quia
1. In omni mutatione subjectum esse oportet omnis mutationis expers, quod est Materia prima, alias foret progressus in infinitum.
 2. Quidquid fit, fit ex aliquo quod prius existerat, id autem non est Forma, quæ de novo introducitur. Ergo erit Materia.
- II. Quid sit? R. Ἐστὶ τὸ ἀσυνεχές ὡς ἐστὶν, ἢ ὡς ἰσχυρὰ ἢ ἐνυμπαρχειν, καὶ ὡς οὐκ ἐκινῶν, οἷον ἐστὶν ἐν τῷ αἵματι, οἷον τὸ ἀσυνεχές ἔχει. MATERIA PRIMA est primum cuiusq; Subjectum, è quo inexistente fit aliquid non secundum accidens, & si quid corrumpitur, in hoc id ultimo resolvitur. *Arist. l. 1. Phys. c. 9.*
- III. Theorema 1a.
1. Materia prima est pura potentia; quia est indeterminata, & apta recipere omnes formas, nec unquam sine forma existat.
 2. Materia prima est pure passiva.
 3. Materia prima adpetit omnes formas.
 4. Materia prima est informis, ad omnes autem formas recipiendas habilis, & idonea, sc. successive.
 5. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis.

CAP. III.

De Forma.

De FORMA quatuor not.

- I. An præter Materiam detur Forma substantialis? R. Affirm. quia
1. Singulis rebus naturalibus propriæ & peculiare operationes conveniunt, quæ oriuntur non à Materia, sed à Forma.
 2. Res naturales sunt substantiæ compositæ. Ergo præter Materiam alia erit pars substantialis componens.
 3. Si non esset forma substantialis, cum materia sit una, & communis omnium rerum, omnes quoque res essent eadem, nec different aut genere aut specie.
- II. Quid sit? R. FORMA est actus simplex substantialis una per se cum materia constituens. *Conimb. l. 1. Phys. cap. 9. q. 10. a. 1.* FORMA est substantia quædam simplex incompleta. quæ ut actus materiæ constituit cum ea essentiam compositæ substantialis. *Suarez. 1. Tom. Metaph. Disp. 15. sect. 5. n. 1.*
- III. Gradus Formarum.
1. Quædam formæ substantiales dant solum esse: ut sunt formæ animarum inanimatarum corporum.
 2. Quædam formæ dant esse, vivere, & sentire: ut, formæ animalium brutorum.
 3. Quædam formæ dant esse, & vivere, & sentire, & intelligere. Et hic ultimus & supremus formarum gradus, qui non nisi anima rationali competit.
- IV. Theoremata
1. Posita forma tria ponuntur: Esse rei, Distinctio rei, & Operatio rei.
 2. Forma educitur è potentia materiæ: excepta anima rationali.
 3. Forma per se non est extensa & divisibilis.
 4. Forma è potentia materiæeducta est in toto formato.

TRACTATUS I.

CAP. IV.

De Privatione.

De PRIVATIONE IV. not.

I. An sit Principium? R. Affir. quia Generatio est progressio à non esse tanquam à termino à quo: Hic autem cum non sit Materia, (siquidem terminus à quo res oritur, -nupte forma generati contrarius, non manet; Materia autem semper manet) consequens sit, ut sit ipsa formæ privatio. Conimb. l. I. Physic. 9. q. 8 a. 2.

II. Quid sit? R. ἡ ἀπουσία τῆς εἰδούς ἐν τῷ πρῶτον. PRIVATIO est absentia formæ in subiecto habili ad recipiendam eam. Arist. l. 5. Metaph. c. 22.

III. Quotuplex?
Resp. est vel

Universalis, seu Remota, quæ improprie dicitur privatio, estque sine discrimine omnium formarum absentia in materia.

Particularis, sive Proxima, estque absentia certæ alicujus, & specificæ formæ, oriturque per prævias alterationes in materia. Et hæc generationibus est accommodata, adeoque sit principium transmutativum mutationum Physicarum.

IV. Theore-
mata.

1. Privatio non est, de essentia materiæ.

2. Materia & Privatio unum quidem sunt numero, sive subiecto, diversa tamen sunt specie, seu definitione.

3. Privatio (sc. particularis) ortui & interitui est obnoxia.

CAP. V.

De Natura.

De NATURA tua not.

I. Nomen, quod
sumitur

1. Pro mente divina, rerum omnium opifice & parente; h. e. pro Deo, qui dicitur Natura naturans.

2. Pro cujusque rei quidditate seu essentia, in quantum ordinatur vel adtenditur ad operationes.

3. Pro tota universitate rerum creatarum: Quo sensu dicitur, Natura pendet à primo principio, h. e. Deo.

4. Pro ordine causarum naturalium, quatenus secundum internas inclinationes & virtutes operantur: Sic dicimus, Natura nihil facit frustra: facit optimum quod est.

5. Pro interno operationis seu mutationis principio. Quæ acceptio hujus est loci.

II. Quid sit? R. φύσις ἐστὶν ἀπὸ τῆς καὶ αἰτίας τῆς κινήσεως, ἡ ἡγεμονία ἐν τῷ ἑαυτῇ, καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ ἑξωτερικοῦ. NATURA est principium quoddam & causa motus & quietis ejus in quo inest, primo, per se, & non secundum accidens. Arist. 2. Physic. c. 1.

III. Quotuplex
sit R. Natura
est principium

Activum. Principium activum nihil aliud est quam Forma, prout hæc in corpore naturali causat intrinsecus varias mutationes & actiones. Unde Forma magis est natura quam Materia, quia per illam ens naturale est in actu, per hanc vero tantum potentia.

Passivum. Principium passivum nihil aliud est quam Materia, prout hæc est determinata ad hunc vel illum motum recipiendum; per se enim libera est, & æque apta ad omnes etiam contrarios motus suscipiendos. Zab. fol. 220.

CAP.

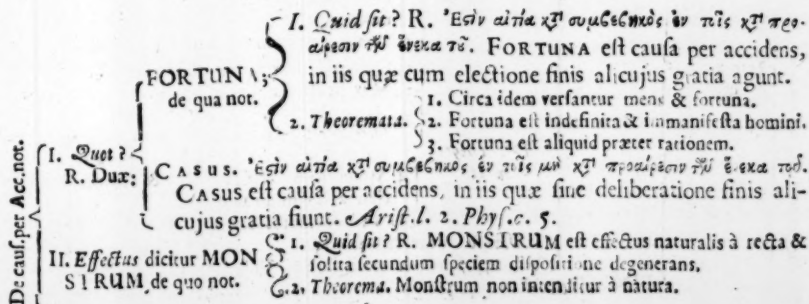
CAP. VI.

De Causa Efficiente, & Fine.

CAP. VII.

De Fortuna & Casu, itemque de Monstro.

Tractatus II. Partis Generalis.

De Affectionibus corporum naturalium.

CAP. I.

De Motu in communi.

1. Pro quavis mutatione: Sic per affectus, dolorem, iram, &c. animus dicitur moveri.

2. Pro motu locali tantum.

I. Nomen, quod varie sumitur;

3. Pro illa mutatione corporum, quæ etiam generationem & corruptionem includit.

4. Pro mutatione successiva sensibili de subiecto in subiectum; quæ fit vel circa quantitatem, vel circa qualitatem, vel circa locum.

II. Quid sit? R. *Ἡ κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τῷ δυναμῷ ὄντι τῷ κινῆται.* Motus est actus ejus quod in potentia est, quatenus tale. *Arist. 1. 3. Phys. 2. c. 1.*

Internum, cujusmodi est forma substantialis omnium motionum effectrix.

1. vel

Externum, quod extra mobile existit: ut, si ignis aquam calefacit.

1. Movens: estque

Remotum, quod virtute & potentia tantum agit, & hæc motiones excitando nihil vicissim paritur.

2. vel

Propinquum, quod proxime agit in aliud, & à quo immediate efficitur motus contactu corporeo.

MOTUS,
de quo
VI. not.

III. Requisita.

2. Mobile sive patiens, quod motum à movente excitatum sustinet: In hoc tanquam in subiecto est motus.

3. Terminus à quo, estque initium à quo incipit motus.

4. Terminus ad quem, in quo terminatur & quiescit motus.

5. Tempus, nam omnis motus fit in tempore.

1. Quidquid movetur ab alio movetur.

2. Movens est simul cum mobili.

3. Omnis motus est successivus & continuus: Nam successio est formalis ratio motus, secundum quam mobile partim est actu, partim est potentia.

4. Motus suam specificationem & distinctionem accipit à Termino ad quem.

5. Termini motus sunt oppositi.

V. Divisio. Vide cap. 2. & 3.

VI. Oppositum, & est QUIES. Vide cap. 4.

FINITUM. Vide cap. 5.

Externæ. Vide cap. 6.

Internæ:
ut,

Affectiones corp. nat. sunt vel

PARTIS GENERALIS.

CAP. II.

De Divisione Motus ratione Principii, & ratione mobilis.

MOTUS DIVIDITUR ratione

I. Principii:
& est

NATURALIS, qui
ab intrinseco oritur
principio, Estq; vel

Pare natura-
lis, de quo
not.

Animalis; de
quo not.

1. *Quid sit?* R. MOTUS PURE NATURALIS provenit à principio naturali ad unum motum determinato: ut, *quando ignis ascendit.*
2. *Theorema.* Motus naturalis ab initio est tardior, in fine velocior.

1. *Quid sit?* R. MOTUS ANIMALIS fit in animalibus à facultate loco-motiva, mediantibus musculis & spiritibus animalibus: *Sic motus hominis est animalis.*
2. *Theorema.* Motus animalis in principio est tardior, in medio concitator, in fine languidior.

VIOLENTUS; de
quo not.

1. *Quid sit?* R. MOTUS VIOLENTUS fit ab externo agente, ita quidem ut repugnet passo sive mobili, quod per vim truditur: *Sic lapis violento motu projicitur in altum.*

2. *Theorema*
 1. Motus violentus ab initio est velocior, in fine tardior.
 2. Motus violentus non est diuturnus.

3. *Species.* Motus violenti, quatenus est localis, quatuor sunt species.
 1. *Pulsio*, cum movens à se dispellit mobile: ut, *percutio, jaculatio, prostrusio.*
 2. *Tractio*, cum movens ad se trahit mobile: ut, *inspiratio*, id est, *aeris adtractio.*
 3. *Vectio*, cum mobile vehitur non per se sed per aliud: ut, *sedens in curru movetur ad motum currus.*
 4. *Revolutio*, cum mobile in gyrum vertitur: ut, *rota.*

II. Mobilis. Dicitur aliquid ita moveri

1. *Per accidens*, quod accidentaliter conjungitur mobili per se: ut, *albidum dicitur moveri per accidens, quia albedo accidentaliter conjungitur corpori, quod per se movetur.*
2. *Secundum partem*, cujus aliqua pars movetur: ut, *homo dicitur sanari, quia oculus vel manus ejus sanatur.*
3. *Per se primo*, cui per se ac primo convenit motus: ut, *totum corpus movetur per se primo localiter.*

III. *Termini ad quem.* Vide caput seq.

TRACTATUS II.

CAP. III.

De Divisione Motus ratione Terminum ad Quem.

- MOTUS tendit vel ad
- Substantiam, ut,
 - GENERATIO est motus sive mutatio à non esse ad esse : ut, *ex non homine generatur homo.*
 - CORRUPTIO est mutatio ab esse ad non esse : ut, *cum homo moritur et à vermibus corrumpitur.* (Proprie loquendo Generatio & Corruptio non sunt veri motus, cum fiant in instanti, & non cum successione, nisi forte conjunguntur cum alterationibus quæ præcedere solent generationem & corruptionem.)
 - Quantitatem, ut,
 - AUGMENTATIO sive ADCRETIO est motus à minore quantitate ad majorem, donec perveniatur ad terminum à natura præfinitum : ut, *quando puer crescit.*
 - DIMINUTIO est mutatio de majore quantitate ad minorem : ut, *quando stirpes marcescunt, & paulatim diminuntur.*
 - Qualitatem, ut,
 - ALTERATIO est motus sive mutatio, in qua eodem sensu subiecto manente alia qualitas acquiritur, vel abjicitur : ut, *calefactio.*
- ubi seu locum, ut MOTUS LOCALIS; de quo tria not.
1. Quid sit? R. MOTUS LOCALIS sive LATIO est, subiecti loci mutatio, qua subinde aliud atque aliud spacium acquiritur : ut, *deambulatio.*
 - Sursum, qui à medio fertur : ut, *motus naturalis ignis.*
 - Deorsum, qui in medium fertur : ut, *motus naturalis terræ.*
 2. Quotuplex? R.
 - Simplex, qui vel
 - Rectus, qui fit per lineam rectam, vel
 - Circularis, qui perpetuo æqualem à centro distantiam retinet : ut, *motus cæli.*
 - Mixtus sive Compositus, qui ex recto & circulari motu simul constat. *Hic competit corporibus mixtis.*
 3. Theorema.
 - 1. Motus localis est primus motuum.
 - 2. Motus circularis est natura prior recto.
 - 3. Motus circularis est perfectior recto.

CAP. IV.

De Quiete.

- De QUIETE not.
1. Quid sit? R. QUIES est privatio motus in subiecto ad eum recipiendum idoneo. *Arist. 1. 5. Phys. c. 6.*
 2. Quotuplex? Resp. est vel
 - Naturalis, cujus principium est intrinsecum, & ad quam quietem mobile naturali inclinatione fertur : *Sic lapis quiescit in terra.*
 - Violenta, cujus principium est extrinsecum : ut, cum corpus in alieno loco vi æterna detinetur, v. g. *lapis in superiori parte aeris.*
 3. Theorema. Quies respectu motus præcedentis est perfectio & complementum motus; respectu vero motus subsequens est privatio.

CAP. V.

CAP. V.

De Finito, & Infinito.

I. Quid sit? R. FINITUM proprie inest corpori quanto, id est, quantitati, & est, cujus aliquis est finis & terminus. *Arist. l. 3. Phys. cap. 7.*

De FINITO duo notanda:

I. Oppositum,
scil. INFI-
NITUM,
de quo not.

1. Num infiniti consideratio ad Physicum pertineat? R. Affirm. quia Philosophus naturalis per se considerat magnitudines, motum & tempus, cum sint accidentia corporis naturalis, ut naturale est, sed his accidentibus conveniunt finitum & infinitum: ergo necesse est ut rationem infiniti exponat, ut perfectam notitiam eorum tradere possit.

2. Quot modis vox
infiniti accipia-
tur? R. Infini-
tum dicitur,

1. Quod divisionem & transitum non admittit, cum omni careat quantitate: ut, *Punctum.*

2. Quod transitum quidem concedit, sed ad ejus finem propter immensitatem nemo pervenire potest: *Ejusmodi motem termino finique capentem aliquis mentis si bi potest percipere, atque hoc in loco quaritur, sunt talia in rerum natura.*

3. Quod & transitum & finem habet sed vix & non nisi magna cum difficultate ad eum pervenitur: ut, *rem infiniti labori dicimus.*

4. Cujus finis aliquis est, sed ad quem perveniri propter impedimentum non potest: ut, *Maris abyssus.*

5. Cui in infinitum addi & demi quidquam potest: ut, *numerus, & magnitudo.*

II. Quid sit? R. *Ἀπειρόν ἐστὶν, ὃ καὶ τὸ πᾶν λαμβάνουσιν, αὐτοὶ τι λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ.* INFINITUM est id cujus qui ratione magnitudinis aliquid sumunt, iis aliquid semper licet extra accipere. *Arist. lib. 3. Phys. cap. 7.*

4. An sit ali-
quod infini-
tum? Resp.
Distig. in
ter Infini-
tum

Actu, quod non da-
tur, quia

Potestate, quod da-
tur, estque infini-
tum vel

1. O. corpus superficie & extremitate terminatur.

2. O. corpus sensibile certo continetur loco.

3. O numerus numerari potest.

Divisione: Sic magnitudo potest dici infinita, quia semper in minores particulas potest dividi.

Additione: Sic numerus potest dici infinitus, quia semper unitatis additione fit major.

TRACTATUS II.

CAP. VI.

De Loco.

I. An sit? R. 1. Unus idemque locus diversa corpora recipit, & ubi modo aer est, ibi paulo post aqua, vel terra, vel aliud corpus.
Affir. quia 2. Gravia corpora quasi naturali impetu tendunt deorsum, ut ibidem conseruentur, & levia sursum.

II. Quid sit? R. Ο τόπος ἐστὶ τὸ πᾶν ἐν ᾧ μέγας κίνησις πρῶτον.
Locus est superficies corporis continentis immobilis primo.
Arist. lib. 4. Phys. cap. 4.

III. Quotuplex? R. Locus est
1. vel Communis, qui plura simul corpora, sed non primo immediate complectitur: ut, *Museum*.
2. vel Proprius, qui unum tantum corpus primo & immediate ambit: ut, *superficies concava vasis respectu vini in eo contenti*.

3. Naturalis, quo locatum suapte natura fertur, atque in eodem quiescit & conservatur: ut, *superior aeris regio respectu ignis*.
4. vel Violentus, in quem locatum vi detruditur, & propterea in eo non quiescit nec conservatur: ut, *si lapis projicitur in sublime*.

IV. Theorema.
1. Locus continet locatum & undique ambit, nec tamen est pars, vel aliquid de essentia locati.
2. Locus proprius nec major, nec minor est locato.
3. Et si locus ab hoc vel illo locato est separabilis, tamen omni plane locato non caret.
4. Omne corpus natura ad locum suæ naturæ adcommodatum fertur, in eoque quiescit.
5. In omni loco est supra & infra.
6. Locus est immobilis, b.e. non movetur ad motum localem, nisi per accidens.

Actu, quod actu est divisum ab alio corpore à quo circumscribitur: *Ruvio, l. 4. Phys. cap. 5.*

V. Quot modis aliquid dicatur esse in loco? Resp.
1. vel Potestate, quod non actu divisum est ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, sed dividi potest, & sic divisum potest ab eodem circumscribi. *Ibid.*

2. vel Per se, quod per se potest moveri motu locali, vel motu augmentationis.
Per accidens, quod est in alio existente per se in loco, actu, vel potestate: ut, *accidentia*.

3. vel Circumscriptive: sic corpora sunt in loco.
Definitive: sic Angeli dicuntur esse in loco.
Repletive: ut, *Deus*.

VI. Oppositum, & est VACUUM, de quo cap. seq. 7.

TEMUS, de quo cap. 8.

Affectiones extenz corporis naturalis sunt

LOCUS, de quo not.

Tractatus I. Partis Specialis.

De Mundo, & Corporibus simplicibus.

CAP. I.

De Mundo.

I. *Ἑτυμολογία.* Mundus Grace *κόσμος* ab ornatu seu munditie nomen habet, quia non solum ex pulcherrimis rebus constat, sed etiam illa pulcherrimo ordine sunt inter se connexæ.

I. Nomen; circa quod not.

1. Pro idels in mente divina: Hoc sensu dicitur Mundus: *Archetypus*, sive intelligibilis.
2. Pro Angelis; & vocatur *Mundus Angelicus*.
3. Pro cælo & elementis simul; & adpellatur *Mundus elementaris*.
4. Pro homine; & dicitur *parvus Mundus*.
5. Pro universo, hve tota creaturarum collectione; & vocatur *Mundus magnus*.

II. Quid sit? R. *κόσμος* ἐστὶ σύνμα ἐξ ἁερῶν καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς περὶ ἡμᾶς φύσεων. Mundus est compages è cælo terraque coagmentata, atque ex iis naturis quæ intra ea continentur. *Arist. lib. de Mundo, cap. 2.*

Aggregate, in quantum constituunt Mundum, de quo quatuor not.

III. Causæ, quæ sunt,

- Efficiens*, Deus fabricator & creator omnium.
- Materia*, corpora naturalia & sensibilia, nempe cælum, elementa, & ex his mista.
- Forma*, ordo & dispositio illa mirabilis rerum.
- Finis*, qui
 - Primarius est gloria Dei. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.* Pro 16. 4.
 - Secundarius est homo. *Mundus propter hominem, homo vero propter Deum.*

IV. Affectiones, quæ sunt

1. *Unitas.* Mundus est unus, scilicet ordine & harmonia partium, quæ omnes ad commune bonum totius universi conspiciunt.
2. *Perfectio.* Mundus est perfectus, scilicet in suo genere & gradu.
3. *Quantitas.* Quæ est capacissima, finita tamen, ita ut certis constet terminis, & circulo quasi claudatur.
4. *Figura.* Mundus est rotundus, quia præcipuè ejus partes integrales, nempe cælum, aer, aqua, terra, sensibus dijudicantur esse Sphæricæ.

CORPORA NATURALIA considerantur vel

Segregate & seorsim. Vide cap. seq.

CAP. II.

De Cælo.

- I. Nomen, quod sumitur
1. Pro aere : ut Psal. 8. volucres cæli.
 2. Pro toto mundo seu universo.
 3. Pro cælo sidereo sive firmamento.
 4. Pro universa æthereæ regione opposita elementari : Quæ significatio hujus est loci.

II. Quid sit ? R. CœLUM est corpus naturale simplicissimum, sphericum, perlucidum, & in orbem mobile.

- Materia ; de qua not.
1. An sit ? R. Cœlum constare ex materia, patet ex quantitate, raritate, densitate, quæ materiam consequuntur.
 2. Qualis ? R. Materia cœli est eadem cum materia elementari, quia entia præter necessitatem non sunt multiplicanda.

III. Principia, ut

Forma. O. corpus constat ex materia & forma, quæ dat esse rei. Cœlum est corpus. E. & c. Hæc tamen forma non est anima, quia nullæ operationes animæ adparent.

1. Motus. Circularis motus est cœlo naturalis, quia omne corpus naturale aliquem motum naturalem habet.
2. Figura. Cœlum est rotundum, quia perfectissimo corpori simplici, & quod rerum universitatem concludit, debetur figura perfectissima & capacissima.

IV. Affectiones, ut

3. Positionum differentie ; & sunt sex : Dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, retro, ante.
4. Operatio. Cœlum agit

1. Motu.
2. Lumine.
3. Influencia. Nam multa generantur à cœlo neq; per lumen, neq; per motum : ut, metalla.

- V. Theoremata.
1. Cœlum est quinta substantia, hoc est, Natura simplex ab elementis distincta.
 2. Cœlum neque est grave neque leve.
 3. Cœlum est ingenerabile & incorruptibile.

VI. Partes. Vide cap. seq.

Corruptibile, ut ELEMENTA, de quibus cap. 4, 5, 6, & Tract. 2.

MIXTUM. Vide Tract. 3:

SIMPLEX ; quod vel

CORPUS naturale est vel

CAP.

(*Per spicua*, ut SPHÆRÆ COE-
LESTES, seu ORBES, qui non
reales, sed ex hypothesi Astronomica
ponuntur: ut,

1. Sphæra Lunæ.
2. Sphæra Mercurii.
3. Sphæra Veneris.
4. Sphæra Solis.
5. Sphæra Martis.
6. Sphæra Jovis.
7. Sphæra Saturni.
8. Firmamentum.
9. Cœlum Crystallinum sive aqueum.
10. Primum mobile, sive ultimum cœlum.

I. *Quid sint?* R. STELLÆ sunt corpora cœlestia, lucida,
globosa, mobilia, & ad inferiorum salutem condita.

Fixæ, quæ in cœli parte superiori tardissime moven-
tur, eandemque inter se perpetuo servant distan-
tiam. *Hæ sunt innumerabiles, notabiliores tamen
numerantur, 1022.*

II. *Quotup-
lices?* R.

Errantes, seu
Planetæ, de
quibus not.

1. *Quid sint?* Planetæ sunt qui in
inferioribus cœli partibus mo-
ventur, diversumque situm tum
à se invicem tum à stellis fixis
obtinent.

1. Saturnus.
2. Jupiter.
3. Mars.
4. Sol.
5. Venus.
6. Mercurius.
7. Luna.

2. *Quot sint?*
R. septem:

STELLÆ,
de quibus
not.

III. *Affecti-
ones.*

1. *Motus.* Stellæ revera moventur in cœlo.
2. *Lux.* Stellæ lumen à sole mutuuntur, ita tamen
ut etiam aliquid ex se lucis possideant.
3. *Figura.* Stellæ sunt rotundæ, licet ob nimiam dis-
tantiam planæ appareant.
4. *Vis agendi in hæc inferiora.* Hinc influentiæ &
actiones siderum sunt varix.

IV. *Theore-
mata.*

1. Stellæ sunt ejusdem naturæ cum cœlo.
2. Stellarum motus nullum edit sonum.
3. Lumen stellarum non est substantia.

Lucide, ut,

GALAXIA seu VIA LACTEA, quæ est maxima frequentia minima-
rum Stellarum, quæ præ exiguitate ad nostrum adipectum di-
stincte pervenire nequeunt, ut cæteræ Stellæ, atque ita inter se lumen
commiscunt & confundunt. *Conimbr. de Met. 1. 1. 4. 2. 2.*

CAP. V.

De Elementis in communi.

- I. Nomen; quod sumitur, {
1. Pro primis cujusque rei principis, quæcunque illa sunt: Sic dicimus *litteras* esse orationis Elementa.
 2. Pro principis generationis, *Materia, forma, & privatione.*
 3. Pro solis principis compositionis, *Materia, & forma.*
 4. Pro quatuor illis corporibus simplicibus, *Igni, aere, aqua, & terra.*

II. Quid sint? R. Ἐστὶ δὴ τὸ στοιχεῖον τῶν σωματικῶν, εἰς ὃ τὰ ἄλλα σώματα διαίρειται, ἐκ τοῦ ὅτου συνίσταται, ἢ ἐκ τῆς γένεσός, αὐτὸ δ' ἐστὶν ἀδιαίρετον εἰς ἑπτα τὸ εἶδος. ELEMENTUM est id in quod cætera corpora dividuntur, in quibus inest potentia aut actus, ipsum autem est indivisibile in diversa secundum speciem. *Arist. l. 3. de cæl. c. 5.* ELEMENTUM est corpus simplex, in quod alia corpora resolvuntur. *Conim. l. 2. de gen. c. 3. q. 1. d. 1.*

- III. Principia. {
- Materia.* Est prima illa ex qua omne corpus componitur, eaque indifferenter se habet ad quodlibet elementum.
 - Forma.* Cum elementa sunt corpora, ideo habent suas formas substantiales, nobis tamen incognitas.

Absolute, prout sunt partes mundi. De Elementis in communi not.

IV. Affectiones.

1. *Figura.* Elementa ex se, & sua natura non habent certam figuram; quatenus vero sunt partes hujus universi, quod est rotundum, habent figuram rotundam.
2. *Impuritas.* Elementa, prout existunt in rerum natura, impura sunt, & aliquo modo mixta.
3. *Duratio.* Elementa non sunt æterna, sed ex se invicem generantur, & corrumpuntur, inque se mutuo transmutantur.
4. *Motus.* Elementa moventur motu simplici recto, qui est vel à medio sursum, sitque per levitatem; vel ad medium deorsum, sitque per gravitatem.

Qualitates, tum {

- Motrices,* ut { *Gravitas,* qua elementum movetur deorsum.
- Levitas,* qua elementum fertur sursum.
- Alteratrices* per quas elementa alterant, mixtionemque absolvunt. *Vid. Tr. seq. c. 1.*

V. Quot sint? R. Quatuor: IGNIS, AER, AQUA, TERRA. *Vid. cap. seq.*

- VI. Theorema. {
1. Elementa sunt indivisibilia, scilicet in alia corpora.
 2. Elementa extrema magis pura sunt quam intermedia.
 3. Elementum quodvis in quodvis aliud converti potest.
 4. Elementa in suis locis nec gravitant nec levitant.

Respective, prout causa sunt mixtionis, & mutationum Physicarum. *Vide Tract. seq.*

De Igne, & Aere.

I. An detur elementum ignis? R. Affirm. Quia summus calor alicui corpori simplici debetur. At non convenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat, nec aquæ, nec terræ. Ergo, igni.

II. Quid sit? R. IGNIS est elementum calidissimum, siccum, & levissimum, existens sub concavo Lunæ.

III. Locus. Ignis sub concavo Lunæ existit, quia levissimo elemento debetur locus supremus in regione elementari qui est infra sphaeram Lunæ. Unde & flamma ignis, apud nos excitati, confestim supra aerem ascendit.

IV. usus. Ignis
 1. Adgregat ea quæ sunt ejusdem generis, & quæ sunt diversi generis disjungit.
 2. Aquæ & Terræ frigiditatem temperat.

I. Quid sit? R. AER est elementum humidissimum, calidum, & leve, terram & aquam undique ambiens, omnemque locum replens, nullo alio corpore repletum.

Suprema, incipiens à superficie ignis, & extendens se usque ad medium aerem, ubi vapores condensantur, est ultra quam ejus natura postulat calida, ob ignis vicinitatem, & coeli motum.

Media, quæ inter supremam & infimam interjacet, & æstivo tempore minor quam hyeme, est respectu frigida, propter defectum reflexorum radiorum, qui ad illam non pertinent, & propter vapores, qui cum eo perveniunt, sublatis jam impedimentis, ultro sese ad nativum frigus revocant, aeremque refrigerant.

Infima, quæ sumit initium à superficie terræ, & eo protenditur, quousque radii Solis reflectuntur, est pro vario Solis adcessu & recessu modo calida, modo frigida, & ætate major quam hyeme.

1. Mixti substantiam penetrans, eam subigit, & generationem habilem reddit.
 2. Inspirationi & vocis formationi inservit.
 3. Meteoris generandis præbet locum, & volucris spatium volandi.

I. Simpliciter
 leve ut IG-
 NIS, de quo
 not.

Levia, quæ
 sursum ten-
 dunt, suntq;
 duo:

II. Secundum
 quid leve, ut
 AER, de
 quo not.

II. Diviso in
 tres Regio-
 nes, qua-
 rum

III. usus.
 Aer

Gravia, quæ deorsum tendunt. Vide cap. seq.

Elementa sunt vel

CAP. VI.

De Aqua, & Terra.

Elementa gr̃via sunt duo :

I. Secundum quid
grave; ut, AQUA
de qua not.1. *Quid sit?* R. AQUA est elementum frigidissimum, humidum, & grave, terram undique ambiens & interfluens.2. *Figura.* Aquę figura est rotunda: Talis enim totus terrę & aquę globus; ac guttę, partes aquę homogeneę, imitantur naturam totius. Hinc navigantes paulatim terrę prospectum amittunt, ob interjectum maris tumorem.

3. *usus.* Aqua

- 1. Mollificat concreta corpora ad formam mixti facilius introducendam.
- 2. Natura sua frigida temperat calorem ignis.
- 3. Irrigat terram, ut producat omnis generis plantas.
- 4. Piscibus domicilium prębet, terrestribus & volatilibus potum subpeditat, &c.

1. *Quid sit?* R. TERRA est elementum siccissimum frigidum, & gravissimum, secundum se totum immobile & mundi centrum.1. *Figura.* Terra est rotunda: quod constat partim ex umbra terrę, quę in Eclipsibus rotunda, seu conoidalis, partim ex ortu & occasu stellarum, nam citius oriuntur orientalibus sidera.2. *Situs.* Terra in medio mundi constituta est: Si enim medium universi non oberneret, non fierent Eclipses, cum Sol & Luna per diametrum opponuntur.3. *Quies.* Terra non movetur, sed in medio mundi perpetuo quiescit; quia naturaliter alio ferri non potest, terretur enim sursum, siquidem à centro dimoveretur. *Causa immobilitatis terrę est nativa ejus gravitas.*II. Simpliciter grave;
ut, TERRA,
de qua not.2. *Affectiones.*4. *Magnitudo.*
Globus terrenus consideratur*Respective:* Globus terrę in respectu ad cælum est instar puncti; *b. e. quoad nostrum adspectum insensibilem habet magnitudinem: Sic enim centrum est minutissimum.**Absolute:* Terra magnam habet quantitatem, adeo ut totius terrę ambitus fere 5625. miliaria Germanica comprehendat.

3. *usus.* Terra

- 1. Reddit corpora durabilia ad retinendas inscriptas figuras.
- 2. Temperat sua siccitate humiditatem aquę.
- 3. Est sedes & domicilium mineralium & metallorum, plantarum, animalium, & hominum.

Traetatus II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis & mutationum
Physicarum.

CAP. I.

De Qualitatibus Primis.

1. *Quid sint?* R. QUALITATES PRIMAS vocamus. quæ per se primo in sunt corporibus sublunaribus, suntque radices cæterarum qualitarum materialium: *Mendoza Disp. 6. sect. 5.*

Calor. Ὁρμῆς ἐστὶν τὸ συγκρίναι τὰ ὁμογενή. CALIDUM est, quod ea congregat quæ sunt ejusdem generis: *L. 2. de gen. cap. 2.*

Frigus. Ψυχρότης ἐστὶ τὸ ἀντιγενεῖν καὶ συγκρίναι ὁμοίως τὰ τε συγγενή καὶ τὰ μὴ ὁμόφυλα. FRIGIDUM est, quod ex æquo cogit ac congregat, tam quæ ejusdem sunt generis, quam quæ diversi. *ibid.*

Humiditas. Τυγρόν ἐστι τὸ ἀδύρκειν διχαίῳ ὄρει, εὐδύρκειν δὲ ἀλλοτρίῳ. HUMIDUM est, quod difficulter continetur termino proprio, facile vero alieno. *ibid.*

Siccitas. Ξηρότης ἐστὶ τὸ εὐδύρκειν μὴ διχαίῳ ὄρει, ἀδύρκειν δὲ ἀλλοτρίῳ. SICCUM est, quod facile termino proprio continetur, difficulter vero alieno. *ibid.*

Prima de quibus not.

II. Quali.
R. 4.

III. Theorematum

1. Cuiuslibet elemento conveniunt duæ qualitates primæ, una in gradu summo, altera in gradu remisso.
2. Elementa symbolica facilius ac celerius in se invicem transmutantur.
3. Ex duobus elementis a symbolicis facilius tertium generatur, quam unum ex altero.
4. Qualitates elementorum symbolicæ sunt ejusdem speciei.
5. Qualitates primæ non sunt formæ elementorum, quia sunt accidentis.

De Elem. prout mixta const. not.

I. Qualitates

Manifestæ, quæ

Secunda, vide cap. 2.

Occulta, vide cap. 3.

2. Actio & Passio, vide cap. 4.
3. Alteratio, vide cap. 5.
4. Generatio, vide cap. 6.
5. Mixtio, vide cap. 7.

CAP.

PARTIS SPECIALIS.

79

CAP. II.

De Qualitatibus Secundis.

I. *Quid sint?* R. QUALITATES SECUNDAE dicuntur, quæ ex primis qualitatibus oriuntur. *Vocantur alias qualitates tactiles.*

De Qualitatibus Secundis duo not.

II. *Quot?* R. Vulgo quatuordecim putantur.

1. *Densitas*, est qualitas orta à frigore, secundum quam partes subjecti immediate coherent & constringuntur.
2. *Raritas*, est qualitas à calore ut plurimum orta, habens partes extenuatas, nec inter se probe compactas.
3. *Gravitas*, est qualitas orta à frigore, qua corpora quædam naturalia ad centrum tendunt.
4. *Levitas*, est qualitas plerumque orta à calore, sursum omnia evehens.
5. *Durities*, est qualitas orta à siccitate partes densas & bene compactas habens.
6. *Mollities*, est qualitas orta ab humiditate, facile tactui cedens.
7. *Craffiti*, est qualitas orta à siccitate, partes habens solidas.
8. *Subtilitas* vel *Tenuitas*, est qualitas orta ab humore potissimum, partes tenues habens.
9. *Ariditas*, est qualitas orta à siccitate, partes habens humoris fere expertes.
10. *Lubricitas*, est qualitas ab humiditate producta, quæ tactum facile effugit & elabitur.
11. *Lentor*, est qualitas ab humiditate exorta, habens partes tenaces & glutinosas.
12. *Friabilitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes non coherentes, ideoque facile advertitur.
13. *Asperitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes prominentes, ideo tactum, dum contrectatur, offendit.
14. *Lenitas*, est qualitas orta ab humiditate, superficiem habens æqualem, & tactum, dum contingitur, oblectans.

CAP. III.

De Qualitatibus Occultis.

I. *An dentur Occultæ Qualitates?* R. Affirm. quia dantur actiones, quarum ratio ex manifestis qualitatibus reddi nequit.

II. *Quid sint?* R. QUALITATES OCCULTAE sunt potentiae naturales absconditæ & latentes, quibus res naturales aliquid agunt vel patiuntur, cujus causâ vera certe non potest dari; ut, cum *Magnes trahit ferrum*.

De Qualit. Occultis tria not

III. *Divisio.*
Dividuntur
in

Supernaturales, quæ est mixta & naturalis quædam conspiratio inter res physicas, ex peculiari occulta cognitione proveniens, ob quam res naturales amico affectu & occulto amore ad se invicem trahuntur: Sic, *Rata iuxta solum sua latissime trahit.*

Avicinatæ, quæ est naturaliterum Physicarum inimicitia, & repugnantia, qua, secundum aliquam sibi ipsis infestam, similitudinem dissentiant: Sic, *Leo ad canem Galli expavescit.*

TRACTATUS II.

CAP. IV.

De Actione, & Passione Elementorum, ut & de Contactu.

I. *Quid presupponant?*

R. **CONTACTUM**,
qui est duplex :

Corporalis, & est verus & proprie dictus contactus, quando duorum corporum superficies simul sunt, & ita conjunguntur, ut mutuo se movere, & à se moveri queant : Sic ignis agit in lignum per contactum corporalem comburendo illud.
Virtualis, cum non superficies, sed virtus unius corporis ad superficiem alterius corporis pervenit : Sic Sol calefacit terram, & Magnes attrahit ferram.

II. *Quid sint?* R. **ACTIO** est adsimilatio qualitatis sensibilis agentis ad qualitatem patientem, transmutans corpus motum forma accidentaria. **PASSIO** est adsimilatio qualitatis patientis ad qualitatem agentem sensibilem. *Et hac iis tantum, quæ materiam habent, inest.*

III. *Divisio,*
tum

Agentis,
quod

Primum, in quo motionis principium consistit. *Hoc nihil patitur ab eo in quod agit.*
Ultimum vel Positremum, quod cum re, quæ fit, conjungitur. *Hoc proprie repatitur.*

Actionis,
quæ vel

Imperfecta & inchoata, quæ agens patiens non totum immutat, sed saltem labefacit, atque aliquem qualitatis gradum ipsi imprimat.
Dicitur actio absque agentis victoria.
Perfecta & completa, quæ agens omnino sibi simile reddit patiens.
Dicitur actio cum victoria agentis.

IV. *Modus Actionis & Passionis.* Hic not. Conditiones.

1. Ut agens, in quantum tale, sit in actu, & patiens in potentia.
2. Ut agens & patiens sese mutuo tangerent.
3. Ut non sint continua, alias participarent natura.
4. Ut patiens aut magis aut minus patiatur, secundum quod dispositum est ad actum agentis.

V. *Connexum,*
sc. *Reactio*,
de qua not.

1. *Quid sit?* R. **Reactio** est retributa quædam mutatio, quæ patiens renicitur adversus agens, & illud commutat dum ab illo mutatur, adeo ut agens pati, & patiens agere aliquo modo dicatur. *Zabarella de React. cap. 1.*

2. *Conditiones.*

1. Ut agens & patiens eandem habeant materiam: sc. *Specie.*
2. Ut agens sit ultimum, non vero primum.
3. Ut agens contineatur intra Sphæram passivi.
4. Ut agent actio inchoata vel imperfecta.

VI. *Theoremas*

1. Generationes, & corruptiones elementorum non possunt fieri sine actione & passione.
2. Agens & patiens debent esse quodammodo similia, quodammodo dissimilia. *Similia secundum genus, dissimilia secundum formas específicas; qualia sunt contraria, aut inter ea media.*
3. Idem non agit in seipsum: sc. per se, & secundum eandem partem, actione sc. directâ, & proprie dictâ.
4. Omne agens nititur sibi adsimilare patiens.

PARTIS SPECIALIS.

CAP. V.

De Alteratione.

- I. Nomen, quod sumitur { 1. Late, ut non germanas tantum alterationes, sed etiam improprias complectatur. Sic elementa dicuntur alterari, non modo quando qualitatibus contrariis imbuuntur, verum etiam dum caelesti luce perfunduntur.
2. Strictè, pro motu ad qualitatem contrarium in subiecto habentem. Sic calum alteratione vacat, eaq; sola alterantur quæ possunt interire.
- II. Quid sit? R. ALTERATIO est motus ad qualitatem sensibilem mediam aut extremam. *Conimbr. l. 1. de gen. & corr. c. 4. a. 1.*
- III. Quid differat à Generatione? R. { 1. Alterationis Terminus à quo est positivus; Generationis privativus.
2. Alterationis Terminus ad quem est Qualitas; Generationis Substantia.
3. Alteratio, cum sit motus, sit successiva; Generatio in instanti.
- IV. Theorematà. { 1. Alteratio est nobilissima motus species, quia ejus terminus est qualitas.
2. Alteratio est motus continuus & successivus, nec fit in instanti.
3. Alteratio est comes & via generationis.

CAP. VI.

De Generatione. & Corruptione.

- I. Nomen, quod sumitur { 1. Late, pro omni generatione tam substantiali, quam accidentali.
2. Strictè, pro sola viventium generatione, de qua in libr. de anima.
3. Medio modo, prout omnem solamque generationem substantialem complectitur. Quæ significatio hujus est loci.
- II. An datur Substantialis Generatio? R. Affir. quia dantur formæ substantiales, circa quas accidit mutatio ab una ad aliam sub eadem communi materia.
- III. Quid sit? R. Γένεσις ἐστὶν ὅταν ὅλον μεταβάλλῃ ἐν τῷ αὐτῷ ὄντι, ὡς τὸ κελύφος τῷ αὐτῷ, GENERATIO est mutatio totius non remanente sensibili quodam, ut subiecto eodem. *Arist. l. de gen. c. 4.* GENERATIO est mutatio à privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. *Conimbr. l. 1. de gen. c. 4. q. 9. a. 1.*
- IV. Cause, quæ sunt { Efficiens, quæ vel { Remota, & sunt corpora cœlestia, quæ motu suo, lumine, aliave peculiari influentia movent hæc inferiora.
Propinqua, & est extremum generans, quod aliud quoad speciem sibi similem producere solet.
Materia, quæ vel { Remota, & est materia prima, quæ conjunctam semper habet privationem, & capax est omnium formarum.
Propinqua, quæ quidem in mixto sunt quatuor elementa.
Forma, quæ est ipsa mutatio substantialis.
Fini, qui est conservatio Specierum, nam natura abhorret ab interitu.
- V. Oppositum est CORRUPTIO, quæ est mutatio totius, id est, ex toto sub eadem communi materia. *Conimbr. ibid. q. 16. a. 1.*
- VI. Theorematà. { 1. Terminus ad quem corruptionis est terminus à quo generationis.
2. Unius generatio est alterius corruptio, & contra.
3. Generatio formaliter est actio ea qua forma cum materia unitur.

TRACTATUS II.

CAP. VII.

De Mixtione.

De MIXTIONE quinq. not.

I. Nomen, quod sumitur

Late, pro quacunque quarumcunque rerum adaccumulatione: Sicut in tritici cum hordeo confusione videre est.

Pressè & proprio, pro unione mistilium, id est, elementorum, sub una substantiali forma alicujus misti, corruptis mistilium propriis formis.

II. Quid sit?

R. *Mixtis ἵσται ἑνωσις ἥστ' μικτὴρ ἀπὸ τῶν στοιχείων.* MIXTIO est miscibilium alteratorum unio. *Arist. l. 1. de gen. c. 10.* MIXTIO est generatio misti ex mistilibus alteratis. *Conim. l. 1. de gen. c. 10. q. 2. a. 2.*

III. Conditiones tum

Miscibilium :
Requiritur

1. Ut sint invicem agentia & patientia.
2. Ut facile dividi ac comminui queant.
3. Ut certam habeant proportionem & quantitatem.

Mixtionis, ubi
requiritur

1. Elementorum in unum locum concursus.
2. Elementorum reactio.
3. Elementorum divisio in minutas partes, quod sine humiditate fieri nequit.

IV. Consequens seu Effectum,

& est TEMPERAMENTUM, de quo cap. seq.

V. Theoremata.

1. Sola elementa proprie misceri dicuntur.
2. Mistio differt ab aliis mutationibus.
3. Elementa non sunt in misto secundum suas formas, sed iis pereuntibus succedit forma misti, sub cujus imperio primæ qualitates pristinum naturæ rigorem deponunt, & ad quamdam mediocritatem ac temperiem revocantur. *Conim. ib. q. 3. a. 2.*

CAP. VIII.

De Temperamento.

De TEMPERAMENTO tria not.

I. Quid sit?

R. TEMPERAMENTUM est complexio quædam quatuor primarum qualitatum, debite & ad naturam mixti adcommode adtemperatarum. *Fr. de Racons disp. de Mixtis sect. 13.*

Uniforme, quod medium & temperatissimum dicitur, in quo omnes quatuor qualitates æqua graduum proportionem coeunt.

II. Quotuplex?

R. est vel

Simplex,
Difforme,
cuique vel

Simplex, in quo una tantum qualitas vincit, denominaturque, & duæ aliæ æqualitatem servant.

Compositum, in quo duæ qualitates reliquas excedunt: Etque

1. Calidum & humidum. Dicitur æreum & sanguineum.
2. Calidum & siccum. Vocatur igneum & cholericum.
3. Frigidum & humidum. Adpellatur aqueum & phlegmaticum.
4. Frigidum & siccum. Vocatur terreum & melancholicum.

II. Theoremata

1. Temperamentum est proportio primarum qualitatum, sc. connotative.
2. Temperamentum non est relatio; quia unum temperamentum dicitur alteri contrarium: at relationi nihil est contrarium.
3. Temperamentum non est quinta qualitas diversa à primis, sed ipsæ quatuor primæ qualitates ad temperiem reductæ.

Tractatus III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfecte mixtis, seu de Meteoris.

CAP. I.

De Meteoris in communi.

I. Nomen. Meteora nomen habent à *μετα* & *αἶψα*, quod est tollo, elevo, suspendo, quia meteora ut plurimum in sublimi generantur.

II. Quid sint? R. METEORA sunt corpora imperfectemixta, quæ ex halitibus à terra vel aqua excitatis, & calore Solis Stellarumque virtute elevatis, generantur. *Scharff. l. 4. Phys. c. 1.*

Corpus mixtum est vel
Imperfecte mixtum, ut METEORA, de quibus, quinque not.

III. Causæ sunt

Efficiens,
quæ vel	{	Propinqua seu
instrumentaria, estque	{	Remota, & sunt corpora cœlestia, quæ sua vi & influxu materiam ab elementis evocant & in sublime tollunt.
				Calor, qui aquam & terram pervadens & adtenuans in halitus solvit, & inventu levitatis effert in altum.
Frigus, quod exhalationes sursum evectas constringit, condensat, & coarctat.
Materia,
estq; vel	{	Propinqua,
estque	{	Remota, et sunt elementa, cum primis terra et aqua :
				Vapor, qui est halitus, sive spiratio calida & humida, quæ ex humore aqueo prodit.
Exhalatio, quæ est anhelitus terræ calidus & siccus.
Continet duas species.

{	1. Quæ facile ignem concipit, ex qua ignita meteora fiunt.
	2. Quæ non ita facile intenditur, ex qua proxime venti existunt.

Forma, quæ est tam multiplex, quam varie subiecta materia afficitur : Ob hujus enim varias dispositiones, variz & diversæ species Meteororum generantur.

- Finis*, qui est multiplex :
{	1. Totius universi perfectio, & mutua elementorum adæquatio.
	2. Aeris purgatio, sc. venenatis vaporibus absumtis.
	3. Futurorum prænotio & præsagium.
	4. De hæc omnia mirabiliter ordinantis agnitio.

IV. Locus, estq; aer præcipue. Nam etiam ea meteora quæ in terra generari dicuntur, proprie in aere in terra cavernis contento generantur.

- V. Quotupliciter?* R. Meteora sunt vel
{	Hypostatica,
quæ vel	Ignita, quæ ex exhalationibus facile inflammabilibus fiunt : vide cap. 2, 3, & 4.
		Aquea, quæ ex vapore producantur : vide cap. 5, 6, & 7.
Aerea, quæ ex vapore & exhalatione simul fiunt : vide cap. 8, & 9.
{	Emphatica seu adparentia, quæ phasmatum dicuntur, quod specie & figura tantum videntur : vide cap. 10, & 11.	

Perfekte mixtum. Vide Tra& 4.

Simplex, ejus materia est simplex & pura, & gignitur vel in aeris regione

Suprema,
ut sunt

Media, ut
sunt

Infima, ut
sunt

FAX seu **CANDELA ACCENSA**; ea est fumus continuus, rarus, & tenuis, in longum & latum æque distensus, qui superiori parte accensus instar fascis inflammatae ardet, *Magirus l. 4. Phys. c. 2.*

IGNIS PERPENDICULARIS; is est fumus longus, & arctius concretus, qui æquabiliter accensus perpendiculi vel pyramidis speciem refert.

BOLIS sive **JACULUM**; id est fumus crassioribus partibus æqualiter cum subtilioribus commixtis constans, qui accensus sursumque evolans teli ardentis formam refert.

CAPRAE SALTANTES; ea sunt fumi disjuncti, in longum magis quam in latum porrecti, & nequitiam interrupti, qui accensi motu & scintillatione in morem caprarum saltare videntur.

SCINTILLAE VOLANTES; ea sunt fumi in multas minutasque partes sparsi, quorum singuli instar stipularum inflammantur.

STELLA CADENS; ea est fumus globatus, qui accensus à nube deorsum repellitur, & ita stellæ à cælo decidentis imaginem exhibet.

LANCEA ARDENS; ea est fumus oblongus bene compactus, qui accensus è medio aere in mare vel terram instar titionis detruditur.

DRACO VOLANS; is est fumus crassior, qui in sublime evehctus, & accensus impulsu frigidae nubis curvatur & flectitur.

IGNIS FATUUS; is est fumus crassior, & tenacior, in imo aere per antiperistasin nocturni frigoris accensus, qui vento agitatus decliviora loca petit, & viatores à recta via in præcipitia plerumque ducere solet.

IGNIS LAMBENS; is est fumus rarus, subtilis, & pinguis, qui accensus aliquando hominum vestimentis, eorumque & equorum capillis sine ulla læsione inhæret.

Mixtum, cujus exhalatio ob admixtionem vaporis est impurius, crassior, & viscosior. Vid. cap. seq.

CAP. III.

De Cometis.

Ignitum Meteorum mixtum est vel	I. Quid sit? R. Hoc explicatur	<div data-bbox="446 349 588 407">Negative. Cometa non est</div> <div data-bbox="588 262 740 495"> <ol style="list-style-type: none"> Coalitus plurimum Planetarum, quia Unus ex Planetis, quia </div> <div data-bbox="740 211 973 553"> <ol style="list-style-type: none"> Quo tempore Planetæ universi ab se disjuncti sunt, interdum Cometa adparet. Planetæ non digrediuntur à Zodiaco; non raro autem Cometæ. Planetæ vel semper vel frequenter cælo sereno noctu conspiciuntur; minime vero Cometæ. Nullus Planeta, uti & nulla stella fixa augetur & diminuitur: at Cometæ augentur & diminuantur. </div>
	II. Causa, tum	<p><i>Affirmative.</i> COMETA est meteorum ignitum ortum ex exhalatione sicca, viscosa, copiosa, ampla, arcte compacta, inque supremum aerem eversa, ibidemque inflammata, magnæ stellæ speciem referens.</p> <div data-bbox="446 669 588 742">Efficiens: Cometæ incenduntur vel</div> <div data-bbox="588 669 973 757"> <p><i>Motu</i>, quo ignis supremæque aeris regio movetur.</p> <p><i>Flammulis</i>, ab elementari igni in subjectam exhalationem decidentibus.</p> </div> <p><i>Materia</i>, estque exhalatio pinguis, crassa, & partibus bene coagmentatis constans in magna copia. Unde existentibus Cometis, turbulenti ventorum flatus & immodica siccitates exsistunt; quia tunc magna terrena exhalationis copia aerem occupavit.</p> <p>1 <i>Locus</i> est suprema aeris regio, nam quod nec in infima, nec media gignantur, testatur imprimis eorum motus ab oriente in occalum, quo una cum aere volvuntur.</p>
	III. Affectiones.	<div data-bbox="446 960 588 1019">2 Tempus est vel</div> <div data-bbox="588 902 973 1121"> <p><i>Adparitionis</i>, quod certum non est, potissimum vero autumnino gignuntur, quia tum plurimum viscosarum exhalationum adtolliunt.</p> <p><i>Durationis</i>, quod definitum non est, sed pro copia & tenacitate materix pabulique variat. Summa ejus duratio ad 6 menses, minima ad 7 dies protrahitur.</p> <p>3 <i>Colores</i> (non quidem veri, quia hos non habet, sed adparentes) sunt varii, quæ diversitas ortur ex materix diversitate, quatenus nempe illa rarior est, aut densior.</p> </div>
	IV. Divisio. Cometa dividitur in	<p><i>Crinium</i>, cum exhalatio in medio est crassior, in extremis autem partibus rarior, & subtilior, ita ut lumen circumquaque veluti crines in orbem fundat.</p> <p><i>Barbatum</i>, cum exhalatio modice porrigitur.</p> <p><i>Caudatum</i>, si exhalatio versus unam partem longe protendatur.</p> <p><i>Evanescent</i>, quod ob paucitatem materix citius dissipatur: ut, FULMEN. Vide cap. seq.</p>

De Fulmine, Tonitru, & Fulgure.

I. Quid sit? R. FULMEN est exhalatio ignita è nube magno impetu excussa. *Conimbr. de Meteor. tr. 2. t. 5.*

II. Quando generatur? R. Fulmen generatur, quando exhalatio cum calida & sicca, tum calida & humida, eaque copiosa incidit in nubem, & ab ea circumdatur ac ceu cure obducitur, & vel per motum, vel per antiperistaltin incenditur; & quia accensa rarefit, magnoque conatu exitum è nube querit, dum eandem tandem rumpit horrendum edit fragorem.

III. Motus. Fulmen descendit valde irregulari motu, plerumque oblique fertur, quia natura ignis sursum vocat, vis qua è nube ejicitur deorsum premit.

IV. Quotuplex? R. Triplex: *Terebrans* est subtile & flammæum, cui perangustissima fuga est, ob sinceram & puram flammæ tenuitatem. *Discutiens*, quod conglobatum est, & spiritus coacti commixtam vim habens dissipat, & ictu rumpit. Cum hoc interdum conjungitur *lapis fulmineus*. *Strens* igneum magis est quam flammæum, ideoque ob materiz spissitudinem non penetrat, sed tantum infuscat, & amburit.

I. Quid sit? R. TONITRU est sonus proveniens ex collisione exhalationis nubi inclusæ cum lateribus nubis, vel ex nubis effractione.

Tonitru, de quo duo not.

2. Quotuplex? R. Exhalatio vel

1. Nubem uno ictu rumpit, & tunc fit crepitus similis ei quem membrana edit, quæ spiritu plena rumpitur.
2. Nubem diversis ictibus rumpit, tuncque multiplex auditur sonus.
3. Nubem omnino non effringit, sed intus rixatur, & ad latus declinat, & tunc oritur tumultuosus & obscurior sonus.

V. Accidentia sunt,

FULGUR, de quo tria not.

I. Quid sit? R. FULGUR seu coruscatio est exhalatio in nube accensa, & igneo colore tincta. *Conimbr. c. 4.*

2. Quid differat à Fulmine? R.

1. Spiritus Fulguris est rarior & minus compactus, sparsim & per intervalla; Fulminis vero uno ictu totus incenditur.
2. Fulmen est ignis è nube vibratus; Fulgur ignis in nube inclusus.

3. Quando fiat? R. Hic not.

1. Coruscatio interdum fit absque Tonitru, (cum nubes exhalationi non valde obfistit,) & Tonitru interdum fit sine coruscatione (quando materia ad inflammationem non est idonea.)
2. Quando Coruscatio & Tonitru conjunguntur, Tonitru prius est Fulgure. Prius autem conspicitur Fulgur, quam tonitru auditur, quia aspectus est ceterior quam auditus.

CAP. V.

De Nube, Pluvia, & Nive.

I. Quid sit? R. NUBES est vapor in magna copia ad mediam aeris regionem elatus, ibique loci frigiditate condensatus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c. 5.*
 NUBES est addensatus vapor. *Conimb. de Meteor. tr. 7. c. 1.*

NUBES, de
qua not.

II. Causa,
tum

Efficiens,
estq; cum

Sol & reliqua astra vaporem calore suo è locis humentibus ad mediam aeris regionem evocantia.
 Frigu. circumflans, quod vapores cogit & densat, ut in nubis consentitiam abeant.
 Materia, estq; vapor vi Solis ad mediam aeris regionem elevatus, ibique adventitio calore deposito, à circumstante frigore condensatus.

III. Quotuplex
sit? R. est vel

Sterilis, ea est tenuis & lucida, ideoque ob raritatem suam vel evanescit, vel ventorum impulsu & calore solis dissipatur.
 Fœcunda, ea est nigra, densa, & irriguo humore scatens, ideoque ad pariendam pluviam idonea.

I. Quid sit? R. PLUVIA est nubes in aquam soluta. *Conimbr. tr. 7. de Meteor. c. 7.*

II. Materia,
quæ vel

Remota est vapor crassius, qui adhuc magis condensatur, atque in aquam mutatur.
 Propinqua est nubes virtute frigoris in guttulas soluta.

PLUVIA, de
qua tria
not.

III. Quotuplex?
R. Pluvia est
vel

Imber, cum guttæ crebriores & minores ob vaporis tenuitatem jugi tenore deducunt.
 Naturalis, quæ vel
 Nimbus, cum guttæ paulo grandiores cadunt.
 Prodigiosa, quando cum aquis tanx, pisciculi, sanguis, lac, lapides, ferum, &c. decidunt.

I. Quid sit? R. NIX est nubes friabili densitate congelata. *Conimbr. de Meteor. tr. 7. c. 5.*

II. Quomodo generetur? R. Frigus mediæ regionis intensum, nubem antequam in pluviam solvitur coarctat, & candore imbuat; (Candor enim sequitur partes aeris à frigore vario affectas) & quia nivi materia est siccor quam pluviz, ideo continuitatem habet, quia vero humidior quam pruina, extenditur eo modo quo flocci lanæ.

NIX, de qua
not.

Aqua meteoia sunt vel in

Infima aeris regione. Vide cap. 6.
 Terra concavitatibus. Vide cap. 7.

CAP.

De Grandine, Rore, Pruina, Nebula, & Glacie.

Meteora Aquæ, quæ in infima aeris regione fiunt, sunt

GRANDO, de qua nor.

I. *Quid sit?* R. GRANDO est pluvia in aere congelata. *Conit. 7. c. 6.*

II. *Quomodo generatur?* R. Nubes in pluviam resolvitur, descenditque, & igitur descendendum vi frigoris intensioris in globulos congelatur.

III. *Affectiones.* 1. *Locus* est tam infima, quam media aeris regio.
2. *Tempus*; Grando indicriminatum quocunque tempore provenit, quamquam vere & autumno major decider.

I. *Quid sit?* R. Ros est vapor subtilis & tenuis, non procul à terra sublevatus, qui noctis temperatæ frigore densatus, & in aquæ guttas tenuissimas resolutus, in terram ipsam decidit. *Magir. l. 4. Phys. c. 6.*

ROS, de quo nor.

II. *Causæ,* quæ
tunc

Remota est calor cœlestis vaporem evocans, qui tamen est imbecillis: *atque si vehemens foret, vaporem alius evcheret, vel omnino absumeret.*

Propinqua est frigus serenæ noctis temperatum: *si enim vehemens, cogit vaporem non in rorem, sed congelat in pruina.*

Materia, eaque est vapor exiguus & subtilis.

III. *Tempus.* Quoniam Ros moderatum calorem requirit, vere & autumno maxime oritur, cum tranquillum & serenum tempus est; quia turbato & infestato pluviis aut ventis cœlo, concrelescere vapor non potest.

IV. *Species,* quæ sunt

Mel, quod est vapor quidam dulcis floribus & frugibus insidens, quem apes inde colligunt, non autem ipsæ mel faciunt.
Manna, quæ est ros temperatissimi tum cœli, tum loci, ex purissimo & præpingui terræ vapore, in aere convenienter admodum percocto & frigore noctis densato, genitus.

PRUINA, de qua nor.

I. *Quid sit?* R. PRUINA est vapor tenuis à terra in proximum aerem Sole evectus, & à frigore in salis quasi formam constrictus.

II. *Quid differat à Rore?* R. 1. Ros est temperate calidus & humidus; *Pruina* vero frigida.
2. *Vapor rois* non congelatur, sed convertitur in aquam; *Vapor pruine* congelatur, & instar salis constringitur.

NEBULA, de qua nor.

I. *Quid sit?* R. NEBULA est vapor densus, & infimo aere oriente potissimum vel occidente Sole excitatus, frigoreque paulatim condensatus, aerem proximum obcurans. *Magir. ibid.*

II. *Materia*, quæ sunt vapores crassi, qui ob suam spissitudinem & crassitiem in sublime efferri nequeunt.

GLACIES, de qua nor.

I. *Quid sit?* R. GLACIES est aqua in stagnis, paludibus, fluminibus, aliisve ejusmodi locis congelata. *Conimb. de Met. iv. 7. c. 8.*

II. *Quomodo generatur?* R. Congelatur aqua non solum hyberni frigoris efficientia, sed concurrit etiam admittio quædam terrenæ concretionis, quæ congelationem magnopere juvat. *Conimb. ibid.*

CAP. VII.

De Fontibus, Fluminibus, & Mari:

In Terræ concavitatibus generantur

FONTEs &
FLUMINA, de
quibus not.MARE, quatenus
salum, de quo
not.

I. *Quid sit?* R. FONS, ex mente Aristotelis, est scaturigo aquarum ex terra continuo provenientium, propter perpetuam vaporum & aeris à frigore intra illius cavernas condensatorum conversionem. FLUMEN est fluxus aquarum ex plurimum fontium concursu in certo terræ loco congregatarum.

II. *Eorundem origo.* Aqua fontana & fluvialis gignitur intra sinus terræ ex aere & vaporibus in aquam solutis. *Hæc est Aristotelis sententia, quæ si de omnium fontium & fluviorum ortu intelligatur, probabilis non est, ideo restringitur ad aliquorum fontium & fluviorum generationem: Nam non solum amplissima flumina, sed etiam minores fluvii & fontes, è subterraneis aquis è mari oriundis ordinarie seu majori ex parte derivantur. Conimb. tr. 9. c. 4.*

I. *Quid sit?* R. MARE est aquarum salinarum maxima multitudine congregatarum receptaculum, complectens undique terram, non tamen totam illam comperiens, perpetuo æstu fluens ac refluens, neque tamen suos terminos unquam egrediens.

II. *Ejus origo.* Mare in ipso mundi nascentis exordio fuit à Deo productum, ejusque divino imperio in eum locum, quem nunc habet, recessit.

1. *Salsedo, quæ, juxta Aristotelis sententiam, ab exhalationibus adustis gignitur: Quidquid enim aduritur in eo generatur Sal. Unde Mare tempore æstivo, quo calor Solis fervet, salius est quam hybernò, & in ipso fundo ejus aqua dulcis hauritur ab urinatoribus.*

III. *Affectiones,
suntque*

1. *Quid sit?* R. Æstus marinus est, quo maris aquæ reciproca agitatione nunc ad litus accedunt, nunc in se redeunt subsiduntque. *Conimb.*
2. *Ejus varietas.* In quibusdam maris tractibus nullus, aut perexiguus visitur: In aliis vero magnus: Aliquibus in locis senis quibusque horis mare recedit, & tot horarum spatio rursum accedit: In aliis locis alia recessus & accessus sunt intervalla.
2. *Æstus, de quo not.*

3. *Causæ, ex-
que tum*

Effectrix: Æstus marini causa est Luna humorum domina, quæ occulta influentia aquas huc illuc absque rarefactione impellit. Nam pro diversis Lunæ ad Solem aspectibus, nunc majores (ut plenilunio) sunt æstus, nunc minores.

Finalis, estque aquæ marinæ à putredinis noxa conservatio.

TRACTATUS III.

CAP. VIII.

De Ventis.

I. Quid sit? R. VENTUS est magna exhalationis copia confestim in sublime elata usq; ad mediam aeris regionem, ibiq; ab aere frigido & denso protrusa, & dissultanti impetu resiliens. *Fr. de Raco- nis cap. 4.*

II. Causa tum

Efficiens, quæ vel	Proxima est tum	Remota est Sol, & reliqua sidera exhalationem elevantia.
		Mediæ aeris regionis frigiditas halitus adscendentes repellens, & deorsum trudens. Interna exhalationis levitas, & aliz exhalationes priorem subsequentes & agitanter;

Materia, quæ est exhalatio calida & sicca, (quia quibus temporibus magna huiusmodi exhalationum suppetit copia, crebriores fiunt venti) non tamen sola, sed & interdum vapores admiscuntur: (quia sæpe per integros menses venti spirant à mari, qui humidii sunt.)

III. Motus, estq; obliquus. Nam halitus multi in sublime rapti, cum ad mediam aeris regionem pervenerunt, ab illius frigore protruduntur, & quia deorsum pulsati cum suapte natura sursum ferantur, dum neutra pars vincit, quasi partita contentione neque sursum, neque deorsum, sed oblique fluunt.

VENTUS,
de quo not.

Aeræ Meteoræ sunt

Regulares, qui vel	Indefiniti, qui vel	Cardinales, ut	Subsolanus, qui spirat ab ortu æquinoctiali, estq; frigidus & siccus.
			Zephyrus seu Favonius, qui stat ab occasu æquinoctiali, estque frigidus & humidus.
I V. Quotuplex? Resp. Venti sunt	Definini, qui certis temporibus spirant, ut	Collaterales, qui cardinalibus interjecti, & quidem singulis bini. Nause 32 numerant.	Aquila, qui à Septentrione progreditur, estq; frigidus & siccus.
			Auster, qui à meridie procedit, estq; calidus & humidus.
Irregulares sive Tempestates, ut	Ecnephas est copiosa & crassa exhalatio nube inclusa, quæ ipsam disrumpens summa vi ad terram fertur sine inflammatione.	Typhon seu Turbo est tenuior & subtilior exhalatio, quæ per angustum nubis foramen erumpens deorsum in gyrum rotata fertur.	Estes sunt aquilonares, qui circa caniculæ ortum 40 dies perstant.
			Ornithia seu chelidonia sunt venti septentrionales, qui circa birundinum adventum spirant.
	Prester est typhon, propter viscositatem vel impetum motus accensus. Differt à fulmine, quod fulmen plus habet flammæ, & minus flatuum.		

TERRÆ MOTUS, vide cap. 9.

CAP.

CAP. IX.

De Terra Motu.

De TERRÆ MOTU quatuor not.

I. *Quid sit?* R. TERRÆ MOTUS est concussio & liberatio terræ, orta ex quibusdam exhalationibus calidis & ficcis intra terræ viscera inclusis & exire nitentibus. *Fr. de Raconis in comp. Physic. 4.*

II. *Quomodo oritur?* R. Commotio terræ fit ab halitu seu Spiritu terræ visceribus incluso, & foras exire contendente. Etenim cum is viam, qua prodeat, non invenit, retroferatur, atque in se revolvitur: & exitu frustra questito, omnes angustias dimover, dumque effingere claustra & convellere nititur, motum & tumultum facit. *Conimb. tr. 1. c. 2.*

III. Affectiones.

1. *Sonus.* Comitantur terræ motum soni multiplices ac varii, qui ex Spiritu inclusi repercussu & conflictatione nascuntur.

2. *Locus.* Terræ motus frequenter sentiunt loca cava, fungosa, montosa, item insulæ, raro vero æreosa, & ex limo concreta.

3. *Tempus, tum* { *Generationalis.* Terræ motus accidunt, cum magna exhalationum copia terræ suæ inclusa est: ut, *vere & autumno.*
Durationalis. Terræ motus plus vel minus durant, prout major vel minor est exhalationum copia, spiritusque tardius aut citius consumitur.

IV. Species.

Tremor, cum Spiritus præ multitudine terram longe lateque pervadit, & eam non in profundum, sed ad lætera ciet, ac modo ad hanc, modo ad illam partem vibrante motu agitatur. *Conimb. tr. 1. c. 8.*

Pulsus, quo ex imo terra concutitur, & sursum deorsumque jactatur, spiritu recta ascendere contendente. *Conimb. ibid.*

CAP. X.

De Voragine, & Halone.

Meteora Adparentia sunt

VORAGO,
de qua not.

I. *Quid sit?* R. VORAGO est exhalatio sursum rapta, ibique lumine perfusa speciem voraginis referens. *Si parva est dicitur Hiatus.*

II. *Quomodo fiat?* R. Cum serena nocte multa spirationes in sublimi constituta, medio quidem densiores, reliqua facie rariores, inter aëthrorum lumen nostrumque aspectum constituuntur, exhibent similitudinem foveæ, quia in medio, quod propter densitatem minus illustratur, profunditas quædam adparet. *Conimb. tr. 4. c. 4.*

HALO,
de qua not.

I. *Quid sit?* R. HALO est circulus albus sub aëthre aliquo in nube seu vapore adparens. *Dicitur etiam area, & corona.*

II. *Quomodo fiat?* R. Si multa spiratio vel nubes, æquabili densitate in orbem sparsa, sub Sole vel Luna, aliove è splendidioribus astris constituta sit, ita ut radius corporis luminosi propter spirationis densitatem recta progredi nequeat, sed resiliat, ac per omnes extremitates diffundatur, adparet tunc sub astro splendens circulus more lucidæ coronæ. *Conimb.*

III. *Locus.* Halo frequentius conspicitur sub Luna, quam sub Sole, quia Solis fervor coagmentari halitus non sinit, sed eos absorbit.

VIRGÆ,
PARELIUS,
IRIS,

2 Vide caput seq.

De Virgis, Pareliis, & Iride.

Sequitur reliqua Metæora Adparentia, ut

VIRGÆ, de
quibus not.

1. *Quid sint?* R. VIRGÆ sunt lineæ rectæ, quas Solis radii directæ in nubem aquosam, dissimiliter tamen raram, incidentes & refracti, efficiunt. *Magis. l. 4. Phys. c. 5.*
2. *Quomodo fiant?* R. Quando ad Solis latera, mediocri tamen intervallo, nubes inæquabili concreione, alias videlicet partes densiores habens, alias rariore, radiis solaribus penetratur, & ob diversitatem partium variis imbuatur coloribus, qui quoniam ad nubes cavitatem se accommodantes, perpendiculariter versus terræ superficiem protenduntur, virgarum speciem ita exhibent. *Conimb. tr. 4. c. 5.*

PARELIUS,
de quo not.

1. *Quid sit?* R. PARELIUS est imago Solis à latere ejus in nube densa, plana, quiescente, & aquosa, per radiorum Solis refractionem expressa. *Imago Luna dicitur, PARASELENE.*
2. *Causæ, tum*
Efficiens, & sunt radii Solis in nube refracti.
Materia sive
Subiectum,
estq; Nubes

 1. Soli ad latus posita. *In hoc Parelius differt ab Halone & Iride.*
 2. Consistens seu quiescens.
 3. Plana & æquabilis.
 4. Densa, ut imaginem retineat.
3. *Numerus.* Contingit nonnunquam plures nubes ad Solis imaginem recipiendam aptas collocari, ut imago Solis ad unam perducta aliam imaginem in alteram nubem imprimat, & hæc rursus in aliam, sicque plures Soles simul videbuntur.

IRIS, de qua
not.

1. *Quid sit?* R. IRIS est arcus multicolor in nube torida, opaca, & concava, ex radiorum Solis oppositi reflexione adparens oculis spectantium. *Conimb. tr. 5. c. 2.*
2. *Causæ, tum*
Efficiens, estque Sol vel Luna. Nam etiam Luna arcum efficit, quamquam non tot colorum varietate distinctum, sed album.
Materia sive
Subiectum,
estq; Nubes

 1. Torida, ac talis, ut in aquam proxime solvi possit.
 2. Translucida, sc. externa facie, qua nos respicit.
 3. Opaca, sc. à tergo ut lumen repercutiat.
 4. Solis è regione opposita. Nam Iris nobis non adparet, nisi simus inter nubem, qua Iris splendet, & Solem ipsum constituit.
3. *Affectiones.*

 1. *Numerus.* Possunt simul effici plures Irides, ita ut posterior vel inferior sit ex resplendentia prioris, ideoque obscurior.
 2. *Figura.* Iris habet figuram semicirculi. Quo autem propinquior Sol est Horizonti, eo major Iris adparet.
 3. *Colores, qui sunt tres:*

 1. Puniceus est primus & altissimus.
 2. Viridis est medius.
 3. Purpureus est infimus.

Tractatus IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfecte mixtis.

CAP. I.

De Perfecte misti generatione & putredine.

I. *Quid sit?* R. MIXTUM PERFECTUM dicitur, quod habet perfectam formam substantialem mixti, distinctam à forma substantiali elementorum. *Fr. de Rationis disp. I. de mixtis imperf. sect. 1.*

1. *Quid sit?* R. Ἐστὶ δ' ἡ ἀπὸ τῶν ἀκρίτων, κατὰ τὸν ἀπὸ τῶν στοιχείων συνδυασμὸν ὅταν ἔχουσιν λόγον ἐν τῇ συνδυασμῶν ὕλῃ. GENERATIO SIMPLEX est mutatio à virtutibus activis, cum habuerint rationem ex subjecta materia unicuique naturæ. *Arist. I. 4. Met. c. 1.*

II. *Quomodo differat à Mistione?* R. Generatio misti & Mistio non differunt realiter, sed tantum ratione. Cum enim & in Mistione, & in misti Generatione elementa sine terminus à quo, mistum vero terminus ad quem, vox *Mistione* magis elementa respicit, nomen vero *Generationis* ipsum mixtum.

II. Generatio Misti, de quibus nota.

1. *Quid sit?* R. Συνεστὶς δ' ἐστὶν ὁ ποιεῖν τῆς ἐκ ἐξ ὧν ὕλησιν ὁμιλίας, ἢ τῶν στοιχείων συνδυασμῶν. ἢ ἀλλοτρίαν συνδυασμῶν. ἢ αὐτὴ δ' ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν στοιχείων. PUTREFACTIO est proprii naturalisq; caloris in unoquoque humido existentis ab extranea caliditate corruptio: hæc autem est quæ in ambiente existit. *Arist. ibid.*

2. *Subiectum proprium* est humidum: ideoque omnia mista putrescunt, quatenus humida.

3. *Causa proxima positiva* est calor ambientis (non solum aeris & aqua, sed cuiuscunque continentis) qui calorem internum evocat, & corrumpit.

III. Oppositum, estq; PUTREDO, de qua nota.

4. *Quomodo sit?* R. Totalis, quando penitus abjungitur humidum à secco, ut nihil reliquum nisi terra adpareat. Hoc modo putrescunt quæ plurimum terra obtinent.

Partialis, quando non penitus humidum à secco abjungitur. Hoc modo putrescunt quæ plus humidis obtinent.

1. Difficilime putrescunt res tum frigidissimæ, tum calidissimæ.

2. Putrescentia initio sunt humida in superficie, tandem vero sunt sicca.

5. *Theorematum.*

III. *Affectiones perfecti misti Similares*, vide cap. 2.

IV. *Quotuplex sit?* vide cap. 3.

De Corpore perfecte mixto in communi quatuor nota.

TRACTATUS IV.

CAP. II.

De Affectionibus perfecte mixti similis.

1. *Quid sit?* R. Πένες ἐστὶ τελείωσις τοῦ τοῦ φυσικοῦ καὶ δικαίου θερμῶ καὶ ψυχρῶ ἀντικειμένων παθητικῶν, ταῦτα δ' ἐστὶν δικαία ἐξ ἑσῶ ὕλη.
COCTIO est perfectio, quæ à naturali & proprio fit calore ex oppositis passivis, quæ propria cuicque materia existunt. *Arist. l. 4. Meteor. cap. 2.*

2. *Causæ suntque*

Calore, ut
COCTIO,
 O, de qua
 not.

Efficiens, calor internus proprius & naturalis, qui interdum externi alicujus auxilio adjuvatur.
Materia seu Subjectum, humidum & siccum, præsertim tamen humidum.
Forma, perfectio, quæ nihil aliud est, quam ultima proprii temperamentis absolutio.

Finis, estq; vel { Ipsa natura, sive forma rei substantialis.
 Forma accidentalis, id est, ut humidum hoc vel illo modo tantum dispositum sit.

3. *Species suntque*

Activæ,
 nimirum
 vel à

1. Πέπτης *Maturatio*, quæ est alimenti, quod in arborum fructibus inest, concoctio.
 2. Ἐξάντης *Elixatio*, quæ est indefiniti in humore existentis coctio facta à calore humido.
 3. Ὀσμήνης *Affusio*, quæ est coctio, quæ fit à calore sicco, & alieno sive externo.

4. *Theoremata.*

1. Omnis res concoctione fit calidior.
 2. Cocta evadunt crassiora, solidiora, & compactora.

Frigore, ut
INCOCTIO,
 de qua
 not.

1. *Quid sit?* R. ἡ ἀπενεία ἐστὶν ἀτέλεια δι' ἡσυχίαν τὸ δικαίον θερμῶ καὶ ψυχρῶ. **INCOCTIO** est imperfectio propter indigentiam proprii caloris. *Arist. ibid.*

2. *Species sunt* { 1. Ὀμώτης *Crudititas*.
 2. Μόλυνσις *Non plena elixatio*.
 3. Σπέντης *Non plena affusio*.

Durities. Σκληρόν ἐστὶ, τὸ μὴ ὑποτακόν ἐς αὐτὸ καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ.
DURUM est, quod non cedit in seipsum secundum superficiem. *ibid. c. 4.*

Actu,
 ut

Mollities. Μαλακόν ἐστὶ, τὸ ὑποτακόν τῷ καὶ ἀντὶ ἑαυτοῦ. **MOLLE** est, quod cedit in seipsum non circumstando. *ibid.*

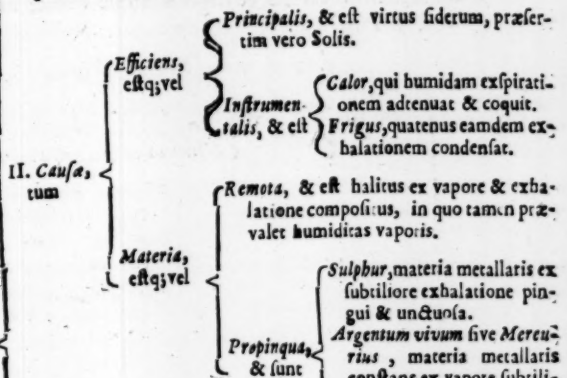
Passivis, quæ
 mixtis in-
 sunt vel

Potentia, ut Affectiones, quæ mixtis propter passivas qualitates insunt potentia, suntq; eæ, per quas corpora sunt concretilia, liquabilia, emollibilia, flexibilia, ruptibilia, fragilia, formabilia, ductibilia, fissibilia, lenta, friabilia, subactioni idonea, & quæ his omnibus sunt contraria.

CAP. III.

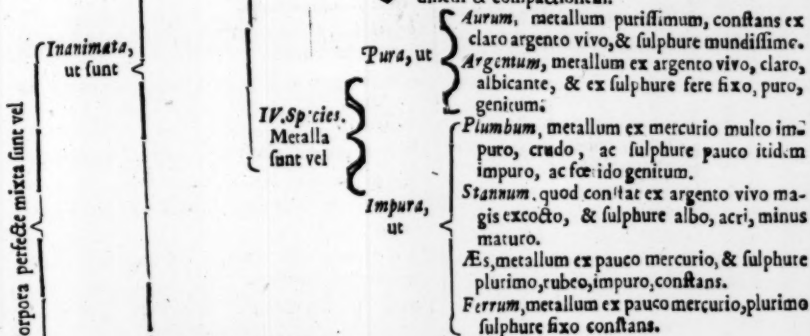
De Metallis.

I. *Quid sint?* R. METALLUM est corpus perfecte mixtum & inanimatum, ex sulphure & argento vivo mixtis & temperatis in terræ venis natum. *Magis. l. 5. Phys. c. 1.*

METALLA, de quibus quatuor not.

- III. *Affectiones*
1. O. Metalla igne liquecunt, ea tamen difficilior quæ plus de terrena concretionem obtinent.
 2. O. Metalla ductilia sunt, & percutta dilatantur, sed ea magis quæ simul compacta, & molliora.
 3. O. Metalla ponderosa sunt, ob materiz spissitudinem & compactionem.

LAPIDES, vide cap. 4.

MBDIA MINERALIA, vide cap. 5.

Animata, vide cap. 6.

I. Quid sint? R. LAPIDES sunt corpora perfecte mixta, inanimata, dura, ex sicca terrestri exhalatione unctuositate quadam aquosa permixta, per temporis diuturnitatem vi caloris & frigoris, atque virtute minerali conglutinata. *Magirus l. 3. Phys. c. 2.*

De LAPIDIBUS duo not.

II. Quos
simplices?
R. s. Lapi-
des sunt
vel

Porosi, ut sunt Pumex & Tophus.

Vulgares,
qui vel

Solidi, qui
vel

Nitenti, ut sunt Marmor, ejus Species sunt Alabastrites, Ophites, & Porphyrites.

Nitore carenti, ut sunt Silice, Cos, Saxum, Smiris, Pyrites.

Adamas, gemma translucida inenarrabilis duritiei, & preii, colore ferro candenti non abssimilis.

Sapphirus, gemma transparent, magna duritie, & cæruleo colore prædita.

Smaragdus, viridis coloris ejusque lucidi, quamquam quodammodo terreni.

Hyacinthus, violacei coloris, & qui propter congenitam lucem scintillare videntur.

Ameihylus, qui eundem fere cum Hyacintho obtinet colorem, nisi quod in hoc emicat fulgur purpureus.

Carbunculus, qui lucidissimi ignis flammam repræsentat.

Chalcedonius, gemma lucida & pulera, instar Stellæ refulgens.

Nobiliores,
ut

Rubinus, gemma rubea, per tenebras in speciem scintillæ alicujus micans.

Chrysolithus, gemma lucida, aurei coloris, varietate & nitore lucis nitens.

Asterites, gemma dura, splendida, quæ, cum convertitur, Solem aut etiam Lunam intus lucentem ostendit.

Achates, gemma coloris varietate præstantissimo.

Sardius, gemma fulva, seu corneo colore rubens.

Jaspis, gemma viridis, maculis aut guttis sanguineis interpuncta.

Onyx, gemma perlucida, colorem unguium in digitis humanis referens.

Turcois, gemma obscurior, coloris cærulei ex viridi relucens.

Preiosos, qui dicuntur GEMMÆ, suntque vel

Minus nobiles, ut sunt Crystallus, Corallium, Hemastites, Magnes.

CAP. V.

De Mediis Mineralibus.

De MEDIIS MINERALIBUS duo not.

I. *Quid sint?* R. MEDIA MINERALIA vocantur omnia illa perfecte mixta inanimata, quæ mediam quasi naturam habent inter metalla & lapides: adeoque ambiunt inter ea, ita ut quadamtenus naturam eorum participant, quadamtenus vero rursus ab eadem discedant. *Scharff. l. 5. Phys. c. 4.*

Alia emolliri quidem, non
tamen liquari possunt; ut
TERRÆ QUÆDAM,
v. g.

II. Quot
pliciar. R.
Media
Minera-
lia

Alia liquari possunt; ut,
SUCCI QUÆDAM, v. g.

Calx, terra siccior lapide, cocta, quæ postquam arserit, aqua intenditur, oleo extinguitur. *Viva dicitur, quia intus occultum ignem continet.*

Gypsum, terra candida, tenax, & levis. calci cognata, sed non ita calida, quæ ex summa tellure effoditur.

Creta, terra candida in Insula Creta potissimum fossilis.

Ochra, terra levissima, & lutea, è qua exusta in ollis novis luto circumlitis fit rubrica fabrilis, quæ tamen etiam est nativa.

Argilla, terra pinguis, & levis, è qua fiunt figulina vasa.

Terra Lemnia, quæ dicitur *Terra Sigillata* ob sigillum illi impressum, & est portio terræ in Insula Lemno effossa, habens virtutem resistendi venenis. *Effoditur hodie etiam in Silesia terra, Lemnia non deterior.*

Terra Armenia, portio terræ in Armenia effossa, colore pallido, egregie siccans.

Sal, corpus metallicum friabile, ex succo humido aqueo, & crasso terreo, mixtis & decoctis genitum. *Ejus genera sunt Sal fossilis, Sal coctus, Sal ammoniacus, Sal Gemma, Sal Petra, &c.*

Alumen, sulfugo, vel salus sudor terræ, ex aqua limoque concretescens.

Bitumen, succus terræ pinguis, lentus, tenax, picis similis, facillime ignem concipiens. *Hujus genera sunt Asphaltus, Succinum, Naphta, Ambra, &c.*

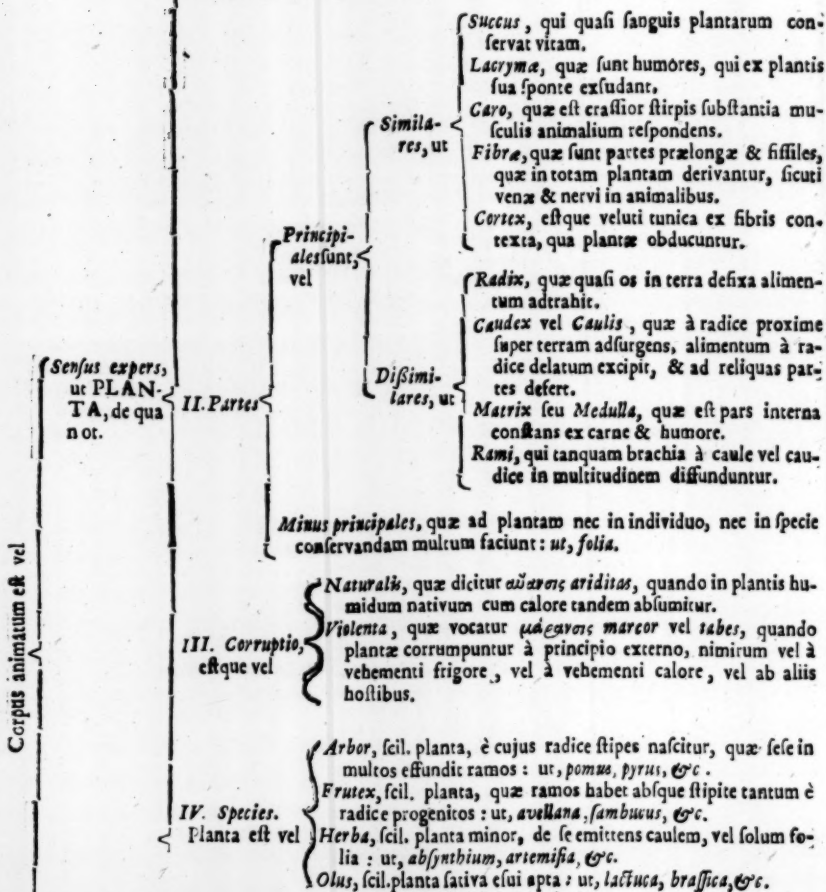
Sulphur, succus mineralis, constans parte altera inflammabili & gravem odorem de se præbente, altera terrea, crassa, fixa, succum chalcanthosum admissum habente.

Vitriolum, succus concretus, perspicuitatem vitream obtinens. Latine *atramentum futorum* adpellatur; dicitur & *Chalcanthum*.

CAP. VI.

De Plantis.

I. Quid sit? R. PLANTA est corpus animatum vegetans, seu nutriendi generandique facultate præditum. *Sennertus l. 6. Phys. cap. 3.*

Sentient, ut ANIMAL, vide cap. 7.

CAP. VII.

De Animalibus.

I. *Quid sit?* R. ANIMAL est corpus animatum sentiens, & loco se movens.

De ANIMALI duo notanda:

I. *Quotuplex sit?* R. Animal est vel

Irrationale, ut
BESTIÆ,
sive BRU-
TA, quæ
vel

Imperfecta, ut
Insecta, de
quibus not.

Perfecta, sunt
que vel

Rationale, ut
HOMO, de
quo not.

1. *Quid sint?* R. INSECTA sunt animalia sanguine carentia, quæ habent corpus incisuris distinctum, ideoque non respirant.

2. *Quotuplex sit?* R.

Alia sunt pennata: ut, muscæ, culices, vespa, cicada, crabrones, &c.

Alia pennis carent: ut, formicæ, aranei, locustæ, pulices, &c.

Aquatica, quæ in utroque elemento, aqua & aere vivunt: ut, rana, testudo, mæ aquaticus, natix, mergus, anas.

Aquatilia, quæ in aqua degunt, & dicuntur PISCES: ut, cete, halæ, carpio, anguilla, perca, tinca, &c.

Volatilia, pennata & rostrata, quæ in aere volitant, & dicuntur AVES & VOLUCRES: ut, hirundines, passeræ pici, lusciniæ, alaudæ, corvi, anseres, gallinæ, &c.

Terrestria, quæ in terris gradiuntur, & vocantur BESTIÆ QUADRUPEDES: ut, equus, bos, leo, canis, cervus, &c.

1. *Quid sit?* R. HOMO est animal rationale. Homo ut omnium creaturarum nobilissimus est, ad cuius utilitatem cætera omnia sunt facta: Ita corporis & omnium partium structuram præ aliis animalibus elegantissimam & pulcherrimam habet.

2. *Partes:*
suntque

Corpus, quod variis constat partibus, & organis seu membris; de quibus Tract. 5. seq. 3.

Anima, de qua Tract. 6.

Tractatus V. Partis Specialis.

De Partibus Humani Corporis.

CAP. I.

De Humoribus & Spiritibus.

1. *Quid sit?* R. HUMOR est pars corporis liquida, in vasis certis contenta, ad conservationem animalis faciens.

Infius & Congenitus, qui una cum semine, ex quo infans nascitur, corpori communicatus, est nativus caloris pabulum & vehiculum. *Dicitur humidum radicale.*

HUMOR,
de quo not.

2. *Quotuplex?*
Resp. Hu-
mor est vel

Sanguis, qui est humor calidus, dulcis, rubicundus, in venis melsaraticis preparatus, & in hepate ex partibus chyli temperatioribus confectus.

Pituita, quæ est humor frigidus, humidus, albus, & insipidus, ex frigidiore portione chyli in hepate genitus, ut per ulteriorem præparationem in sanguinem redigatur.

Bilis flava seu Cholera, quæ est humor calidior & crassior, qui est calidioribus chyli partibus in vesicam felleam colligitur.

Bilis atra seu Melancholia, quæ est humor frigidus & crassior ad nigredinem vergens, est frigidioribus chyli partibus in splene collectus.

Inutilis & Excrementarius: ut, Serum, urina, sudores, lacrymæ, mucus, stercus, &c.

Utilis,
ut

Acquisi-
tus, qui
est vel

Conten-
ta, ut

SPIRITUS,
de quo not.

1. *Quid sit?* R. SPIRITUS est substantia pertenuis & aërea, primum animæ instrumentum ad obeundas actiones.

Complantatus sive Infius, qui singulis membris solidus innascitur, & ex semine genitali procreatur, prima caloris nativi sedes.

2. *Quotuplex?*
R. est vel

Influens;
qui vel

Naturalis, qui in hepate generatur ex puriore sanguine, ad naturales operationes perficiendas.

Vitalis, qui in corde gignitur ex naturali spiritu, & per arterias diffunditur in totum corpus.

Animalis, qui in cerebro ex vitali spiritu gignitur, ad operationes sensuum perficiendas.

Consistentes, quæ ob suam solidam naturam per se consistunt & alias sustentant. Vide cap. seq. 2.

CAP. II.

Humani Corporis PARTES sunt vel

CAP. II.

De Partibus Similaribus.

OSSA, partes duriore & sicciore, ad totius stabilitatem facta.
 CARTILAGO, pars flexilis, locomotivæ inserviens.
 LIGAMENTUM, ossa instar tuniculi colligans, ne fiat luxatio.
 MEMBRANA, pars tenera alias partes tegens.

FIBRÆ, tum *Rectæ*, quæ inserviunt adtractioni alimentorum.
Transversæ, quæ retinent alimentum.
Obliquæ, quæ vim expellendi habent.

NERVI, de quibus not. *I. Quid sint?* R. NERVI sunt, qui spiritum animale deferunt ad sensum, & motum.
2. Quotuplices? R. *Molliores*, qui ex priori cerebri parte oriuntur, & in sensuum organa propagantur: ut, *nervi visus & auditoris.*
Duriore, qui è spinali medulla prodeunt, & interius partibus cerebri inserviunt.

I. Quid sint? R. VENA est pars ex hepate orta, una tunica constans. spiritum naturalem & sanguinem pro nutrimento ad singulas partes deferens.

VENÆ, de quibus not.

2. Quotuplices? R. *Principales*, ut *Vena porta*, quæ ex concava hepatis parte prodit, omnesque venas mesaraicas excipit.
Vena cava, seu *magna*, quæ ex gibba hepatis parte nascitur, & sanguinem deferit omnibus membris.
Minus principales, quæ à duabus principalibus oriuntur, quarum numerus ingens est.

I. Quid sint? R. ARTERIÆ sunt vasa duplici tunica constantia, & spiritum vitalem, & arterialem sanguinem deferentia.

ARTERIÆ, de quibus not.

2. Quotuplices? R. *Principales*, ut *Arteria aorta seu magna*, quæ ex sinistro cordis sinu prodians in univertum corpus diffunditur, vitalem spiritum distribuens.
Arteria venosa, quæ ex eodem sinistro sinu prodians pulmonem per multos ramos inferitur, ut inde petat aerem.
Minus principales, & sunt rami ab arteria magna per univertum corpus ducti.

CARO, est pars mollis & rubicunda, ex sanguinis coagulo nata.

CUTIS, est pars extima, omnes partes, circumque, tegens.

Dissimilares seu heterogoneæ, de quibus cap. seq. 3.

TRACTATUS V.

CAP. III.

De Capite.

I. *Quid sit?* R. CAPUT est summa corporis pars, prima vertebra colli & cervice terminata, facultatis animalis sedes.

CAPUT, de quo not.

Cranium, quod constat tum

Offibus. Veteres 20. ossa numerant: Recentiores vero distinguunt ossa maxillæ à cranio, & sic saltem 8. vel 6. erunt ossa cranii.

Suturae, quæ sunt tres: Coronalis, Sagittalis, & Lambdæ sive Sinus.

Frons, inter capillos & aures interjecta:

Palpebra, quæ oculum tegunt.

Humores tres: Aqueus, Crystallinus, & Vitreus.

Tunica, quæ vulgo sunt quatuor: Cornea, uvea, retina, & aranea.

Glandula, quæ sunt exiguae carunculae per quas exprimuntur humores & lacrymae.

Musculi sex, qui motibus oculorum inserviunt.

Aures, auditus instrumenta, quarum ossa dicuntur, malleus, incus, stapes.

Nasus, ossa & spirationis instrumentum, & dividitur intus per septum in duo foramina seu sinus, quos vocant nares.

Gena, maxillam superiorem, & inferiorem completens.

Dentes, sunt ossa durissima, intus cava, nervis, venis, & arteriis prædita, præparandis ventriculo cibi à natura instituta.

Lingua, est pars carnea, rara, & laxa, gustatus & seminocinationis instrumentum.

Palatum, est pars oris superior concava, foraminulis constans, per quæ pituita in os fluit.

Gurgulio, est caro fungosa, oblonga, à palato in os propendens, ad vocis modulationem conferens.

2. Partes; sunt quæ

Oculi, in quibus not.

Facies, in quibus not.

Externæ, ut

PARTES DISSIMILARES sunt vel

TRUNCUS, vide cap. seq. 4.

ARTUS, vide cap. 5.

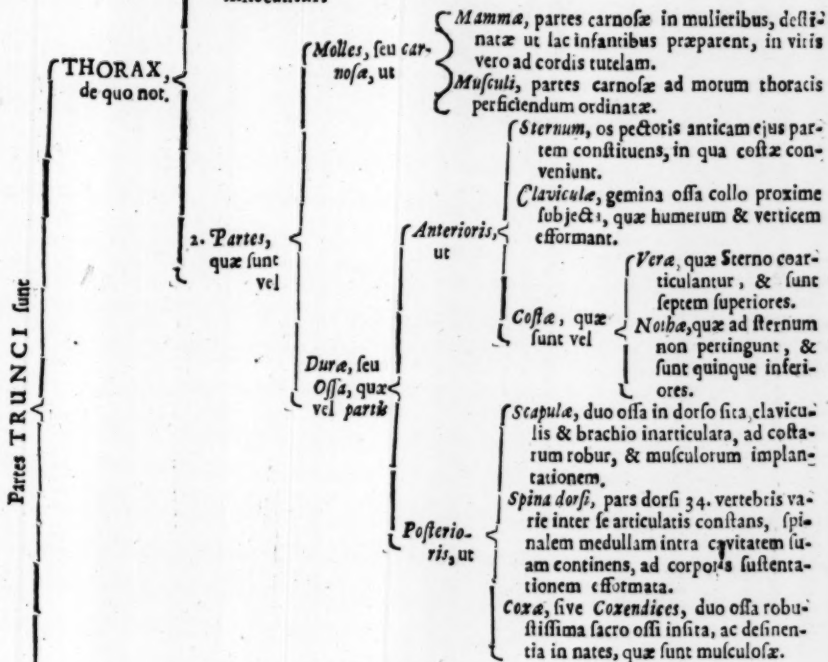
Internæ, vide cap. 6, 7, & 8.

CAP.

CAP. IV.

De Trunco.

1. *Quid sit?* R. THORAX est pars trunci, quæ claviculis & costis undique circumscribitur, & diaphragmate ab infimo ventre separatur, ut vitalium partium sit domicilium; nec ossibus tota constans, ut moveri possit; nec carnea tota, ne omnia concidant & misceantur.

2. *Quid sit?* R. VENTER est pars trunci inferior infra diaphra-
gma, quod cartilagine ensiformi, costis & ossibus circumscribi-
tur.

1. Partes, suntq;

- Hypochondria, quæ superiorem partem continent.
- Regio umbilici, quæ media est.
- Hypogastrium, quod infima sede collocatur.

1. *Quid sint?* R. MANUS est pars corporis, quæ à scapulis ad digitos usque protenditur, brachio, cubito, & manu specialiter ita dicta, constans, ad res adprehendendas ordinata.

MANUS, de
quibus not.

2. Partes:
Dividitur
in

Brachium, id nuncupatur, quod ab humero ad cubitum permeat; & constat uno osse magno, & musculis multiplicibus, quorum septem regunt motum brachii, quaterni vero, qui dicuntur *lactei*, regunt cubiti motum: & venis etiam constat tribus insignibus, *umeraria*, *axillari*, & *mediana*.

Cubitum, qui est tota illa pars, quæ inter brachiale, cubitique articulum est, constans duobus ossibus, quorum majus & inferius dicitur *Ulna*, minus & superius *Radius*. Constat etiam musculis 33, ad brachialis & manus motum comparatis.

Summam, seu
extremam
manum, cu-
jus partes
sunt

Brachiale, seu *καρπός*, id est, pars manus ubi cubitus desinit, & cum summa manu coarctatur: constat 8. ossibus, ligamento transverso, & insigni arteria in brachio sinistro.

Postbrachiale, seu *μετακαρπιον*, id est, pars summa manus, inter carpum & digitos sita; constans 4. ossibus, quorum posteriora cum carpo, anteriora cum digitis articulantur.

Digitique, quorum singuli ternis ossiculis constant; *Primus* dicitur *pollex*: *Secundus* *index*: *Tertius* *medius*: *Quartus* *annularis*: *Quintus* *auricularis*.

1. *Quid sint?* R. PES est pars corporis coxæ inserta, quæ à natibus ad plantas usque porrigitur, ambulandi & standi organum.

PEDES, de
quibus not.

Partes:
suntque

Femur, à coxa usque ad genu porrectum, constans osse omnium maximo, musculis, & carne glandulosa ad inguina consistente, ubi bubones generantur.

Crus, pars à genu ad pedem parvum protensa, constans duobus ossibus longis, quorum interius & majus *Tibia*, exterius & minus *Fibula* vocatur.

Pes parvus, qui sub ipso talo incipit, & ad extremitatem digitorum excurrit: constat ossibus 28. & musculis vicinis binis, quibus digiti extenduntur & flectuntur. *Dividitur pes minor in pedium, metapedium, & digitos.*

CAP. VI.

De Partibus Naturalibus.

OESOPHAGUS, qui à faucibus ad os ventriculi superius descendit, cibumq; & potum deferit in ventriculum.

VENTRICULUS, qui cibum & potum ad se delatum convertit in chylum, eundemq; ad intestina per inferius orificium transfert.

INTESTINA, suntq;

- Prime, ut*
 - Duodenum*, proxime adhaerens ventriculo.
 - Jejunum*, duodeno continuum, muleis venis mesaraicis constans.
 - Ileos*, chylum retinens, ut succus inde eliciatur melior.
- Gracilia*, chylo distribuendo dicata, ut
- Crassa*, excrementorum receptacula, ut,
 - Cacum*, excipiens excrementa.
 - Colon*, seorsum excipiens, & in angustiores meatus transmittens.
 - Rectum*, quod se extendens ad anum usque excrementa evehit.

MESENTERIUM, quod in medio intestinorum consistit, illaque invicem colligat, & connectit.

HEPAR in dextro hypochondrio situm, & est sanguinis officina.

LIEN, membrum fungosum, & rarum in sinistro hypochondrio situm ex adverso jecoris, bilem atram aderahens.

VESICULA FELLEA, in qua bilis flava excrementitia recipitur, & expellitur.

RENES, qui sub hepate & liene situm habent, & humore seroso sanguinem repurgant.

VESICA, quæ urinam ab utribus excipit, & excernit.

Communis utrique sexui: ut, vasa seminaris, & testes.
Peculiaris uni sexui: ut, in viris est virga sive penis; in foeminis matrix sive uterus.

Partes INTERNÆ sunt vel in ventre

Infimo, quæ dicuntur *Naturales*, & inserviunt

Nutritioni, suntque destinatae concoctioni vel

Generationsi, quæ vel

Medio, quæ vocantur *Vitales*. Vide cap. 7.
Supremo, quæ nominantur *Animales*. Vide cap. 8.

TRACTATUS V.

CAP. VII.

De Partibus Vitalibus.

- I. *Quid sit?* R. COR est præcipua animalis pars, vitæ fons, & vitalis facultatis domicilium, in quo spiritus vitales elaborantur, & per arterias à corde ortas distribuuntur in totum corpus.
- Partes VITALES sunt
- COR, de quo not.
1. Partes, suntq; vel
- Externa, scil. duæ Auriculæ, ob figuram sic dictæ:
- Dextra major, venæ cavæ, cum qua commune quasi corpus constituere videtur, adposita. Sinistra minor, arteriæ venosæ adposita. Hæc durior est, paulo carnosior, & crassior.
2. Partes, suntq; Internæ, suntq; duo Ventriculi:
- Dexter, qui complectitur venam cavam, & venam arteriosam, & sanguinem recipit ad pulmonis alimentum: Sinister, qui continet arteriam magnam, & arteriam venosam. Per arteriam venosam aerem ex pulmone accipit, è dextro vero ventriculo sanguinem purissimum, è quo spiritum vitalem generat, & per arteriam magnam in totum corpus distribuit.
- PULMO, organon vocis & respirationis, substantiam habens laxam, raram, spongiosam, & mollem.

CAP. VIII.

De Parte Animalis.

- I. *Quid sit?* R. CEREBRUM est pars mollis, alba, & medullaris, intra cranium sita, spiritum animale præparans, totiusque facultatis animalis est principium.
- II. Membrana, quæ sunt duæ:
- Dura Mater vel Meninx, membrana crassior, totum cranium ambiens, ut ab ossium duritie cerebrum tueatur. Pia Mater, membrana tenuior, proxime ambiens cerebrum universum, ne molliæ suæ distuat.
- III. Partes, quæ sunt duæ:
- Anterior, quæ proprie dicitur Cerebrum, cujus ventriculi sunt tres:
- Dexter, consistens in dextra cerebri parte, per totam ejus longitudinem protensus ab anterioribus ad posteriora, figuram secti circuli referens. Sinister, in sinistra cerebri parte consistens, & eundem cum dextro habens ulum & figuram. Medius, estque duorum concursus & communis cavitas, in quam superiorum ventriculorum uterque humilior sui sede dehiscit.
- Posterior, quæ Cerebellum vocatur, quod videtur natura in anterioris subsidium fabricasse, ut transmissum à cerebri finibus animale spiritum conservaret, & spinali medullæ adaptaret.

47 Tractatus VI. Partis Specialis.

De Anima.

CAP. I.

De Anima in communi.

- I. An sit?** R. Dati in corporibus viventibus animam, potest demonstrari ex operationibus ab anima promanantibus; *cujusmodi sunt, vivere, nutrire, crescere, sentire, &c.*
- II. Quid sit?** R. Hoc explicatur sum
- Negative, Anima non est**
 - 1. *Accidens*, scil. *predicamentale*, quia anima tanquam pars essentialis constituit una cum corpore substantiam, b. e. *corpus animatum*.
 - 2. *Corpus*. Omne corpus per se est in loco. Anima per se non est in loco: alias enim, cum anima & corpus sint unum compositum, duo corpora se penetrarent.
 - 3. *Materia*. Cum materia sit pura potentia, non potest esse principium alicujus actionis. Anima vero est principium operationum vitalium.
 - 4. *Actus secundus*. Nam actus secundus est operatio: sepe autem anima est in corpore non operante.
 - Affirmative, per Definitionem: ANIMA definitur vel respectu**
 - Corporis*. Ἡ ψυχὴ ἐστὶ ἐνταλὶσμα ἢ πρῶτη σῶματις οὐσία καὶ ζῶντι ἐχούσῃ δύναμιν. ANIMA est actus primus corporis Physici organici, vitam habentis potentia. *Arist. l. 2. de anima, cap. 1. t. 6.*
 - Operationum*. Ἡ ψυχὴ διὰ τὸτο ὅ ὡς αὐτὴ καὶ αἰσθάνεται καὶ διανοεῖται πρῶτας. ANIMA est id, quo vivimus, & sentimus, & intelligimus primum. *ibid. c. 2. t. 2. 4.*
- III. Quotuplex?** R. Gradus Animarum sunt tres:
- ANIMA VEGETANS. Vide cap. 2.
 - ANIMA SENTIENS. Vide cap. 7.
 - ANIMA RATIONALIS. Vide cap. 18.
- IV. Theoremata.**
- 1. Anima in corpore, quod constituit, tantum una est.
 - 2. Anima secundum suam essentiam est in toto corpore.
 - 3. Anima vel est vegetativa tantum; vel & vegetativa & sensitiva simul; vel vegetativa, & sensitiva, & rationalis.

CAP. II.

De Anima Vegetante.

- I. Quid sit?** R. ANIMA VEGETANS est actus primus corporis Physici organici, quo illud vivit, nutrimento adsumto nutritur, augetur. & simile sibi gignit.
- II. Facultates, suntque tres:**
- 1. NUTRITIVA, per quam corpus vivum nutritur. Vide cap. 3.
 - 2. AUGMENTATIVA, per quam corpus vivum crescit. Vide cap. 4.
 - 3. GENERATIVA, per quam corpus vivum generat sibi simile. V. c. 5.
- III. Effectus, estque VITA, de qua cap. 6.**
- IV. Theoremata.**
- 1. Anima vegetans est infimus animæ gradus, omnibus viventibus inest, & est prima maximeque communis potentia animæ.
 - 2. Anima vegetativa est prior natura, non dignitate.
 - 3. Anima activa vegetabilis; omne prædictum est animatum.

CAP.

I. Quid sit? **R.** FACULTAS NUTRITIVA est facultas animæ vegetantis, qua id quod in animato corpore fuit absumptum, interventu alimenti restauratur.

1. **Quid sit?** **R.** NUTRITIO est adgeneratio partium materiæ in corpore vivente, ex alimento extrinsecus admoti facta ab anima vegetante, per calorem naturalem, ut materia quæ effluxit instauretur, & ipsum vivens servari possit ad illud tempus, quod est ipsi à natura præscriptum. *Zabar. de Nutr. cap. 25.*

Principalis, & est anima vegetans.

Efficiens,
estque
vel

Minus princi-
pale, & est

Impulsi-
va, est
que

Fames, adpetitio calidi & sicc.
Sitis, adpetitio frigidi & humidi.

Instru-
menta-
lis, est-
que

1. Calor nativus, quo anima utitur.
2. Certe corporis partes; ut os, oesophagus, ventriculus, &c.

I. Operatio,
& est NU-
TRITIO,
de qua not.

2. *Causa,*
suntque;

Materia,
quæ vel

Ex qua, & est Nutrimentum, quod est substantia corporea, mixta, corruptibilis, non omnino similis, nec omnino dissimilis rei quæ nutritur, calida & humida. *Fr. de Racoib.*

In qua, & est subiectum illud quod nutritur, quale est corpus vivum, ejusque partes.

Forma, quæ est conversio alimenti in substantiam animati.

Finis, scil. ut restauretur quod quotidie absumitur, atque sic corporis animati vita continuetur.

3. *Facultates Mini-*
stræ, suntque

Adtractrix, quæ alimentum adtrahit.
Retentrix, quæ alimentum adtractum retinet.
Concoctrix, quæ alimentum alcerat.
Expultrix, quæ ad nutritionem inepta ejicit.

4. *Ordo, qui de-*
claratur per
tres concocti-
ones:

1. *χλωσις, Chylificatio, quæ produciuntur chylus in ventriculo.*
2. *αἱματοσις, Sanguificatio, quæ chylus à ventriculo ad hepar delatus mutatur in sanguinem.*
3. *σφοδρωσις, Assimilatio, quando sanguis in substantiam corporis alendi convertitur: Hac fit in venis & singulis partibus.*

III. Theore-
mata.

1. Omne vivens, quamdiu vivit, nutritur.
2. Ex quibus constat, ex iis etiam nutriri.
3. Nutrimentum est potentia simile ei quod nutritur, actu autem & comparatione contrarium.

CAP. IV.

De Facultate *Augmentativa*.

De FACULTATE AUGMENTATIVA tria not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS AUGMENTATIVA est vis animæ vegetativæ, qua corpus animatum, ex adfinitato alimento nutritum, in omnes dimensiones distenditur, ut justam magnitudinem ad edendas proprias & convenientes actiones consequatur.

1. *Quid sit?* R. AUGMENTATIO, seu ADCRETIO, est motus viventis corporis, quo totum & omnes partes secundum omnes dimensiones simul extenduntur ad majorem quantitatem, factus ab anima vegetante per calorem naturalem, ex alimento extrinsecus adsumto, & in majores partes quam adsumtæ erant converso, ut ipsum vivens debitum sibi magnitudinem adsequatur, ad exercendas omnes operationes vitæ. *Zabar. de Adcret. & Nutr. cap. 25.*

Efficiens, } *Principale,* & est anima vegetans.
quæ vel } *Instrumentalis,* & est calor natus, qui præparat materiam, adponit, extendit.
Ex qua, & est ipsum nutrimentum extrinsecus adsumtum.
Materia, est; } *In qua,* & est ipsum subjectum, id est, ipsum corpus vivens, ejusque partes, quæ crescunt & justo modo augmentantur.
vel }

Forma, quæ consistit in ampliacione & diduccionem corporis animati, quæ proportionabiliter secundum omnes dimensiones extenditur.
Finis, scil. ut adquiratur competens & perfecta quantitas, quæ ad rite obeundas actiones est necessaria.

II. *Operatio,*
estq; AUGMENTATIO, de qua not.

2. *Causæ,* suntq; }
3. *Conditiones.* }
Requiruntur }
1. Ut ex aliqua extrinsecus adcedente materia res major fiat.
2. Ut idem numero & specie maneat subjectum quod augetur.
3. Ut omnes & singulæ partes in longum, latum, & profundum extendantur, & crescant.

4. *Oppositum,* & est DECREMENTUM, quod est motus corporis animati, quo partes ejus omnes, post ætatis fastigium, à majore & perfecta magnitudine ad minorem propter defectum caloris rediguntur, semperque ad interitum propius adcedunt, usque dum vitam plane amittunt. *Hæc igitur Diminutio fit à defectu illarum causarum quæ augmentare debebant corpus.*

III. *Theorema.*

1. Ex quibus alimur, ex iis augemur.
2. Opus Altricis facultatis est perpetuum, ad finem usque: Altricis officium certo spatio terminatur.
3. Augmenti unicuique rei à natura terminus est adscriptus.

De Facultate Generativa.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS GENERATIVA est vis animæ vegetativæ, ex semine prolifico novam substantiam effingens, & similem ei quod nutritur, ad perpetuam specierum conservationem.

1. *Quid sit?* R. GENERATIO est processio viventis à principio vitæ conjuncto secundum rationem similitudinis saltem specie infima. *D. Thom. pars 1. q. 27. a. 2.*

Universalis, & est Deus, & influxus corporum celestium.

Efficiens, quæ vel

Particularis, estq; ipsum vivens, quod

1. Sit perfectum.
2. Non sit mutilatum.
3. Sit naturali modo genitum per univocam generationem ex semine.

1. *Quid sit?* R. Semen est corpus spirituosum, calidum, humidum, spumosum, & ex reliquiis alimenti ultimi vi testium excoctum, elaboratumq; ad perfectam animalis generationem. *Conimb. l. 1. de gen. c. 4. q. 25.*

II. *Operatio, & est GENERATIO, de qua not.*

2. *Causæ, suntq;*

Materia, estq; Semen, de quo not.

1. *Quotuplex?* R. *Masculinum* est semen masculorum, albius, calore magis excoctum, potentius, & fortius.
2. *Femineum* est foeminarum semen, a-quosius, minus coctum, & impotentius.

Forma, estq; ipsa productio foetus, & animati corporis.

Finis, estq; propagatio speciei, ejusdemque conservatio.

3. *Facultates ministræ, suntq;*

Alteratrix, quæ ex nutrimento corporis vivi copiosiore elicit excrementum tertie concoctionis utilissimum, & semen inde elaborat, illudque semen in qualitatibus immutat, alterat, & ita ad formationem & productionem corporis vivi præparat.

Formatrix, quæ in semen jam factum & præparatum operatur, inque eo totam corporis vivi dispositionem distinctius efformat, ita ut distinctam formam adquirat, & generans secundum speciem fiat simile.

III. *Theorematum.* 1. Naturalissimum & præstantissimum in viventibus opus est generatio.
2. Prima anima est potentia generandi alterum, quale est ipsum, *id est, simile in specie.*

51

De Vita & Morte.

De VITA cinque not.

I. *Nomen,*
quod sumitur

1. Pro essentiali vita, qua essentialiter constituitur corpus vivum; & ita accipitur pro ipsa anima vegetativa.
2. Pro operationibus vitalibus; quo modo corpus vivere dicitur, quod nutritur, augetur, sive crescit, & generat sibi simile.
3. Pro existentia animæ in corpore: Hæc vita dicitur corporalis, cui opponitur mors; In qua significatione hic accipitur.

II. Quid sit? R. Ἐστὶ μὴ τῆς ζωῆς οὐδὲ τῆς θερμότητος. VITA est permanſio animæ vegetatiuæ cum calore. *Arist in lib. de respir.*

III. In quibus consistat *R.* Vita consistit in calido & humido, *b. e.* a calore & humiditate in corpore coactis dependet.

IV. *Conditiones, suntque*
cum

¶ *Etas*, illud vitæ spatium quo corporis constitutio incipit notabiliter immutari, diversaq; suscipere temperamenta. *Fr. de Raconis scēt. 2. de anima, q. 1. a. 5.*

Infantiam, à 1, ad 3 vel 4 annum.

(*Pueritia*, quæ } *Pueritiam*, à 4 ad 10 annum.

dividitur in Pubertatem, à 10 ad 18 annum.

Adolescensiam, à 18 ad 25 annum.

Etatum gra-
du seu Diff-
erentia *Juventus,* *S* *Juventus,* quæ à 25 ad 35 aut 40 annum por-
rigitur.

Virilis ætas, quæ ad 50 annum excurrit.

☞ *Prima Senectus*, à 50 ad 65 annuum.

Senectus, quæ est vel *ultima Senectus seu decrepita, quæ vitam claudit.*

V. *Oppositum*
est q; MORS
de qua not.

1. *Quid sit?* R. MORS est absentia discessusve animæ à corpore, ob defectum innati caloris. *Covimb. l. de vita & morte c. 3.*
2. *Quotuplex?* R. est vel
- 1. *Naturalis*, quando temporis longinquitate natus calor tandem consumitur.
 - 2. *Violenta*, quando per vim externam calor destruitur.

De Anima Sentiente.

De Anima Sent. not.

I. Quid sit? R. ANIMA SENTIENS est actus primus animalis, quo id percipit, & adprehendit ea quæ extra ipsam sunt, objecta nimirum sensibilia, appetit salutaria, & loco movetur. *Scharff. spec. Phys. l. 7. c. 1.*

§ I. COGNOSCITIVA, seu SENTIENS. Vide cap. 8. & seqq.

II. Facultates, ſuntq; tres 2. **APPEſITIVA**, ſeu adperens. Vide cap. 16.

2. LOCOMOTIVA. Vide cap. 17.

ix. Th. 1. Anima sentiens nullius animalis, etiam si rationali opponatur, specifica forma est.

III. The- } 2. Sensitiva anima inest omnibus animalibus, eaq; animal à non animali distinguitur.

3. Anima sensitiva est extensa ad omnes partes animalis.

De Facultate Cognoscitiva, seu de Sensibus in Communi.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS COGNOSCITIVA seu SENTIENS est, quæ mediante certo corporis instrumento objecta sensibilia ad se delata percipit, dijudicat, & tandem ad finem certum dirigit. *Et hæc communiter dici solet Sensus, ejus operatio vero Sensatio.*

1. *Facultas Sentiens*, quæ res let in Spiritibus animalibus, & ex cerebro per nervos ad uniuscujusque sensus organum transit.

Commune, quod pluribus sensibus potest percipi: ut, *Motus, Quies, Figura, Numerus, Magnitudo.*

Per se, quod vel *Proprium*, quod uno tantum sensu percipitur: ut, *Color, Sonus, Odor, Sapor, Qualitates tactiles.*

2. *Objectum Sensile*, estq; vel

Per accidens, quod alio objecto interveniente percipitur, & ita per aliud sentitur: ut, si Petrus vel Paulus videtur, is non per se, ut talis est, videtur, sed in quantum est coloratus.

3. *Species Sensilis*, similitudo quædam, quam objectum reale quodvis ex se gignit, quæque per medium ad sensum delata imaginem objecti repræsentat, ut secundum eam sensus dijudicare possit.

4. *Organum seu Sensorium*, certa corporis pars, in qua Species sensiles recipiuntur: Sic oculus est organon visus.

5. *Medium*, quod inter organon & objectum intercedit: ut, visum & coloratum corpus, est aer luce illustratus.

De FACULTATE COGNOSCITIVA quinque notæ

II. *Quot ad Sensem in actum deducendum requirantur?*
R. quinque:

III. *Quotuplices sint Sensus?* R. sunt vel

EXTERNI, qui in exteriori corporis parte magis resident & res externas præsentibus comprehendunt. *Horum sunt quinque:*

VISUS. Vide cap. 9.
AUDITUS. Vide cap. 10.
OLFAC-
TUS. Vide cap. 11.
GUSTUS. Vide cap. 12.
TACTUS. Vide cap. 13.

INTERNI, de quibus vide cap. 14.

IV. *Affectiones sensuum*, suntq; SOMNUS & VIGILIA. Vide cap. 15.

V. *Theoremata.*

1. Sensus est singularium: e. g. *visus non nisi hunc vel illum colorem percipit.*
2. Organon recipiens debet esse denudatum à natura recepti.
3. Sensile supra sensorium positum non sentitur.
4. Sensile excellens lædit sensum.
5. Sensus circa proprium objectum non errat: *se. in justa distantia positum, medio legitimo & organo recte disposito.*
6. Potentia sensitiva quatenus recipit speciem ab objecto est passiva; quatenus vero specie informata actum sentiendi profert est activa.

CAP. IX.

De Visu.

- De VISU quatuor not.
1. *Quid sit?* R. VISUS est sensus exterior, qui mediante oculo in rem lucidam & coloratam fertur, indeque objectum potentia adspectabile, efficit actu adspectabile.
 2. *Objectum, estque tum*
 1. *Quid sit?* R. *Χρῶμα ἐστὶ τὸ διαφανὲς ἐν σώματι ὡρισμένον πόντος.* COLOR est extremitas perspicui in corpore terminato. *Arist. de sensu & sensibili c. 3.*

Color, de quo not.	Veri, qui sunt vel	Extremi, ut sunt color albus, & color niger.
2. <i>Quotuplex?</i> R. Colores sunt vel		Intermedii, ut sunt color rubeus, flavus, viridis, purpureus, & caeruleus.
 - Adparentes*, qui ex solo lumine, secundum diversum illius adspectum, corporibus adfunduntur; ut in Iride accidit.
 - Lumen.* Τὸ φῶς ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ διαφανὸς ἢ διαφανῆς. LUMEN est actus perspicui, qua perspicuum est. *Arist. l. 2. de anima c. 7.* LUMEN est actus, quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicuum, sive illustratum. *Conimbr. l. 2. de anima c. 7.*
 3. *Medium, corpus perspicuum, de quo not.*
 1. *Quid sit?* R. *Διαφανὲς ἢ λόγῳ, ὃ ἐστὶ μὴ ὁρατὸν, ὃ καὶ αὐτὸ ἢ ὁρατὸν, ὡς ἀσπλῆς οὐ πῦρ, ἀλλὰ δι' ἀλλότριον χροῖμα.* PERSPICUUM est quod est quidem visibile, non est autem per se, sed per alium colorem visibile. *Arist. ibid.*
 2. *Quotuplex?* R. Corpora perspicua sunt vel

<i>Simplicia</i> : ut, corpus coeleste, item aer, & aqua. Frequentissimum tamen & maxime idoneum visionis medium est aer.
<i>Solida & Composita</i> : ut, vitrum, cornua polita, crystallus; quæ dicuntur perspicua, quia lumine illustrati & cerni per illa aliquid potest.
 4. *Organon, estque vel*
 - Remotum*, & est oculus, ejus partes omnes suo modo ad visionem sunt necessariz.
 - Proximum & speciale*, estque humor crystallinus, qui est centrum oculi, & habet se instar speculi quod imagines rerum repræsentat.
 5. *Modus.* Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad objectum, sed per immisionem sive receptionem specierum visibilium intra oculum.
 6. *Theorematum.*
 1. Visus omnium sensuum præstantissimus putatur, tum ratione objecti, tum ratione organi; tum ratione modi percipiendi.
 2. Humor crystallinus est aqueæ maxime naturæ aut substantiæ, quæ tamen non diffunditur, sed crystalli in modum consistit, ut imagines rerum possit recipere.
 3. Lumen tum ratione medii, tum ratione objecti ad visionem requiritur.

I. *Quid sit?* R. AUDITUS est sensus externus. qui beneficio aurium sonos ad se delatos percipit.

II. *Objectum,*
estq; *Sonus,*
de quo not.

1. *Quid sit?* R. SONUS est qualitas in aere ex binorum solidorum corporum collisione excitata, ad auditum usque perveniens, illumque alterans, & de potentia in actum deducens.

2. *Causa Efficiens,* fractio aeris, quæ accidit quando duo solida & dura corpora colliduntur.

3. *Subiectum.* Sonus subjective inest neque corpori percutienti, neque percusso; sed corpori intermedio quod frangitur.

1. vel { *Acutus,* qui in paucò tempore multum movet auditum.
 Gravis, qui in multo tempore parum auditum movet, & in extremitate organi quasi hæret.

2. vel { *Reflexus* sive *Echo,* scil. soni repercussio facta à corpore obstante.
 Directus seu *Simplex,* quando est debilem reflexionem nulla soni repercussio percipitur.

3. vel { *Inanimatorum,* qui proprie dicitur sonus.

 { 1. *Quid sit?* R. Vox est sonus animalis factus ab aere à pulmone per respirationem ad guttur usque emissio, cum intentione aliquid significandi. *Ruvio. l. 2. c. 8.*

 2. *Quotu-plex?* R. { *Inarticulata,* quæ editur à brutis.
 Articulata, quæ dicitur Sermo.

III. *Organon,* estq; vel { *Remotum,* ut sunt aures tam affabre à natura factæ, ut sonum recipere & continere queant.

 { *Proximum & immediatum,* ut est aer congenitus, qui membrana inclusus est ne foras exspiraret, neve externis injuriis pateat.

IV. *Medium,* estq; aer & aqua; in his enim species soni recipitur, & ad aures deferitur: Interim aer perfectius est medium quam aqua, quia est tenuior.

V. *Modus.* Duo solida corpora dum invicem colliduntur, aerem intermedium cogunt, coactum percutiunt & frangunt, ex qua fractione oritur sonus, qui impulsionem quadam diffunditur, hinc afficitur vicina & circumstantis aeris pars, eaque recipit sonum, & hæc rursus aliam aeris partem impellit ipsique sonum communicat, donec ad sensorium provehatur, ibique aerem innatum commoveat, & potentiam audiendi susciteat, ut species soni percipiat.

De Auditu quinque notæ

CAP. XI.

De Olfactione.

[I. Quid sit? R. OLFACTUS est sensus externus mediante naso odores percipiens.]

r. *Quid sit?* R. Odor est qualitas ex primarum commitione resultans, dominante sicco & calido, atque olfactum movens. *Conimbr. lib. 2. de anima c. II. q. 2. a. 1.*

2. *Causa Efficiens*, estque calor tum { *Internus*, rei odoriferæ, cujus operatione siccum cum humido probe miscetur & temperatur.
Externus, solis, aut elementaris, qui calorem internum ingignendo odore adjuvat, corpora laxans, & qualiterem extrahens.

II. *Objectum,*
estq; *Odor,*
de quo nor.

3. *Subiectum*, ut sunt corpora mixta, non tamen omnia, sed illa tantum in quibus siccum cum humido aliquo caloris operatione bene est contemperatum, siccum tamen habente prædominium.

4. Quotuplex **S** Extremi, ut odor gratus, seu bonus; & ingratus, five molestus.

Intermedii, qui pro diversa siccitate in humido affectione oriuntur, & saporum nominibus adpellantur: ut gravis, amarus, stypticus, acerbus.

III. Organon,
estque vel

Commune, Nasus, quem variz constituunt partes, ossa, cartilagines, nervuli, membranae, & proceffus mamillares. Et licet animalia, quæ non respirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus sunt expertia, alia namq; branchiis, alia fistulis, alia præcinctu, ut insecta, odores percipiunt.

Proximum seu primarium, scil. processus mamillares, qui sunt duæ carunculæ in extremitate narium eminentes, quibus subjicitur os bipartitum, & multis foraminibus pervium.

IV. Medium,
estque vel

Aer ; quia terrestria, volatilique animantia per aerem odores percipiunt.
Aqua ; Odores enim à piscibus in aqua etiam percipi, illud argumento est, quod pisces odoribus escarum adiciantur.

P. Modus. Odoriferi vapores exhalant à re odorata, inque iis odor defertur per aerem ad nares usque, ubi per spirationem species odoris adtrahitur ad processus mamillares, & tunc ab iis proprio organo olfactus statim percipiuntur odores.

1. Homo habet hebetiorem olfactum quam alia multa animalia. Non quidem quoad perfectionem essentialem, sed quoad perceptionem odorum è longiori spatio.

2. Cujus Cerebrum est frigidius & humidius minus odoratur.

3. *Odor non est fumea exhalatio corporis odorati. Si enim esset fumea exhalatio, non esset sensibilis per se, quia substantia per se non sentitur.*

4. Odor plerumque effunditur è re odorata per substantiam fumeam.

9. Etiam cum res odorata vaporem exhalat, non ubicunque percipitur odor datur exhalatio odorifera.

VI. Theore-
ma 4.

TRACTATUS VI.

CAP. XII.

De Gustu.

De GUSTU quinque not.

1. *Quid sit?* R. GUSTUS est sensus externus, linguæ opera Sapores percipiens.
2. *Objectum, estq; Sapor, de quo not.*
 1. *Quid sit?* R. SAVOR est affectio in humido aqueo & sicco terrestri, facta à calore decoquente, gustatum, qui in potentia est, ad actum per alterationem deducens. *Arist. 1. de sensu & sensibili c. 4.*
 2. *Causæ, suntque*
 - Efficiens, & est calor, cujus vi humidum & siccum terreum permiscetur, & concoquitur.
 - Materia, & est siccum terreum cum humido aqueo mixtum, prævallet tamen in gustu humidum siccum.
 3. *Quotuplex sit?*
 - Extremi, ut sapor dulcis, & sapor amarus.
 - Intermedii, ut sunt salsus, acer, austerus, acerbus, & acidus.
3. *Organon*
 - Remotum & Commune, estq; lingua, aut quidpiam linguæ proportionem respondens in iis quæ lingua carent.
 - Proximum, suntq; nervi per linguam & palatum dispersi; præsertim vero in linguæ cuspidem hic sensus viget, eo quod ejus nervi molliores sint, ideoque ad sapores percipiendos magis idonei.
4. *Medium.* Gustus externum medium non habet, internum vero est spongiosa illa & porosa linguæ caro, quæ plena est humiditate salivæ, cujus beneficio substantia nervosa sapores percipit.
5. *Modus.* Res sapida, si actu est humida, facile saporem linguæ inprimit: sin autem sicca est, comminuitur prius, & mox cum humiditate linguæ permiscetur, & qualitas sapida in humore residens abluatur, & linguæ nervosiori parti speciem sui communicat.

CAP. XIII.

De Tactu.

De TACTU sex not.

1. *Quid sit?* R. TACTUS est sensus externus qualitates tactiles percipiens.
2. *Objectum, suntq; qualitates tactiles, primæ & secundæ. Hoc objectum licet materialiter multiplex sit, & plures contrarietates in se habeat; formaliter tamen, quæ est tactile, unum existit, posita unitate à modo immutandi organi uno.*
3. *Organon, quod non est sola caro, nec solus nervus, sed indifferenter quælibet corporis pars præter ossa; Nam ubi est sensus, illic necessario erit sensorium: Ac vero sensus in omnibus partibus sit, quia in omnibus læsio sentitur. Maxime tamen Tactus in externa cute viget.*
4. *Medium.* Tactus non habet medium externum, internum vero est cuticula corporis exterior, quamvis etiam hac semota vera cutis sentiat.
5. *Modus.* Tactus fit, quando objectum organo proxime admotum illud afficit, eique speciem suam inprimit.
6. *Theoremata.*
 1. Tactus est sensus communissimus per omnes & singulas fere corporis partes diffusus.
 2. Tactus sicut origine, ita necessitate est primus; ac dignitate est ultimus: Est enim maxime crassus.
 3. Homo inter omnia animalia tactum habet exquisitissimum.

CAP.

I. *Quid sint?* R. SENSUS INTERNI sunt, qui species rerum sensibilibus non solum præsentibus sed etiam absentes percipiunt, censent, dijudicant, & diutius continent. *Magis. l. 6. Phys. c. 13.*

SENSUS
COMMUNIS, de quo
quatuor
not.

1. *Quid sit?* R. SENSUS COMMUNIS est sensus internus omnium exteriorum sensuum species adprehendens, à se invicem discernens, & cognoscens objecta singulorum sensuum.

2. *Objectum* est quævis species sensilis ab externis sensibus percepta.

3. *Officium*, estque } 1. Omnium sensuum exteriorum objecta adprehendere, & à se invicem discernere: *Sic colores dignoscit, & discernit ab odoribus, &c.*
2. Sensuum exteriorum actiones vel sensationes percipere: *Nam sensus communis beneficio cognoscimus nos videre, audire, &c.*
4. *Organon* seu *Sedes*, estque cerebrum, ejusque anterior pars, seu prior cerebri ventriculus, qui & humidior, & ad recipiendum aptior.

II. *Quot sint?*
R. tres;

PHANTASIA, de qua
quatuor
not.

1. *Quid sit?* R. PHANTASIA est sensus internus imagines rerum à sensu communi acceptas, & distinctas diligentius examinans, diutius retinens, & ex iis alias eliciens.

2. *Objectum*, hoc sunt sensilia à sensu communi communicata, vel etiam imagines, quas sua vi, ex quapiam interna causa sibi effingit, & efformat.

3. *Officium*, estque } 1. Objecta sensibilia à sensu communi etiam percepta & dijudicata ponderare, sintne bona, an mala.
2. Ex iis objectis sensibilibus alias species elicere.
4. *Organon*, seu *Sedes*, estque media pars cerebri.

MEMORIA,
de qua not.

1. *Quid sit?* R. MEMORIA est sensus internus, qui species omnes sensibiles judicatas atque cogitatas tamquam depositum recondit ac servat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat.

2. *Objectum*, sunt quæ omnes species præteritæ & sensibus perceptæ: quæ enim non sunt, in memoriam reponi non possunt.
3. *Officium*, estque imagines cerebro inpressas retinere, & quoties opus erit, repræsentare.
4. *Organon*, seu *Sedes*, estque posterior cerebri pars, cerebellum adpellata.

De Somno, Somniis, & Vigilia.

AFFECTIONES SENSUUM sunt

SOMNUS,
de quo tria
not.

1. *Quid sit?* R. SOMNUS est ligatio omnium sensuum exteriorum, ad animantium quietem & salutem instituta. *Comibr. de Somno & Vigilia cap. I.*

2. *Causa Efficiens*, estq; vel

Remota, & est calor naturalis, qui ad inferiora sese revocat, & ex alimento adsumto halitus suaves ad cerebrum submittit. *Proxima*, & sunt vapores humidi è ventriculo ad cerebrum per venas adscendentes, & meatus, per quos spiritus animales excurrunt, obstruentes.

3. *Affectio*, estque SOMNIUM, de quo not.

1. *Quid sit?* R. SOMNIUM est visum quod in somno adparet: Seu, est adparitio exhibita per internum sensum in iis qui somno conlopiuntur. *Comibr. de Somniis c. I.*

2. *Quomodo fiat?* R. Imagines quædam rerum, quas interdum tractamus, phantasiæ inprimuntur, hæc autem cum in somno maxime sit actuosa, inprellas illas species iterum depromit, quin & alias inde effingit.

3. *Quotuplex?*
R. Somnia
sunt vel

Non naturalia
quæ sunt vel

Divina, quæ immittuntur sive à Deo immediate, sive à bonis angelis intermediis.

Dæmoniacæ, quæ immittuntur à malo spiritu ad ludificandos aut terrendos homines.

Naturalia,
quæ sunt vel

Activa, quæ cogitationum aut actionum diuturnarum sunt reciprocaiones vel imagines.

Significativa, quæ aliquid præfigunt & significant.

1. *Quid sit?* R. VIGILIA est omnium exteriorum sensuum, aut saltem aliquorum solutio, & libertas. *Con. de Som. & Vigil. c. I.*

VIGILIA,
de qua duo
not.

2. *Causa*,
estq; vel

Interna,
quæ est

1. *Concoctionis absolutio*: percocto enim alimento sic ejus secretio, nullique aut non tam copiosi vapores in cerebrum ascendunt, & propterea somnum excitare nequeunt, sed animal vigilare potest.

2. *Calor natus*, qui ab ambiente frigore in angustum coactus augetur, & sic resolvit & dissipat humiditates & vapores, à quibus somnus fovebatur.

Externa, et sunt res externæ: ut, clamor, tactus, latus, strepitus, magna commotio, &c.

CAP. XVI.

De Facultate Appetitiva.

De FACULTATE APPETITIVA quatuor not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS APPETITIVA seu APPETENS est vis animæ sentientis, qua inclinatur animal, & impellitur ad prosequendum aut averſandum id, quod ſenſibus bonum malumve eſſe cognovit. *Alias dicitur Appetitus ſenſitivus ſive animalis, prout hic ſumitur pro potentia appetendi, cujus actio eſt appetitio.*

II. *Objectum,* ſuorque omnia ſenſuum externorum objecta, quæ phantasia vel bona judicat unde adpetuntur, vel mala, unde repelluntur.

III. *Quotuplex?* R. Appetitus ſenſitivus eſt vel } *Concuſcibilis,* quo animal ad bonum aliquod delectabile & jucundum fertur, acerbam autem & ingrata reſpuit. *Iraſcibilis,* quando animal fertur ad bonum aliquod, quod ſine difficultate, & labore adipiſci non poteſt.

I. *Quid ſint?* R. AFFECTUS eſt motus appetitus ſenſitivi, ex adpreſſione boni vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimbr. diſp. Eth. 6. q. 3. a. 1. vel,* AFFECTUS eſt motus appetitivæ virtutis in proſecutione boni, vel in fuga mali. *D. Thom. 2. Eth. lect. 3.*

IV. *Conſequens,* ſuntq; AFFECTUS, qui inſequentur appetitum. Hic not.

2. <i>Quotuplex?</i> R. Sunt vel	Simplices, qui vel	Boni, ut	<i>Latiſſia,</i> affectus quo ſe dilatat & extendit cor amplectendo ſuaviter præſens bonum. <i>Amor,</i> affectus, quo cor adpetit aliquod bonum, quod adtrahere geſcit ut potiatur. <i>ſpes,</i> affectus, quo animus, corde quaſi dilatante & præparante, concipit conſequendum ſibi objectum.
		Mali, ut ſunt	<i>Triftitia,</i> affectus, quo cor rebus ingratis percuſſum conſtringitur, tremir, et languet, cum acri ſenſu doloris. <i>Motus,</i> affectus, quo cor motu quodam conſtringitur, tanquam fugiens malum. <i>Dicitur & Timor.</i>
	Mixti, ut ſunt	<i>Ira,</i> affectus mixtus ex triſtitia et uleiſcendi cupiditate. <i>Ejus ſpecies ſunt, Odium, & Puſor.</i> <i>Zelus,</i> affectus mixtus ex amore et ira, quando nempe amans irascitur illi à quo læditur res amata.	

CAP. XVII.

De Facultate Locomotiva.

- I. Quid sit ? R. FACULTAS LOCOMOTIVA** est vis animæ sentientis, qua animal de loco ad locum movetur, vel secundum se totum, vel secundum partes. ad prosequendum bonum, & fugiendum malum. *Scharff. lib. 7. Phys: Spec. c. 4.*
- De Facultate Locomotiva duo not.**
1. Movet *Finis*, nempe *objectum*, quod vel desideratur, vel repudiatur.
 - I. Quod movet, estq; duplex :**
 - Immobile*, quod movet et non movetur, et est anima Sentiens.
 - Proximum*, et est facultas animæ sentientis adpetens.
 - Remotum*, et est cognitio objecti, quæ in hominibus fit ab intellectu, in brutis vero à Phantasia.
 - 2. Movet *Efficiens*, estq; vel
 - Mobile*, quod ita movet, ut prius moveatur, estq;
 - II. *Requisita*, suntq; tria :
 - II. Quod movet, estq; instrumentum corporeum, quod vel**
 - Generale*, et est cerebrum, ex quo spiritus animales in nervos fluunt, quorum vi atque efficacia anima utitur ad corpus movendum.
 - Proximum seu immediatum*, quod est musculus, cujus substantia et conformatio talis est, ut quam commodissime contrahi et extendi possit.
 - Adjuvans*, quod sit quiescens et immobile, siquidem nihil moveri potest, nisi aliquo immobili firmetur : *Tale est flexura cujusque membri, in qua id quiescit, à quo principium est motus.*
 - Particulare*, estq; vel
 - III. Quod movetur, estq; vel**
 - Certa aliqua corporis pars; ceu *lingua, manus, pes, oculus, &c.*
 - Totum corpus animalis.

CAP. XVIII.

De Anima Rationali.

- I. Quid sit ? R. ANIMA RATIONALIS** est forma hominis, qua ille habet vim intelligendi, ratiocinandi, & volendi.
- De Anima Rat. not.**
- II. Facultates,** suntq; duæ
 1. INTELLECTUS. Vide cap. 19.
 2. VOLUNTAS. Vide cap. 20.
 - III. Theorematia.**
 1. Anima rationalis est substantia spiritualis & immaterialis.
 2. Anima rationalis non est forma hominis adfistens, sed informans.
 3. Anima rationalis est incorruptibilis & immortalis.
 4. Anima non est una numero in omnibus hominibus.

CAP. XIX.

De Intellectu.

- I. *Nomen*, quod sumitur
1. Pro ipsa mente, seu pro ipsa anima, in quantum illa intelligit.
 2. Pro habitu principiorum, qui alias *Intelligentia* vocatur.
 3. Pro ipsa actione mentis, quæ est intellectio.
 4. Pro facultate, seu potentia intelligendi. *Quæ acceptio est hujus loci.*

II. *Quid sit?* R. INTELLECTUS est facultas animæ rationalis, per quam homo res intelligibiles intelligit, cognoscit seu adprehendit, & dijudicat.

III. *Quotuplex?* R. Intellectus est

1. vel *Agens*, qui elicit actionem, illustrando phantasmata & abstractendo.
2. vel *Patiens*, qui in se recipit species intelligibiles, easque ab agente intellectu illuminatas percipit atque dijudicat.
3. vel *Speculativus*, qui tantum veritatis ergo rem aliquam agnoscit, & sola adquirecit cognitione.
4. vel *Practicus*, qui non tantum scientiæ ergo agnoscit, sed ut quod scit agendum esse, id agat: *Hinc ordinatur ad motum, non impellendo sed dirigendo appetitum, & quid adpetendum sit ostendendo.*

De INTELLECTU quinque not.

IV. *Operatio*, estque INTELLECTIO, cujus not.

Conditiones, quæ sunt

Objectum, estque res in quam cognoscendam fertur intellectus. *Tale objectum est omne ens, in quantum est verum & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale, sive materialium, sive immaterialium.*

Phantasma, estque Species sensilis in phantasia latens, quæ intellectui agenti obicit, & offert rem intelligendam, ut ex ejus illustratione possit fieri Species intelligibilis.

Species intelligibilis, estque accidens spirituale, quod à phantasia intellectui transmissum, idealiter exprimit, & repræsentat ipsam rem materialiter existentem extra intellectum.

Divisio. Operationes intellectus sunt tres:

1. *Adprehensio simplicium*, quando intellectus nude unam rem concipit: ut, si cognoscas hominem vel calum.
2. *Compositio & Divisio*, quando simplices conceptus conjunguntur, sic ut aliquid, sine tamen discursu, affirmetur, vel negetur: ut, si concipias hominem esse an mal.
3. *Discursus* quando intellectus unum ex alio colligit: *Sic à duabus præmissis elicit conclusionem.*

- V. *Theorematum*.
1. Sensus est singularium; Intellectus vero universalium.
 2. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu.
 3. Intellectus intelligendo fit omnia, *sc. idealiter.*
 4. Intellectio non tantum est actio, sed etiam passio quædam.

CAP.

I. *Quid sit?* R. VOLUNTAS est facultas animæ rationalis, qua homo res ab intellectu cognitæ adpetit, vel averſatur. *Dicitur etiam appetitus rationalis, vel appetitus ex ratione ortus.*

II. *Objectum, estq;* bonum in genere, à præcedente cognitione intellectus monſtratum, & ejus contrarium malum, ſive ſit verum bonum malumve, ſive adparens.

De VOLUNTATE quinque not.

III. *Quotuplex?* R.

1. vel } *Simplex, ſive univerſalis, qua homo ſimpliciter fertur in bonum, & omne quidem, ſive ſit verum, ſive adparens.*
Determinata, ſive particularis, eſtque appetitus reſtriſtus ad certa media, quibus interve-nientibus aliquod bonum volumus. Dicitur alias voluntas conſultiva.
2. vel } *Conſultiva, quæ judicat aliquid eſſe bonum vel non bonum, ut fiat vel non fiat: ut, ſi demus conſilium alicui de faciendo, vel omittendo.*
Affectiva, quæ adpetit id quod judicat eſſe bonum, & refugit id quod malum eſſe judicat: ut, ſi ex affectu bono adpetamus voluptates vel eruditionem, &c.
Imperativa, quæ imperat aliquid fieri, vel non fieri, prout vel bonum, vel malum eſſe judicatur: Sic voluntas imperat locomoti-væ ad extendendam manum, & adripiendam pecuniam.

IV. *Operationes ſive Actus, qui ſunt*

- Simpliciter voluntarii, quando homo ſponte, & cum prælectione objectum ſcctatur, vel averſatur, abſque ulla vel violentia, vel ignorantia, vel metu.*
Mixti, quando voluntarium, & non voluntarium concurrunt in una actione: ut, quando mercator ad redimendam vitam abiicit merces in mare.
Involuntarii, quando facimus id, quod quidem ſerio, & ex animo non volumus, ſed vel violentia cogimur, vel ex ignorantia non affectata ejus actio ſeu peccatio nobis accidit.

V. *Theoremata.*

1. Voluntas eſt ſolius rationis appetitus.
2. Voluntas nihil vult, niſi prius ſit in intellectu.
3. Actiones voluntatis ſunt ſimpliciter liberæ, actiones autem Appetitus ſenſitivi non niſi adumbrata quadam & imperfecta libertate, & communicata aliunde.
4. Voluntas fertur tam in ſingularia quam in communia: tam in materialia, quam in immaterialia: Appetitus autem ſenſitivus in ſingularia & materialia tantum.
5. Intellectus nobilior eſt voluntate, quia intellectus habitus, actus, & objecta excellentiora ſunt.

Quæstiones Controversæ,

Per

Selectiores Probatissimorum Autorum
OBSERVATIONES, & DISTINCTIONES,
quibus multis occurri potest objectionibus,
succincte decisæ :

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Quarta.

LONDINI,

Ex Officina *Rogeri Danielis.* MDCLII.

Lectori Benevolo & Candido

S. P.

Cum multi sis laboris, otii, atque temporis. prolixos doctissimorum Interpretum commentarios evolvere, ex illisque Controversiarum decisiones petere; in gratiam studiosæ juventutis ad Interpretum lectionem præparanda, has observationes & distinctiones adornare, & quæ aliqui multis è libris multo tempore essent conquirenda, congerere volui, ut tyroni Physico, sive respondentis, sive opponentis munere fungatur, inservire possent. E. gr. Definitio temporis ita impugnatur. Numerus est quantitas discreta: Tempus non est quantitas discreta: E. Tempus non est numerus. Huic objectioni quomodo occurrì possit, ex observ. 2. q. 11. Sect. 2. part. gen. videre est. Major propositio non valet simpliciter, sed tantum de numero numerante intellecta: atque sic etiam conclusio erit tantum vera de numero numerante; Tempus enim non est numerus numerans, sed numerus morus, seu numerus numeratus, qui designat res continuas. Item; Contra hanc adsertionem, Cælum est rotundum. profertur tale argumentum. Quidquid est instar tabernaculi, illud non est rotundum. Cælum est instar tabernaculi. Esa. 40. v. 23. E. Cælum non est rotundum. Responsio ad hanc objectionem patet ex observ. 1. q. 4. sect. 1. part. Spec. Quidquid est instar tabernaculi, sc. ratione officii, illud non est rotundum. Sic maior est falsa, minor vera. Quidquid est instar tabernaculi, sc. ratione figuræ, illud non est rotundum. Sic maior est vera, minor vero falsa: Cælum enim est instar tabernaculi, non ratione figuræ, sed ratione officii. Idem esto iudicium de reliquis observationibus, quæ vel quæstiones illustrant statumque controversia declarant; vel responsiones ad tacitas objectiones subpediunt. Deinde, etiam in opponendo hæ observationes suo non carebunt usu. E. gr. Ex observ. 7. q. 1. Proccm. talis formari potest obiectio: Scientia est cognitio certa: Physica non est cognitio certa, quia cognitio rerum naturalium initium accipit à sensibus, qui sapius falsa rerum imagine delusi certi veritatis nuntij esse non possunt. E. Physica non est scientia. Sic etiam in reliquis quæstionibus studiosa juvenus se exerceat, & objectiones quas hæ observationes tacite continent, eruere, inque formam Syllogisticam redigere tentet. Tandem cum errare humanum sit, nullusque hactenus sit natus, qui cum omnibus consentire possit; igitur si quædam minus accurate sint posita, ea, amice Lector, humane imbecillitati adscribes; mihi que ignoscas, ut eandem veniam apud alios impetrare possis. Vale, mihi que fave.

PRO-

Proœmium.

Quæstio I.

AN Physica sit Scientia? Affirm.

uidquid demonstrat affectiones proprias de subiecto necessario per proprias causas, id proprie sic dicta est scientia. Atqui physica demonstrat affectiones proprias, nempe mobile, locabile, & de subiecto necessario, nimirum de corporibus naturalibus, per proprias causas & principia, seu materiam & formam. Ergo physica proprie sic dicta est scientia.

OBSERVATIONES.

I. Quando physica scientia dicitur, hoc non ita accipiendum, ac si omnium omnino rerum certa & evidens demonstratio dari possit, cum propter *monis* & intellectus nostri imbecillitatem propriæ rerum causæ non raro ignorentur, sæpe etiam res physicae per sensum sunt manifestæ, quas physicus demonstrare non laborat: Sed quod propriæ rerum causæ, & consequenter demonstrationes identidem in rebus physicis se nobis offerant.

II. Physica non considerat res naturales, quatenus sunt singulares & infinitæ, cum infinitorum nulla sit scientia; sed quatenus ad universales naturas reducuntur, & universali ratione menti obijciuntur: Physica enim à singularibus, quæ à sensibus accipit, mente abstrahit universalis & necessaria theoremata, quæ colligit, & revocat ad rationem scientiæ.

III. Res corruptibiles, & motui subditæ, quas tractat physica, duobus modis considerari possunt: 1. In singularibus: Sic

contingentes sunt, & ideo non potest esse de illis scientia, quia scientia est de rebus necessariis, & eodem modo semper se habentibus. 2. In Universalibus: Sic necessariae sunt, certa est etiam & evidens notitia earum, quia certum & evidens est, & proinde necessarium eas corruptibiles esse, & principium motus habere. Et hoc modo physica circa illas versatur, ac propterea vera est scientia.

IV. Cum singularia corruptionem subeant, ideo etiam universalis, non quidem per se, sic enim sola singularia corrumpuntur, sed per accidens saltem, respectu singularium quibus insunt.

V. Distinguendum est inter existentiam actualem, & inter existentiam aptitudinalem. Secundum actualem existentiam res naturales interdum aliter se habere possunt, non vero secundum aptitudinalem. Etenim quamvis existentia rosæ pereat in hyeme, aptitudo tamen ad existendum nunquam perit. Quod igitur in subiecto scibili supponitur cognoscendum, non est actualis existentia, sed potentialis, vel aptitudinalis.

VI. Materia sensibilis dupliciter consideratur: 1. Prout est affecta accidentibus, & non habito respectu ad compositum. 2. Prout est altera pars compositi physici, & est ens per se, sicuti & ipsum compositum, quod ex ea coalescit. Et hoc modo physicus considerat materiam sensibilem, ideo non potest dici quod consideret ens per accidens.

VII. Cognitio rerum naturalium non proinde incerta ac varia debet judicari, quod initium accipiat à sensibus, qui sapientia falsâ rerum imagine delusi certi veritatis nuntii esse non possunt: tum quia si à veritate aberraverint, potest intellectus eos corrigere; tum quia non semper decipiuntur, sed certo aliquando apprehendunt; maxime cum objectum est proprium, & ponitur in debita distantia, medium est idoneum, & facultas apte disposita.

VIII. Ut physica sit scientia, & ad veritatem consequendam mentem inclinet, sat est, ut res naturales, quas suscipit explicandas, fere semper & plurimum ita eveniant; quamvis raro contrarium possit etiam evenire. Unde in hyeme fere semper rigorem experimur, & in æstate sub cane æstus; quamvis ex accidente contrarium aliquando contingat: hoc tamen neque aufert infallibilitatem physicæ, neque inclinationem, qua mens ipsa ad veritatem consecretandam inflectitur.

Quæstio I.

An subjectum Physica sit corpus naturale, quatenus naturale? Affirm.

Cuicumque competunt omnes conditiones subjecti scientifici respectu alicujus scientiæ, illud est subjectum illius scientiæ. At corpori naturali, quatenus naturali, respectu physicæ competunt omnes conditiones subjecti scientifici. Ergo corpus naturale quatenus naturale erit subjectum physices. *Minor* probatur, quia corpus naturale quatenus naturale 1. est ens necessarium, seu res per se subsistens, absque humana cogitatione & operatione. 2. habet affectiones & propria accidentia, quæ de eo per pro-

pria principia in physica demonstrantur. 3. Physicæ est ita adæquatum, ut de eo tum in genere, tum in specie, in physica solum, & extra illam nusquam tractetur. Quæcunque enim in philosophia naturali per se, & primario explicantur, ea sunt vel corporis naturalis principia, vel affectiones, vel species.

OBSERVATIONES.

I. Corpus naturale sumitur tripliciter: 1. Pro summo genere, quod de omnibus speciebus corporis naturalis prædicatur, præciso tamen ab ejus speciebus; & sic est objectum partis communis sive generalis physices. 2. Pro omnibus speciebus corporis naturalis, absque ipso summo genere; & sic est objectum partis specialis physices. 3. Pro summo genere una cum omnibus speciebus corporis naturalis; & sic est subjectum totius scientiæ naturalis.

II. Alias subjectum physicæ dicitur ens naturale, substantia naturalis, ens mobile, corpus mobile. Quæ locutiones admitti possunt, quatenus corpori naturali æquipollent, licet non sint satis congruæ, ob universalitatem vocis entis & substantiæ; remotius enim in iis supponitur pro proximo.

III. Verba illa, *quatenus naturale*, non redundant, sed considerandi modum exprimunt. Nam res considerata est corpus naturale: modus vero considerandi denotatur vocabulis illis, *quatenus naturale*, h. e. quatenus naturam, quæ principium, & causa motus & quietis est intrinseca, in se continet.

IV. Distinguendum est inter subjectum considerationis, quod in aliqua disciplina sive contemplativa, sive practica consideratur; quo pacto principia & affectiones in disciplinis contemplativis, item finis & media

media in disciplinis practicis Subjectum dici possunt: Et inter Subjectum demonstrationis, quod tantum locum habet in disciplinis contemplativis, & distinguitur à principiis & affectionibus. Anima, motus, locus, &c. possunt dici subjectum physicæ considerationis, quia anima consideratur in physicis ut principium corporis animati, motus vero & locus ut affectiones corporis naturalis: Non vero possunt dici

subjectum demonstrationis, de quo scilicet principia & affectiones demonstrantur, quod est corpus naturale.

V. Quædam in physica tractantur per se; ut sunt principia, causæ, affectiones, & species corporis naturalis: Quædam tractantur tantum per accidens; ut fortuna & casus, quatenus sunt causæ per accidens, causis per se oppositæ; item vacuum, quatenus opponitur loco, &c.

PARS GENERALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæstio I.

An principia ab Aristotele lib. I. Phys. c. 5. r. 42. recte definiantur? Affirm.

OBSERVATIONES.

Per primas definitionis particulas. *quæ nec fiunt ex sese*, excluduntur quatuor Elementa, & alia composita, quæ ex se vicissim fieri solent. Per illas, *nec ex aliis*, excluduntur ea, quæ licet non ex se mutuo fiant aut constent, consiciuntur tamen ipsa ex aliis; ut, corpora cœlestia ex materia & forma. Per ultimas denique, *omnia ex ipsis fiunt*, excluduntur omnes causæ extrinsecæ, ut, finalis, efficiens, atque exemplaris: Item omnia accidentia, omnesque negationes, ex quibus nihil proprie dicitur fieri.

II. Distinguendum est inter compositionem, & inter educationem. Principia non fiunt ex se invicem, sc. per compositionem, nam forma non est ex materia tanquam ex componente, cum ex materia non componatur, sed ex ejus potentia solum educatur.

Deinde, quamvis forma è potentia materiæ educatur, tamen non dicendum est, quod proprie fiat ex materiâ, aut ex privatione; nam secundum proprietatem physicam forma nec generatur, nec fit, sed compositum, lib. I. phys. cap. 7. r. 64. Ergo educi de potentia materiæ non est per se fieri, sed in actum exire, tanquam rationem efficiendi compositi, quod per se fit, & generatur.

III. Distinguendum est inter compositionem metaphysicam, & inter compositionem physicam. Quando dicitur, Principia non fiant ex aliis, intelligitur non compositio metaphysica ex essentia & existentia, item ex genere & differentia, nec compositio ex partibus integrantibus; sed compositio physica & realis, ex partibus essentialibus. Ideo principia in eo genere, in quo sunt principia, non fiunt ex aliis, scilicet tanquam ex principiis essentialibus physicis, qualia sunt materia ipsa, & forma; quasi dicatur, non fiunt ex aliis eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis.

IV. Omnia fiunt ex principiis, vel tanquam ex partibus componentibus & con-

fituentibus, qualia principia sunt materia & forma; vel tanquam ex termino à quo, cujusmodi principium est privatio. Particula igitur Ex, quæ ter in definitione ponitur, significat habitudinem vel partis componentis, vel termini à quo.

V. Ex principiis sunt omnia corpora naturalia: alia quidem immediate, ut elementa; alia vero mediate, ut corpora ex elementis genita.

VI. Ex principiis corporis naturalis sunt omnia, non collective, quia ex principiis Socratis vel Platonis non sunt omnia; sed distributive, hoc sensu, quod unumquodq; corpus naturale fiat ex suis, sive ex singulis tribus principiis. Itaque ut definitio hæc principiis Socratis accommodetur, sat est, ex ipsis constare gignive Socratem, quia omnia fiunt ex principiis in communi acceptis.

Quæstio II.

An principia sint contraria? Affirm.

Generationis terminus à quo, & terminus ad quem inter sese contrariantur. Unum ex principiis est generationis terminus à quo, nimirum privatio, & alterum est terminus ad quem, nempe forma. Ergo principia inter sese contrariantur.

OBSERVATIONES.

I. Contrarietas duobus modis sumitur:

1. Proprie & strictè, pro oppositione eorum quæ mutuo se expellunt ab eodem subjecto, actione propria: & hoc modo contrarietas solum reperitur in primis qualitatibus, substantiæ vero nihil est contrarium. 2. Minus proprie & late, pro oppositione eorum, quæ licet active & passive se non expellant ab eodem subjecto, habent tamen rationes oppositas &

repugnantes in ordine ad illud, & ideo non possunt simul in eo esse: Talis contrarietas extendit se ad privative opposita, & in substantiis quoque locum habet. Dicuntur itaque principia (*scilicet Forma & Privatio*) contraria non primo, sed secundo modo.

II. Cum non dicatur, omnia principia sunt contraria, sed indefinite; ideo ad veritatem hujus sententiæ sufficit aliqua principia esse contraria, nempe formam & privationem. Licet etiam dici possit materiam esse contrariam formæ, non ratione sui, sed ratione privationis, & sic omnia principia sunt quodammodo contraria.

III. Quando *lib. 1. phys. cap. 5.* dicitur, *Contrarium fit à contrario*, illud intelligatur non formaliter, quasi contrarium formaliter in suum contrarium transmutetur; nec constitutive, quasi contrarium unum ut pars essentialis alterius contrarii essentialiter constituat; sed terminative, quod unum contrarium fiat ex altero tanquam ex termino à quo.

IV. Quod calidum generetur ex humido, fit per accidens, cum ex accidente fit illud non calidum esse humidum: Per se vero fit calidum ex non calido, v. g. ex aqua frigida fit calida; nam omne quod generatur, per se fit ex principiis contrariis.

Quæstio III.

An tria sint principia? Affirm.

Quot intrinsecus requiruntur ad generationem naturalem corporis physici, tot sunt ejus interna principia. Sed tria intrinsecus requiruntur ad generationem naturalem corporis physici. *Nam requiruntur* 1. aliquid quod generatione producat, idque potissimum est nova Forma. 2. aliquid

2. aliquid quod generationi subflet, & in quod forma substantialis ab agente externo introducatur, id quod est Materia.

3. absentia formæ introducendæ in subiecto, cum potentia tamen, seu aptitudine subiecti ad novam formam recipiendam, id quod est Privatio.

OBSERVATIONES.

I. Unum principium ad corporum naturalium constitutionem non sufficit, quia unum, quæ tale, nisi cum quopiam conjungatur alio, aliud atque à se diversum non potest constituere. Nec duo principia sufficiunt, nam principia sunt contraria: at contraria citra subiectum aliquid consistere nequeunt. Ergo præter illa duo contraria requiritur etiam tertium, nempe subiectum, quod est materia. Nec infinita sunt principia, cum res naturales omnes sint finitæ: Ergo finita quoque habebunt principia.

II. Distinguendum est inter principia simpliciter prima, de quibus hoc in loco quaritur; & inter principia secunda, quæ ex primis oriuntur, quæ ratione elementa mixtorum corporum sunt principia.

III. Generatio potest considerari tribus modis: 1. quatenus est actio à generante proficiens, & sic sine ipso agente sive efficiente non potest intelligi. 2. ut est passio, & sic absque patiente nunquam concipitur. 3. quatenus est mutatio, & transitus à non esse ad esse, & ita neque indiget agentis neque patientis conceptione ut intelligatur, sed tantum conceptione materiæ, formæ, & privationis. Et sic hoc in loco accipitur, quando tria interna generationis principia statuuntur. Ergo efficiens & finis non sunt principia interna.

IV. Habilitas sive *aptitudo materiæ*, quæ videtur in generatione ad excipiendam

formam requiri, non est peculiare aliquid principium. Nam per materiæ habilitatem intelligitur vel potentia materiæ, quæ est ipsa materia, nec ab ea distinguitur; vel intelligitur non repugnantia, sive aptitudo ad accipiendas formas quodammodo à materia fluens, quæ includitur in privatione, ut quidpiam quod ab illa concernitur, quia privatio definitur absentia formæ in subiecto apto. Non autem ejusmodi aptitudo, sed potius privatio principium constituitur, quia ratio generationis non ab aptitudine materiæ, sed à privatione per se dependet.

V. Distinguendum est inter terminum *Quo* seu formalem, & inter terminum *Quod* seu totalem atque completum. Forma est terminus generationis formalis & ut *Quo*, tanquam id quo compositum est. Compositum vero est terminus completus, qui fit, habens esse per formam. Unde forma est terminus tanquam principium essendi; Compositum autem tanquam principiatum. Est igitur forma principium, quia est terminus in quem tendit generatio, licet non fiat per generationem, sed hoc solum conveniat composito; quare forma potius quam compositum principium est.

VI. Licet contrarietas sit tantum inter duo extrema, cum tamen in omni contrarietate debeat subiectum aliquid utrique extremo commune intercedere, & quod pulso uno statim altero informetur, ideo præter duo extrema contraria erit aliquid subiectum collocandum, & sic erunt tria principia; duo extrema contraria, ut forma & privatio, & tertium subiectum, nempe materia.

VII. Distinguendum est inter principia constitutionis, quæ semper manent;

ut sunt materia & forma; & inter principium transmutationis, quod est privatio, quæ non manet, sed cum generatione ipsa transit.

VIII. Quamvis privatio sit principium, non tamen forma expellenda est quoque principium. Aliud enim est esse necessarium ad generationem; & aliud est esse necessarium propter imperfectionem materiarum. Quod materia, quamdiu est sub privatione, sit informata forma expellenda, est necessarium propter materiarum imperfectionem, quæ non potest esse sine forma; non vero est necessarium ad generationem, quia ignis posset generari ex ligno, etiamsi materia sine ulla esset forma. Sed quod materia sit sub privatione est per se necessarium ad generationem, quia privatione sublata aufertur appetitus materiarum ad formam, materia vero non appetens formam ad eam non tenderet, Ergo impossibilis esset generatio sublata privatione.

IX. Licet privatio tanquam terminus à quo sit principium, non tamen res illa, quæ privationem habet, quoque est principium. Ut enim totalis terminus ad quem, scilicet compositum ipsum, non est principium; sic etiam totalis terminus à quo, scilicet res illa privationem habens, principium dici nequit.

X. Materia & forma omnibus corporibus, tam cælestibus quam inferioribus, tribuuntur; Privatio autem tantum caducis: non enim necesse est, corporis naturalis principia omnia in omni corpore reperiri. Sic Metaphysicus, quando entis principia explicat, quatuor causarum genera adfert, licet omnes causarum in omni ente simul non reperiantur.

Quæstio IV.

An deitur Materia prima? Affirm.

I. Quæcunque transmutantur, illa in subiecto quodam communi transmutantur. [In mutatione enim manet subiectum commune sub utroque termino, videlicet sub termino à quo & sub termino ad quem: Si enim non maneret, res quæ corrumpitur secundum se totam periret, atque in nihilum rediret, & altera res quæ incipit esse, secundum se totam fieret, atque ita ex nihilo educeretur.] Corpora naturalia transmutantur, v.g. aqua mutatur in aerem, & aer in aquam. Ergo transmutantur in subiecto communi, quod ipsis erit prius. Et hoc indigitatur *Materia prima*.

II. Datur materia. Ergo etiam datur prima; alias enim fieret progressus in infinitum. E.g. aqua componitur ex materia & forma: hæc materia aquæ in se considerata vel est prima, vel secunda, h.e. vel componitur ex alia materia, vel non: si est prima habeo quod volo; si est secunda, ergo componitur ex alia priori, & ita deveniendum est tandem ad materiam primam.

OBSERVATIONES.

I. Non ens dupliciter sumitur: 1. Pro eo quod non est vere ens, h. e. quod habet esse diminutum & imperfectum. 2. Pro eo quod simpliciter nihil est, h. e. quod non habet positivam & realem essentiam. Priori modo si non ens sumatur, materiarum primæ adtribui potest: Posteriori modo vero minime, siquidem idem esset fieri ex materia, ac fieri ex nihilo.

II. Nomen formæ duobus modis accipi solet: 1. Pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & informat materiam. 2. Pro quidditate & essentia cujusque rei, sive simplicis, sive compositæ. Materia prima est infor-

informis primo modo, non vero secundo: nam propriam habet essentiam, & proprium quid est, siquidem non est nihil, sed aliquid.

III. Accurate loquendo materia prima neq; est substantia, neq; accidens; quia juxta *Arist. l. 7. Metaph. c. 3.* materia neque est quid, neque quantum, neque quale, h. e. non habet certam & determinatam naturam, non enim est substantia integra, & totum compositum: nihilominus tamen potest ad Substantiæ categoriam referri reductive, nam ex ea & forma omnes substantiæ naturales componuntur, eademque est subiectum generationis, & formas recipit, ipsaque in alio non est.

IV. Licet materia suapte natura ortum & occasum nesciat, potest tamen ea quodammodo dici interire & gigni ratione privationis. Nam cum subeunte forma ejus privatio aboletur, interit utcunque materia, quia desinit tali subesse privationi: cum rursus post formam abolitam privatio reviviscit, eadem materia quodammodo exoritur, quatenus privationem, qua spoliata erat, recipit.

V. Generabile dicitur dupliciter: 1. Subjective, quia est subiectum generationis & corruptionis: Et sic materia prima bene dicitur generabilis & corruptibilis. 2. Terminative, seu objective, quale est illud quod in generatione acquiritur, cujusmodi est forma, aut totum compositum: Et sic materia prima est ingenerabilis & incorruptibilis.

VI. Distinguendum est inter quantitatem determinatam, & inter quantitatem indeterminatam. Materia prima non est quanta, scilicet determinate, licet sit quanta indeterminate; quantitas enim immediate materiam sequitur, eique inhaeret.

VII. Quando dicitur, *sensibilem sensu-*

bilis sunt principia; illud intelligatur de secundis principiis: Ergo non potest applicari ad materiam primam. Deinde etiam materia prima potest dici sensibilis, non immediate, sed mediate, per ipsas nimirum mutationes.

VIII. Ex duobus entibus, si utrumque fuerit in actu, non potest aliquid ens per se oriri. Si vero unum fuerit in actu, & alterum potestate, optime poterit. Cum ergo materia sit pura potentia, forma vero sit simplex actus, ex illis totum naturale, quod est ens per se, potest oriri.

IX. Quamvis materia prima generari nequeat, nec unquam per generationem sit facta, adeoque initium ratione generationis non habeat, non tamen propterea est aeterna, sed per creationem esse accepit: nam materia prima in composito, vel corpore primum creato fuit concreata.

Quaestio V.

An Materia prima ab Aristotele 1. phys. c. 9. t. 8. recte definiatur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **M**ateria prima duobus modis consideratur: 1. Absolute, ut est ens, vel substantia quædam. 2. Respective, ut est rerum naturalium principium. Priori modo ipsi adtribuitur negatio omnium formarum & qualitatuum, & dimensio ac quantitas, & potentia recipiendi omnes formas indistincte conceditur, in qua notione *Aristoteles l. 6. Metaph. c. 3. t. 8.* eam per negationem omnium rerum describit. In secunda notione potentia recipiendi formas particulares, & privatio ipsi adtribuitur.

II. Materia prima vocatur *subiectum*, quia

quia principium est rerum naturalium materiale. Nam in omni generatione & mutatione opus est subjecto, in quo consistant formæ, & in quo fiant motus. Per hanc igitur definitionis particulam excluditur forma, quæ non est subjectum, sed actus, quem primum subjectum in se recipit.

III. Dicitur materia prima *subjectum primum*, ex quo scilicet omnia fiunt, & in quod tandem omnia resolvi debent. Per quam particulam materia prima distinguitur ab elementis, omnique materia secunda, ex quibus etiam aliquid constituitur, sed non tanquam ex subjecto primo.

IV. Ex materia *inexistente* fit aliquid: hoc est, Materia prima partem naturali composito tribuit essentialem immanentem & internam. Et sic excluduntur omnes causæ externæ: ut causa efficiens, finalis, & exemplaris, ex quibus non dicuntur res fieri, sed ab efficiente, propter finem, ad exemplar. Per vocabulum *inexistente* excluditur etiam privatio, ex qua licet fiat res naturalis, non tamen tanquam ex eo quod inest, quia non tanquam ex parte componente, sed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur.

V. Ex materia prima fit aliquid *non secundum accidens*, sed per se, sic ut inest, & largiatur essentialiam. Sic materia prima separatur à privatione, ex qua res genita per se non constat.

VI. Quod naturaliter corrumpitur id in materiam primam corrumpitur, atque ultima resolutione transit. Ut enim ex nihilo nihil potest fieri: ita etiam res aliqua non potest in nihilum plane redigi: unde pro ultimo corruptionis subjecto materia prima adsignatur.

Quæstio VI.

An Materia prima sit pura potentia? Affirm.

Quidquid est indeterminatum, & aptum recipere plures formas, illud in se, & de se est pura potentia. Ubi enim actus quidam est, ibi tollitur indeterminatio, & fit ens determinatum. Atqui materia prima est indeterminata, & apta recipere omnes formas. Ergo materia prima in sese, & de sese est pura potentia.

OBSERVATIONES.

I. Potentia materiæ non est accidens, aut qualitas illius essentiæ superaddita, sicut gravitas superadditur lapidi, sed est illius substantia, & essentia. Nam si materia recipiat potentiam tanquam accidens aliquod, ergo ut possit accidens istud recipere opus est alia potentia, & ita procedetur in infinitum.

II. Dicitur materia prima ens potentia non absolute, aut sui ipsius ratione, sed corporum naturalium respectu, quorum omnium formas potest induere, sicque ad actum traduci perfectiorem.

III. Distinguendum est inter actum physicum, & inter actum metaphysicum, seu entitativum. Materia prima est pura potentia, & nullum habet actum physicum, seu formam aliquam substantialem sibi innatam: interim tamen non est pura potentia, si intelligatur actus metaphysicus, seu entitativus, quem habet, quia est ens.

IV. Distinguendum est inter potentiam activam, quæ est principium transmutandi aliud, in quantum aliud est, & inter potentiam passivam, quæ est principium ut aliud transmutetur ab alio, in quantum est aliud. Materia prima non est potentia activa,

actiua, sed passiva, quia est principium passivum, quod patitur motum, variasque formarum vicissitudines subit.

V. Distinguendum est inter potentiam universalem, quæ est propensio materiæ ad omnes formas indistincte, & inter potentiam particularem, qua materia hanc vel illam formam ita respicit, ut alias per naturam, sic videlicet disposita, respicere non possit. Hæc autem determinatio à materia non fit, sed ab agente materiam ita adponente, ut ad hanc magis quam ad aliam formam suscipiendam sit apta. Materia est pura potentia, scilicet universalis, quæ est de essentia materiæ primæ, & hæc potentia universalis, non multiplicatur, sed est una, & incorruptibilis, materiæ coævæ, & inseparabilis.

VI. Aliud est esse in potentia; & aliud est esse potentiam: Item aliud est esse in actu; & aliud est esse actum. Materia prima non est ens in potentia; sed est potentia: Non est actus; sed ens actu.

Quæstio VII.

An Materia prima appetat formam?

Affirm.

Omne imperfectum appetit perfectum, ut ab eo perficiatur: quemadmodum turpe appetit pulcrum, ut ab eo illustretur, & perficiatur. Materia prima est imperfecta, forma vero est illius perfectio & ornamentum. Ergo materia appetit illam.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hic materia prima non specifica, & universaliter accepta, sed individuata. Cum enim per corruptionem forma individuata abijciatur, fit ut materia individuata novam formam appetat.

II. Non assignatur materiæ primæ ap-

petitus sensitivus, vel intellectualis, qui reperiuntur tantum in rebus animatis; sed appetitus naturalis, qui nihil aliud est, quam ejusdem materiæ ad recipiendam formam inclinatio, quæ ipsi materiæ penitus insita est, sicuti & cæteris rebus, ad proprium finem perfectionemque sectandam, pro cuiusque naturæ suæ propensiones insunt.

III. Appetitus naturalis non præsupponit cognitionem illius ad quod fertur appetens; ut patet in lapide, qui appetit descendere deorsum. Et sic materia prima dicitur appetere formas materiales, quod non est aliud, quam materiam inclinari ad recipiendas formas.

IV. Materia prima appetit absolute omnes formas, quas habere potest, sive illas actu possideat, sive non: siquidem hic appetitus nihil aliud est, quam ordo, & inclinatio ad formam; materia autem ad omnes formas æqua ratione inclinatur. Itaque materiæ appetitus rimari debet ex ipsius inclinatione, quam ad omnes formas indiscriminatim habet.

V. Cum materia prima omnes formas æqualiter respiciat, & in omnes æqualiter inclinatur, nulla est forma, quamvis perfecta, quæ possit totaliter satiare appetitum materiæ, h. e. *intensive*, & *extensive*: nam licet intensive satiare forte posset, non tamen extensive, quia non omnes extensive continet. Et ratione hujus appetitus materia principium est perpetuitatis rerum naturalium.

VI. Appetitus materiæ primæ est duplex: Alius complacentiæ & perfectionis, quatenus ratione suæ naturæ materia formam, quam habet, appetit; in eaque sibi complacet, quamdiu illam retinere potest. Alius desiderii & mutationis, propter privationem, quæ materiæ stimulum addit, ut appetat

appetat formam aliam non præsentem, quando nempe dispositiones ad transmutationem adfunt.

Quæstio VIII.

An Forma educatur de potentia materiæ? Affirm.

I. Quæcunque res nequit subsistere nisi in materia, illa quando fit, recte dicitur educi à potentia materiæ. Forma naturalis nequit subsistere sine adminiculo materiæ. Ergo forma naturalis quando fit, recte dicitur educi à potentia materiæ.

II. Quodcunque per agens naturale educitur, id à potentia subjecti educitur. Forma naturalis per agens naturale educitur. Ergo forma naturalis à potentia subjecti, sive materiæ, educitur.

OBSERVATIONES.

I. Intellegitur hic forma informans naturalis & inseparabilis, seu materialis, quæ extra materiam nec esse nec operari potest, uti sunt omnes formæ infra hominis animam.

II. Educitur à materia nihil aliud est, quam contineri intra potentiam materiæ, & per actionem agentis quasi extra illam fieri; non quod formæ extra materiam existant, sed quod cum antea tantum continerentur intra potentiam & causam, postea sunt actu extra causam, & ita ex esse potentionali materiæ in actum educuntur virtute agentis, concurrente eadem materia.

III. Ut aliqua forma de subjecti potentia produci perhibeatur, requiritur 1. Ut ad id naturalis potentia subjecti insit, aliqui ipsaeductio non esset naturalis. 2. Ut id quod educitur sine talis subjecti adminiculo nec effici, nec permanere possit, quod vocant pendere in fieri & conservari à ma-

teria: etenim quod non ita dependet, haudquaquam è subjecto educi, sed extrinsecus advenire censetur.

IV. Distinguendum est inter nihilum sui, & inter nihilum subjecti. Formæ producuntur ex nihilo, sc. ex nihilo sui, quod non repugnat generationi naturali: non vero producuntur ex nihilo subjecti, quod solum creationem arguit, quia illud creati dicitur quod fit è nihilo, id est, nullo præjacente subjecto, è quo esse ejus quod fit dependet. Formæ igitur ante cuiusque rei ortum neque actu existunt, sic enim nihil de novo gigneretur; neque prorsus non existunt, alioquin natura aliquid è nihilo efficeret: Sed sunt potestate in materia, & naturalium causarum efficacia de illius potentia & quasi gremio excitantur, & ad actum perfectionemque adducuntur.

V. Aliud est fieri ex materia, & aliud est fieri in materia. Ex materia fiunt composita, quæ ex materia constant, non vero formæ, quæ in eadem materia de potentia ad actum apertum deducuntur: Itaque formæ in materia fiunt, tanquam ex illius potestate educantur.

VI. Formarum è materiaeductio quamvis externa vi fiat, non est tamen violenta, quia ipsa materia neutiquam iis recipiendis oblectatur, quod in definitione violenti intelligendum est.

Quæstio IX.

An privatio sit principium? Affirma.

Illud, quod est de intrinseca ratione generationis, est principium illius per se. Privatio est de intrinseca ratione generationis, quia generatio per se definitur per privationem: nam definitur *mutatio de non esse ad esse*: In qua definitione, per

non

non esse intelligitur Privatio, per *esse* vero Forma. Ergo privatio est principium generationis per se.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hic non privatio Logica, id est, absentia ejus formæ quæ fuit, vel esse debuit; sed privatio Physica, id est, absentia ejus formæ quæ futura est, adeoque generanda.

II. Privatio physica, quæ hic intelligitur, duo dicit: 1. Formæ absentiam. 2. Aptitudinem ad recipiendam eam. Quo altero distinguitur privatio à pura negatione, quæ talis formæ est absentia in subiecto, ut ne aptitudinem quidem id habeat ad illam suscipiendam.

III. Distinguendum est inter principium generationis, & inter principium compositi, sive rei genitæ. Privatio, teste *Arist. l. 1. phys. c. 6.* est principium per accidens *sc. compositi*, quia accidit materiæ, ex qua compositum coalescit, habere in se privationem formæ: non autem est principium per accidens generationis.

IV. Distinguendum est inter principium constitutivum, & inter principium terminativum. Privatio non est principium generationis constitutivum, sed terminativum; hoc est, generatio quidem non potest ex privatione constitui seu componi, quia privatio non est ens reale, potest tamen ad illam terminari, quatenus ab ipsa ad formam in materia inducendam progreditur.

V. Res naturalis generabilis & corruptibilis duobus modis sumitur: 1. In fieri, h. e. prout fit per generationem naturalem. 2. In facto esse, id est, prout jam facta est, & constituta. Et si hoc secundo modo sumatur, certum est duo solum esse principia per se, & intrinseca, privationem autem non

esse principium per se, sed per accidens.

VI. Non ens potest sumi dupliciter: 1. Ut negat universalissimam rationem entis, comprehendentem non solum entitatem realem positivam, sed etiam negativam vel privativam. 2. Ut negat solum entitatem positivam. Si primo modo non ens accipiat, non potest esse principium entis ullo modo: Si vero secundo modo sumatur, potest esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus à quo incipiat ejus fieri, quod est generatio. Et sic privatio est principium generationis, quod est esse principium ejus in fieri.

VII. Materia & Privatio non sunt idem re ipsa, quamvis sint idem numero: nam duobus modis possunt aliqua dici eadem numero: 1. Secundum eandem; & hæc sunt eadem re ipsa, quia eandem entitatem significant. 2. Secundum subiectum, quæ sunt in uno & eodem subiecto; & hæc non sunt eadem re ipsa. Cum igitur materia & privatio tantum sint idem secundo modo, quia materia est subiectum privationis, propterea illa non erunt eadem re ipsa.

VIII. Quando *Aristoteles lib. 2. phys. c. 1.* formam vocat privationem, nomine privationis non intelligit veram privationem à forma distinctam, sed formam imperfectam: imperfectum siquidem, si cum perfecto fuerit collatum, locum retinet privationis.

IX. Quamvis species mutationis non sumatur ex termino à quo, non tamen inde sequitur, quod privatio non sit principium intrinsecum generationis: nam species mutationis sumitur non à quocunque principio intrinseco, sed solum à formali, cum constet speciem rei naturalis non sumi à materia, sed solum à forma, & ideo species mutationis sumitur à solo termino ad

ad quem, qui est formalis, & non à termino à quo, qui potius est quasi materialis.

X. Quando privatio dicitur medium ad introductionem formæ, item finis, sive aliquid ultimum, illud intelligatur non de privatione formæ introducendæ, quæ privatio est principium; sed de formæ corrupendæ privatione, quæ non est principium. Deinde si vere & proprie loqui velimus, privatio non potest medium appellari, quia medium à natura est institutum ad finem adsequendum: at hæc privatio non est instituta à natura.

Quæstio X.

An Natura ab Aristotele l. 2. phys. c. 1. 1. 3. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quamquam materia & forma in se spectata, incompletæ sint substantiæ, tamen quatenus induunt nomen naturæ non per substantiam sunt definienda, cum non sint absolutum aliquid, sed relatum, atque ad operationes, vel affectiones intrinsecas, quas causantur, respectum habeant: ideo definienda potius sunt per genus, quod ad relationis categoriam pertineat, quippe ad quam ipsum definitum, videlicet Natura quoque pertinet.

II. Hæc definitio non ideo est vitiosa quod duo in ea videntur poni genera, nempe *principium* & *causa*. Nam per posteriorem particulam, *causa*, vera natura, quæ scilicet materiam & formam complectitur, à privatione separatur; quæ licet alicujus mutationis sit principium, nullius tamen causâ est. Vel dicendum: Natura est principium ratione ordinis. sive ratione prioris, quia in corpore naturali natura nihil est prius: Causâ vero est ratione motus,

qui tanquam effectus naturam sequitur. Omnis igitur causâ est principium, sed non contra.

III. Nomen *motus* hic non est ita late sumendum, ut quemcunque motum, sive non physicum comprehendat; nec etiam ita stricte, ut solum motum localem in ambitu suo coerceat: Sed medio quodam modo, prout complectitur omnem & solum physicum motum; sive successivum, ut lationem, accretionem, decretionem, & alterationem; sive instantaneum, ut generationem, & corruptionem.

IV. Quies dupliciter sumitur. 1. Pro privatione motus. 2. Pro permanentia positiva in loco naturali, ut sub aliqua forma. Quies primo modo sumpta opponitur motui, & ideo motus & quies non possunt procedere per se ab eodem principio: Sed quies secundo modo sumpta non opponitur motui, quia motus ordinatur ad illam, tanquam ad finem; ideo possunt procedere ab eodem principio, quod est natura. Si etiam quies secundo modo usurpetur non est privatio, sed positivum quid, ideo potest habere principium, atque causam.

V. Natura dicitur principium *motus & quietis*: Hoc non ita accipiendum, quod natura utrumque simul efficiat, sed successive: Neque quod utriusque in omni re naturali sit causâ; non enim omnis natura motus & quietis est principium: Sed ita intelligatur, quod omnia quæ moventur, & quiescunt, naturaliter hoc habeant à natura. Sunt enim quædam res, quæ semper quiescunt, quædam, quæ semper moventur, quædam, quæ utrumque præstant; omnium tamen horum natura causâ est.

Tali loquendi modo utitur etiam philosophus, quando animam definit, quod sit id,

id, quo vivimus, sentimus, & intelligimus.

VI. Distinguendum est inter principium radicale & principale, & inter principium formale & quasi instrumentale. Quando natura dicitur principium & causa motus & quietis, de principio radicali & principali intelligitur, quod est substantia rei, vel materia & forma; non vero de formali & quasi instrumentali, quod est accidens ei superadditum. Unde etiam in definitione naturæ ponitur particula *primo*, hoc est principaliter, ut excludantur quædam qualitates naturales, quæ quidem per se insunt rebus physicis, sunt etiam principia motus, quia tamen non insunt primo, verum dantur priores causæ, ideo non sunt naturæ.

VII. Per particulas illas, *in quo inest*, natura distinguitur ab arte, & causis externis. Nam ars & causæ externæ sunt etiam motus principium, verum non quemadmodum natura intrinsicum, sed extrinsecum. Non igitur omne, à quocumque res actualiter movetur, est natura, sed id tantum, à quo ut principio intrinseco movetur.

VIII. Hæc definitio non competit humanitati Socratis, quia non est primo causa motus & quietis, sed partes ipsius, scilicet materia & forma, quæ sunt humanitate priores.

IX. Dicitur natura principium motus *per se, & non per accidens*, ut excludantur quædam interna motus principia, quæ cum per accidens insint rei, non sunt natura: ut, medicina, qua Hippocrates seipsum sanat, esto sit principium sanationis, non tamen est natura, quia medicina inest quidem Hippocrati, non tamen per se, sed tantum per accidens.

X. Licet in definitione ponatur particula *primo*, reliqua tamen particula, *per se*,

non est superflua, quia in quibusdam idem quidem sunt esse primo & per se, ut in animali, cui convenit primo sentire, & per se: In aliis vero duo hæc maxime separantur, quia extremitas est primo alba, non tamen est per se alba, & sentire per se competit homini, non tamen primo. Ne igitur quis arbitraretur esse hæc duo quoque separata in natura, ideo Aristoteles postquam posuit particulam primo, subiungit particulam per se.

Quæstio XI.

An definitione natura tum principium activum, h.e. Formatum principium passivum, h.e. Materia comprehendatur? Affirm.

I. **N**atura est principium activum, h.e. *definitio natura convenit forma*. Quidquid est revera aliquid primum in composito naturali ad ejus essentiam pertinens, à quo habet ut active concurret ad motum; illud est natura. Atqui principium activum, scilicet forma, est aliquid primum in composito naturali illud essentialiter constituens, à quo habet ut active concurrat ad motum. Ergo principium activum, videlicet forma est natura.

II. Natura est principium passivum, h.e. *definitio natura convenit etiam materia*. Quidquid est principium rei naturalis ex quo componitur, & principium generationis ac aliorum motuum, illud est natura: quia essentia cujuslibet compositi physici, qua tale est, ex naturis coalescit, & natura est principium motus. Atqui principium passivum, h.e. materia est principium rei naturalis, quia essentia naturalis compositi non ex sola forma, sed ex materia etiam constat; est quoque principium gener-

generationis, & aliorum motuum, nam sine materia nullus fit motus physicus & naturalis. Ergo principium passivum, scilicet materia, est etiam natura.

OBSERVATIONES.

I. Quamquam res non movetur, nisi quia patitur, potest tamen ob id etiam naturaliter moveri, quia se ipsam movet, atque ita erit ei motus naturalis ratione principii passivi & activi simul.

II. Agere & pati respectu unius & ejusdem sunt rationes omnino oppositæ: at respectu diversorum non sunt. Ergo natura respectu diversorum potest esse principium activum & passivum: nam viventia ratione formæ & animæ agunt, & ratione materiæ ac corporis patiuntur.

III. Ad perfectam rationem naturæ sufficit, quod sit internum compositi naturalis, in quo est, principium; atque adeo forma perfecta natura est, quia licet sit aliquid extrinsecum respectu motus, quem active & efficienter producit, nihilominus est aliquid intrinsecum respectu totius compositi naturalis, cujus essentiam ingreditur.

IV. Forma, teste *Aristot. l. 2. phys. c. 1. t. 13.* magis est natura, quam materia, cum forma faciat, ut corpus naturale sit actu, propter materiam vero idem tantum sit potentia: Deinde, formæ actio, materiæ passio convenit; præstantius autem est agere quam pati, & perficere quam perfici: ideo forma præstantior est natura, quam materia. Quando ergo *Aristoteles* inquit, formam esse principium motus, & non materiam, intelligit principium activum, qua ratione sola forma est principium.

V. Licet materia sit pura potentia, & nullam dignitatem perfectionemque habeat, natura tamen dici potest, quia na-

tura hoc in loco non facultatem & actum, nec dignitatem, sed principium motus significat.

VI. Materia dupliciter sumitur: 1. Nuda, ut est omnis formæ & actus expers ac vacua: Et sic una & eadem est in omnibus quæ oriuntur & intereunt, neque per eam res possunt distingui inter se & separari. 2. Ut est alicui formæ conjuncta & applicata: Et sic non est una & eadem, sed multiplex & principium differentiarum. Materia est natura non nude sumpta, sed ut conjuncta, non quod conjunctio tribuat illi rationem naturæ, cum ex se illam habeat, sed quod sit conditio requisita & necessaria ad ipsam.

VII. Materia consideratur vel respectu Totius, & sic habet rationem *ex qua*, quia totum fit ex materia; vel respectu motus, & sic rationem habet *in qua*, quia motus recipitur in ea, non quidem tanquam in subiecto immediato, quod est totum, sed tanquam in subiecto mediato, quia totum non patitur motum nisi ratione materiæ. Ergo materia est natura, quia est principium & causa scilicet materialis motus: nam ad motum in actum traducendum non tantum requiritur forma, seu efficiens motus, sed etiam materia, seu subiectum, scilicet mediatum, quod oportet esse idoneum ad motum recipiendum.

VIII. Omnes motus comparatione materiæ naturales dici possunt, non omnes tamen respectu compositi physici naturales sunt: quia sicuti potior natura est forma quam materia, ideo ut motus alicui composito naturalis sit, formæ magis quam materiæ habenda est ratio.

IX. Naturalia differunt ab artificialibus etiam ratione materiæ: Quia in naturalibus datur principium & potentia passiva

siva naturalis ad motum & ad formam naturalem per eum introductam: ac in artificialibus nulla est potentia passiva naturalis, sed sola obediens ad formam ab arte impressam, quia materia, ex qua ars opera molitur, est obediens artifice, ut ipse opera suæ artis introducat.

Quæstio XII.

An Anima præsertim rationalis sit natura? Affirm.

I. **O**mnis vera naturalis forma corporis constituens cum eo compositum naturale, est vera natura. Anima rationalis est vera & naturalis forma corporis, constituens cum eo corpus naturale, quod vocatur homo. Ergo est vera natura.

II. Cuicumque competit definitio, illi competit definitum. Animæ competit definitio naturæ. Ergo ipsi etiam competit definitum. Nam anima rationalis non solum secundum gradum vegetandi & sentiendi est principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac sensationis; sed etiam secundum gradum rationalitatis est principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, ut homo est, & consequenter ab anima rationali, à qua etiam procedit, ut operationes sensitivæ, quæ veri motus sunt, ordinentur ad intelligendum.

OBSERVATIONES.

I. Latius natura patet quam anima; adeoque illa Generis instar est, hæc vero Speciei rationem habet. Unde quo modo homini animalis definitio accommodari potest, eodem modo naturæ definitio animæ potest adtribui.

II. Res naturales non sunt naturales propter unam aliquam substantiam com-

munem, quæ in omnibus inest, sed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus inest: hæc autem ratio est habere in se principium motus & quietis, quæ reperitur in viventibus & in non viventibus. Est igitur anima natura, licet non sit substantia communis omnibus rebus naturalibus.

III. Anima definitur *actus corporis naturalis*; non quod corpus sit naturale sine anima, sed quod naturale sit per ipsam. Quemadmodum quando definimus lucem per effectum formalem, esse scilicet actum corporis luminosi, non ita definimus illam, quasi sit corpus luminosum sine luce, sed quod necessario fiat luminosum ab ea.

IV. Quamvis anima utatur instrumentis ad movendum, ex. gr. musculis & nervis, nihilominus tamen est natura, nam etiam forma substantialis elementi utitur accidentibus, vel motivis, vel activis ad efficiendum motus suos.

V. Educi è potentia materiæ ab eaque intrinsece dependere, non pertinet ad rationem formæ physicæ, ut talis, sed potius est imperfectio ejus, à qua anima rationalis libera est: Ex hoc tamen non sequitur, animam non esse naturam, sed potius quod sit natura perfectissima, habens quæcunque pertinent ad rationem formæ, seclusis imperfectiōibus formarum pure materialium.

VI. Corporeum dupliciter sumitur; ut quod, & ut quo. Illud est corporeum primo modo, quod habet partes ex quibus componitur corpus; ut, homo vel leo. Corporeum vero ut quo est illud, quod tribuit alteri esse corporeum, licet corpore & partibus careat, vel in se sit spirituale; & hoc modo anima rationalis corporea est & materialis, tribuens materiæ aut corpori esse corporeum.

corporeum, & hoc est esse corporeum tanquam formam, & ideo tanquam veram naturam, cui definitio convenit.

VII. Cum intelligere, quamdiu anima est in corpore, fiat per conversionem ad phantasmata, necessario includit aliquam rationem motus physici, quia phantasmata ad ordinem physicum spectare videntur.

VIII. Natura duobus modis potest sumi: 1. Ut dividitur ab arte: Et sic natura non est determinata ad unum, sed potest varias operationes specie diversas exercere: ut natura ignis potest calefacere, exsiccare, rarefacere, movere sursum, & alia hujusmodi moliri. 2. Ut separatur à libero arbitrio: Et hoc modo est determinata ad unum. Cum igitur nomine naturæ hoc in loco non intelligatur natura ut est divisa à libero arbitrio, sed ut ab arte est divisa, ideo anima erit natura, etsi ad unum non sit determinata.

IX. Distinguendum est inter animæ gradus, & inter animæ status. Licet anima rationalis secundum gradum rationalitatis pertineat ad considerationem physicam; non tamen etiam pertinet secundum utrumque statum informationis materiæ, & separationis ab ea, sed solum secundum primum statum, informationis scilicet, quia in eo statu officium veræ formæ naturalis exercet, & principium plurium motuum naturalium est, & ideo vere & proprie natura: In statu vero separationis nec officium formæ exercet, nec principium motus est, & ideo secundum eum non est natura, nec pertinet ad considerationem physicam, sed metaphysicam.

Quæstio XIII.

An Finis sit causa? Affirm.

Quodcunque causalitatem veram exercet, illud revera est causa. At Finis veram

causalitatem exercet, quia movet agens ad agendum; unde si boni alicujus nos tenet desiderium, illud adeo nos impellit, ut nos ipsos cohibere nequeamus. Ergo Finis revera est causa.

OBSERVATIONES.

I. Finis motio dicitur metaphorica; non quod non sit realis, sed quia non fit per influxum effectivum, nec per motionem intentionalem & animalem, & ideo nihil obstat, quo minus vera ac propria sit ejus causalitas: *vel dicendum*, quando finis dicitur movere metaphorice, non excluditur realitas, sed solum ponitur discrimen inter causalitatem finis & efficientis, quod efficientis causalitas longe æquiori jure videatur realis, & realiter adtingens effectum, quam finis, quæ propterea metaphorica dicitur, eo quod solum adtingat productionem effectus, alliciendo & excitando agens ut prorumpat in actum.

II. Finis duobus modis accipitur: 1. In intentione, vel apprehensione: Et hoc modo non est quid ultimum, sed primum, ita ut efficientem præcedat ordine naturæ, cum illud moveat & excitet ad agendum. 2. In executione: Et hoc modo quid ultimum est, & posterior omnibus causis, quia omnes causalitates terminat. Finis habet rationem causæ, & est principium, non ut est in executione, quia ita est effectus, sed ut est in intentione.

III. Existentia duobus modis consideratur: 1. Ut in actu. 2. Ut in potentia. Finis cujus, dum movet efficientem, & propriam exercet causalitatem, non habet existentiam actualem, sed solum in potentia, quæ sufficit ut sit actu causa finalis, realis & physica; quamvis non sufficiat ut aliquid sit causa efficiens, materialis, aut formalis, quia secundum modum cauſandi, requiritur modus efficiendi causæ.

IV. Finis

IV. Finis non est sui ipsius causa, sed movet causam agentem : Itaque non causat seipsum, sed sui desiderium, seu alium similem affectum, re ipsa à se distinctum. *Sed* movet efficientem, non quidem ut se producat, sed ut sibi jungatur.

V. Finis potest sumi vel respectu generationis, vel respectu perfectionis rei genitæ : ut sanitas, quæ finis est medicinæ, sumi potest vel respectu curationis, quæ motus quidam est ad salutem ; vel respectu perfectionis corporis quod curatur. Si finis ad generationem referatur, tantum habet locum causæ, ut est futurus & possibilis ; Si vero cum perfectione rei genitæ comparatur habet locum causæ ut existens, & in executione. Itaque eadem sanitas, respectu curationis habet locum causæ, ut est possibilis & futura ; respectu vero perfectionis, corporis sanati, ut est jam existens & posita à parte rei ; nam hac ratione confert corpori perfectionem.

Quæstio XIV.

An natura agat propter finem ? Affirm.

Effecta naturalia vel casu eveniunt, vel alicujus finis gratia. Atqui non casu, alias non semper aut plerumque ita evenirent. Ergo alicujus finis gratia.

OBSERVATIONES.

I. Tria sunt genera agentium naturalium : 1. est eorum quæ norunt finem, & proportionem mediorum ad finem consequendum : ut homines, qui propriissime propter finem agunt. 2. est animantium ratione carentium, quæ videlicet nec omnino norunt finem, nec tamen prius ignorant : Norunt finem & media non formaliter, sed materialiter ; id est, norunt rem eam quæ est finis, & rem eam quæ est

medium, sed non sub ratione medii aut finis, nec proportionem medii ad finem, quod est novisse ea materialiter non formaliter. 3. est eorum quæ & ratione, & sensu carent : ut arbores, lapides, corpora simplicia, &c. hæc finis quidem causa agunt, sed ipsum tamen penitus ignorant, quem ut prosequantur, ab agente superiori diriguntur. Ut igitur natura agat propter finem, non est necesse ut ipsa cum cognoscat, sed sat est, ut dirigatur ab alio qui finem novit.

II. Fit etiam pluvia ob aliquem finem, ut scilicet hæc inferiora, v. g. plantæ, arbores, &c. nutriantur, crescant, fructusque ex sese hominum reliquorumque animantium usui necessarios emittant. Quod si aliquando ob pluviam segetes, & frumentum quod est in area putrescant, hoc præter naturam privatam fit, & contra illius institutum, quamvis non contra naturam communem & universam.

III. Actiones agentium naturalium sunt propter finem, & sunt effecta causæ finalis : non tamen ut præcise egrediuntur ab ipsis naturalibus agentibus, sed ut simul sunt ab agente, quod in omnibus & per omnia operatur, vel è converso, prout ipsa proxima substantiæ directioni & intentioni superioris agentis. Et ideo ipsa agentia naturalia non tam operari dicuntur propter finem, quam dirigi à superiori in finem.

IV. Illud quod non deliberat, non agit propter finem ut finis est : agit tamen propter illam ut res quædam est. Sicque natura non agit propter finem ut finis est ; id est, ut *formaliter* sumitur : agit tamen propter eum ut res quædam est, id est, quatenus finis *materialiter* sumitur.

V. Monstra & naturæ portenta non

Contingunt ex naturæ intentione, sed per accidens, ratione quorundam impedimentorum quæ interveniunt, obstantque quo minus natura suum finem adsequatur, & opus omnibus numeris absolutum efficiat. Non enim omnia quæ ad finem aliquem collimant, eundem semper consequuntur. Si ergo natura interdum errat, necesse est ad scopum aliquem actiones suas direxisse.

Quæstio XV.

An Fortuna & casus sint in rebus?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Cum aliquando oriantur effectus improvisi, quorum causæ determinatæ non sunt, necesse est ad causas per accidens recurrere: & quidem, si fiant ab agente per electionem, ut est inventio thesauri à fodiente terram, assignanda est *fortuna*; si oriantur ab agente rationis & electionis experte, ut cum equus confecto certamine de muni Domini revertitur, tunc *Casus* appellatur. Ut ita per fortunam non intelligamus Numen aliquod res humanas pro arbitrio versans, uti quidam ethnici superstitiose satis de fortuna somniant, sed causam per accidens.

II. Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eo quod non procedat ab aliqua causa efficiente, id enim multo magis impossibile est, quam fieri aliquid ex nihilo: sed dicitur effectus aliquis esse fortuitus, quia sit à causa per accidens atque indeterminata,

& quia præter ejus intentionem evenit.

III. Fortuna non est aliquid distinctum à quatuor generibus causarum, sed ad solam causam efficientem est revocanda; ita tamen ut non sit causa efficiens per se, sed per accidens, ratione scilicet effectus, quia accidit effectui per se, ut ei aliquid accidentario copuletur, cujus respectu dicitur esse causa fortuna.

IV. Est unum idemque numero efficiens quod certum & determinatum, & quod incertum & indeterminatum producit effectum, sed non uno modo: nam intentum effectum (*ex. gr. fossionem agri*) producit per se; non-intentum vero (*ex. gr. inventionem thesauri*) per accidens.

V. Fortuna (*ut & casus*) non est, aut dicitur respectu causæ universalis, sed saltem respectu causæ particularis, cui in agendo insperatus & fortuitus obtingit effectus. Nam respectu Dei nihil casus aut fortuito evenire potest, nihilque extra divinæ providentiæ regulam accidit; itaque respectu providentiæ divinæ nulla erit fortuna, & nullus casus: sed dicuntur aliqui eventus fortuiti & casuales tantum respectu nostri, quia præter intentionem & opinionem nostram eveniunt.

VI. Quamvis intentio nostra non mutet esse rei, tamen variat rationem ejus, prout est effectus proficiens ex hominis consilio ac voluntate: nam ex intentione agentis spectatur, an effectus sit voluntarius vel fortuitus, laude vel vituperatione, poena vel præmio dignus,

Sectio Secunda.

Quæstio I.

*An Motus ab Aristotele l. 3. phys. c. 2.
s. 6. recte definiatur? Affirm.*

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter naturam synonymam, quæ, si definitur, debet in certa categoria contineri, quia constat vero genere, & vera differentia, quæ sunt ex eadem categoria petenda; & inter naturam analogam, quæ in certa categoria non comprehenditur. Cum igitur natura motus non sit synonyma, sed analogæ, ideo potest definiri, quamvis motus non sit in certa ac definita categoria. Deinde, aliud est esse in prædicamento directe ac per se; & aliud est esse in prædicamento reductive. Licet motus ad nullam categoriam pertineat directe ac per se, est tamen in prædicamento reductive; nam reducitur ad categoriam in qua terminus ad quem collocatur, à quo sortitur unitatem & distinctionem.

II. Prima definitionis particula est, *actus*: Quo enim id quod potestate est fit actu, illud est actus. At per motum id quod est potestate fit actu. Ergo motus est actus. Nullus quoque est motus, quamdiu potentia tantum adest: ex. gr. calefactio nondum est, quamdiu potest aliquid tantum calefieri; sed tum est, quando id quod potest calefieri actu jam calefit.

III. Distinguendum est inter actum perfectum, qui cum adest omnem potentiam expellit, ejusque nihil relinquit, & hic actus est forma perfecta; & inter actum imperfectum, cum quo semper aliquid potentia reliquum manet, quæ cum tollitur, & actus tollitur. Motus est actus non per-

fectus, qualis est anima, sed imperfectus, quia in motu non statim ponitur tota rei perfectio, sed successive producit, & quamprimum non est potentia amplius quæ perficiatur, non amplius est motus, sed ad terminum ejus perventum est. Est itaque motus non absoluta, sed inchoata quædam perfectio, h. e. via, tendentia, & progressio successiva ab imperfectione ad perfectionem absolutam.

IV. Omnes quidem actus sunt *ejus quod in potentia est*; quia semper potentiam requirunt, quam actuant & perficiunt; ut, albedo non est nisi ejus quod album esse potest: sed hæc potentia aboletur adveniente actu, sicut quod actu album est potentiam ad albedinem amplius non habet. Hoc vero in motu non contingit: Ibi enim actus, quamdiu est actus, semper potentiam conjunctam habet; ita etiam ut quamprimum deficit potentia quam actuet, ipse quoque esse definat: quemadmodum calefactio definit esse calefactio, cum jam deficit quod calefiat; & tamen actuat calefactio id quod calefieri potest. Perficere igitur ita potentiam, ut nihilominus perficienda magis magisque sit, est eo modo acturare potentiam, quo eam motus actuat.

V. Actus & potentia opponuntur quidem; non tamen est absurdum, quod movetur simul esse actu & potentia, nam hoc potest contingere tribus modis: 1. respectu diversorum; ut, aqua actu est frigida & potentia calida. 2. respectu ejusdem, sed diversis temporibus; ut, aqua quæ nunc est potentia calida, paulo post, si admota igni fuerit, evadet actu calida. 3. respectu ejusdem, sed non eodem modo; ut, aqua

quæ calefit, est actu calida respectu caloris imperfecti, quem jam habet; est potentia calida respectu caloris perfecti, quem nondum habet. Hoc modo omne quod movetur dicitur simul esse actu & potentia.

V I. Distinguendum est inter res permanentes, quæ tunc dicuntur esse actu, cum perfecte habent suum esse, & simul obtineant omnes partes suas; ut sunt homo, statua, &c. & inter res successivas, quæ cum non possunt secundum omnes partes simul esse, tunc dicuntur esse actu, cum vel una pars, vel aliquid earum actu est, fluens ad reliqua: hujusmodi res successivæ sunt motus & tempus.

VII. In definitione motus explicatur non solum respectus ejus ad subjectum, sed etiam respectus ejus ad terminos; nam eo ipso quod dicitur motum convenire subjecto, *in quantum est in potentia*, significatur motum esse viam, & quasi fieri termini in quem tendit, & ab alio procedere.

VIII. Quod de loco ad locum movetur, est quidem ens actu & non potentia, scilicet quoad essentiam, non vero quoad hoc vel illud ubi, in quod movetur. Ergo etiam localis motus est actus entis in potentia.

IX. Motus cæli dupliciter potest considerari: 1. In sua causalitate, quatenus omnes motus rerum sublunarium excitat: et hoc modo expers est imperfectionis. 2. Ratione partium subinde alia atque alia loca occupantium: et sic motui cælesti definitio motus competit; nam cælum dum movetur est in potentia, non secundum se totum, sed secundum partes: ex.gr. Sol secundum successionem progreditur ab Ariete in Taurum, è Tauro in Geminos, &c. Ergo ens in potentia est ad ubi acquirendum, & proinde imperfectionis

aliquid, etiamsi minimum inter omnes motus physicos habet.

X. Distinguendum est inter motum positivum, & inter motum negativum. Hæc motus definitio competit omni motui positivo, non vero motibus negativis, quales sunt decretio & remissio, quæ non sunt acquisitiones, sed potius amissiones formarum. *Vel dicendum*, mutationes abjectivas, ut sunt imminutio quantitatis, remissio qualitatum, etiam comprehendendi in definitione motus, quia licet non sint reales & positivæ acquisitiones, sunt tamen acquisitiones negativæ, & suo modo perfectiones: quo pacto vocamus perfectionem imminutionem aut remissionem, quæ plus quantitatis aut qualitatis abjicitur.

XI. Tota hæc motus definitio non convenit formæ, quæ per motum acquiritur; nam licet sit actus entis in potentia, quia non omnino actuatur subjectum, sed aliquid potentia relinquit actuandum, ipsum tamen non ordinat positive ad ulteriorem actum: unde solum materialiter & negative dicitur relinquere subjectum in potentia, & ideo non convenit illi, secundum quod est in potentia, vel quatenus tale; quia verbum hoc positivam & formalem ordinationem potentia ad actum denotat, quam essentialiter dicit motus.

XII. Hæc motus definitio neque competit intellectui, qui est actus perfectus & permanens; motus vero est actus imperfectus & positus in via atque successionem: neque competit motibus angelicis, & motionibus spiritualibus, quia motus physicus ab Aristotele hic definitus debet esse actus entis scilicet naturalis, hoc est, corporis naturalis, quod de motibus spiritualibus dici nequit.

Quæstio II.

An motus fieri possit in instanti? Neg.

Quidquid successive fit, & acquiritur unam partem formæ adquirendæ post aliam, non potest fieri in instanti. At universaliter & essentialiter dicitur de motu, quod successive fiat. Ergo motus non potest fieri in instanti.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum verum & physicum, & inter mutationes. Nomine motus hoc loco intelligitur verus motus, & physicus ut differt à mutatione, & significat naturam successivam & fluentem: non vero intelliguntur mutationes subitæ & instantaneæ, ut illuminatio, visio, intellectio, volitio, & aliæ, quæ non sunt veri & physici motus, nam fiunt sine transmutatione subjecti, sine expulsiōe contrarii positivi, & sine ulla corruptione alicujus formæ positivæ præcedentis, ideo in instanti fieri possunt.

II. Minimus calor producitur quidem in instanti, & non in tempore, quia minimus non potest dari aliquid minus, daretur autem si produceretur in tempore: Sed productio hæc minimi caloris non est verus motus physicus, quia non fit per motum, sed per subitam & instantaneam mutationem. Calori ergo per se debetur produci in tempore, cum sit forma divisibilis, & habeat latitudinem graduum; ex accidente vero potest produci in instanti, ea scilicet ratione, quia minimus est.

III. Duobus modis totum aliquod simul alterari dicitur: 1. Ex parte formæ, quando recipitur simul formam, & omnes illius gradus. 2. Ex parte subjecti quando simul & in momento quantitas subjecti in se tota, & in partibus suis recipitur quali-

tatem. Quando *Aristoteles in lib. de sensu & sensibili inquit, Posse aliquid totum simul alterari*, loquitur de simultate non ex parte formæ, sic enim impossibile est, ut totum simul alteretur, ut nimirum simul recipiat formam & omnes illius gradus; sed intelligi debet de simultate ex parte subjecti, quia aliquando totum est æque dispositum ut recipiat formam, & non debet prius in una parte recipere unam partem, & in alia aliam. In qua re differt alteratio à motu locali, in quo quod movetur non incipit totum simul esse in aliquo loco, sed una pars prius est ipso, & altera deinde, sicque de aliis partibus.

IV. Sicuti mobilis non magis recedit à termino à quo, nec magis accedit termino ad quem, nisi in tempore: ita nec relatio majoris minorisve distantiae, nisi tempore, comparatur: non ergo in instanti.

V. Generatio & Corruptio duobus modis accipiuntur: 1. Pro sola formæ substantialis introductione, aut expulsiōe, quæ momento peragitur. 2. Ut etiam comprehendunt prævias alterationes, & dispositiones præparentes materiam ad alicujus formæ substantialis introductionem. Si primo modo Generatio & Corruptio sumantur, non sunt veri motus, fiunt enim in instanti, & non cum successione continua, neque cum aliquo tractu temporis. Si vero secundo modo accipiantur, sunt veri motus, & in instanti fieri nequeunt.

VI. Licet concedatur quod Nutritio fiat in instanti, non tamen inde sequitur, etiam adcretionem, quæ nutritionem sequitur, fieri in instanti: nam quando nutritio fit, nondum est motus adcretionis, sed in tempore immediate sequenti, ita ut prius pars deperdita reparetur, & nova

generetur, post cujus ortum, in tempore sequenti per motum distinctum à nutritione, paulatim & successive dilatatur, & extenditur quantitas secundum trinam dimensionem. & res ipsa adcrefcit. Cum igitur adcretio fiat per quantitatis extensionem & dilatationem, quæ non fit in instanti sed successive, ipsa etiam adcretio non fit in instanti, sed in tempore & successive.

Quæstio III.

An omne quod movetur ab alio moveatur? Affirm.

Quidquid est potentia, id quatenus tale, non potest respectu unius & ejusdem esse simul actu. Mobile sive quod movetur, id, quatenus movetur, est potentia; quod vero movet est actu. Ergo mobile non potest simul esse id, quod est actu, h. e. id quod movet. Ideo movens à mobili semper est distinctum.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum realem & physicum corporum; & inter operationes rerum spiritualium & materiæ vacantium. Intelligenda est hæc quæstio de motu reali & physico corporum, non vero de operationibus rerum spiritualium, quales sunt intellectiones & volitiones.

II. Distinguendum est inter motum per se; & inter motum per accidens. Non intelligitur hic motus per accidens, sed motus per se: certum enim est per accidens posse quidpiam à se moveri: nam in animalibus anima movet corpus, & à se movetur per accidens, quia moto corpore ipsa quoque movetur.

III. Cum per motum hic intelligatur solus motus physicus; ergo non quæritur de simplici emanatione proprietatum ab

essentia vel natura, quia non est motus vel mutatio physica. Sic quando intellectus & voluntas manant à substantia animæ rationalis tanquam à causâ sua effctrice, ut est multorum philosophorum sententia, & in eandem animæ substantiam recipiuntur, idem omnino agit & patitur, movet & movetur.

IV. Non est in quæstione an id quod movet, ab eo, quod motum excipit, supposito distinguatur; cum enim arbor haurito alimento crescit, movetur à sua forma, à qua supposito non differt: sed tantum quæritur, an omne quod per se movetur, ab eo quod movet re ipsa distinguatur: ut in omni animali duæ sunt re distinctæ partes, quarum una, nimirum forma, movet, altera vero, scilicet corpus, movetur. Quidquid igitur movetur, ab alio aliqua ratione movetur; sive illud aliud sit suppositum distinctum, (quo pacto omnia à Deo moveri dicuntur) sive non, sed cum mobili conjunctum.

V. Nulla qualitas per se, vel motu directo à se ipsa potest intendi, alioqui idem respectu ejusdem per se in actu ac potestate foret: ex. gr. calor ventriculi hyeme uberior est, non quia calor in aliqua parte insidens in eadem semetipsum per se intendat, sed quia circumjecti aeris frigus cutis spiracula restringit, & spiritus, qui caloris vehicula sunt, intus adigit, & coercet, nec foras egredi finit.

VI. Lux per radium in se redeuntem, atque ita ex accidente intenditur à se, quatenus ea portio luminis quæ in rectum porrigi deberet, impedita à corpore opaco, per radium reflexum compensat ulteriorem progressum; quo etiam modo fieri solet vocis repercussio sive echo.

VII. Motus cordis fit ab anima principaliter,

cipaliter, & à virtute motrice instrumentaliter. Cum enim hic motus maxime vitalis sit, necesse est, ut à principio vitæ, hoc est, anima, proficiatur.

Quæstio IV.

An movens & motum debeant esse simul? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id quod movet ut finis, & inter id quod movet ut efficiens. Quæstio est non de eo quod ut finis movet, sed de eo quod ut efficiens sive corporea, sive non corporea ratione motum edit; nam quod movet ut finis, non est necesse ut sit conjunctum cum eo quod movetur.

II. De movente sive agente quæritur, an necesse sit simul esse cum mobili sive passivo, non simul loco, sed simul per contactum, ita ut movens contiguum sit cum eo quod movetur.

III. Res aliqua potest aliam immediate adtingere duobus modis. 1. Inmediatione suppositi, quando ipsamet supposita se tangunt: ut, cum ignis in manum sibi immediate adpositam actionem suam exerit. 2. Immediatione virtutis, quando res intermedia aliqua virtute quam transmittit, aliam adtingit: quo modo ignis dicitur manum distantem calefacere, scilicet transmissione caloris per intermedia corpora. Debet igitur movens cum mobili immediate conjungi, sive immediatione suppositi, sive immediatione virtutis; quia nulla res potest alicubi operari, ubi nullo pacto est: Ergo ubi operatur & movet, ibi esse debet vel secundum substantiam, vel secundum virtutem, & consequenter movens cum mobili conjungatur immediate

vel immediatione suppositi, vel immediatione virtutis.

IV. Distinguendum est inter movens primum & remotum, & inter movens ultimum & proximum. Movens primum & remotum corporeum non est simul cum mobili secundum suppositum; ex. gr. ignis à manu distans calefacit eam, cui tamen non est conjunctus secundum suppositum: Movens vero proximum corporeum & mobile sunt simul secundum suppositum & quantitatem; ita ut in hujusmodi motu utriusque extrema necessario se contingant.

V. Distinguendum est inter medium capax, & inter medium incapax. Conceditur quidem agens naturale posse operari circa extremum, non operando circa medium quando sc. medium non est capax talis effectus: e. g. p. scis stupor stupescit & tremulum reddit manum piscatoris, non autem arundinem aut rete quo piscatur, quia manus est subjectum capax, non autem arundo vel rete. Sed negatur quod possit operari agens, ubi plane non sit præsens, neque secundum suppositum, neque secundum virtutem: sic licet stupor piscis non sit simul cum manu piscatoris quam tremulam & stupidam reddit, similitate suppositi, est tamen simul similitate virtutis.

VI. Fundus lebetis est tepidus aqua in ipso fervescente, non ideo quod ignis per illum non transmittat virtutem suam sed quia ubi primum transmissa est, egreditur & pergit ad aquam, quæ majori conatu obstitit; item quod partes aquæ frigidiores, utpote crassiores, cum ignis incipit ascendere & aquam invadere, descendant ad imum, & se in poros fundi inducant, illumque à nimio calore præservent.

VII. In projectis, & in aliis quæ à principio externo moventur, movens in principio conjunctum est cum mobili secundum quantitatem & suppositum; in progressu vero ulque in finem non est ita conjunctum, sed secundum virtutem, quia impetus moventis manet, tamdiuque hujusmodi corpora moventur quamdiu ille persistit.

VIII. Ut phantasia dicatur movere immediate adpetitum, satis est quod in eadem anima radiceatur; quæ ubi aliquid per phantasiam apprehendit, in illud fertur per adpetitum: quia ipsa anima est, quæ proprie agit, phantasia autem & adpetitus instrumenta, quibus agit.

IX. Magnes valde distans à ferro illud adtrahit: Fascinantes etiam procul positi plures ac valde nocivos effectus operantur circa alia corpora: Basiliscus solo incuitu homines interimit: Echeneis piscis, quem Remoram vocant, prætereuntes naves detinet ac remoratur. Sed hæc agentia omnia per suam virtutem diffusam agunt, satis quidem mirabilem, sed veram, ut experientia docuit; & ideo præsentia sunt per suam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliquo contiguo eisdem corporibus, circa quæ operantur, tale corpus est immediatum agens per eam, & ideo semper est verum, quod movens & motum sunt simul. Sic v. g. *fascinatio* fit per emissionem alicujus, nocivæ & venenosæ qualitatis, quæ per intermedia corpora transmissa illa prius inficit & vitiat, mox longius progressa, eos, quos offendit, lædit; præsertim pueros & tenellos infantulos, quibus ob corporis imbecillitatem hoc fascinum facilius adhærescit. Remora non agit immediate in naves, quas detinet, sed primo in propinquiora corpora suam virtutem

retentricem nobis tamen occultam transmittit, donec ad naves perveniat, illucque progressa navigiorum impulsus hebetat & extinguit.

Quæstio V.

An motus projectorum fiat per impulsus à projiciente impressum, an vero à solo aere circumstante? Affirm. prius, & Negat. posterius.

Motus violentus projectorum non potest fieri nisi per impulsus à projiciente impressum corpori, juvante tamen medio. 1. Quia non solum lapis movetur sursum, sed etiam partes aeris à quibus movetur. Ergo aer etiam mobilis est, & movetur per impulsus, non minus etiam est capax impulsus lapidis, quam aer. 2. Quia non est credibile, quod solus aer moveat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam distantiam, tam veloci motu, tantaque vi, ut urbes demoliantur, & aliquando adversus ventum validum. Ergo necesse est concedere, quod per impetum eis impressum moveantur.

OBSERVATIONES.

1. Distinguendum est inter causam totalem, & inter causam partialem. Quando *Aristoteles l. 8. phys. c. 10. t. 82. dicit, projecta vehi à corpore medio*, intelligit causam partialem hujus motus, non vero causam totalem & adæquatam. Quamvis enim medium, utpote aer, corpus à tergo urgens motum projectorum aliquamculum possit promovere, attramen vera & adæquata ratio talis motus est impetus à projiciente impressus.

II. Quod motus violentus projectorum paulo post initium velocior fit, quam statim ab initio, ratio est, quia multa excitantur

tur aeris partes, rei projectæ motum de facto promoventes, non quod non oriatur ille motus & in principio, & in fine ab impulsu impresso.

III. Motus violentus fit à principio extrinseco, à quo impulsus imprimitur, qui etiam si inhæreat mobili extrinsecum principium adpellatur quia ab extrinseco est impressus; non vero intrinsecum, cum non sit ex natura, vel inclinatione corporis: unde per eum non dicitur conferre vim passio, sed non minus contra inclinationem naturalem ejus fit, ac si nihil ei imprimeretur.

IV. Impulsus à projiciente impressus nec proprie est levitas, nec proprie gravitas, quatenus sursum vel deorsum impellit, sed est qualitas distincta ab eis, quæ indifferentes se habet, ut rem projectam quoquoersum rapiat, prout regitur à projiciente.

V. Causa ob quam omnes partes lapidis projecti æque cito moveantur est, quia lapis est totum continuum, & omnes partes sunt inter se copulatæ: at partes, quæ inter se sunt ita connexæ, æque cito moveri necessario debent. Quod vero tam cito vis motiva sese insinuat in omnes partes lapidis, ex motu projicientis manat, qui est adeo vehemens, ut possit cito vim in omnes partes lapidis projecti diffundere.

VI. In agentibus quæ per alterationem inducunt contrarium in subiectum, unum contrarium non inducitur in subiectum alterius, nisi per remissionem alterius; v. g. ignis alterando aquam inducit in eam calorem per remissionem frigiditatis. Cum vero projiciens non alteret subiectum, ut lapidem, quando ipsi impetum impertitur, ideo non remittit gravitatem

illius, quando ipse in locum superiorem projicitur.

VII. Aliud est produci primo & per se, aliud est produci secundario. Nihil per motum localem produci potest præter ubi, scilicet primo & per se: secundario vero produci aliquid potest; quo modo qualitas impulsiva corpori projecto impressa produci per motum localem projectionis.

VIII. Qualitas impulsiva à projiciente impressa corpori projecto, non perpetuo manet in eo, sed ad modum contrariarum qualitatum, seu quæ actione contrarii corumpuntur, desinit, nempe ex repugnantia corporis cui imprimitur, quod ipsi qualitati pro viribus obnititur.

IX. Licet projecta ab aliqua virtute illis impressa moveantur, non tamen moventur à se ipsis; quia ut à seipsis moveri dicerentur, deberent hanc vim à se ipsis, & à natura propria habere, & non à projiciente. Quemadmodum aqua quæ ab igne calefit, non dicitur alia à se calefacere, quamvis sibi inhærentem habeat calorem, sed ab igne, quia à se & à propria natura non habet calorem, sed ab ipso igne.

Quæstio VI.

An Motus recte dividatur in rectum, circularem, & mixtum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Sensus quæstionis talis est: an motus localis naturalis ut distinguitur à motu progressivo, & solum convenit corporibus non viventibus, recte & adæquate dividatur in rectum, circularem, & ex utroque mixtum. Nam quod Aristoteles in hac divisione, motum naturalem pro eo tantum accipiat qui solis rebus naturalibus vitæ expertibus convenit, patet, quia nullam facit

cit mentionem motus animalis, qui ad dextrum vel sinistrum, ante vel retro sit. *Deinde*, quia *l. 1. de celo, c. 2. t. 7.* ait, *corpus simplex esse id quod naturalis motus principium in se habet*. Qua in descriptione nisi motum naturalem prædicto modo interpretemur, concedendum erit animal dici corpus simplex.

II. Motus in hac divisione spectatur per respectum ad aliquid maxime unum & determinatum in Universo, hoc est, ad medium sive centrum, quod fixum est atque immobile.

III. Ad simplicitatem motus nullo pacto æquabilis celeritas vel tarditas mobilis requiritur: Alioqui neque gravium & levium, neque cælestium sphaerarum motus simplices essent: siquidem illa, cum naturaliter moventur, celerius in fine moventur; hæ vero secundum partes poli viciniore tardius, secundum remotiores velociores voluntur.

IV. Si portio ignis vel terræ projiceretur ab oriente in occidentem per lineam rectam, ille motus non esset naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, sed pure ab extrinseco projiciente, & quidem libero, vel casuali aut contingente. Quare cum non esset naturalis, nec etiam esset dicendus rectus, quia solus motus naturalis dividitur in rectum, circularem, & mixtum.

V. Si portio aeris moveatur à concavo Lunæ usque ad proprium locum seu sphaeram per lineam rectam, talis motus vere est motus rectus, imo est vere motus sursum, quia ad locum, qui vere ac secundum naturalem ordinem ac dispositionem mundi sursum est, tendit per eum corpus: Et quamvis à loco sursum proficiatur, virtute dicitur talis motus esse à centro mundi, eo ipso, quod tendit in locum centro

oppositum, quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppositos versari debet.

VI. Si quis juxta mundi centrum positus, digitum circa ipsum centrum in orbem circumduceret, ille motus, cum à vivente sive animato fieret, naturalis esse non posset, prout naturale in præsentia sumitur; & cum non esset naturalis, ideo neque simplex, neque mixtus dici posset.

VII. Si aliquid mixtum inanime, quod motivas qualitates omnium elementorum participet, per aerem deorsum vergat, is motus non debet simplex existimari, cum oriatur à duplici virtute motrice distincta specie, videlicet à gravitate aquea & terrea.

Quæstio VII.

An viribus natura dari possit infinitum actum? Neg.

I. **N**ullum corpus infinitæ molis & extensionis dari potest: Nam si daretur corpus molis infinitæ, nec moveretur motu recto, nec circulari: non recto, quia omnem locum occuparet, & sic nullus daretur locus ad quem per motum rectum progredieretur; non item circulari, quia per motum circularem una pars pervenire debet ad locum alterius, fieri autem non potest ut una pars corporis illius infiniti, quod in orbem moveretur, ad locum alterius perveniret, quoniam inter illas infinita intercederet distantia, quæ nullo modo trajici potest: Ergo corpus illud infinitæ molis esset immobile penitus, cum tamen omne corpus naturale habeat intrinsecum principium motus.

II. Nullus numerus infinitus dari potest. 1. Quia quilibet numerus continetur sub aliqua specie numeri, proindeque finitus est

est. 2. Quia dato quolibet numero, ille potest additione unitatum augeri.

III. Qualitas infinite intentia dari nequit; quia qualitates, quibus intentio convenire potest, sunt naturales virtutes atque dispositiones corporis: sed repugnat dari corpus infinitum secundum essentiam: ergo repugnabit etiam dari infinitum secundum virtutem, quod est non posse dari virtutem vel formam infinitam secundum intensionem.

OBSERVATIONES.

I. Infinitum dividitur in infinitum secundum essentiam, ut est Deus isque solus; & in infinitum secundum quid. & certi alicujus generis, quod etiam duplex statuitur: Unum secundum intensionem, & in qualitate; ut calor infinite intensus, si daretur: Alterum secundum extensionem, & in quantitate, sive continua, ut superficies infinite exposita; sive discreta, ut numerus infinitus. Quæstio præiens procedit non de infinito secundum essentiam, sed solum de infinito secundum quid, sive in qualitate, sive in quantitate.

II. Infinitum secundum quantitatem est duplex: Infinitum actu, quod non datur; & infinitum potentia, quod datur in rerum natura, cum dentur corpora quæ ratione suæ quantitatis possunt dividi in infinitum, & ex eorum divisionibus possit consequenter fieri infinitum additione vel adpositione.

III. Infinitum actu est duplex: Unum actu perfecto, & dicitur infinitum categorematicum, quod constet infinitis partibus inter se distinctis & simul existentibus; ut numerus infinitus, & linea longitudinis infinita, si darentur: Alterum dicitur infinitum actu imperfecto, ab aliis syncategorematicum, estque magnitudo

aliqua, v. g. linea infinitis quidem constans partibus, sed proportionalibus tantum, & quæ unicam, eamque finitam efficiant. Sermo hic tantum est de infinito categorematico, & actu completo, sive in quantitate, sive in qualitate, quod non potest dari.

IV. Infinitum potentia est affectio quantitatis, non vero infinitum actu. Quod si infinitum actu categorematicum dicitur proprietas sive affectio quantitatis, id negative intelligatur; ut sit sensus, infinitatem categorematicam, si daretur, non posse esse alterius rei proprietatem, quam ipsius quantitatis.

V. Magnitudo eo modo componitur ex partibus, quo dissolvitur in eas: & quia dissolvitur in eas non actu, sed potestate, quia actu nunquam deveniemus ad infinitam divisionem, propterea etiam potestate & non actu ex partibus componetur. Quod intelligi debet de partibus secundum proportionem, non autem de aliis, quæ sunt secundum æqualitatem.

VI. Distinguendum est inter contraria positiva, de quibus verum est illud *Aristotelis lib. 4. de cælo cap. 1. Si unum contrarium fuerit in rerum natura, & aliud debet esse necessario*; & inter contraria privativa, de quibus non semper vera est hæc Aristotelis propositio, quia datur summum bonum, nec tamen necesse est ut detur etiam summum malum. Cum igitur finitum & infinitum opponantur privative, ideo non sequitur. Datur finitum actu, Ergo etiam infinitum actu dari debet.

VII. Non necesse est ut generationibus potentia infinitis infinita actu substat materia, cum una eademque materia distinctis temporum intervallis ad plures generationes

iones concurrat, siquidem semper unius generatio est alterius corruptio, & contra.

VIII. Distinguendum est inter infinitum simpliciter & in se, & inter infinitum respectu nostri. Infinitæ sunt maris guttulæ, & infinitæ arenæ, non simpliciter & in se, sed tantum respectu nostri, quia numero nullo sunt definita.

Quæstio VIII.

An Locus ab Aristotele l. 4. phys. c. 4. r. 42. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **S**uperficies vel est plana, quæ non est locus, quia proprium loci est ambire, superficies autem plana, ut plana est, non ambit locatum; vel spherica, quæ consideratur vel absolute, quatenus est solummodo terminus corporis cui inhaeret; vel cum respectu ad aliud, nempe ad ipsum contentum, quatenus illud undique ambit, & talis superficies est locus.

II. Quando turris immota flatu venti aliam atque aliam induit superficiem, tunc mutata superficie non mutatur locus turris, sed definit esse, & ei succedit alter: unde non sequitur locum esse mobilem. Et si dicas, ergo turris mutat diversa loca immota perseverans; respondetur, aliud esse mutare loca, aliud habere diversa loca circa illam succedentia, non per mutationem aliorum, sed per destinationem: & primum repugnat sine motu, non vero secundum. Turris ergo habet diversa loca non quæ mutet ipsa, sed quæ circa ipsam succedant sine motu turris.

III. Superficies dupliciter consideratur: 1. Ut est accidens corporis continentis, & movetur ad motum ejus. 2. Ut est locus naturalis, & sic nunquam movetur

respectu locati, sed eodem modo semper se habet ad aliud.

IV. Distinguendum est inter locum simpliciter unum, & inter locum aggregatione unum. Nihil vetat, quo minus unum idemque corpus duabus superficiebus locum unum efficientibus contineatur, qui tamen locus non simpliciter, sed adgregatione unus sit; ex.gr. lignum, cujus altera pars aquis immersa est, altera exstat in aere, duabus superficiebus continetur.

V. Distinguendum est inter corpus continens, & inter corporis continentis superficiem concavam. Corpus quidem continens majus est contento: Corpus autem continens ipse locus non est, sed ejus superficies concava, quæ superficiiei contenti corporis convexæ exactissime est æqualis.

VI. Distinguendum est inter æqualitatem dimensionis, per quam unum corpus adæquatur alteri secundum omnem dimensionem, h. e. secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem; et inter æqualitatem continentiarum, per quam unum corpus potest circumscribere aliud, & illud intra se continere: Et hæc æqualitas solum consideratur secundum longitudinem & latitudinem. Locus debet esse æqualis locato, non æqualitate dimensionis, sed æqualitate solius continentiarum.

VII. Et si locus nec est corpus, nec quiddam incorporeum quod per se subsistit, est tamen in corpore & corporis accidens, nimirum corporis continentis terminus certis constans dimensionibus.

VIII. Distinguendum est inter locum per se sumum, & inter locum cum qualitate corporis continentis copulatum. Quando dicitur quod locus locatum conservet, & quod corpora naturalia ad suum ten-

tendant locum ut in illo conserventur, id intelligendum est, non de loco per se sumto, sed de loco cum qualitate continentis corporis copulato, quæ qualitas cum corpore locato amice quasi conspirat, propter quam ipsam corpus ad locum movetur, cum naturalia, quæ sui conservationem adpetunt, in illa ferantur quibus juvantur & conservantur.

IX. Si spatium seu capacitas sumatur pro ambitu, sive superficie concava cum respectu ad corpus locatum, concedimus locum esse capacitatem seu spatium: sin vero per capacitatem intelligitur non modo ambitus, sed etiam profunditas, ut fit in mensura, negamus locum esse capacitatem: Nam in eo differunt locus & mensura, quod locus simpliciter respiciat ambitum, mensura vero non tantum ambitum, sed etiam profunditatem.

X. Quamvis locus, sicut forma, contineat, circumscribat, ac determinet; sic aliter tamen id præstat locus, ut sit extra rem quam continet, seu sic ut forinsecus eam circumscribat: et aliter id præstat forma, videlicet ut aliquid intrinsecum. Ergo locus non est forma.

Quæstio IX.

An duo corpora possunt esse simul in eodem loco? Neg.

OBSERVATIONES.

I. Quæstio est, an duo corpora in eodem loco simul esse possint naturæ circulate, non vero quæritur de virtute divina.

II. In ferri candentis substantia revera non est ignis, sed vel in ejus poris, vel in aere circumstante: quod si ita adpareat, id referendum est in summam caloris activi-

tatem, quæ efficit, ut quod prope est ferri substantiam, in eadem esse videatur. Sic etiam panis madens ab aqua non penetratur, sed hujus partes intra illius meatus excipiuntur.

III. Scyphus aquæ ad summa labia plenis immissis nummis non effunditur, quia partes aquæ in cumulum ad medium intumescunt, cohibente liquoris fluxum labiorum scyphi siccitate, quæ labia si maderiant mox dilabatur aqua.

IV. Non ideo tantundem fere aquæ in vas cinere plenum reconditur, quantum in vacuum, quod ibi detur corporum penetratio, sed quia cinis aquam ipsam in vaporem halitumque solvit, cum quo & cineris partes aliquæ exhalantur, nempe tenuiores, & calidiores: Sunt etiam in cinere complures meatus, quibus aqua sese insinuat & addensat, facta particulatim coagulatione; itaque cinis collabitur & subsidet, atque humorem per cava & sinus excipit.

V. Plures quantitates non possunt occupare eundem locum. Licet enim in genere causæ efficientis se non expellant, cum quantitas non sit forma activa, tamen una expellit alteram per naturalem incompatibilitatem formalem; nam licet occupatio loci non fiat per informationem, valde similis tamen est informationi, & ad genus causæ formalis reducitur.

VI. Non est eadem ratio de multis accidentibus ejusdem corporis, & de multis quantitatibus: nam cum quantitati ex se debeatur locus, multis quantitatibus plura ac distincta debentur loca, & propterea licet non repugnet omnia accidentia ejusdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diversis quantitatibus.

Quæstio

Quæstio X.

An datur Vacuum in rerum natura?

Negat.

OBSERVATIONES.

I. **D**uplex est cognitio non entis: una positiva; altera privativa. Positiva quando aliquis putat id, quod non est, esse, & falsam propositionem esse veram. Hanc cognitionem intelligit Aristoteles, quando *lib. 1. Anal. c. 2. r. 10. dicit, non datur scientia ejus quod non est*: Si quis enim id quod falsum est verum esse arbitretur, is non scientiam habet, sed deceptionem & ignorantiam. Privativa non entis cognitio est cognoscere ipsum non esse, & falsam propositionem esse falsam. Et sic de vacuo in physica agitur, non tanquam de proprietate corporis naturalis, quasi esset quædam affectio positiva rebus naturalibus conveniens, sed ut doceamus vacuum non esse, imo res naturales à vacuo penitus abhorre.

II. Vacuum sumitur vel improprie, pro eo in quo non est corpus aliquod sensibile; sic cantharus interdum dicitur vacuus: vel proprie, pro eo in quo plane nullum est corpus. Et hujusmodi vacuum non datur in rerum natura.

III. Distinguendum est inter vacuum negativum, & inter vacuum privativum. Vacuum negativum est pura negatio, adeoque omnino nihil, quod ante mundum conditum, & jam extra cælum imaginamur. Vacuum privativum est quod quidem in se non habet corpus, dicit tamen respectum ad id recipiendum. Et hoc est illud de quo disputant Physici, num detur.

IV. Ad rationem vacui non fat est corporis negatio, sed requiritur privatio, h. e. locus non repletus corpore, aptus tamen

repleri. Ejusmodi locus ante mundi creationem non existit, cum nullius adhuc superficies corporis uspiam esset; nec etiam aptitudo ad excipienda corpora ante mundum conditum erat naturalis, cum non posset ab agente naturali ad actum produci.

V. Vacuum non est necessarium ad motum localem, cum corporum, in quibus motus localis fit, hæc ratio sit, ut ea corporibus, quæ aut ipsa se movent, aut moventur ab aliis, cedant, ita nec corporum fiat penetratio, nec duorum pluriumve in unum locum inclusio: Qua ratione pisces natanti aqua, animali ambulanti aer cedit, & transitum facile concedit.

VI. Compressio corporum non arguit vacuum, nam causa compressionis corporum est, quod vel partes subtiliores corporis quod comprimitur, vel aer, qui corporis ejus poris continetur, expiraret, ut in quibusdam etiam sensu patet.

VII. Partes quæ adponuntur corpori in augmentatione animalis, non in vacua quædam spatia recipiuntur, sed succedunt in locum partium tenuiorum, quæ novis partibus accedentibus loco cedunt: Sic videlicet, ut halitus delitescens in corpore vel in se cogantur ac densentur, vel per insensibilem transpirationem à poris abeant.

VIII. Si vas plenum aqua calida undique obturatum in loco perfrigido collocaretur, aqua vase illo contenta vel non cresceret, inhihente concretionem natura, quæ vacui periculum antevertit, vel si cresceret, vas ipsum disrumperetur, ut ita sese insinueret aer ad locum illum occupandum, quem aqua concreta deseruisset.

IX. Si folles undique complicantur, & orificium eorum immittatur vasi perfecte clauso, ita ut nullo modo possit aer illuc ingredi, tunc latera follium non possunt elevari:

elevari : Si vero magna vis adhibeatur ad folles elevandos, rumpentur, ut locus detur aeri ingredienti ad impediendum vacuum.

Quæstio XI.

An Tempus ab Aristotele l. 4. phys. c. 11. t. 101. recte definiatur ? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum temporis sumitur dupliciter : 1. Generaliter, pro mensura cujusque motus, quatenus in qualibet re actu motum subeunte insidet. 2. Specialiter, pro mensura primi mobilis, seu conversionis primæ & supremæ sphaeræ. Secundum priorem significationem tot sunt tempora, quot motus numerantur : Secundum posteriorem unum tantum est tempus, idque neque velox, neque tardum, sed maxime æquale, sicut primum mobile solummodo & unum, & æquale. Et in hac posteriori significatione hic potissimum accipitur.

II. Numerus est duplex : Numerans, & Numeratus. Numerans est is, quo aliquid numeramus, seu est numerus ab omni materia abstractus, & in se simpliciter consideratus : ut unum, tria, quatuor. Numerus numeratus est, qui certæ materiæ applicatur, & ipsis rebus est concretus, seu est illud ipsum quod numeratur, numerative potest in motu. Tempus non est numerus numerans, qui est quantitas discreta, sed numerus motus, seu numerus numeratus, qui designat res continuas.

III. Non intelligitur numerus actu numeratus, sed aptitudine. h. e. numerus numerabilis, in quantum partes motus aptitudinem habent ut distinguantur, & numerentur ab intellectu secundum distinctionem ac discretionem prioris & posterioris.

IV. Numerus abstractus & avulsus non oritur neque interit, quamvis res numerata oriantur & intereant : Numerus applicatus vero sequitur naturam rerum quibus applicatur ; nam si natura rerum est ortui & interitui obnoxia, & numerus quoque oritur & interibit, quod si non fuerit, his mutationibus non erit obnoxius. Cum igitur numerus, qui continetur in definitione temporis, sit applicatus motui, qui oritur & interit, ipse quoque oritur & interibit.

V. Duo in tempore sunt considerata :

1. Materiale, seu partes motus sibi invicem succedentes. 2. Formale, seu numerabilitas ac mensurabilitas secundum prius & posterius. Ratione materialis tempus idem est cum motu, quia motus sublata omni intellectus apprehensione in suo esse permanet, realemque durationem sibi vendicat : Ratione vero formalis tempus non est idem, sed differt à motu, quia illa numerabilitas tantum in mente nostra, motus vero extramentem in rerum natura subsistit.

VI. Distinguendum est inter notius nobis, & inter notius natura. Tempus nobis notius est quam motus, quia illius beneficio in cognitionem motus & durationis illius devenimus : Natura vero motus notior est, nam est causa divisionis temporis ; at causa natura notior est effectu.

VII. Etsi omnium coelestium corporum motus pro sua quisque ratione sint æquabiles, atque in iis etiam tempus insidet, primum tamen ac nobilissimum tempus insidet in motu omnium maxime æquabili sibi que simili, qualis est motus primi mobilis, licet istiusmodi tempus à motibus inferiorum orbium distinctionem, & varia appellationum discrimina sortiat : Etenim à motu Solis tempus distinguitur

in annos, à motu Lunæ in menses, aliasq; id genus durationum mensuras.

VIII. Tempus per se est mensura motus, quietis autem ex accidente, quatenus videlicet quies est privatio motus. Nam ea quæ per se habitui conveniunt, ex accidente privationi accommodantur: Ut cum aspectus per se sit luminis, ex accidente est tenebrarum. Quod enim tempus per se sit solius motus, non autem quietis mensura ex eo convincitur, quia tempus metitur rem secundum prius & posterius, à quorum uno ad alterum est transitus; at hæc in quiete non insunt, nisi facta ad motum relatione, atque adeo ex accidente.

IX. Diverso respectu tempus pendet à motu, & motus pendet à tempore. Nam mensura duobus modis sumi potest: 1. Secundum esse: sic tempus, quod est mensura, dependet à motu, quia ab eo habet divisionem. 2. In ratione propria mensuræ, quæ est esse illud, ratione cujus de quantitate rei mensurata sumus certi; & sic motus pendet à tempore: nam per tempus dijudicamus fueritne motus tardior aut velocior, longior vel brevior.

X. Hæ definitionis particula, *prius & posterius*, designant partes motus prout successive fluunt, & à nobis numerantur secundum successiorem unius post aliam: Ac proinde non accipiuntur ut partes temporis, sed prout insunt motui.

XI. Cum in tempore reperitur & numerus, & continuïtas, nam est numerus adplicatus rei continuæ; ideo dicuntur aliqua de eo ratione numeri, quæ non dicuntur ratione continuïtatis; et, è converso, aliqua dicuntur ratione continuïtatis, quæ non dicuntur ratione numeri: Ut dari minimum tempus competit ipsi ratione numeri; at non dari, sed posse dividi in sem-

per divisibilia competit illi ratione continuïtatis. Absolute tamen non dabitur minimum, quia numerus hic est adplicatus rei, in qua minimum dari nequit, scilicet motui.

XII. Distinguendum est inter Sphærarum cœlestium revolutionem, & inter motuum eorundem durationem, Sphærarum cœlestium revolutio non producit diversa temporum genera, verum potius motuum eorundem duratio, quæ nihil aliud est quam tempus.

Quæstio XII.

An Tempus sit verum ens reale in natura rerum existens? Affirm.

Duratio motus est ens reale. Nam evidens est, motum successive dari in rerum natura, verumque habere esse reale. & realiter durare in ea. Tempus est duratio motus. Ergo tempus est ens reale.

OBSERVATIONES.

I. Entium realium aliqua sunt permanentia, quæ partes habent permanentes, & simul existentes; aliqua sunt successiva, quorum partes actu non ponuntur, sed in continuo fluxu sunt, sic ut una transeat aut recedat, & altera succedat, cujusmodi entia sunt motus & tempus. Licet igitur partes temporis non existant per modum permanentis, existunt tamen per modum successivi, h.e. continue fluentis, & ita tempus futurum sit præsens & præteritum.

II. Duobus modis aliqua possunt dici non entia: 1. Quæ neque sunt actu, neque potestate, neque fuerunt, neque erunt unquam futura; ut sunt figmenta. 2. Quæ quamvis actu non sunt, tamen vel jam fuerunt, vel futura erunt; ut sunt præteritum & futurum. Ex non entibus primo modo nullum

nulum eis potest componi: ex non entibus autem secundo modo optime potest, si illius natura fuerit successiva. Cum igitur temporis natura sit successiva, ideo potest ex præterito & futuro, tanquam ex non entibus secundo modo, componi.

III. Quamvis tempus futurum nondum sit, & præteritum non jam sit, est tamen tempus præsens, non solum ratione instantis, sed etiam ut tempus est: non tamen habet præsentiam permanentem, sed fluentem, sit autem unum tempus continuum cum præterito & futuro ratione instantis, per quod cum eis copulatur.

IV. Etiam si partes temporis simul esse nequeunt, sufficit tamen ut esse dicantur, si realiter per instans connectantur, quia tempus est ens successivum.

V. In tempore duo insunt: I. Ipsa vis mensurandi, quæ habet indeterminata in-

tervalla: & sic tempus non dependet ab anima, quia etiam si nullus homo cogitaret eorum moveri, tamen revera moveretur, & distingueret rerum tempora.

2. Distinctio certa istorum intervallorum, quæ nempe illa intervalla definitam habent longitudinem, aut brevitatem: & sic tempus dependet ab anima, nisi enim homo fuisset, nunquam motus cœli fuisset distinctus per annos, menses, &c.

VI. Distinguendum est inter numerationem actualem, & inter numerationem aptitudinalem. Tempus est numerus numeratus non secundum actualem numerationem, sed secundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus, in quantum partes ejus numerabiles sunt ab intellectu secundum prius & posterius, quare non dependet ab actuali numeratione intellectus.

PARS SPECIALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæstio I.

An Mundus sit perfectus? Affirm.

P. OBSERVATIONES.

1. Perfectum bifariam sumi potest: 1. Simpliciter & absolute, scilicet pro perfecto omnimode, ita ut ei nulla desit perfectio: & sic solus Deus dicitur perfectus. 2. In suo genere, quia scilicet in suo genere habet omnem perfectionem, quæ ei ex sui natura, statu, & conditione potest convenire: & hoc modo mundus dicitur perfectus.

II. Licet Deus & mundum alium perfectionem condere, & hunc, quem videmus, perfectiorem reddere possit, in hoc tamen nihil desideratur quo minus perfectus censeatur: Speciebus enim, quæ divina virtute denuo produci queunt, non eget mundus

ad eam perfectionem quam in hoc statu deposcit, quas autem ars sive natura deinde profert, eas virtute, id est, in suis causis, jam continet.

III. Distinguendum est inter perfectionem essentialem, quæ non caret monstra, v. g. homo cum sex digitis in manu non caret natura humana & rationalitate; & inter perfectionem quantitativam, quæ est partium discretiva in debito numero & perfectione, & hac possunt monstra carere; Deinde, licet monstra alienam sui speciei deformitatem habeant, occasionaliter tamen perficiunt hoc universum, nam bona, quæ sunt in universo, pulchriora ex eorum comparatione adparent.

IV. Vicia & peccata, sive mala culpæ

M

duplici-

dupliciter spectari possunt: 1. Secundum se, & sic mala sunt, turpia, & imperfecta. 2. In ordine ad virtutes, quas ex indirecto causant, augent, & extollunt, & sic per accidens spectant ad perfectionem: Nam peccata multis virtutibus exercendis occasionem præbent, ut vindictivæ justitiæ, patientiæ, & misericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione splendent. Præterea distinguendum est inter perfectionem universi in esse naturali, quæ hic tantum intelligitur; & inter perfectionem in esse morali, de qua non est quæstio.

V. Pugna elementorum, ut & aliarum rerum antipathia non adimunt mundo perfectionem; nam quæ res una ex parte dissident, eadem ex altera conveniunt, & mutuo inter se fœdere copulantur, atque secundum eam rationem ordinis tranquillitatem servant.

VI. Mundus nihil continet quod non aliquid commodi & utilitatis pariat, aut parere saltem possit, si eo congrue utamur, quamvis prima specie inutile aut omnino perniciosum videatur. Ergo in mundo nihil est superfluum. Animantes noxias quod adinet, docet D. August. 1. 3. de Gen. ad lit. c. 17. eas quadratariam homini commodas esse; videlicet, quia ipsum pœnaliter lædunt, aut salubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent.

VII. Mixta non sunt superflua, imo in suo gradu essendi & ad humanos usus pro statu præsentis necessaria: in posteriore vero statu, videlicet post diem iudicii, cessabit posterior hæc necessitas, conditione hominis, cujus gratia facta sunt, variata, & sufficere gradum essendi eorum in specie humana permanere.

VIII. Universum non debet secundum omnes suas partes esse incorruptibile & in

actu, cum constet ex gradibus incorruptibilium & corruptibilium, actualium & potentialium, & ideo in suo genere dicitur perfectum, quia ad suum genus pertinet similem diversitatem habere, cum sit elementare & creatum. *Materia*, etsi ex se rudis sit, auget nihilominus mundi ornatum, quatenus Protei cujusdam more varias formas induit, quibus universitas naturæ exornatur.

IX. Homo diverso respectu potest dici incola mundi, pars mundi, & finis mundi. Homo est incola mundi, quatenus mundus est hospitium hominis: est pars mundi, quatenus ex homine cæterisque rebus componitur mundus: est finis mundi, quatenus hominis gratia sensibilibus rerum universitas condita fuit.

Quæstio II.

An cælum ex materia & forma constet? Affirm.

Cælum non est pura forma, sed constat etiam materia, quia 1. Omnes substantiæ sensibiles habent materiam, Arist. 1. 2. de gen. & cor. c. 1. s. 6. Cælum est substantia sensibilis. 1. 1. de calo c. 9. s. 92. Ergo cælum constat materia. 2. Ubi sunt affectiones corporeæ & materiales ibi est materia. In cælo sunt affectiones corporeæ & materiales, nempe quantitas, raritas, & densitas. Ergo in cælo est materia.

II. Cælum non est pura materia, sed constat etiam forma, quia 1. Materia absque forma non consistit viribus naturæ. 2. Ubi datur motus, ibi datur forma. In cælo datur motus, nempe circularis, qui ita proprius cælo, ut alteri corpori per naturam convenire non possit. Ergo in cælo etiam datur forma.

OBSER-

OBSERVATIONES.

I. Simplex vel opponitur composito ex materia & forma, vel opponitur mixto, h. e. composito ex elementis. Cælum dicitur corpus simplex, non quod careat compositione ex materia & forma, sed quod non sit compositum ex elementis, uti mixta. Simplex ergo hoc in loco non opponitur composito, sed mixto.

II. Et cælum & elementa dicuntur corpora simplicia, sed non eodem modo. Dicitur enim aliquid simplex dupliciter: 1. Negative, quod ita est simplex, ut nec ipsum sit mixtum, nec etiam aptum natum ut destinetur ad alicujus mixtionem: & ita cælum est simplex. 2. Privative, quod non est mixtum, attamen aptum & destinatum est ad alicujus mixtionem: & sic elementa dicuntur simplicia.

III. Quomodo impossibile est dari corpus sine materia; ita etiam impossibile est dari formam corpoream non materialem. Deinde, si cæli forma corporea est, & capax quantitatis, & accidentium sensibilibus, necesse est alias valde inferiores & imperfectiores compositiones cælum habere, ex partibus integrantibus, atque ex subiecto & accidenti, quæ non possunt esse in eo quod caret compositione ex materia & forma, neque in forma, nisi materiali.

IV. Distinguendum est inter genus spirituale, & inter genus corporum. In genere spirituali datur quidem forma completa, ut angelus, & incompleta, ut anima rationalis, sed non sub genere corporis; nam cum sit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit esse compositum sine compositione ex materia & forma, quo enim res inferioris ordinis sunt, eo majorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

V. Non ex transmutatione substantiali duntaxat, sed etiam ex accidentali sensibili vererunt Philosophi in materię cognitionem: itemque ex motu physico, qui etiam si in nudam materiam non recipiatur, eam tamen latentem arguit.

VI. Materia cælo data est non ad generationem & transmutationem, sed ad subsistendum formæ corporeitatis in substantia, & recipiendum quantitatem & figuram.

Quæstio III.

An motus circularis cælo sit naturalis?

Affirm.

I. Simplicis corporis simplex est motus. *Arist. l. 1. de cælo c. 2. t. 8.* Cælum est corpus simplex. Ergo habet motum simplicem, qui vel rectus, vel circularis. Non rectus, hic enim competit elementis. Ergo circularis.

II. Motus circularis aut est cælo naturalis, aut violentus. Non est violentus: quia 1. Violentum non est diuturnum & perpetuum. Motus cæli est perpetuus. Ergo non est violentus. 2. Si motus circularis cælo esset violentus, alii cuidam corpori esset naturalis: nam quod est uni violentum, alteri est naturale. Sed nullum datur corpus aliud cui motus circularis sit naturalis. Ergo cælo erit naturalis.

OBSERVATIONES.

I. Cælum dupliciter consideratur: 1. Ut particulare corpus. 2. Ut pars præcipua universi, cum hac varietate & vicissitudine generationum & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes per quas influit in inferiora corpora: Et in hac posteriori consideratione motus circularis dicitur cælo naturalis.

II. Quamvis motu circulari non solum cælum, sed etiam elementa quædam, nempe ignis & suprema aeris regio, moveantur, nihilominus tamen motus circularis

laris cœlo est naturalis : nam per naturam ignis & aer non nisi motu recto sursum feruntur, præter naturam vero etiam circulariter, nimirum ad motum cœli cui subsunt, circumvertuntur. Cumque motus circularis igni & aeri competat præter naturam, ideo aliquod aliud corpus à duobus illis essentia differens sit necesse est, cui idem motus competat per naturam, quod nullum aliud quam cœlum. Qui enim motus uni præter naturam competit, is alteri competit per naturam.

III. Natura est determinata ad unum motum, scilicet specie : Motus autem cœlestes ab oriente & ab occasu specie non differunt. *Dupliciter etiam natura considerari potest* : 1. Secundum se, & ita est determinata ad unum, & sic primum mobile habet moveri motu raptus, & eo inferiores orbes proprio motu ab occasu ad ortum : 2. Ut participat naturam superioris, & sic potest orbis inferior participare motum raptus.

IV. Est quidem motus ad terminum, ut ad suam perfectionem & finem, sed ille terminus motus est duplex : 1. Dicitur terminans motum sub quiete. 2. Dicitur terminans motum sub assimilatione, quia facit ut id quod movetur, moventi adsimiletur secundum quod movet ; ut securis artificis, secundum quod intendit facere scantina : & hoc secundo modo motus perpetuus cœli habet terminum & perfectionem, scilicet quod se movendo semper causet generationem & corruptionem rerum sublunarium. Unde *Deust.* 4. v. 19. dicitur, quod corpora cœlestia sint condita in ministerium cunctis gentibus.

V. Distinguendum est inter motum rectum, qui habet terminum à quo & terminum ad quem, & fit ab imperfecto ad perfectum, cui etiam opponitur quies ;

& inter motum circularem, qualis est motus cœli.

VI. Distinguendum est inter corpus, quod in sua conservatione dependet à loco ; & inter corpus, quod in sua conservatione non dependet à loco. Si corpus dependet à loco in sua conservatione, quies in loco naturali naturalis est corpori ; uti quies corporum sublunarium in locis naturalibus : Si vero corpus non dependet in sua conservatione à loco, ut constat de corpore cœlesti, quod, cum sit incorruptibile & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conservationem, sed ubique conservari potest, tali corpori non est naturalis quies. *Deinde*, dici potest corpora naturalia quiescere naturaliter, nisi ad bonum universi moveantur : Sic cœlum movetur ad bonum universi, ut rerum generationes fiant.

VII. Licet cœlo non sit naturalis locus, aut præsentia ob illius conservationem, quia incorruptibile est, naturalis tamen est præsentia super alia corpora, & ratione propriæ dignitatis præ aliis corporibus simplicibus, & propter ejus influxum in sublunaria transiliendum.

VIII. Distinguendum est inter infinitum secundum magnitudinem & multitudinem, à quo natura abhorret ; & inter infinitum secundum durationem, & improprie dictum, ut est motus cœli circularis : infinitas enim circulationes cœlum sibi vendicat, data juxta Aristotelem æternitate mundi.

Quæstio IV.

An cœlum sit rotundum ? Affirm.

Corpori primo, simplicissimo, & perfectissimo debetur figura prima, simplicissima, & perfectissima. Cœlum est corpus

corpus primum, (scilicet dignitate & natura) simplicissimum, & perfectissimum. Ergo etiam primam, simplicissimam, & perfectissimam habet figuram, quæ est circularis, seu sphaerica.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter figuram cœli, & inter officium cœli. Quando *Esa.* 40. v. 24. dicitur, *Expandit cœlum sicut tabernaculum ad habitandum*: Et *Psal.* 103. v. 2. *Extendens cœlum sicut pellem*: Nomine pellis non significatur figura cœli, sed officium. Sicut enim testorium, tabernaculum, vel camera obteggit ingredientibus omnes, eos intra se recipiens: eodem pacto cœlum est quasi operimentum rerum omnium. Deinde, quam facile nobis est complicatam pellem extendere, tam facile Deo fuit cœlum condere.

II. Licet terra sit globosa, non tamen ea quæ terræ globo ex alia parte nobis adversa sustentantur suspensa pendente: cum omnia gravia suo pondere ad mundi medium ferantur, nec inde nisi ascendendo, ac contra naturam suam divelli queant: Itaque non magis pendent quæ in terra hærent apud Antipodas, quam quæ apud nos.

III. Stellæ prope Horizontem majores nobis adparent, quam in medio cœli, non quod nobis sint propinquiores, (& sic cœlum non esset rotundum) & rêvera majores, sed propter medii interjecti crassitiem & densitatem ex vaporum atque exhalationum congerie caulatum: quo enim medium densius est eo majora & propinquiora videntur corpora, uti docet experientia in his quæ per aquam cernuntur.

IV. Sol & Luna videntur plana, non quod sint, sed ob nimiam distantiam. Nam sphaerica corpora, si sit nimia locorum in-

tercapado, plana solent adparere, quia concavitas discurti non potest, nisi ex comprehensa inæquali distantia partium rei, in qua perceptione visus solet deficere distantie immoderatione.

V. Figura sphaerica est minima inter isoperimétras quoad loci occupationem; sed maxima quoad interiorem cavitatem.

VI. Fieri non potest ut cœlum ovalem vel cylindricam figuram habeat, quia repugnaret sub primo mobili proprium motum conficere inferiores sphaeras, cum super diversos polos à polis primi mobilis moveri debeant, quin aut se perfringerent, aut mutuo se pervaderent, si talem figuram haberent. *Præterea*, figuram cœli talem esse oportet, ut ubicunque poli constituentur, non sequatur vacuum ex cœlesti motu, quod necessario sequetur, si cœlum alia figura quam sphaerica constet.

VII. Licet figura quadrata sit stabilis & firma, tamen nullo modo apta est ad circumgyrationem, quæ sphaeris mobilibus debetur.

Quæstio V.

An cœlum agat in hac inferiora? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter res materiales & corporeas, & inter res incorporeas & spirituales. Per inferiora hac in quæstione intelliguntur res materiæ & mole corporea præditæ, non verò incorporeæ & spirituales. Materiale enim & corporeum, quale est cœlum, non potest agere in res spirituales, corporisque expertes, cum omnis actio sit à præstantiori & valentiori.

II. Distinguendum est inter actionem directam, & inter actionem indirectam.

Anima rationalis etsi secundum entitatem & substantiam sit spiritalis, tamen quia est incompleta, & essentialiter potest informare corpus, & dum actu ipsum informat, sæpius ad phantasmata sibi adquirenda partibus corporis indiget, ideo cælum etiam in animæ rationalis potentias agit : non quidem directe, h. e. non inprimendo per se, & immediate aliquid in ipsum vel intellectum, vel voluntatem ; sed indirecte, h. e. remote, & ex accidente, nimirum voluntatem inclinando interventu organorum, quibus corporeæ vires insident, imbuendo videlicet ea variis qualitatibus, quibus potentia ad hunc vel illum effectum permoveantur.

III. Distinguendum est inter agens univocum, quod ideo agit, ut sibi in specie simile producat ; & inter agens æquivocum, quale est cælum, quod non idcirco agit ut producat sibi simile secundum speciem, sed secundum virtutem.

IV. Distinguendum est inter contactum corporalem, & inter contactum virtuale. Licet corpora cælestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia, & hujusmodi contactus dicitur virtualis. Ut tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermediis produci qualitates quæ producuntur in inferioribus.

V. Inferiora suscipiunt actionem superiorum secundum suam naturam ; unde non est mirum si Saturnus in Martem non inprimat frigiditatem, quam in inferiora inprimat ; Nam etiam picis stupor stupefacit manus picatorum, & non retia.

VI. Nihil contingens vel casuale reperitur in corporibus cælestibus, nec in mo-

do agendi eorum per se considerato, sequuntur nihilominus casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cælorum. Ergo à causa necessaria procedit effectus necessarius, nisi impediatur vel modificetur in secundis.

Quæstio VI.

An cælum sit diversæ naturæ à corporibus sublunariis ? Affirm.

I. Quod corpus motu movetur circulari, id quoad essentiam differt ab eo quod recto motu movetur : nam quorum corporum affectiones vel operationes sunt alix, eorum etiam alia est natura, cum per affectiones vel operationes corporum essentia à posteriori cognoscantur, & à se invicem distinguantur. At cælum movetur motu circulari, elementa vero motu recto. Ergo cælum quoad essentiam differt ab elementis.

II. Quidquid nec grave nec leve est, illud habet aliam atque diversam naturam ab elementis. Cælum neque est grave neque leve : nam si esset grave, tenderet deorsum, si esset leve, tenderet sursum. Ergo cælum aliam ab elementis habet naturam.

OBSERVATIONES.

I. Non omne quod videri & tangi potest constat è quatuor elementis ; cum terra etiam in nativo statu, quantumlibet pura & sincera, videri possit & tangi, quandoquidem splendore Solis pertusa ob opacitatem ad speculum terminat, & interventu siccitatis aut frigoris tangitur ; nec tamen quatuor elementorum permistionem continet.

II. Duo-

II. Duo sunt genera accidentium: Quædam sunt quasi universalia, quibuslibet corporibus communia; ut quantitas, densitas, raritas, & magna ex parte lumen, quorum omnia fere corpora aliquo modo capacia sunt, & cum hæc sequantur universalissimam rationem corporum, non indicant diversam naturam eorum, nec ideo ex eis diversitas colligi potest, nisi forte ex particulari modo alicujus eorum; ut, ex modo habendi lucem, tanquam fontem ejus colligimus solem diversæ naturæ ab aliis corporibus eam ab eodem sole participantibus: Alia sunt specialiora accidentia, orta à corporibus secundum specialiore rationem; ut colores, qualitates tactiles, gravitas, levitas, & alia. Priora accidentia, ex quibus nulla diversæ naturæ colligitur, sunt communia cælo cum corporibus sublunaribus, non vero posteriora.

III. Distinguendum est inter colores veros, & inter colores adparentes. Cælum non habet colores veros, sed adparentes duntaxat, circa quos absque dubio fallitur visus noster, eos pro veris accipiens: nam lucem cælestem, quæ propter multitudinem materiæ in qua recepta est certo modo adtemperatur, judicat esse colorem cæruleum, vel alium similem.

IV. Aliud est competere alicui formaliter, & affectu; & aliud est competere virtualiter, & effectu. Calor, frigus, aliaque primæ qualitates, vel ex primis tantum oriundæ, quas Astrologi sideribus adtribuunt, non affectu, sed effectu, non formaliter, sed virtualiter corporibus cælestibus competunt, quatenus nimirum speciali ratione ea producantur in corporibus inferioribus,

Quæstio VII.

An Lux sit corpus, vel substantialis forma Astrorum? Negat.

I. **L**ux non est corpus: quia, 1. Omne corpus habet certum & determinatum locum. Lux non habet certum & determinatum locum, sed ubique diffunditur. Ergo lux non est corpus. 2. Duo corpora non possunt esse simul. Lux & aer possunt esse simul. Ergo lux non est corpus.

II. Lux non est substantia; quia 1. Nulla substantia per se cadit sub sensum. Lux per se cadit sub sensum, quia ad speciem percipitur. Ergo non est substantia. 2. Nulla substantia suscipit magis & minus. Lux suscipit magis & minus. Ergo lux non est substantia.

OBSERVATIONES.

I. Quando *D. Augustinus lib. 2. de liber. arb.* affirmat lucem esse nobiliorem auro, non simpliciter lucem auro, quoad est substantia, præfert, sed quoad externam pulcritudinem, cui auri decor cedit: Interim aurum, ut substantia est, nobilius est luce.

II. Lux est qualitas, licet non habeat contrarium: non enim omnes qualitates habent contrarium, ut patet in speciebus tam sensibilibus, quam intelligibilibus; item non omnes qualitates quæ cadunt sub sensum, quia figuris nihil est proprie contrarium. Est autem luci peculiaris ratio ut contrarium non habeat, quia est propria ac nativa affectio corporis cælestis, quod contrarietate vacat.

III. Distinguendum est inter qualitatem quæ ordinatur ad introductionem alicujus formæ; & inter qualitatem quæ non ordinatur ad formam. Quando qua-

litas ordinatur ad introductionem alicujus formæ, tunc habet aliquam permanentiam : at quando non ordinatur ad formam, sed ipsa est quæ actuatur & perficitur, ut lux illuminans aerem, non est necesse ut permanenter inhaereat : Sic lux non remanet, remoto lucente.

IV. Distinguendum est inter reflexionem materialem & proprie sic dictam, quæ corporibus tantum convenit, & inter reflexionem metaphoricam, sive per similitudinem sic dictam, quæ potest convenire accidenti corporeo, quale est lumen. Et sic radii lucis dicuntur reflecti, non quidem ita ut iidem retrocelant per motum localem, quia hoc est contra naturam accidentis ; sed per extensionem, ita ut novi producantur versus anteriores partes medii, vel saltem novæ partes radiorum.

V. Quod Philosophi nonnulli de adritu aeris inter duos radios quasi inter duo corpora dixerunt, non ita est ; sed ideo aer coeunte in unum duplici radio magis incalcescit, quia lux, caloris parens, quo est intensior, eo uberiores calorem gignit.

VI. Lux consideratur vel secundum se, ut est qualitas ; vel ut est subjective in substantia luminosa. Quando *Aristoteles lib. 5. Top. c. 3.* ait, *Lucem esse ignem*, non intelligit lucem secundum se consideratam, sed ut est subjective in igne ; quo pacto aliqui dicunt tres esse species ignis, scilicet carbonem, flammam, & lucem.

Quæstio VIII.

An omnes stellæ lumen à Sole mutantur ? Affirm.

1. **T**am stellæ fixæ, quam planetæ lumen à sole mutantur : quia 1. Planetæ quanto soli sunt propinquiore, eo

sunt lucidiores. 2. Sol est collocatus in medio planetarum, ut superioribus & inferioribus astris lucem suam communicet. 3. Luna interposita terræ inter ipsam & Solem obscuratur, quod non aliam ob causam accidit, quam quod radii Solis tum ad eam non pertingunt : pro vario etiam ad Solem adpectu Luna varie illustratur, ac diversas induit figuras.

II. Omnes stellæ ex se etiam aliquid propriæ & congenitæ lucis possident, quia Luna in eclipsi rubens quodammodo adparet, quod non esset nisi aliquid luminis in se contineret.

OBSERVATIONES.

1. Licet astra lumen à sole accipiunt, nullum tamen sidus supra solem existens patitur defectum luminis sive eclipsin interjectu terræ, quemadmodum luna, quia cum maxime à terra ista sidera discent, ejus umbram intrare non possunt : Nullum etiam eorum subit vicissitudinem facierum ac luminum, quia lumen à sole vibratum semper illa perfecte illustrat, cum ad id nihil impedimenti intervenire queat : At in luna non ita res se habet, quæ, pro diversitate adpectus & distantiae, nunc magis nunc minus ex parte inferiori, qua nos spectat, soli patet, atque ita prout magis vel minus illustratur, ita lumen & figuram mutat.

II. Planetæ Sole inferiores, sc. Venus & Mercurius, si aliquam imminutionem luminis sortiuntur, adeo parva est ut videri non possit ; nam Venus non potest tegere, nisi centesimam Solis partem, & Mercurius minorem, cum sit Venere minor ; cumque propria luce magis abundent quam Luna, eorum obscuratio non potest deprehendi, sed bene dari.

III. Maculæ Lunæ, quæ in plenilunio adparent

adparent, proveniunt ex inæqualitate corporis lunaris, quod quædam ejus partes sint rariores, quæ minus, quædam densiores, quæ magis luceant: non ergo ex illis maculis potest colligi, quod Luna lumen à Sole non recipiat.

I V. Quod lumen Lunæ, quod alias in eclipsi videtur, nec in novilunio, nec postea adpareat secundum eam partem quæ est averſa à Sole & nos respicit, non ideo fit, quod Luna nihil luminis congeniti & proprii in ſe contineat, ſed quia interdum pars non illuminata à Sole nimio Solis ſplendore obſcuratur, ſicuti & reliquæ ſtellæ; nocturno vero tempore partes non illuminatæ ſuperantur atque obteguntur illuminatarum fulgore.

Quæſtio IX.

An elementa ab Ariſtotele l. 3. de cæl. loc. 3. t. 31. recte definiantur?
Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Elementa dupliciter conſiderantur: 1. Abſolute, quatenus ſunt partes mundi integrantes, & ſic poſſunt definiri; Elementa ſunt corpora ſimplicia, quæ propter gravitatem & levitatem ſuam recto ſeruntur motu, atque in locis propriis conſtituta, una cum cælo mixtiſque corporibus totum mundum integrant. 2. Relate, quatenus ſunt principia miſtionis; & ſic Elementum ab Ariſtotele recte definitur, Corpus ſimplex, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus ineſt potentia aut actû, ipſum autem eſt indiviſibile in diverſa ſecundum ſpeciem.

I I. Elementum dicitur *Corpus*, ad excludendam materiam & formam, & omnia quæcunque non ſunt corpora.

III. Vocabulum *ſimplex* in definitione elementi non opponitur composito, quaſi elementa non eſſent composita ex materia & forma; ſed opponitur mixto, quod nempe elementa non ſint miſta, & quod in alia ſpecie differentia non poſſint dividi, quo ipſo à miſtis corporibus diſtinguuntur, quæ dividuntur in elementa ſpecie differentia.

I V. Elementum dicitur quidem corpus ſimplex, ſed non ſimpliciſſimum, quemadmodum cælum, quod eſt ſimplicius elementis, quia cælum neque eſt miſtum, neque ad miſtionem concurrir; Elementa vero quavis etiam non ſint miſta, & ſic recte vocantur corpora ſimplicia, interim tamen ad miſtionem concurrunt.

V. Elementum ex ſe & in ſua natura conſideratum qualitatibus ſecundis, quæ ex congreſſu plurium primarum qualitarum conſtituuntur, non eſt præditum; e.g. aqua ex ſe nullum habet ſaporem, neque nutrit, ſit autem ſapida, & ad nutritionem facit, quatenus cum aliis corporibus congreſcitur aut permixcetur. Ergo elementum ex ſe, & in ſua natura conſideratum, eſt corpus ſimplex.

V I. Illa definitionis verba, *in quod cætera corpora reſolvuntur*, adſciantur ad removendum cælum, quod licet ſit corpus ſimplex, non tamen in ipſum alia corpora reſolvuntur.

V II. Quavis quolibet elementum dividi poſſit in materiam & formam, quæ inter ſe ſpecie diſſident, inſuper etiam in alia corpora completa, v. g. aer in ignem & aquam, ſiquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera vero aqua produci poteſt; nihilominus tamen in definitione Ariſtotelis elementum recte dicitur *indiviſibile in ſpecie diverſa*, ſcilicet in eo tantum genere,

nesc, in quo est elementum. Cum igitur sit elementum corporum, debet esse indivisibile in alia corpora specie diversa. Materia vero & forma non sunt corpora. *Sic licet* ex materia unius aeris, v. g. educatur forma ignis & aquæ, non dicitur aer dividi in illa, sicut mixtum in elementa, nam aer non habet in sua materia dispositiones & aquæ & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum: & ideo hæc non dicuntur esse in aere virtute, sed in sola radicali & remota potentia materiæ.

Quæstio X.

An quodlibet elementum possit generari ex quolibet? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **D**istingendum est inter transmutationem elementorum quoad totum, & inter transmutationem quoad partes. Hæc quæstio non ita est accipienda, quasi unum elementum possit totum aliud in se convertere; non enim id per naturam fieri potest, ut testatur experientia tot seculorum, quibus omnia quatuor elementa servata in mundo fuere: sed de corruptione & generatione elementorum quoad partes duntaxat est quæstio.

II. Aer potest immediate generari ex igne, licet aeris frigiditas sit exigua, ignis vero calor summus; nam ut aer sufficienter perimat calorem ignis, multa ei auxilio esse possunt: primo, externa quædam & adventitia frigiditas; secundo, materiæ copia, quæ exiguæ ignis portioni admoveatur; tertio, influxus quidam cælorum coercentium ipsum calorem ignis: His siquidem omnibus fieri poterit, ut tantum remittatur calor ignis, quantum satis sit ut disponatur ad formam aeris, maxime cum

ejus similiter siccitas facile fuerit per summam aeris humiditatem expulsa. Eodem modo proportionaliter respondendum est, si quis negaret, aerem remisse calidum posse generari ex aqua summe frigida.

III. Quamvis ignis majorem levitatem & raritatem aeris levitate & raritate prærequirat in materia tanquam dispositionem, ut in illa recipiatur, nihilominus tamen aqua immediate potest fieri ignis: Nam non est inconveniens, quod dum aqua est in via corruptionis, sit sub majori levitate & raritate, & calore quam aer, quia non repugnat, quod dispositio naturalis aeris sit minor dispositione violenta ipsius aquæ, præsertim cum tendit ad id quod calidum est, & rarius ipso aere, scilicet ad ignem.

IV. Ex igne potest generari aqua. Quamvis enim non possit ignis sub summa frigiditate consistere, adeo ut desinat dici calidus; potest tamen aliquam suscipere, quæ sit sufficiens ut aqua se in ejus materiam insinuet, maxime cum ejus humiditas aliunde ab astrorum influxu & majori materiæ copia roborata, ipsius ignis siccitatem perimere possit, & se in ejus locum subrogare: ubi autem aquæ forma sese in illam ignis materiam remisse refrigeratam, & adhuc remisse calidam insinnaverit, expellet reliquos caloris gradus, & suum nativum frigus intendet, sicque poterit tandem se ad naturalem statum reducere.

Quæstio XI.

An elementa in suis locis gravitatem & levitatem habeant? Neg.

I. **A**er non degravat nostra capita, & qui sub aquis natant aquæ pondus non experiuntur. Si vero aer & aqua in regione propria gravitarent, & deorsum niterentur.

niterentur, non possent non subiecti homines onus magnam sentire, sicut sentiunt qui terram vel aquam à proprio loco extractam sustinent.

II. Singula elementa moventur ad propria loca, tanquam ad propriam perfectionem, ut in illis optata fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiva naturalis eorum ad hunc solum terminum propendet, & inclinatur: Hoc ergo adeptu, non erit principium ultra tendendi, atque adeo repugnat, quod, si elementa in propria sede perfecte constituta sint, ulterius ceteri naturaliter nitantur gravitando aut levitando.

OBSERVATIONES.

1. Gravitas & levitas dupliciter accipiuntur: 1. Pro actu primo, seu virtute movendi deorsum vel sursum: & sic certum est gravitatem & levitatem convenire elementis, etiam in suis propriis locis existentibus; quia habent semper potentiam movendi & tendendi ad sua loca naturalia, si ab illis separata fuerint. 2. Pro actu secundo, seu operatione atque impulsu, qui dicitur gravitatio & levitatio: & sic recte dicitur elementa nec gravitatem nec levitatem in suis propriis locis habere, h. e. nec gravitare nec levitare, cum ibi non moveantur actu.

I I. Elementa bifariam considerari possunt: 1. Ut à natura sunt in suis sphaeris perfecte collocata, ita ut gravius sit suum minus gravi, & levius supra minus leve, ignis supra aerem, & aqua supra terram. 2. Ut contra suam naturalem conditionem collocantur, ut magis grave supra minus grave, & minus leve supra magis leve. Potteriori modo gravitant & levantur, quia non sunt in proprio loco: sed non priori modo.

I I I. Distinguendum est inter elementa media pura, quæ in propriis locis nec gra-

vant nec levantur; & inter elementa media impura, & peregrinis qualitatibus imbuta, prout apud nos sunt, quæ ex qualitate addita gravitante possunt gravitare. Idcirco, *vires aere pleni* graviores exsiliunt, & facilius descendunt quam si inanes essent, quia aer ille, quo replentur, ob admixtos vapores gravitat. & deorsum pellit: secus vero contingeret, si puro & elementari aere utres adimplerentur.

I V. Lignum centum librarum velocius per aerem descendit, quam plumbi libra; quia ejusmodi lignum gravitate terræ & aquæ excedit plumbum: nec ejus descensum retardat levitas aerea, quæ in suo loco naturali non levitat: At per aquam plumbum unius libræ citius descendit, quam lignum ejusdem ponderis, quod supernat; quia levitas aerea lignum tenet ne deorsum labatur, non autem plumbi libram, quia hæc parum levitatis in se continet.

V. Aqua in sua sphaera non dicitur gravis, dum ei stat quasi pro centro magis grave, id est, terra, cum qua fere unum globum facit. Dato autem quod ab aqua subduceretur magis grave, ipsa esset inter gravia gravissima, & sic oporteret eam imum locum occupare: Idem esto judicium de adscensu aeris, si sphaera ignis tolleretur. *Ignis vero & aer*, si ab illis subducerentur aqua & terra, nisi periculum vacui adesset, non descenderent, quia eorum motus non est deorsum, sed sursum, nec sunt elementa gravia, sed levia.

Quæstio XII.

An duo elementa sint gravia, & duo levia? Assum.

OBSERVATIONES.

I. Duobus modis aliquod elementum summe grave, aut summe leve dici potest:

potest : 1. Ut summe grave nuncupetur, quod suo pte pondere infra omnia alia elementa fertur, ut est sola terra : Et summe leve, quod suo pte supra alia omnia elementa adicendit, ut est solus ignis. 2. Ut summe grave adpelletur, quod nullam partem habet levitatis : Summe leve, quod nullam partem obtinet gravitatis. Sic duo elementa inferiora, nempe aqua & terra dicenda sunt summe gravia, & duo elementa superiora, nimirum aer & ignis summe levia.

II. Levitas & gravitas in elementis mediis bifariam considerari possunt : 1. Per se, & sic illa dicenda sunt elementa gravia, quæ per se & ex sua natura deorsum tendunt, ut terra & aqua ; & illa erunt levia, quæ motum sursum habent ex sua natura, ut aer & ignis. 2. In comparatione, & in respectu, & sic possunt habere diversas rationes, quatenus ad extrema elementa comparantur : Ita aqua poterit dici levis comparata gravitati terræ ; & gravis comparata levitati aeris & ignis. Primo ergo modo hac in questione elementa considerantur, non vero secundo.

III. Distinguendum est inter proprias virtutes motivas, & inter intrinsecum impellens. Cum aqua à loco terræ ascendit, & aer descendit ab ignis loco, non à propriis virtutibus motivis id evenit, sed ab extrinseco impellente, terra scilicet aut igne, ratione majoris gravitatis vel levitatis : neq; aliud principium confingere necessarium est, cum assignatum sufficit, maxime cum gravitas vel levitas non sit principium contrariorum motuum. Ascensus autem aquæ, v. g. a loco terræ, vere contrariatur descensui ejusdem ad eundem locum, ideo nequeunt provenire ab eadem gravitate vel levitate.

IV. Etsi ignis concurret ad mixtionem, ex eo tamen non sequitur ignem ex sua sphaera descendere, atque sic non esse elementum leve sed grave. Nam multa non immediate ex igne generantur sed remote, quia gignuntur ex corporibus quæ ex elementis sunt composita. Quemadmodum in generatione misti, non est necesse ut is aer qui in suprema regione, seu illa terra quæ est in centro concurret, sed sufficit is aer qui est in inferioribus, & terra propinqua quæ est in mixtis : Ita etiam non est necesse, quando ex elementis proxime generatur aliquid, ignem ex sua sphaera descendere, cum ignis tam supra quam intra terram reperitur, nec raro ex aere & ex fumis motis gignatur.

V. Ignis descendit in candela non per se, ac si esset elementum grave, sed per accidens propter pabulum sive nutrimentum, quia quælibet natura est sui conservativa ; cum ergo flamma non conservatur absque pabulo, ideo retrahitur ab alimento, semper tamen per pyramidem ipsam ascendere videmus.

VI. Terra dupliciter considerari potest : 1. in sua simplicitate & puritate, prout judicatur esse in centro, & prope centrum. Hoc modo terra dicitur gravissima inter omnia gravia. 2. Ut est mixta cum vicinis elementis, aere & aqua, ut est hæc terra quæa pedibus calcamus. Hoc modo aurum, plumbum, & argentum vivum sunt terra graviora.

VII. Quod plumbum, in quo prædominatur aqua, gravius sit lapide, in quo prædominatur terra, hoc non fit per se, ac si aqua esset gravior quam terra, sed per accidens : Nam plumbum, quia corpus est solidissimum, gravitate pollet ; Lapis autem, quia tam solidus ac compactus non est

est, sed poris locum concedit in quibus aer continetur, minorem obinet gravitatem.

VIII. Cadavera, in quibus terræ elementum prædominatur, ad vadium feruntur, tamen post non multum temporis supra aquas emergunt & natant, quia corpora dum putrescunt, solvantur in sanem plurimum habentem aeris flatus, cujus impulsu ad summam aquam redeunt ac supernatant.

Quæstio XIII.

An sub concavo Lunæ detur elementum ignis? Affirm.

I. Omnis qualitas prima corpori alicui simplici primo & per se inest. Summus calor est qualitas prima. Ergo corpori alicui simplici primo & per se inest. Non autem inest aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat; nec aquæ summe frigida, & aliquantulum humida; nec denique terræ, cum aliqua frigiditate summa siccitate prædita. Ergo igni.

II. Si datur simpliciter & absolute grave, datur etiam simpliciter & absolute leve, quia quorum unum contrariorum est in natura, eorum in natura est etiam alterum. *J. 4. de calo, c. 1.* Atqui datur simpliciter & absolute grave, nimirum terra. Ergo datur etiam simpliciter & absolute leve, nempe ignis; qui cum sit corpus levissimum, proprius ejus locus erit supremus in regione elementari, qui est infra spheram Lunæ.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id quod igni per se & ratione essentia convenit; & inter id quod igni per accidens & ratione

materiae competit. Esse lucidum, ardere &c. competit igni non per se, & ratione essentia, cum ardere, comburere, &c. sit actus secundus, qui non est de rei essentia; sed per accidens, & ratione materiae, quoniam pro diversitate materiae ignis est magis vel minus densus; ut densior est in pice, quam in vino sublimato, & ferrum ignitum vehementius urit, quam ignis in stipula, quia ibi materia est densior quam hic. Quod igitur ignis elementaris non, sicut noster ignis culinaris, videtur, sit propter ipsius raritatem, quia ipsum aerem & ventum, qui pari modo non videntur, exsuperat: nam densa tantum corpora sunt lucida, visuique obvia.

II. Licet ignis de se sit maxime activus, non potest tamen ignis elementaris alia corpora destruere, tum quia ab influxu coelorum cohibetur ejus acrimonia, tum quia rarissimus est, & propterea minus potens ad agendum. Secus vero se res haberet, si tota cœlestis machina ex igni coagmentata esset. Nam cum stellæ materiam densiorem, magisque compactam & coherentem habeant, sintque tum mole tum numero longe amplissima, si igneæ forent, tantum ex se calorem funderent, ut eum nulla cohibere vis posset, atque adeo reliquis corporibus interitum adferrent.

III. Distinguendum est inter ignem contrariorum insaribus obnoxium, & inter ignem à contrariorum injuriis immunem. Ignis noster culinaris & impurus, quoniam contrariorum patet insaribus, nutrimento indiget ut si binde ressauretur: Ignis vero elementaris in propria sphaera existens, quia illic tum sua magnitudine, tum activitate immunem se protegit à contrariorum injuriis, passu non indiget ut conservetur.

IV. Potest

IV. Potest quidem ignis è misto deduci, sed ut comprobet suam sphaeram esse concavum Lunæ, in quocunque loco generetur, semper sursum ascendit. Nunquam tamen ascendit ad concavum Lunæ, etsi ascendere conetur, ob contrariorum interjacentium resistantiam.

V. Nihil refert, quod ignis calidissimus, summeque actuosus copuletur cælo omnium corruptricum qualitatum experti, quia cum cælum indissolubile sit nullam ab igne noxam capit.

VI. Ignis quidem absument & destruit, nisi refringatur. Cum vero ignis ille, qui ad mixtionem venit, cum elementis contrariis congregiatur, ac per actionem contrariorum qualitatum vis ejus exsuperans debilitetur & hebetetur, mixtionem sine noxa ingreditur.

VII. Usus ignis sub concavo Lunæ est, complere illud spatium inter concavum Lunæ, & supremam aeris regionem, & esse partem mundi integram.

VIII. Quando *Aristot. l. Meteor. c. 4.* docet, supra aquam esse aerem, & id, quod ignem consuevimus adpellare, ignem tamen haudquaquam esse; tunc nihil aliud vult, quam nomine ignis proprie tantum significari inferiorem ignem, qui ob densitatem materiæ ex partium inter se cohesione validissimus est & acerrime urit: illum autem, qui supra aerem consistit, non proprie, sed ex consuetudine tantum eo vocabulo notari.

IX. In prima rerum creatione omnia quidem elementa fuerant condita: *Moses* tamen *Gen. 1*: duo solummodo inferiora elementa expresse enumerat, quia hæc tantum ad spectu percipiuntur, & rudi populo, ad cujus captum sese adcommodabat, notiora sunt.

X. Corpus perveniens ad locum suum desistit moveri, scilicet eo motu quo fertur ad suum locum. Sic ignis sub concavo Lunæ non movetur sursum, sicut movetur ad suum locum tendens, sed motu circulari, raptus vel circumvectus à cælo.

XI. Distinguendum est inter id quod est alicui naturale ratione efficientis, quando scilicet aliquid proficiscitur non à principio extrinseco sed intrinseco; & inter id quod est naturale ratione finis, quod licet à principio extrinseco fiat, non tamen ordinatur ad destructionem, sed potius ad perfectionem rei. Sic motus ignis in orbem est naturalis ipsi igni, scilicet ratione finis, quia ad conservationem ejus dirigitur: sed non est naturalis ratione efficientis, quia intrinsece consideratus motus sursum naturaliter igni competit, motus vero in orbem extrinsece fit à cælo.

Quæstio XIV.

An aer sit elementum humidissimum?

Affirm.

I. Quidquid inter omnia elementa facillime continetur terminis alienis, id summe est humidum. Atqui aer inter omnia elementa facillime continetur terminis alienis. Ergo aer summe est humidus.

II. Quod transit omnia membra, & undique omnia humectat, id est humidior aqua, quæ, teste experientia, humectat tantum in superficie. Atqui aer transit omnia membra, & undique omnia humectat. Ergo est humidior aqua, & per consequens humidissimum elementum.

OBSERVATIONES.

I. Humor dupliciter potest considerari: 1. Pro facile terminabili alieno termino,

no, & sic primo competit aeri. 2. Pro crasso humore magis conducente pro constituendis mixtis humidis, & connectendis eorum partibus, & sic maxime humida est aqua.

I I. Aer interdum difficile alieno termino continetur, ut in ventis; sed id fit per accidens, propter impetum quo venti ciuntur, qui impetus aeri non est naturalis. Per se igitur aer alieno termino facile continetur.

III. Distinguendum est inter id quod magis humectat per se, & inter id quod magis humectat per accidens. Aqua magis humectat quam aer non per se, sed per accidens, propter densitatem & crassitiem materię in qua est humiditas aquę, quia enim aqua propter crassitiem corporibus magis adhaerescit, diutiusque retinetur, humectare fortius valet: Humiditas autem aeris, quia in tenui est subjecto, actum humectandi habet remissiorem. *Præerea*, non ideo aliquid dicitur humidius, quod magis humectat, sed quod difficilius proprio & facilius alieno continetur termino; quemadmodum definitio humidi indicat, id quod aeri magis quam aquę competit.

IV. Distinguendum est inter id quod exsiccat formaliter & de se, & inter id quod exsiccat materialiter & per accidens. Aer exsiccat non-formaliter & de se, siccitate enim in suo naturali statu omnino caret; sed materialiter & per accidens, quatenus in eo vel frigus vel calor dominatur: per frigus enim expulit aer partes humidiores ex aliquo corpore, & sic illud exsiccat: per calorem vero partes humidiores in halitum conversę evaporant, quām evaporationem siccitas comitatur.

V. Pluvia non humectat aerem propria humectatione; id est, non illum magis

habilem ad alienum terminum capiendum reddit, imo minus: Sed in eum conjicit aqueos vapores, quos propter densitatem sentimus. Illi igitur magis quam aer humectant, quia substantia eorum est crassior.

VI. Luna dicitur dominari aquę propter miros effectus in mari: at ratione humiditatis etiam dominatur in aere; unde influxus Lunę generat picuitam, mucosamque substantiam. Dominatur igitur Luna aquę, non ob sympathiam humiditatis summę, sed ejus quę aquam denominat.

VII. Sola aqua ab *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. t. 49.* dicitur esse facile terminabilis, quia mixta terminabilia efficit propter densitatem humiditati conjunctam, quod non præstat aer, quia densitate caret, licet habeat intensiorem humiditatem.

Quæstio XV.

An Aer sit calidus? Affirm.

I. Quidquid vi caloris generatur, & à frigore destruitur, id natura sua est calidum. Atqui aer actione caloris excedentis generatur, (*ut cum ignis aquam leberis in aerem resolvit,*) & contra à frigore destruitur & densatur in aquam. Ergo aer natura sua est calidus.

II. Omne leve est calidum: quia levitas est comes & confectrix caloris; unde ea quę calefiunt, magis rara magisque levia redduntur. Atqui aer est levis. Ergo aer est calidus.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter summe calidum, & inter moderate calidum. Aer est calidus non in summo gradu, sicut ignis, sed moderate. Cum enim aer sit humidus,

humid-

humiditas obundit calorem, ut summus esse nequeat.

I. Distingendum est inter aerem purum, de quo hic quaeritur; & inter aerem vaporibus admixtum, & aliena qualitate affectum. Aer noctu & hyeme est frigidus, non quod ultro ad frigiditatem, ut naturæ suæ congruentem, sese referat; sed quia tum vapores & exhalationes, quæ per id tempus ad nativum frigus redeunt, tum cœlestium corporum influxus frigiditatem inducentes, tum aqua & terra frigida elementa, quorum actionem æstate & interdiu Solis præsentia impedit aut retardat, affidue ipsū refrigerant.

III. Distingendum est inter aeris complexionem naturalem, & sic in omnibus suis regionibus est calidus; & inter ejus complexionem extraneam, & sic aer in diversis regionibus diversas obtinet qualitates: nam in media regione frigidior est quam in suprema vel infima, quia in suprema regione & motu, quo una cum igne circumagitur, & ignis vicinitate inardescit; in infima vero repercussione radiorum solarium multum caloris concipit; at in media non solum hujusmodi adventitii caloris auxilia non habet, sed neque tueri potest suum naturalem calorem ob halitus à terra & aqua solutos, qui cum natura sint frigidi, ubi eo perveniunt, per antiperistasin ambientis caloris ad naturam redeunt, neque solum ipsi frigidiores evadunt, ita ut in pluviam & grandinam coeant, sed aerem etiam refrigerant.

IV. Aer duplici modo considerari potest: 1. Absolute, & sic non est frigidus, sed calidus. 2. Comparetate seu respective, in respectu ad fulgines quæ ex corporibus nostris calidis foras protruduntur, siye in respectu ad Solis aut ignis intensiorem ca-

lorem: & sic aer frigidus dici potest, nos enim refrigerat; tum quia eo sumus calidiores, tum quia aer peregrino frigore alget, quo etiam aquam tepentem refrigerat.

V. Oleum, quod est aeræ naturæ, in hyeme crassescit, non quod natura frigidum sit, sed quia præter naturalem suam constitutionem frigore correptum, calore intereunte addensatur.

Quæstio XVI.

Anterra; an vero aqua sit elementum frigidissimum? Afirm. Posterius, & Neg. Prius.

Quodcunque elementum cum elemento calidissimo, nimirum igni, maxime pugnat, illud est frigidissimum. Atqui aqua vehementissime & perpetuo cum elemento calidissimo pugnat. Ergo aqua est elementum frigidissimum: Si enim humiditas tantam pugnam causaret, multo magis id aer præstaret, quia aqua multum est humidior, quod tamen nequaquam fieri videmus.

OBSERVATIONES.

I. Terra non petit centrum orbis, id est, locum distantiorē à cœlo, ne incalescat; sed petit eum locum præcipue ob totius orbis prudentem administrationem, ad quam ipsa propendet ut pars universi.

II. Distingendum est inter qualitates nativas, & inter qualitates adventitias, quæ interdum proveniunt à cœlo. Licet terra à fonte caloris, puta cœlo, magis distet quam aqua, non tamen ideo est judicanda frigidissima, quia calor & frigus competunt elementis non à cœlo, sed per propriam naturam: Sicuti enim frigus aquæ provenit à forma aquæ; ita etiam frigus terræ provenit à forma terræ, & non à cœlo.

III. Est

III. Est quidem terra elementum gravissimum, sed non frigidissimum: Nam sicut summa levitas ignis non procedit ex solo calore summo, sed ex aliis etiam qualitatibus ejus simul sumtis: ita summa gravitas terræ non procedit ex sola ejus frigiditate, sed ex cæteris qualitatibus simul concurrentibus, nempe siccitate, densitate, & aliis. Deinde, non est necesse, ut summa levitas & summa gravitas à qualitatibus summo gradu inter se contrariis (sc. à calore summo, & frigore summo) gignantur: non enim par repugnantia in causa & in effectu inquirenda est.

IV. Distinguendum est inter causam congelationis adæquatam, & inter causam inadæquatam. Frigus est causa congelationis inadæquata, non vero adæquata. Nam acetum quod perfrigidum est, nunquam gelu stringitur. Licet ergo aqua ex se frigiditatem summam posulet, non est tamen natura sua congelata, quia frigiditas non puram aquam, sed exhalatione terrea subtili mixtam congelat.

V. Distinguendum est inter aquam secundum nativam suam qualitatem, & inter aquam secundum adventitiam qualitatem consideratam. Pisces non possent esse in aqua, si hæc in suo nativo temperamento relinqueretur. *Vel dicendum*: Si ideo aqua non est elementum frigidissimum, quia pisces in ea vivunt: ergo etiam terra non est elementum frigidissimum, quia in terra quædam quoque animalia vivunt.

VI. Distinguendum est inter causam per se, & inter causam per accidens. Si motus esset causa per se caloris, & quidem proxima, tunc immobilitas esset causa frigoris. Jam vero motus est causa caloris per accidens. Licet ergo terra sit im-

mobilis, non tamen inde sequitur, quod sit frigidissima.

Quæstio XVII.

Anterra sit rotunda? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Elementa de se & ex propria sua natura non vendicant sibi certam figuram, sed quatenus sunt partes hujus universi habent figuram rotundam.

II. Distinguendum est inter rotunditatem mathematicæ seu adcuratissime sumtam, sic ut omnes lineæ à centro ad circumferentiam ductæ sint æquales; & inter rotunditatem quoad sensum. Terra est rotunda non mathematicæ, quia in se continet montes & multas inæqualitates; sed quoad sensum, id est, tali modo, ut si quis eam è regione superiori intueretur secundum ejus superficiem continentem & ambientem, eam videret & diceret esse rotundæ figuræ. Quemadmodum enim tubercula in pomis aliquibus conspicua, illis rotunditates suas non adimunt: ita montes, quantumvis vasti, non impediunt, quominus terra physice & quoad sensum sit ac dicatur rotunda.

III. Terra vere interfecat Solem circulariter, seu in figuram arcus, sed à nobis non sic conspicitur, quia nobis terra major Sole videtur, & sic solum unam partem terræ interfecare, quæ etsi in se habeat altissimos montes, & profundissimas valles, tamen plana videtur, quia respectu tantæ molis fere nihil est, & terra ad cælum comparata sicut punctum se habet, unde non potest nobis impedire visionem Solis, nisi per accidens, & ex defectu potentie.

IV. Non requiritur in terra figura cubica ad ejus stabilitatem seu consistentiam,

sed ad hanc sufficit, quod terra constituta est in loco suo proprio, ex quo ipso evenit, ut quaecumque habeat figuram loco non dimoveatur.

V. Terra videtur plana propter imensam ipsius molem; ex maximo enim circulo si quis exiguam tantum partem capiat, videbitur illi facere rectam lineam, licet imperceptibiliter incurvetur.

VI. Distinguendum est inter motum in proprio loco; & inter motum extra proprium locum. Motus in proprio loco arguit figuram; non vero motus extra proprium locum. Quando igitur terra tendens ad proprium locum non movetur motu circulari, sed motu recto deorsum, ille motus fit extra proprium locum; ideo ex eo non potest colligi, quod terra non habeat figuram rotundam.

Quæstio XVIII.

An terra celo comparata instar puncti se habeat? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quando dicitur, quod terra respectu cœli se habeat ut punctum, non in-

telligatur Physice & naturaliter esse punctum indivisibile, cum vere sit corpus triam dimensionem habens; sed habere se instar puncti idem est ac habere insensibilem magnitudinem, non absolute sed comparate, nempe respectu cœli: *Id est*: tanta est magnitudo cœlorum, ut si comparemus ei terræ magnitudinem, terra videatur esse veluti punctum; sicut granum arenæ est veluti punctum indivisibile comparatum cum magno ædificio.

II. Terra comparatur vel cum firmamento, aliisque orbibus superioribus: vel comparatur cum orbibus inferioribus: Terra est instar puncti scilicet respectu firmamenti aliorumque orbium superiorum, quia si cum inferioribus orbibus comparatio fiat, non eodem pacto se habet terra ad omnes. Inprimis enim respectu orbis Lunæ notabilem obtinet quantitatem.

III. Id quod de terra comparatione cœli dicitur, enunciatur quoque de globo, qui ex aqua & terra constat.

Sectio Secunda.

Quæstio I.

An sint quatuor primæ qualitates elementares? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quatuor hæc qualitates, calor, frigus, humor, & siccitas non sunt absolute primæ existimandæ, sed primæ inter corporeas & sensibiles, ut excludantur qualitates spirituales, & quæ non cadunt sub sensum: Item sunt primæ inter eas, quæ corporibus elementariis insit ac peculiare sunt, ut removeatur lux, figura, & occul-

ta virtus atque influxus, per quem corpora cœlestia in sublunarem mundum agunt, & denique omnia, quæ tam corporibus dissolubilibus, quam indissolubilibus communia sunt.

II. Omnes aliæ qualitates, quæ vel elementis, vel concretis ex elementis conveniunt, his qualitatibus sunt posteriores, ideoque merito hæc dicuntur primæ inter elementares.

III. Potentiæ vitales non possunt dici primæ qualitates, quia præsupponunt in subiecto commixtionem & temperamen-

tum.

tum primarum qualitarum tanquam dispositiones necessarias, ut in eo recipiantur : Nam potentiz vitales, ut vegetativa, generativa, & loco-motiva, atque etiam potentiz sensitivæ non possunt recipi, nisi in organo vel parte corporis, aut in toto corpore talis temperamentis, ut debito modo possint suas operationes exercere : quare ordine naturæ, saltem in genere causæ materialis, præsupponunt qualitates primas ; sed quia ab eis non procedunt tanquam à causâ efficiente, non dicuntur qualitates secundæ.

IV. In elementis, præter quatuor vulgatas qualitates, non dantur qualitates virtuales ; quamvis in mistis corporibus insint, quæ resultant ex varia commixtione quatuor primarum qualitarum.

V. Aliqua qualitas dupliciter potest dici prima. 1. Perfectione, quia est aliis perfectior. 2. Causalitate, quia aliarum qualitarum est causâ : Et hoc secundo modo quatuor qualitates dicuntur primæ, quia ab istis cæteræ sensibiles & corporales causantur.

VI. Non sequitur ; Motus localis prior est motu alterationis : ergo etiam ejus principia, nempe gravitas & levitas priora erunt quatuor primis qualitatibus, quæ sunt principia motus alterationis. Nam motus localis secundum *Aristotelem lib. 8. phys. c. 7.* est prior motu alterationis, si ille in genere sumatur, ut etiam cœlestem lationem, quæ omnem antecedit alterationem, complectitur ; si vero in specie consideretur, ut solum motum localem elementorum comprehendit, non est prior alteratione.

VII. Quamvis gravitas & levitas sint causâ motus, & motus sit causâ caloris, non tamen gravitas & levitas sunt causâ

caloris, quia motus non est causâ per se caloris, sed tantum per accidens : Ideoque gravitas & levitas, quæ dicuntur causæ motus, sunt tantum causæ alicujus causæ per accidens, & non per se caloris.

VIII. Ut calor sit prima qualitas sufficit, quod à nulla alia qualitate alterativa corporibus sublunaribus peculiari oriatur, quod certe verum est, etsi à motu & luce proficiscuntur, quocunque modo id fiat, si ve per se, si ve per accidens, quia motus non est qualitas ; lux vero, etsi sit qualitas, non est tamen peculiaris qualitas sublunaribus corporibus, sed per omnes cœlestes globos diffusa.

IX. Siccitas producit à calore, & humor à frigore non per se, sed per accidens, quatenus scilicet calor resolvendo humidiores partes in vapores, siccas relinquit ; & frigus uniendo humidiores cum siccis, impedit ne in exhalationem abeant. Ergo per accidens calor & frigus exsiccant & humectant, per se vero calefaciunt & in-frigidant : Unde calor & frigus sunt distinctæ qualitates à siccitate & humiditate.

Quæstio II.

An Aristoteles lib. 2. de gen. & cor. c. 2. quatuor primas qualitates recte definit finiri ? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **N**on definiuntur hæ quatuor qualitates per proprias & internas actiones, e. g. calidum per actum humectandi, &c. 1. *Quia* definitio debet definitum tanquam obiectum declarare, quod sane non fieret, si definirentur qualitates per internas actiones, nemo enim ignorat calorem calefacere. 2. *Quia* elementa considerantur hic quatenus sunt principia corporis misti : ergo

go etiam qualitates elementorum definiuntur per actiones, quas edunt in solis mixtis.

II. Per *homogenea* in definitione caloris intelligi debent non solum quæ sunt ejusdem speciei, sed quæ similem habent temperiem, & in unam naturam converti possunt, cum in concoctione diversa alimenta in eandem chyli naturam cœant, & in eodem vase pix & cera liquefacta vi caloris simul admisceantur & congregentur. Sic per *heterogenea* intelliguntur non tantum quæ sunt diversæ speciei, sed etiam quæ diversi temperamenti, nec in unam naturam redigi possunt.

III. Quemadmodum interdum calor per accidens heterogenea congregat; ut quando lutum & paleæ luto permixtæ vi caloris ita constringuntur & indurescunt, ut separari nequeant, quia calor partes tenuiores in luto aqua madefacto in halitus resolvit atque extrahit: Sic etiam per accidens frigus heterogenea disgregat; quæ ratione lacrymæ per frigus intensum hybemo tempore ex oculis exprimuntur, quod fit propter lacrymarum tenuitatem, quod non tam cum cæteris crassis corporibus constringantur, quam exprimantur atque à crassis elabantur.

IV. Aliquando calor disgregat res homogeneas, sed etiam per accidens, corrumpendo cujusque temperaturam: ut, vas cum rumpitur calore nimio, quem ferre non potest, quod si possit liquari vas, omnes ejus partes evaderent continuæ. Quando ergo *Aristoteles* dicit, calorem congregare ea quæ sunt ejusdem generis, intelligit, quando habent dispositionem ut possint congregari: Actiones enim recipiuntur in subjectis, secundum eorum dispositionem & naturam.

V. Sæpe frigore dimittuntur non per se, sed per accidens, quatenus ipsorum partes nimis constringuntur frigore, & ideo dum se angustius coarctant, coguntur dissociari.

VI. Distinguendum est inter contrariorum effectus primarios, & inter secundarios. Contraria habent contrarios effectus suos primos, unde calefacere tantum effectus caloris contradicit infrigidare seu effectui frigoris: in secundariis autem possunt convenire; sic calidum & frigidum conveniunt in actione congregandi secundum aliam atque aliam rationem.

VII. Ignis non facile circumscribitur termino alieno, nempe continentis, quia corpora continentia ob agendi acrimoniam absumit; imo, si undique alieno termino cohibeatur, perit, ut in furno undique obeluso.

VIII. Glacies, licet sit humida, facile tamen continetur termino proprio, quia glacies habet etiam siccitatem, aliquam admixtam ratione cujusdam terrenæ concretionis, & ideo ratione illius siccitatis proprio termino cohibetur.

Quæstio III.

An symbolica elementa in sese facilius transmutentur? Affirm.

Ubi erit facilior corruptio, ibi erit facilior transmutatio; quia corruptio unius est alterius generatio. Atqui inter symbola elementa est facilior corruptio: cum contrarium non inveniat tantam resistantiam ad corrumpendum, sicut in eo, quod sibi per duas qualitates resistit, id est in non symbolo. Ergo inter symbola elementa erit facilior transmutatio.

OBSER.

OBSERVATIONES.

I. Elementa symbolica dicuntur, quæ habent qualitatem similem, seu quæ in una qualitate conveniunt; ex. gr. *ignis & terra* sunt elementa symbolica, quia habent qualitatem similem, nempe siccitatem: *aqua & ignis* sunt elementa non symbolica sive aymbola, quia nullam habent qualitatem similem.

II. Facilius transmutari in hac quaestione non idem significat ac pauciora in conflictu amitti, sed idem est ac celerius converti.

III. Inter elementa symbolica quæ qualitatem passivam, sc. siccitatem vel humiditatem, habent communem, facilius erit transmutatio, quam inter elementa, quæ qualitatem activam, sc. calorem vel frigiditatem, habent communem.

IV. Est quidem eadem proportio unius ad unum, quæ est duorum ad duo, scilicet cæteris paribus; id est, quando tantam proportionem & convenientiam habent duo ad duo, quam habet unum ad unum: Cum vero in symbolis sit major proportio, quam in non symbolis, igitur non tanta erit difficultas in symbolis propter unam qualitatem corrumpendam, quanta in non symbolis propter duas.

V. Dum dicimus symbola facilius transmutari, hoc intelligimus, si cætera sint paria; si enim non essent omnia paria, posset inter non symbola facilius esse transmutationem, ut si materia istorum non esset æqualis, impedimenta ex parte symbolicorum per accidens majora, & similia: Hinc videmus guttam aquæ citius absumi à magno igne quam pars parva terræ, quia terra, sub qua multum est materiæ, magis resistit quam gutta aquæ, quæ facilius consumitur. Item aquæ portiuacula, quæ ob

suam exiguitatem parum resistit, celerius in ignem abit, quam magna aeris portio: cum tamen ignis & aqua inter non symbolica, aer & ignis inter symbolica numerentur. Sed hoc ex accidente evenit, ut patet.

VI. Distinguendum est inter actionem majorem, & inter actionem faciliorem. Ubi est contrarietas, ibi quidem major est actio, quia contraria reagent; non vero ibi est etiam facilius actio, quia facilitas transmutationis non est reposita in contrarietate, sed in minori resistentia. Quamvis igitur non symbola sint magis contraria quam symbola, cum opponantur in utraque qualitate, tamen ex eo non potest colligi quod sit facilius transmutatio.

Quæstio I.V.

An qualitates elementorum symbolice differant specie? Negat.

Quæcunque distinguuntur specie se mutuo non intendunt: quia intentio qualitatum fit additione graduum ejusdem speciei, ex quibus una totalis consurgit. Qualitates symbolice se mutuo intendunt & augent: Calor enim ignis intendit calorem aeris, & frigus aquæ augetur à frigiditate terræ. Ergo qualitates symbolice non distinguuntur specie.

OBSERVATIONES.

I. Symbolicæ qualitates dicuntur, quæ sub eodem nomine pluribus elementis insunt: ut, calor aeris & igni, humiditas aquæ & aeri, siccitas terræ & igni, frigiditas terræ & aquæ.

II. Quamvis elementa specie distinguantur, non tamen eorum qualitates, v.g. calor ignis & calor aeris, etiam specie differunt: Nam cygnus & nix specie distinguuntur

guuntur, & tamen una est horum albedo secundum speciem, unde diversitas subiectorum est materialis, & non formalis & specifica.

III. Distinguendum est inter rerum specie distinctarum proprietates quarti modi & reciprocas, quæ specie distinguuntur; & inter rerum specie distinctarum proprietates secundi modi & non reciprocas: quales sunt symbolicae illæ qualitates respectu eorum elementorum specie differentium quibus insunt. Non enim v.g. calor est proprietas ignis reciproca, & quarti modi, sed tantum secundi, qui modus proprii est improprius, & ideo etiam potest aeri convenire: reciproca vero proprietas ignis (*& idem iudicium de aliis elementis*) est combinatio duarum qualitatuum siccitatis & caloris, quæ in nullo alio elemento reperitur.

IV. Est quidem siccitas in elemento terræ conjuncta cum densitate extrema; in elemento vero ignis cum raritate summa: ex eo tamen non sequitur, quod siccitas ignis & terræ differant specie; alioqui albedo in pomo amaro, & in lacte dulci distinguerentur specie. *Deinde*, raritas in igni non provenit ex sola siccitate, sed ex calore summo cum siccitate dominante; quæ complicatio cum non conveniat terræ, nihil mirum si tantam densitatem obtineat, ignis autem tantam raritatem; quod similiter quoad levitatem & gravitatem accidit.

V. Distinguendum est inter actionem immediatam, à qua specifica convenientia qualitatuum petenda; & inter actionem mediatam. Humiditas aerea & aquea habet eandem specie actionem immediatam, quæ est humectatio, licet non eandem actionem mediatam, nec eundem

specie effectum vendicet; nam humiditas aquea exstinguit ignem, aerea fovet nutritque, ut videre licet in oleo & cera. Conservat itaque humiditas aerea ignem, non per se duntaxat ac vi sua, sed ob pinguedinem: aqua vero etiam præcalida & fervens, igni superinjecta, eum ob suam crassitudinem suffocat, removendo aerem, sine cujus adpulsiu & ventilatione neque flamma nec alius quivis ignis conservari potest.

VI. Calor ignis non differt specie à calore aeris, quamvis ille non possit esse cum summo humido, quemadmodum hic; id enim est propter intensionem majorem vel minorem, non tamen ob differentiam specificam: Sicut calor ut sex, non potest esse cum frigiditate ut quinque, at calor ut tria potest; non tamen ob id colligitur calorem ut quinque, & calorem ut tria specie differre. Compatitur igitur caliditas aeris secum humiditatem, quia non est in summo caliditatis gradu, sicut caliditas ignis.

VII. Calor elementaris non differt specie ab animali & cœlesti. Nam tactus, qui tactilium qualitatum, de quarum numero est calor, optimus iudex est, aliam differentiam non agnoscit inter omnes calores, à quocunque proficiantur, quam accidentariam penes excessum & defectum, seu majus & minus, quæ speciem non mutant, sed accidentario tantum discriminant.

Quæstio V.

An qualitates primæ sint elementorum forma substantiales? Negat.

I. **Q**uod uni est substantia, alteri non est accidens. At qualitates mixtis sunt accidentia.

accidentia. Ergo elementis non sunt substantiæ.

II. Nulla forma substantialis est per se sensibilibus tactu. Qualitates sunt per se sensibilibus tactu. Ergo non sunt formæ substantiales.

III. Substantiæ non sunt sibi invicem contrariæ. Qualitates sunt sibi invicem contrariæ. Ergo qualitates non sunt formæ substantiales.

OBSERVATIONES.

I. Corpus dupliciter considerari potest: 1. Ut est substantia composita ex materia & forma substantiali. 2. Ut est corpus sensibile: & hoc secundo modo *Arist. lib. 2. de gen. & cor. c. 2. t. 7.* dicit, primas qualitates esse principia corporis sensibilis, ut sensibile est, & esse formas accidentales corpus sensibile qualificantes.

II. Distinguendum est inter differentias primas, essentielles, & maxime proprias; & inter differentias secundas, & accidentales. Qualitates primæ sunt elementorum differentiarum, non primæ, essentielles, & maxime propriæ, sed secundæ, & accidentales, nobis scilicet notæ, quia ignoramus intrinsecas differentias, & ita per notiores explicamus: Quando enim differentiarum rerum occultæ sunt, accidentia illis maxime conjuncta pro illis sumuntur.

III. Elementa in sua substantia non sunt contraria, sicut nec aliæ substantiæ inter se, sed ratione suarum qualitarum. Postquam enim *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. t. 49.* dixit, *elementa esse contraria*, statim declaravit dicens, *prout contingit substantiam substantia contrariam esse*; ac si dixisset, illa contrarietas est in elementis, quæ substantiis permixta est, scilicet secundum suas qualitates.

IV. Quamvis ablatis qualitatibus ele-

menta ipsa auferantur, & positis ponantur, non tamen qualitates sunt formæ elementorum substantiales, quia etiam propriæ passionibus inseparabiliter inhaerent substantiæ suæ propriæ. Ablato igitur calore auferitur ignis, non primo, sed quia calor ablatum auferit ipsam formam. Et hoc idem dicatur de aliis elementorum qualitatibus.

V. Distinguendum est inter agens, sive principium motus primum, & principale; & inter principium motus secundum, quod dicitur instrumentale, & secundarium, ut sunt primæ qualitates, & hoc potest esse accidens. Præcipuæ elementorum actiones oriuntur à primis qualitatibus, tanquam ab instrumentis formarum substantialium, principalius vero ab ipsis formis, quas oportet à qualitatibus distinctas esse.

VI. Essentia elementorum cognoscitur quidem à qualitatibus tanquam à posteriori, ipsæ autem non largiuntur essentiam elementis, sed proxime ab ipsa fluunt.

Quæstio VI.

An actio sit in agente, an vero in patiente? Negat. prius, & Affirm.

Posterius.

I. In quo subjective est terminus actionis, in eo subjective est ipsa actio. Sed terminus actionis est in patiente: ex. gr. cum ignis calefacit aquam, calor productus, qui est terminus calefactionis, non est in igne calefaciente, sed in aqua. Ergo etiam ipsa actio est in patiente.

II. Si actio transiens esset in agente, agens per eam mutaretur. Sed consequens est falsum. Ergo & antecedens. *Conse-*

quem probatur præsupponendo agens actione transeunte aliquando agere, aliquando non; quod patet in magnete, qui aliquando trahit ferrum, aliquando non. Ponatur igitur agens antea non egisse jam autem agere, certum est ipsum esse mutatum, si in eo est actio, quia illud mutatur, in quo jam est aliquid quod prius in eo non fuit.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter actionem immanentem, quales sunt volitiones & cognitiones; & inter actionem transeuntem. Non est hæc quæstio de actione immanente, quæ non est extra suum principium effectivum: sed tantum quæritur de actione transeunte, per quam fit mutatio subiecti exterioris.

II. Duplex est forma denominans: una denominans intrinsece, alia vero denominans extrinsece. Forma quæ denominat intrinsece subiectum, est in eo tanquam in subiecto; quemadmodum albedo, quæ denominat parietatem intrinsece album, est in pariete tanquam in subiecto: Forma vero quæ denominat subiectum aliquod extrinsece, minime in subiecto denominato continetur; quemadmodum locus denominat rem locatam extrinsece, qui quidem non est in illa, sed in corpore locante. Huiusque generis est actio, quæ denominat agens extrinsece denominatione, cum tamen non sit in agente, sed in patiente.

III. Distinguendum est inter principium actionis, & inter subiectum. Cujus est potentia, illius etiam est actio, scilicet tanquam principii à quo fluit, quia actio fluit à subiecto habente potentiam agendi: Illius vero cuius est potentia agendi non est actio, scilicet tanquam subiecti, ita ut in subiecto in quo est potentia debeat

etiam esse actio: Sic potentia creandi est in Deo, in quo tamen non est creatio.

IV. Actio immanens est perfectio agentis; actio vero transeuns non est perfectio agentis, sed patientis. Si enim actio transeuns esset perfectio agentis, agens per eam perficeretur, & sic mutaretur, quod est absurdum.

V. Illud, in quo est actio sub ratione actionis, denominatur agens: In quo vero est sub ratione passionis, illud non debet denominari agens. Et ita quamvis actio sit in patiente, non tamen dicitur patientis agere, quia non est in eo sub ratione actionis, sed sub ratione passionis: non enim est in patiente ut fluit ab agente, hæc enim est propria ratio actionis, ut actio est; sed ut recipitur in patiente, quæ est peculiaris ratio passionis.

VI. Non sequitur, nulla passio est in agente, quatenus est agens: Ergo neculla actio est in patiente, quatenus est patientis: quia de ratione patientis est ut aliquid in se recipiat, & ut ipsi aliquid infir; sed de ratione agentis est, non ut ipsi aliquid infir, sed ut ab eo aliquid sit.

VII. Distinguendum est inter effectum secundum esse & denominationem, quemadmodum album est effectus albedinis; & inter effectum secundum denominationem, non tamen secundum esse, quemadmodum vestitum esse est effectus vestium, & esse locatum est effectus loci. In subiecto in quo est effectus secundum essentiam & denominationem reperi etiam debet forma denominans, non tamen est necesse, ut in subiecto, in quo est aliquis effectus secundum solam denominationem, sit etiam forma denominans. Licet igitur agere, quod est effectus agentis sit in agente, non tamen etiam actio, quæ est forma denomi-

nominans, in ipso reperitur, quia agere est effectus agentis secundum solam denominationem.

VIII. Actio illa, qua plura ligna ab uno igne incenduntur, sumi potest dupliciter; 1. Ut fluit ab igne. 2. Ut recipitur in lignis. Primo modo actio illa est una numero, quia fluit ab uno igne numero: Secundo modo non est una numero, sed multiplex, quia ligna, quæ sunt subiecta, sunt multa numero. Unde quamvis actio sit in passio, non tamen inde sequitur, idem accidens numero esse in diversis subiectis.

IX. Quamvis in eodem subiecto, in quo est relatio, sit etiam fundamentum illius, non tamen ex eo potest colligi, quod actio sit in agente; quia fundamentum relationis in agente non est actio, sed vis & facultas agendi, actio enim tantum est modus quidam, sive conditio sine qua non; facultas vero sive vis agendi in agente, fitur & ipsa relatio, reperitur.

Quæstio VII.

An inter agens & patiens detur actio reciproca? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Dicitur hic agens agendo pati, cum sic agit in passum, ut etiam passum agat in ipsum, & hæc passi actio reactio est: v. g. aquam calefacit manus calida, ita ut aqua, quæ patitur, frigefaciat manum, tunc manus agens repatiatur.

II. Hæc quæstio non de qualibet actione, sed de physica, atque ea præsertim quæ in quatuor primis qualitatibus versatur, intelligi debet. Excluduntur ergo res spirituales; cum enim illæ non agant actione transeunte, sed immanente tantum, una non potest in aliam agere, nec una ab alia

pati, & sic in illis reactio & repassio non reperiuntur.

III. Duplex est reactio: Una quæ fit per contrarias qualitates; ut, si ignis per calorem agit in aquam, & vicissim aqua per frigiditatem in ignem: Altera est secundum qualitates non contrarias, sed tantum diversas; ut, si ignis ageret in aquam per calorem, & aqua in ignem per humiditatem. Quæstio hæc intelligatur non tantum de posteriori, sed etiam de priori reactione.

IV. Distinguendum est inter actionem inchoatam & imperfectam, qua agens passum non totum immutat, sed saltem labefaciat, atque aliquem qualitatis gradum ipsi inprimit; & inter actionem perfectam & completam, qua agens omnino sibi simile patiens reddit. In priori actione semper agens repatitur in agendo, & patiens contrarium reagit in agens, modo sit in debita distantia & quantitate, & etiam fiat actio per contactum corporeum: In posteriori vero actione non ita datur reactio, nihil enim aliquid perfecte potest destruere, & simul ab eodem destrui.

V. Unum & idem in reactione est fortius & debilius, sed diverso respectu; fortius in agendo, & infirmius in resistendo: v. g. Si calidum ut quatuor agens in frigidum pariter ut quatuor, ab ipso frigido repateretur, frigido diceretur fortius in agendo, quia revera in ipsum ageret per qualitatem activiorem nempe calorem; infirmius tamen in resistendo, quia qualitas frigidi nempe frigus majoris est efficacitatis ad resistendum, quam qualitas calidi nempe calor.

VI. Quamvis detur actio reciproca, nihilominus tamen agens potest sibi assimilare passum, fortius enim agens progressu

gressu temporis ita debilitabit & franget vires inferioris, ut amplius reagere non possit, sed subcumbat, omninoque superetur.

VII. Distinguendum est inter motum localem, & inter motum alterationis. Licet non omne quod aliud loco movet, ab eo moveatur, ut patet in magnete adtrahente ad se ferrum, & in eo qui lapidem dejicit, aut jaculum intorquet; non tamen inde sequitur, quod nulla detur reactio in alterabilibus, ubi est resistentia & contradictio qualitatum. Dispar igitur est ratio in motu locali, & in alteratione, quia resistentia motus localis non est activa, non enim reagit gravitas vel levitas in agens; at resistentia in alteratione, quæ hoc loco intelligitur, est activa, scilicet qualitas contraria.

Quæstio VIII.

An alteratio sit nobilissima motus species? Affirm.

Cujuscunque motus terminus ad quem est nobilior aliorum motuum terminis, ille motus etiam est nobilior. Alterationis terminus ad quem, qui est qualitas, est nobilior aliorum motuum terminis: Nam qualitas præstat tum quantitati quæ est terminus augmentationis; tum ubi, quod est terminus lationis. Ergo etiam alteratio est nobilior reliquis motibus.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *motus* hac in quæstione sumitur stricte, ita ut generatio non sit motus: Si vero late loquendo generationem etiam vocari velimus speciem motus, tum sane generatio nobilior esset alteratione; cum generationis terminus sit substantia, alterationis vero solum accidens.

II. Alteratio dupliciter potest comparari cum latione sive motu locali: Primo, ratione termini; & sic alteratio est nobilior motu locali, quia qualitas, quæ est terminus, est nobilior quam ubi. Secundo, ratione mobilis; & sic alteratio est imperfectior quam latio, 1. Ratione universalitatis, quia motus localis convenit corruptibilibus & incorruptibilibus, scilicet corporibus cælestibus; motus vero alterationis competit tantum corruptibilibus rebus: 2. Ratione majoris uniformitatis & invariabilitatis, quia in motu locali solum diversa ubi adquiruntur; in motu alterationis vero adquiritur nova forma, vel novus modus formæ: Et hoc modo *Aristot. 1.8. phys. c. 7.* motum localem inter omnes species motus primatum obtinere dicit.

III. Distinguendum est inter munus sustentandi, & inter munus operandi. Quamvis quantitas quoad sustentandi officium propinquior sit substantiæ quam qualitas, non tamen quantitas sive motus ad quantitatem est præstantior qualitate sive motu ad qualitatem, quia aliud est munus, cujus merito qualitas substantiæ vicinior evadit, nimirum operationes exsequi; siquidem qualitas est principium immediatum operandi, quantitas vero nullam agendi vim obtinet. Constat autem præstantius quid esse operari, quam sustentare more subiecti; illud enim actum, hoc vero potentiam denotat.

IV. Licet enim quantitas possit dici sequi formam, quoad modum seu præscriptionem mensuræ, tamen si absolute spectetur quantitas, dicitur sequi materiam, qualitas vero sequitur formam, scilicet in operando, & ista est propria consecutio formæ. Ergo quantitas non est judicanda nobilior qualitate.

V. Motus localis circularis ab *Arist.* 1. 8. *phys.* t. 76. dicitur mensura aliorum motuum, scilicet causalitate, uniformitate, & duratione, & his modis motus localis circularis aliis motibus præstat: Sed ratione termini non est nobilior alteratione.

Quæstio IX.

An detur substantialis generatio?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Negandum est, quod res naturales sint substantiæ simplices, vel quod uno tantum simplici principio consent, quia experientia constat, proprias passiones & operationes rei naturalis, quæ à forma & substantia ejus tanquam à radice procedunt, prius deficere, & ex consequenti deficere formam substantialem: Aliquid tamen ejusdem substantiæ remanet, quod est materia sub alia nova forma: Ergo res naturales duobus principiis, nempe materia & forma constant, & ideo sunt generabiles & corruptibiles.

II. Licet materia non producatur de novo, ex eo tamen non sequitur, quod etiam res non generentur, quia totum non ideo dicitur produci de novo, quod omnes ejus partes de novo producantur, sufficit enim per earum unionem incipere esse illud compositum, quod antea non existebat: Imo, si nulla pars producatur de novo, nihilominus tamen potest produci totum, quia totum est substantia illa completa, quæ resultat ex substantiali unionem partium, de qua verum est, quod ante unionem non erat, licet essent omnes partes, ex quarum unionem resultat.

III. Non ens simpliciter sumitur du-

pliciter: 1. Ut est negatio totius entitatis, & tunc idem est ac nihil, quia negat absolute tam ens in actu, quam potentia: & hoc pacto negari debet substantiam, quæ est ens simpliciter, fieri ex non ente simpliciter, quia ex non ente seu nihilo nihil fit. 2. Ut solum negat ens in actu: & ita concedendum est, substantiam simpliciter fieri ex non ente simpliciter, hoc est, ex non ente in actu, sed solum in potentia, quod est materia.

IV. Substantia fit per generationem secundum essentiam & existentiam: ita quidem ut essentia sit terminus factus, existentia vero modus sub quo fit, vel ratione cujus fit extra causas. Et quamvis essentiæ dicantur æternæ, nihilominus substantia fit per generationem secundum essentiam; quia essentia dupliciter potest sumi: 1. Secundum connexionem prædicatorum essentialium abstrahentium ab existentia actuali, imo ab entitate reali extra causas. 2. Pro natura reali extra causas ex suis principiis. Sub prima acceptione perpetuæ sunt essentiæ; sub secunda vero perpetuæ non sunt, sed possunt de novo produci, atque incipere.

Quæstio X.

An generatio substantialis ab Aristotele lib. 2. de gen. & co. t. 23. recte definitur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *totius* in definitione generationis non omnes corporis naturalis partes significat; materia enim prima non corrumpitur: Sed integritatem, absolutionem, & perfectionem corporis naturalis, in forma specifica consistentem, quæ inde totum appellatur, quia totam rei essentiam

essentiam complet & perficit. *Ut enim* numeri species mutatur unica unitate demta, ex. gr. septenarius definit esse septenarius ablata unitate, etsi reliquæ sex unitates maneant : ita ex interitu ultimæ & specificæ corporis naturalis formæ totum mutari & perire dicitur, etsi forma tantum interierit, corpus adhuc supersit.

II. Illud quod vulgo fertur, *Generationem & corruptionem non esse formæ, neque materiæ, sed compositi & totius*, non ita est intelligendum, quasi omnes partes corporis naturalis corrumpantur, vel de novo generentur, materia enim in omni generatione & corruptione superstes manet; sed quod ex ultimæ & specificæ formæ mutatione compositum ipsum mutetur, novamque denominationem accipiat.

III. Distinguendum est inter terminum generationis principalem; & inter minus principalem. Principalis est compositum, idque tantum proprie dicitur generari: Nam cum generatio tendat ad esse rei, id tantum dicitur generari quod per se existit; Forma autem per se non existit, sed duntaxat compositum. Minus præcipuus vero, qui tamen per se formaliter speciem tribuit generationi, est Forma: ideoque etiam generatio recte definiri potest mutatio ad formam.

IV. In nulla substantiali generatione idem subiectum sensibile utriusque formæ, adquisitæ scilicet & deperditæ, manere potest: Etsi enim materia prima servetur, ipsa tamen sensibilis non est.

V. Distinguendum est inter sensibile, & ut est idem subiectum. In generatione potest quidem manere aliquod sensibile; ex. gr. humiditas in generatione aeris ex aqua manet, aer enim humidus est: sed non manet sensibile, ut est idem subiectum;

sic humiditas, quæ manet, nec formæ aquæ, nec formæ aeris subiectum est, sed accidens.

VI. Generatio denominat materiam secundum commune nomen mutationis, dicitur enim materia proprie mutari; non eam tamen denominat secundum peculiarem notionem ipsius generationis. Nec oportet omne accidens absolute adpellare subiectum cui inhaeret, præsertim cum adpellat subiectum principale: Sic v. g. Socrates, qui est subiectum principale generationis, dicitur generari.

Quæstio XI.

An corruptio sit dicenda naturalis?
Affirm.

Illud quod rei naturam ejusque principia consequitur naturale est dicendum. Corruptio rei naturam ejusque principia consequitur, sequitur enim rem corruptibilem corruptio: Nam si materiam species, ea per corruptionem tanquam medium fertur in formam substantialem, quia materia undiq; perfectionem, quæ est ex varia formarum receptione, adpetit: sin vero formam intuearis, eam necessario sequitur corruptio; formæ enim sunt corruptibiles naturaliter, quia ut materiam informant, certas requirunt dispositiones, quibus amissis servari amplius non queunt. Ergo corruptio etiam naturalis est dicenda.

OBSERVATIONES.

I. Naturale tripliciter sumitur: 1. Pro eo quod artificiali & supernaturali opponitur: & sic corruptio est naturalis respectu materiæ subiectivæ, respectu formæ terminativæ, & respectu compositi, non enim corruptio est opus artificiale vel supernaturale. 2. Pro eo ad quod res ad suam perfe-

perfectionem propendet. Et sic corruptio est naturalis, scilicet respectu materię, quę formas expetit, ut suam perfectionem, quibus non nisi interveniente corruptione poni potest: respectu vero formę & compositi corruptio hoc modo non est naturalis, quia forma & compositum insitam à natura propensionem habeat ad tuendum perpetuandumque suum esse, & ideo ad interitum ut ad suam perfectionem propendere nequeunt. 3. Pro proprietate sequente naturam & conditionem rei: Hoc modo corruptio est naturalis omnibus compositis ex contrariis, quia eorum continua pugna unum fortificat, & aliud debilitat utque ad interitum & mortem.

II. Id quod alteri propria contrarietate opponitur, ut calor frigori, non est eidem naturale: at corruptio non ita opponitur rei intereunti, sed eatenus ei contraria appellatur, quatenus per illam amittit esse, ad quod ingentiam habet propensionem. Nihil vero obstat, quo minus id, quod ita adversarium est, naturale esse possit, si naturale sumatur pro eo quod rei naturam sequitur.

III. Quęstio est non de morte violenta, quę per externam vim infertur, & contraria est naturali; sed de corruptione ab intrinseco, id est, per deficientiam caloris naturalis & humiditatis radicalis. Deinde, etiam mors violenta potest dici naturalis in ordine ad causas, quia naturale est animali respirare, si autem ex. gr. per suspensionem respiratio subducatur, oportet animal deficere.

IV. Corruptionem non habere causas, bifariam intelligi potest: 1. Per se, & sic non habet, si formaliter consideretur, ut est non ens. 2. Per aliud, ut est privatio esse compositi, & sic habet pro causam ma-

teriali materiam, quę corruptionem in se recipit; pro efficiente, dissolventem compositum; pro finali, ut altera res generetur.

V. Distinguendum est inter id quod natura intendit per se; & inter id quod natura intendit per accidens. Ad corruptionem nulla res tendit per se, cum omnia in bonum ferantur: Per accidens vero natura videtur intendere corruptionem, quatenus intendit novam formam suscipere, illamque adpetit, quę tamen introduci non potest, nisi ea, qua informat, recedat & corrumpatur.

Quęstio XII.

*An unius generatio sit alterius corruptio;
& contra? Affirm.*

I. **M**ateria prima non potest esse sub duabus ultimis formis specificis simul; alias, una res haberet duos actus específicos simul, quod est impossibile. Adcedente igitur una forma necesse est ut altera recedat, atque ita semper unius substantialis compositi generatio, cum alterius corruptione conjuncta est.

II. Materia non potest existere sine forma substantiali. Cum igitur corruptio fiat per recessum formę à materia, necesse est, aliam formam adcedere, quod est generari, atque sic unius corruptio est alterius generatio.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter sensum formalem & identicum; & inter sensum qui nexum vel causam indicat. Hęc propositio, *Unius generatio est alterius corruptio*, est vera, non in sensu formali & identico, generatio enim & corruptio idem esse non possunt; sed in sensu, qui nexum vel causam indicat: *Id est*, generatio unius dici-

tur corruptio alterius, *vel quia* hæc duo mutuo connexa & complicata sunt, ita ut alterum sine altero non detur; *vel quia* unum alterius causa est, quatenus corruptio saltem dispositive causat generationem, generatio quodammodo effective corruptionem: quo loquendi modo eclipsis dicitur interjectio terræ inter Solem & Lunam.

II. Hæc quaestio proprie est intelligenda de eo, quod per se corrumpitur ac generatur: Hoc autem est compositum. Quamvis igitur anima hominis non corrumpatur, tamen compositum sive homo ipse corrumpitur, & sic generatio cadaveris est cum corruptione hominis.

III. Semper corruptio unius formæ substantialis inducit generationem alterius, quia materia non potest existere sine forma: Non tamen contra, semper generatio unius formæ inducit corruptionem alterius: Cum enim homo moritur, generatur forma cadaveris, non tamen corrumpitur anima, quia est immortalis.

IV. Licet anima sit immortalis, secundum quid tamen & improprie in morte corrumpitur, quatenus definit esse in illo corpore, & non est forma actu. Similiter omnes ejus dispositiones corrumpuntur, & potentia, quas communes habebat cum corpore, sicut sunt potentia vegetativa, & sensitiva. Loquimur enim de forma vel secundum se, id est, secundum suum esse absolutum; vel ut forma dicitur formaliter, id est, quatenus habet actum informandi.

V. Distinguendum est inter generationem substantialem, & inter generationem accidentium. Hæc propositio, *Unius generatio est alterius corruptio*, intelligatur

de generatione substantiali, non vero de productione accidentium. Nam generatio unius accidentis interdum amissionem alterius conjunctam habet; ut in primis qualitatibus videre est: interdum vero non habet; ut in productione luminis, & aliorum complurium accidentium.

VI. Quando in animalis nutritione cibus destruitur, est ibi quædam partialis generatio, puta quia nova forma intrat in illam materiam partem, in qua erat forma cibi præcedens.

VII. Quamvis unius generatio sit alterius corruptio, non tamen inde sequitur quod semper sit idem numerus individuum; quia ex una materia possunt produci plures formæ, ut, ex uno cadavere plures vermes, & ex pluribus materiis potest fieri informatio unius formæ, ut, dum homo ex multis nutritur, unde non est una ratio multiplicationis, & ideo generatio & corruptio sibi succedunt, sed non in numero.

Quæstio XIII.

An elementa secundum suas formas manent in mixto? Neg.

I. Si elementa permanent in mixto secundum proprias formas substantiales, vel præter illas habet mixtum aliam substantialem formam; vel non: Si non habet aliam, sequitur nullum dari mixtum animatum, quia forma elementorum non sunt animæ, imo nec mixta corpora distinguui specie inter sese, neque ab elementis. Si vero dicatur habere aliam formam, sequitur in singulis partibus materiarum dari duplicem ad unius formam, quia forma mixti, quæ datur distincta à formis elementorum debet informare totam materiam

teriam elementorum, ut totum corpus sit mixtum. Ergo debet etiam informare singulas partes ejus. Et sic nullum mixtum esset unum per se, quia multis formis substantialibus constaret.

II. Elementa, quæ miscentur, suasque formas substantiales retinent, aut in eodem situ permanent, aut in diverso. Sed neutrum dici potest. Non primum, quia cum quodlibet elementum sit aliquod corpus, multa in eodem loco & simul esse possent corpora, quod naturaliter fieri nequit: Neque item secundum, quia si elementa illa sunt in diverso situ & loco, non omnis pars mixti erit ex illis mixta, quia in qualibet parte non erunt elementa, sed unum in una, & aliud in alia parte.

OBSERVATIONES.

I. Non sequitur ubicunque est affectio alicujus subjecti, ibi etiam est subjectum: quia in aqua calefacta est calor, qui est affectio ignis, & tamen ipse ignis in aqua non est: ideoque hæ limitationes adhibendæ sunt. 1. Ubicunque est propria affectio alicujus subjecti, scilicet eo modo & in eadem perfectione, qua insidet in subjecto ac propria est, ibidem etiam est ipsum subjectum & subjecti forma. Affectiones autem seu qualitates elementorum insunt mistis, non in eo gradu & perfectione qua sunt propriæ affectiones elementorum, sed refractæ & ad temperiem redactæ. 2. Ubicunque est passio alicujus subjecti, ibi est ipsum subjectum, scilicet vel materialiter vel formaliter. Elementa igitur sunt in mixtis non formaliter, sed tantum materialiter.

II. Mixtio dupliciter consideratur. 1. Præcise prout non includit prævias alterationes: atque sic elementa in mixtione non alterantur. 2. Adgregate prout si-

mul cum alterationibus præviis sumitur, atque sic elementa in mixtione alterantur: cum enim sit mixtio, elementa dividuntur in parvas particulas, & conjunguntur inter sese, postmodum mutuo in se invicem agunt, qualitates quoque refringunt, ac ob id Aristoteles mixtionem definiit per unionem *alteratorum*, quia dum mixtio est, elementa alterata sunt, mixtione vero perfecta & finita, mixtum manet: in hoc autem elementa destructa sunt.

III. Distinguendum est inter mixta considerata absolute, prout consideratur ipsorum substantia; & inter mixta considerata comparate, respectu virtutum & qualitatum elementorum. Si mixta absolute considerantur, æque sunt simplicia ac elementa; sicut enim elementa ita etiam mixta essentialiter solum ex materia & forma constant: Si vero comparate considerantur respectu virtutum & qualitatum elementorum, in quæ omne mixtum est resolvable, tunc elementa longe sunt simpliciora mixtis. Corpora igitur mixta dicuntur mixta, non quod formas substantiales habeant magis compositas, sed quod ex quatuor qualitatibus congruenter ad temperatis consent.

IV. Distinguendum est inter elementi formam; & inter elementi virtutem. Ut mixtum moveatur motu elementi prædominantis, non opus est aliquod elementum prædominans secundum formam suam in mixto esse, sed sufficit, ut adsit ejus virtus & qualitas, quæ in tali mixto dominatur: Unde etiam mixtum moveatur motu quo elementum prædominans moveatur.

V. Quando *Arist. l. 1. de gen. & cor. c. 10. t. 84.* dicit, *ea quæ miscentur non interire*, loquitur de corruptione, quæ nihil

nihil rei corruptæ manet præter materiam, sic enim non intereunt elementa, quia remanent secundum virtutes & qualitates, licet non secundum formas substantiales.

VI. Cum elementum *l. 5. Metaph. c. 3. t. 4.* definitur *id ex quo quidpiam fit ita ut insit*, verbum *insesse* late sumendum est, nimirum pro *insesse actu vel potentia*. Quod ipse Aristoteles monuit *l. 3. de cælo c. 3. t. 31.* hisce verbis: *Sit igitur id corporum elementum, in quod cætera dividuntur, in quibus insit potentia aut actu.*

Quæstio XIV.

An temperamentum sit quinta qualitas à primis diversa? Negat.

Reliquæ qualitates vel superstites manent in mixto, vel iis in congressu pereuntibus illa quinta nova qualitas tantum viget. At horum neutrum dici potest: *Non primum*, quia supervacanea tunc erit ejusmodi quinta qualitas, omnes enim ejus functiones, nempe calefactio, refrigeratio, humectatio, & exsiccatio abunde præstari possunt à quatuor istis primis qualitatibus: *Neque etiam alterum* dici potest, quia cum una qualitas sibi ipsi non adversetur, nulla jam esset in genito contrariorum repugnantia, atque ita res viventes non circumferrent secum internam causam morbi, senii, interitus, quod falsum & à communi philosophorum sensu alienum.

OBSERVATIONES.

I. Naturales temperamentorum virtutes in peculiari aliqua qualitate, quæ in singulis membris pro cujusque munere variatur, non consistunt: Nam si ventriculi

temperamentum ad aliud membrum transferretur, cum iis quæ ventriculum ad concoctionem perficiendam juvare solent, ejusmodi sunt vicinia cordis, jecoris, lienis & diaphragmatis, id membrum gignendi chyli vim haberet.

II. Distinguendum est inter formam substantialem; & inter formas accidentarias. In quolibet composito non nisi una forma substantialis dari potest: At nihil obstat, quo minus plures formæ accidentariæ in eodem simul inveniuntur, præsertim cum ipsa dari aliunde etiam ratio convincat.

III. Etsi causæ adventitiæ aliquantulum intendat minuante qualitates, quarum moderatione temperamentum continetur; ex. gr. corpus humanum à vini potu, æstu, balneis, exercitatione incalcescit vehementius, sicuti & ex contrariis causis refrigeratur: non tamen proinde dici potest corpus aliud temperamentum adsumere, quia semotis iis causis mox se ad pristinam constitutionem revocat, nisi forte earum adpressus acer nimis, & diuturnus sit, tunc enim contingit ut corpus à proprio temperamento omnino deficiat, & ad aliam habitudinem, quam impossibilem servet, traducatur.

IV. Temperamentum dicitur proportio primarum qualitatum; non quod temperamenti esse in ipsa proportionis relatione consistat, sed quia ejusmodi relationem quasi connotatam necessario importat; ac si diceretur temperamentum esse primas qualitates sub certa proportionem.

Sectio Tertia.

Quæstio I.

An Anima sit Accidens? Neg.

Quidquid tanquam pars essentialis constituit substantiam, illud est substantia. Anima tanquam pars essentialis constituit una cum corpore substantiam, ipsum compositum, seu corpus animatum. Ergo anima est substantia, & non accidens.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter accidens prædicabile, & inter accidens prædicamentale, Quæstio præsens intelligatur de accidente prædicamentali, quod opponitur substantiæ.

II. Quamvis anima inest corpori, ex eo tamen non sequitur quod sit accidens: Accidens enim ita inest subjecto, ut non sit pars; anima vero est pars, licet non corporis, cui inest, tamen alicujus tertii, quod una cum corpore constituit, nimirum compositi seu corporis animati.

III. Dissoluto temperamento corporis statim quidem perit animal, quia non potest corpus ab anima informari, nisi congrua ad vitam dispositione præditum sit, sed ex eo non potest colligi, quod anima sit temperamentum, & per consequens accidens: Nam quo deficiente ut forma substantiali, à qua recipit esse, moritur animal, illud est anima; non vero quo deficiente ut dispositione necessaria ad conservationem formæ in materia, qualis necessaria dispositio ex parte corporis est temperamentum.

IV. Passiones atque operationes diversæ duobus modis adtribuuntur alicui: vel tanquam causæ principali & principio à

quo procedunt, & hoc est anima; vel tanquam causæ disponenti materiam, & hoc est temperamentum, ex cujus variatione variantur passionēs, vel diversæ procedunt, quia variata dispositione, alio modo se habet anima in corpore, & variata ratione materiali passionis, variatur etiam formalis ratio ejus.

Quæstio II.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima c. 1. r. 6. recte definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quando *Aristoteles l. 2. de anima c. 1. r. 11.* post traditam definitionem dicit; *Hoc igitur νῆψ, id est, universaliter, sive in communi de anima determinatum descriptumve sit*: Non significat, quod quodammodo solum sive minus ad accurate & perfecte animam descriperit; sed quod plenius & exquisitius singulæ animæ & earum potentia, quæ generalit tantum ratione descriptæ fuerant, deinde ab ipso essent explicandæ.

II. Vocabulum *ἐνταλχνη* tripliciter sumitur: 1. Pro accidentali perfectione seu actu imperfecto, quando videlicet res de imperfectione ad perfectionem accidentariam tendit, vel quando habet aliquos perfectionis gradus, & porro jam aliquos acquirit, cujusmodi *ἐπιλήχεια* motus est.

2. Pro operatione, quæ à forma oritur & dicitur actus secundus. 3. Pro completa & absoluta perfectione, quæ significat ipsam formam, & dicitur *ἐπιλήχεια πρώτη*, actus primus. In qua posteriori significatione hic accipitur.

III. Per vocabulum *corporis physici* vel *naturalis*

naturalis excluduntur tum corpora artificialia, quæ anima non informat. & si aliquando moventur, principium istius motus non est internum, sed externum, videlicet ipsa efficiens; tum formæ separatae, quæ quidem ἐπὶ πλάχῃ primæ sunt, non vero ἐπὶ πλάχῃ corporis, illudque informant. Unde hæc definitio competit neque intelligentiis, cœli (*juxta nonnullorum sententiam*) motricibus, quæ corpus cœleste non informant, sed duntaxat assistunt; neque angelo respectu corporis adsumti, quia non est actus seu forma talis corporis, sed tantum motor.

I V. Esse actum primum corporis, vel illud informare dupliciter sumi potest: 1. Pro actuali exercitio informandi & actuandi, & est animæ accidentale, h. e. ad essentiam animæ non pertinet. 2. Pro aptitudine ad exercitum illud, quæ ad essentiam animæ pertinet, & in definitione intelligitur: Quando enim natura definiti non in solo actu, sed in actu vel in aptitudine consistit, verba definitionis ejus unum vel alterum importare censendum est.

V. Quando *Arist. l. 2. de an. c. 1. s. 21.* dicit, *quasdam partes à corpore esse separabiles, propterea quod nullius corporis sint actus*: per illas partes non intelligit animam rationalem, quasi illa non esset actus corporis; sed loquitur de quadam potentia ejus, quæ est intellectus, de quo verum est, non esse potentiam organicam, sicut sensus, & ideo nullius corporis esse actum, h. e. nullam partem corporis informare, sed inherere in anima immediate.

VI. Per vocabulum *organici* excluduntur corpora physica similia & inanimata, quæ non sunt organica, h. e. prædicta certis atque multiplicibus organis, quæ anima, ut functiones suas plurimas simul

& diversissimas possit obire, requirit. Unde res inanimatae non habent illa organa, quæ requiruntur ad seipsa perficienda, ultra eam perfectionem quam habent in primo instanti generationis: Viventia vero habent organa apta ut se quotidie perficiant, & consequenter habent qualitates altioris ordinis, quales exiguntur ad vitales functiones. Licet igitur nonnulli lapides videantur habere organizationem, tamen quia carent dispositionibus ad vitam aptis propter defectum excellentiorum qualitatum, ideo corpora organica non sunt.

VII. Nomine *organi* duo importantur: 1. Certæ figuræ compositio cum temperie accommodata: Ecce sic organum antecedit animam prioritate naturæ in genere causæ dispositivæ & materialis, quia sic est præparatio necessaria ad introductionem animæ in materiam. 2. Potentia vitalis, quæ propria organi forma est, & cujus proprius actus est vitalis operatio, per idem organon tanquam per instrumentum exercenda. Unde organa in corporibus illis ab Angelis adsumtis, etsi veræ res sint, non tamen sunt vera propriaque organa, illis enim non inhaerent tales potentiae.

VIII. Per illâ definitionis verba, *visam habentis in potentia*, distinguitur anima à forma cadaverica, & aliis præ se ferentibus nescio quam organorum speciem, quæ licet habeant ea organa, sunt tamen inepta ad quemvis vitalem usum. Unde organa quæ sunt in cadavere, non sunt absolute organa, sed quædam illorum simulacra.

IX. Actus importat non solum ordinem ad propriam potentiam, hoc est, materiam, quam aptus est informare, sed etiam

jam ad proprium effectum formalem, nempe ad compositum, quod cum ea contrahere aptus est : & hoc compositum, nempe animatum, quamvis sit effectus animæ, ideoq; in genere causæ formalis posteriorius, & secundum naturam ignotius; nihilominus tamen, cum ex alia parte sit etiam finis proximus ejusdem animæ, cujus gratia facta est à natura, in genere causæ finalis natura prius & notius est quam anima.

Quæstio III.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima c. 2. t. 24. recte definiatur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. In superiori definitione, l. 2. de anima c. 1. t. 6. definita fuit anima respectu corporis, quod informat : Hic vero l. 2. de anima c. 2. t. 24. definitur respectu operationum, quas in corpore edit.

II. Hæc definitio non est multiplex, sed una, per quam definitur non aliqua species animæ in particulari, sed anima in communi, quia colligitur ex contextu cap. 2. voluisse Aristotelem definire animam eandem prius à se definitam. Definitum autem prioris definitionis est unum, & animæ in communi. Ergo etiam hujus.

III. Ratio communis animæ, sicut quælibet alia generica, dupliciter sumi potest. 1. Ut in se tantum consideratur abstracta à suis speciebus, hoc est, sine ullo ordine extensionis ad eandem species : Sic anima accipitur in communi prima definitione, in qua nihil ponitur per quod talis extensio significetur. 2. In ordine ad eandem species, in quantum ad illas se ex-

tendit, & per eas contrahi potest : Sic sumitur anima in communi, ut est definitum hujus posterioris definitionis, nimirum ut se extendit ad animam vegetativam, sensitivam, & rationalem, quam extensionem explicare voluit Aristoteles per proprias operationes in eadem definitione positas.

IV. Distinguendum est inter sensum compositum, & inter sensum divisum. Verba hujus definitionis non sunt accipienda in sensu composito, cum non quælibet anima sit principium, quo simul vivimus, sentimus, & intelligimus : sed in sensu diviso, non quidem ut singula verba disjungantur; quasi dicendum, Anima est id quo vivimus, aut sentimus, aut intelligimus; Sed ita ut disjunctio cum copulatione ad præcedentes partes fiat, dicaturque : Anima vel est id, quo primo res aliqua vivit; vel est id, quo primo vivit, & sentit; vel est id, quo primo vivit, sentit, & intelligit.

V. Per vocabulum *Quo* debet intelligi principium vitæ internum, quod Deo respectu rerum viventium minime competit : Licet enim Deus cunctis rebus intime illabatur conferens illis esse, non tamen eas intrinsecus constituit, unde ei posterior hæc animæ definitio non competit.

VI. Vita dupliciter sumitur : vel pro vita substantiali, à qua ut è fonte vitales actiones dimanant; vel pro operatione, & tunc *vivere* iterum dupliciter sumitur : 1. Prout significat communem rationem omnibus operationibus vitalibus, nempe vegetativis, sensitivis, & intellectivis. 2. Pro speciali operatione animæ vegetativæ, in qua acceptione vivere in præsentī definitione accipitur.

VII. Notanter additur particula *primo*, quia licet corpus, vel pars ejus, ut cor, sit principium vitæ, uti dicit *Aristoteles* 1. 2. de anima c. 2. r. 14. tamen hoc ei non convenit nisi ratione animæ, à qua habet quod vivat, & consequenter quod sit vitæ principium. Ergo neque corpus, neque aliqua pars ejus potest esse primum principium vitæ, sed sola anima, cui soli hæc definitio convenit.

VIII. Quamvis anima rationalis in se spectata sit id quod intelligit, collata tamen ad ipsum compositum est id quo intelligimus. Unde non absurde in definitione dicitur; *Anima est id quo*, &c.

IX. Hanc posteriorem animæ definitionem proponit *Aristoteles*, ut per eam demonstraret priorem hæc modo: Id quo primo vivimus, sentimus, & intelligimus, est actus primus corporis physici organici vitam habentis potentia. Anima est id quo primo vivimus, sentimus, & intelligimus. Ergo anima est actus primus corporis physici organici vitam habentis potentia.

X. Operationes animæ dupliciter considerari possunt: 1. Ut finis, cujus gratia animæ informat corpus. 2. Ut effectus animæ. Si priori modo considerantur, tunc per hanc posteriorem definitionem demonstratur prior animæ definitio à priori: Si vero posteriori modo considerantur, per hanc posteriorem definitionem demonstratur prior à posteriori.

Quæstio IV.

An Anima recte distribuatur in Vegetantem, Sentientem, & Intelligentem? Affirm.

Tres esse animarum species vel genera ita probamus. Quot modis anima ex propria natura est principium internum

ac radicale vitalis operationis, tot debent distingui genera vel species animarum. Sed tribus modis universalibus est principium omnium operationum vitalium. Ergo tria sunt genera vel species animarum. *Primum genus* constituit anima in communi considerata, quatenus est principium internum ac radicale vitalis operationis per modum naturæ, ad multiplicandam, conservandam, & augendam vitam, per se ordinatum sine cogitatione. *Secundum genus* constituit anima in communi considerata, in quantum est principium radicale atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, h. e. sensitivæ, vel cognitionem sensitivam consequentis, ut comprehendatur operatio appetitus sensitivi ab eadem anima procedens, atque etiam motus progressivus, qui media eadem cognitione & appetitu sensitivo fit. *Tertium genus* constituit anima, quæ est principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicite per organum corporeum, nec per potentiam in eo existentem, sed immediate ab eadem anima; & hæc est sola anima rationalis.

OBSERVATIONES.

I. Non consideratur hic anima ut Totum Essentiale, quod dividitur in partes vel physicas, id est, materiam & formam; vel metaphysicas, h. e. genus & differentiam: neque consideratur ut Totum Integrale, quod dividitur in partes integrantes, atque extensas sive per se, sive per accedens: Sed consideratur hic anima ut Totum Universale, quod ut Genus (est autem anima Genus Logicum, ubi fit est, ut sit quoddam commune prædicatum quidditativum, licet non sit natura completa, quemadmodum Genus Physicum) dividitur in suas species.

II. Mem-

II. Membra hujus divisionis dupliciter considerari possunt : 1. Quatenus sunt in uno eodemque subiecto, seu quatenus sibi invicem subordinantur, ita ut sub sentiente sit vegetans. & utraque sub rationali. Hoc modo membra hujus divisionis possunt dici gradus. 2. In diversis subiectis, hoc est, quatenus per vegetantem intelligitur non-sentiens, quæ tantum reperitur in plantis ; per sentientem irrationalis, quæ tantum est in brutis, &c. Sic membra hujus divisionis non sunt gradus, sed species.

III. Membra hujus divisionis nec omnia sunt genera, nec omnes species, sc. specialissimæ. Nam anima vegetans & sentiens, quæ sub se plures continent species, sunt dicenda genera vel species subalternæ ; Intelligens vero anima est species specialissima, quia in inferiores species ulterius dividi nequit.

IV. Quamvis anima vegetans & sentiens destribuantur in plures species, ex eo tamen non debet colligi, quod anima in plura membra quam illa tria sit dividenda, quia omnes animæ vegetatrices forciuntur inter se eundem modum operandi, similiter etiam sensitivæ.

V. Ingens error Platonis est, qui putavit plantas sentire, & ita animam sentientem non esse distinctam ab anima vegetante. Si enim plantæ sentiendi vim haberent, punctæ aut percussæ doloris significationem darent sese contrahendo, vel alio modo se movendo uti animalia. *Quod vero* utiles succos adtrahunt & inutiles rejiciunt, item salutaria prosequuntur ac noxia declinant, non provenit ex aliqua cognitione sensus : sed illud ex virtute vitali ac naturali utiles succos adtrahente, & inutiles expellente ; hoc vero ex interna

ac naturali antipathia & sympathia ; ut suo modo etiam forciunditas.

VI. Aristoteles quidem quatuor animatorum vel viventium genera statuit, ex eo tamen non sequitur, quod quatuor etiam sunt animarum genera, quia divisio viventium vel animatorum duobus modis sumi potest : 1. Præcisè, secundum essentialia gradus vitæ ad invicem separatos ; & sic tria tantum distingui possunt animatorum genera, quia tria tantum distinguuntur genera animarum. 2. Non ex solis essentialibus, sed in ordine ad subiecta, nempe animata, in quibus diversum genus potentia vitalis reperitur sine aliis vel ab eis separatam : & sic sumitur ab Aristotele, quando quatuor viventium genera statuit. Primum constituunt animata illa in quibus reperiuntur potentia vegetativa, hoc est generativa nutritiva, & augmentativa, sine sensitivis, & intellectivis. Secundum constituunt animata illa in quibus reperiuntur potentia sensitivæ cum appetitiva. Tertium constituit potentia locomotiva separata ab eodem gradu sensitivo, atque etiam sine intellectivo reperta in animalibus perfectis. Quartum constituit potentia intellectiva.

Quæstio V.

An Anima sit in toto corpore, an vero in aliqua tantum ejus parte ? Affirm.

prius. Neg. posterius.

I. **U**bicumque anima operatur, illic est, quia facultates ejus sine ipsa operari non possunt. Anima operatur non tantum in una corporis parte, v. g. cerebro, vel corde, sed in omnibus, in quibus vitæ operationes cernuntur, omnes enim partes nutriuntur & augentur. Ergo, &c.

II. Si anima non esset in singulis corporis partibus, singulæ partes singulas formas postulerent. Sed consequens est falsum, quia vivens non esset unum per se, sed per adgregationem multarum formarum, quod nemo dixerit. Ergo, &c.

OBSERVATIONES.

I. Quando anima dicitur per omnes corporis partes diffusâ, nec in una tantum parte substantiali residere, id intelligendum est secundum naturalem viventis constitutionem: quando enim corrumpitur & moritur animal, anima prius quasdam partes deserit, quam alias, & ultimo in corde mori dicitur. Sicque anima non in omnibus corporis partibus existit.

II. Distinguendum est inter animam immaterialem & indivisibilem, quæ est rationalis; & inter animam materialem & divisibilem, ut sunt vegetativa & sensitiva. Anima indivisibilis & rationalis tota est in toto corpore & tota etiam in qualibet parte, totalitate essentiali, quia in qualibet parte existit secundum totam essentialitatem; non tamen totalitate integrali, quia non est totum integrale, cum sit in hoc genere indivisibilis, partibus carens. Anima vero divisibilis, ut vegetativa & sensitiva, est tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte, quia non est ea secundum omnes partes integrantes; nec est tota in qualibet parte totalitate potestativa, quia non est secundum omnes potentias & virtutes, licet sit secundum unam vel plures. Sed adhuc anima hæc divisibilis est tota in singulis partibus totalitate essentiali, cum tribuat vitam partibus singulis, & aliquam operationem vitalem.

III. Est quidem anima actus corporis organici, quoniam vero dissimilares par-

tes, quæ vocantur organicæ, componuntur ex similaribus, ut digitus ex carne, osse, & nervis, ideo eo ipso, quod anima est actus organici corporis, & organicas partes ejus informat, necesse est etiam, quod informet homogeneas, ex quibus componuntur organicæ; & consequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ, & aliquam operationem vitalem.

IV. Distinguendum est inter mutationem productivam, & adductivam. In nutritione anima crescit non mutatione productiva, quasi de novo animæ aliqua pars substantiæ adcrederet, quod est in formis materialibus: sed adductiva, qua anima virtualiter in magnam longitudinem se extendere potest; actu se ad certam partem non auget, sed promoveret, quemadmodum angelus nunc est in majori, nunc minori spacio pro libertate, nusquam tamen crescit secundum essentialitatem.

V. Distinguendum est inter facultates animæ, quæ ab ipsâ solum in conservari dependent, eamque etiam extra corpus consequuntur; ut sunt intellectus, voluntas, & memoria intellectiva: & inter facultates animæ à toto composito ex anima & corpore in esse & conservari dependentes; ut sunt omnes facultates vegetativæ, & sensitivæ. Priores facultates sunt cum anima ubicunque existit, & sic intellectus & voluntas æque resident in manu & pede secundum substantiam, ac in capite. Ad posterioris vero generis facultates, quæ scilicet à toto composito & non à sola anima dependeat, quod adinet, anima potest esse sine illis facultatibus, quia licet eas ex se suo profundat, nunquam tamen ipsas potest.

test nisi in materia bene disposita effunderetur, & in certis quibusdam partibus organicis, quæ ad eas facultates suscipiendas sunt bene dispositæ.

VI. Licet intellectus & voluntas æque resideant in pede & manu secundum substantiam, ac in capite: non tamen propterea homo in pede vel manu intelligit, & vult sicut in capite, quia non sunt in illis partibus organa sicut in capite, per quæ traduntur rerum species ad intellectum, ut eliciat intellectionem. *Distinguendum igitur est* inter essentiam; & inter operationem. Anima est in omnibus partibus per essentiam; sed non est in omnibus secundum operationem. Quemadmodum eadem mulier in officina est textrix aulæorum, in taberna eorumdem venditrix, in culina coqua, in cubiculo uxor, inter liberos mater: sic anima in diversis partibus diversa obit munda.

VII. Anima dupliciter potest considerari: 1. ratione informationis, juxta quam est in toto corpore. 2. ratione motionis & operationis, juxta quam est in corde, tanquam in principe corporis parte. Anima igitur dicitur esse in corde, & cerebro, juxta operandi quemdam modum insigniorem, & eminentiorem.

VIII. Corde vulnerato hominem mori, causa non est, quod anima ibi sit secundum essentiam, ita ut alibi non; sed quia cor est fons caloris nativi, quo pereunte necessaria est animæ solutio. Est igitur anima in corde radicaliter, in reliquis vero partibus derivative, nusquam tamen exclusâ intima ipsius animæ præsentia.

IX. Quamvis anima, v.g. *sensitiva*, sit in qualibet parte animalis substantialiter, non tamen quælibet pars dici potest animal: non enim animal dicitur a sola exis-

tentia animæ sentientis in aliqua corporis parte, sed ab existentia ejusdem in omnibus partibus organicis: cum enim anima prædita sit pluribus facultatibus, requirit necessario corporis varia instrumenta, quæ facultatibus correfpondeant.

X. Non sequitur, si tota anima est in quavis parte; ergo mota una parte, & altera quiescente, anima simul movetur & quiescit: quia anima proprie non movetur, sed movet. Non est autem absurdum, secundum aliquam corporis partem eam movere, secundum alteram quiescere.

XI. Manu amputata anima nec perit, nec manet separata & scissa, sed retrahitur, non sui ipsius duplicatione, sed virtuali ea contractione, qua sine quantitatis augmento vel decremento Angelus se per totum musæum diffundere, & libere in punctum potest contrahere.

XII. Anima consideratur vel secundum essentiam, & sic est tota ubivis: vel secundum extensionem, non quantitativam, sed virtutalem; sic totam suam extensionem non habet in quavis parte, sed in hac ut & extra hanc. Ergo evulso oculo non necesse est totum hominem mori, nam illo evulso anima quidem ibi definit informare, sed non definit esse: & ita est ibi, ut & alibi extra *in oculi* in reliquis partibus.

Quæstio VI.

An in uno vivente sint plures anime?

Negat.

Anima in corpore, quod constituit, tantum una est. *Si enim* plures animæ in uno essent corpore, essent etiam plura esse, vel plures essentia; & ita in uno composito essent plura individua, quod absurdum

dum. Ergo dicendum quod in uno animato corpore non possint esse plures animæ. *Ерго ина*, quia unum esse specificum constituit.

OBSERVATIONES.

I. Neque in eodem animali sunt duæ animæ, vegetativa, & sensitiva; neque in eodem homine duæ vel tres, nempe vegetativa, sensitiva, & rationalis: Sed in animali uno una est anima, & ea est sensitiva, virtute continens vegetativam; & in homine uno una est anima, & ea est rationalis, virtute alias, nempe sensitivam & vegetativam continens.

II. Dupliciter res una aliam virtute continere dicitur; vel quia potest eam producere. quo pacto Deus creaturas omnes, & lux calorem continet: vel quia etsi non possit eam producere, potest tamen exercere operationes & officia, quæ ab illa exercentur. Sic anima rationalis in homine dicitur virtute continere animam sensitivam & vegetativam, quia valet operationes, quæ ab his oriuntur, quatenus sensitivæ & vegetativæ sunt, præstare: etsi nequeat exercere illas, quæ formas specificas brutorum & plantarum consequuntur, non enim potest v. g. edere actionem inveniendi, quæ consequitur formam equi.

III. Gradus vegetativus & gradus sensitivus possunt accipi dupliciter: 1. Generaliter; prout vegetativus dicit tantum principium vitæ abstrahendo ab inferioribus modis, & distinctis rationibus, quibus determinatur ad vitam plantæ, vitam animalis, & vitam hominis; & sensitivus prout includit tantum principium sentiendi, præcidendo ab his peculiaribus modis, quos habet in brutis animalibus & hominibus. Sicque tam gradus vegetativus includitur in anima sensiente & rationali,

quam sensitivus in rationali. estque aliquid commune omnibus viventibus. 2. Specialiter ac determinate; & sic vegetativus non includitur in sensitivo & rationali, nec sensitivus in rationali, quia sic dicunt aliquos modos quibusdam rebus proprios & aliis minime convenientes: Vegetativus quidem modum insensibiliter vegetandi, qui neque in sensitivo gradu, neque in rationali includitur: Sensitivus quoque non solum dicit principium sensus absolute, sed quatenus conjunctum cum illo particulari modo quo bruta sentiunt, & eo pacto in gradu ratiocinandi non continetur.

IV. Dupliciter intelligi potest, quod in homine sint contrariæ operationes; scilicet vel simul, vel diversis temporibus. Hoc posterius non solum in eadem anima, sed etiam in eadem potentia accidere potest: Illud autem prius non est verum de anima hominis. intellectum de propria contrarietate. Nam quando voluntas & appetitus simul moventur affectibus contrariis, tendunt in contraria sub diversis rationibus, & diverso etiam modo. Nam cum affectus unius est efficax, alterius est inefficax, ex eo potius colligitur, istos diversos appetitus in eadem anima radicari. Motus enim unius retardat motum alterius, si sit aliquo modo repugnans: Si autem inter se consentiant, facilius indicatur ista identitas.

V. Ubi est operatio propria alicujus formæ, ibi est ipsa forma, aut secundum se, aut secundum virtutem, seu virtualiter & eminenter. In homine sunt quidem operationes vegetantis & sentientis animæ, sed ipsæ formæ & animæ non nisi virtualiter adiunt, quoniam ab intelligente, tanquam altioris gradus anima, virtute continentur.

VI. Partes viventis corporis dupliciter possunt considerari : 1. Ut partes unius totius, & secundum suam substantiam, & sicut unius speciei sunt; habent enim eandem formam substantialem, scilicet animam. 2. Ut organa & instrumenta variarum operationum; & sic specie differunt non essentiali, sed accidentali, quia forma instrumenti, ut instrumentum est, est potentia ipsa; & quia sunt potentiae specie differentes in variis, ideo aliquo modo specie differre dicuntur: quod si in esse non est sensus, sicut in carne, inde non colligitur non habere eandem animam; nam anima una non omnes suas potentias omnibus communicat partibus, alias in oculo esset auditus, cum sit eadem anima in utroque.

VII. Distinguendum est inter formam specificam, sive propriam, & inter formam genericam. Generales formae cum propriae non sint, cuiusmodi in homine sunt sentiens & vegetans, propterea hominem non constituunt: Intelligens autem specifica forma est & reliquas in se continet. Igitur esse hominem & esse animal non sunt plura esse, sed sunt unum esse, nam essentia generica & specifica sunt unum esse à parte rei, multitudo autem est solum secundum maiorem vel minorem praecisionem. Proinde ad hanc multitudinem satis est una & eadem anima praecisius vel minus praecise summa.

VIII. Distinguendum est inter operationes diversas in diversis suppositis, & inter operationes diversas in uno supposito sive subiecto. Operationes diversae arguunt diversae formas, supposita diversitate subiectorum: At in uno subiecto solum arguunt formam altioris & eminentioris naturae, virtute multa continen-

tis, diversisque utentis potentius; qualis est anima rationalis. & post haec sensitiva. Licet ergo in homine sint operationes genere differentes, puta intellectio, sensitio, vegetatio, non tamen in eo sunt differentes animae.

IX. Anima vegetans & sentiens dupliciter considerantur: 1. Quatenus propriae sunt formae brutorum & plantarum, & sic sunt corruptibiles. 2. Quatenus in homine idem sunt cum anima intellectiva, neque de materiae potentia eductae, & sic mortales esse nequeunt.

X. Quoniam anima ad suas operationes organis utitur, & eorum aptitudinem requirit, haec ipsa autem instrumenta primis diebus ad actiones nobilissimas exercendas minus sunt idonea, ob id anima primo tantum opera exercet vegetationis, quia factus corpus ad sentiendum & intelligendum organa apta nondum habet, successu autem temporis sensus quoque & rationis operationes exserit, quando scilicet factus organa his operationibus opportuna est consecutus. Hinc *Arist. l. 2. de gen. anim. c. 3.* ait: *Homoprimo vivit vita plantae, deinde vita animalis, tandem vita hominis.*

Quaestio VII.

An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur? Affirm.

Vita non consistit nisi in calido & humido adcommodata sibi qualitate & quantitate correspondentibus: quae proportio cum diu durare non possit, quia humidum, quod est caloris pabulum, ab eo continua actione consumitur, requiritur necessario nutritio, per quam alimentum subpeditetur, quod humidi iacturam, fluxumque materiae resarciat.

OBSER-

OBSERVATIONES.

I. Nutritio duobus modis potest usurpari : 1. Complete & perfecte, prout comprehendit omnes concoctiones, ipsamque alimenti conversionem in rei viventis substantiam. 2. Incomplete, pro aliqua tantum ex actionibus, quibus preparatur alimentum, ut in viventis substantiam transmutetur. Si priori modo sumatur nutritio, certum est illam non semper fieri, cum alimentum non sit semper apte dispositum & preparatum, ut transmutetur in substantiam viventis. Si vero posteriori modo sumatur, concludendum est nutritionem semper fieri.

II. Distinguendum est inter id quod fit per se, & inter id quod fit per accidens. Nihil agit ad sui corruptionem, scilicet per se ; per accidens vero potest. Unde nihil mirum, si calor, conservare se desiderans, seipsum interimat, non enim per se & ex instituto in sui perniciem agit, sed ex accidente, quatenus absumit pabulum, quo exhausto exstingui una cum eo necesse est : sicut lucerna per se intendit lucere, etsi per accidens oleum consumat.

III. In nutritione calor per se primo calefacit humidum, & per consequentiam desiccet ipsum per evaporationem ab eo causatam. Tunc autem idem non agit in seipsum, nec in suo simili, quia invenit nutrimentum in suo principio ei dissimile, unde illud alterat, digerit, & concoquit, ut illud adsimilet viventi, cujus est instrumentum.

IV. Corpora calidiora, & quæ magis exercentur vivaciora sunt. Illa, quod ob innati caloris vim melius decoquant alimenta, & majorem humidi copiam reparent : Hæc, quia propter extremen-

torum vacuitatem uberius etiam nutriuntur, quas ob causas viri magis longævi sunt quam feminae. Ita vero licet calor humidum consumat, non inde tamen sequitur, ubi plus est caloris, ibi humidum ob assiduam resolutionem magis deficere, nisi forte id non respondeat proportionem calido.

V. Distinguendum est inter nutrimentum internum, & inter nutrimentum externum. Licet animalia quædam hyeme latitantia, veluti glires, ursi, &c. nutrimentum externum non adsumant, aluntur nihilominus interno alimento. Nam æstate multos crudos succos collegerunt, qui cum caloris imbecillitate concoqui non potuerint, hyberno tempore natus calor in eos incumbit & concoquit, atque inde nutriuntur.

VI. Qui atrophia vel hecateria laborant, non prorsus cessant à nutritione, dicuntur tamen ejus munere privari, quod ægre admodum cibum concoquant.

VII. Distinguendum est inter potentias quæ operantur adplicatæ ab agente & movente ; & inter potentias quæ operantur naturaliter, & per modum naturæ. Fatigatio in eas tantum facultates corporis cadit quæ agunt per adplicationem agentis, qualis est potentia motiva ; non autem quæ operantur per modum naturæ, ut nutritiva : quamvis hæc etiam à contrariis repatiendo debilitetur, progressuque ætatis frangatur & hebescat. Propterea autem natura non tribuit omnium altrici facultati, quod ejus opus totius vitæ fundamentum sit, quo sublato, vivens in occasum ruit.

Quæstio VIII.

An fames & sitis ab Aristotele lib. 2. de anima cap. 3. t. 28. recte definiatur ? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Aliud est esse appetitum formaliter, aliud est esse appetitum causaliter. Fames non est appetitus formaliter, sed quædam ventriculi afflictio : causaliter vero dicitur appetitus, quia illa afflictio ventriculi causat appetitum cibi.

II. Fames formaliter est in appetitu sensitivo, quia iste est qui dolorem apprehendit ; materialiter vero est in ventriculo, quia iste est qui læsionem sentit, & divulsionem percipit.

III. Distinguendum est inter actus appetitus subditos voluntati, qui sunt in nostra potestate saltem obedientialiter ; & inter actus appetitus sequentes necessitatem materiæ, vel effectus ab extrinseco, qualis est fames. Nam si corpus dilanietur, ventriculus affligatur, aliquod corporis membrum torqueatur, non poterit appetitus sensitivus hunc dolorem tollere.

IV. Fames bifariam sumi potest : 1. Proprie, & sic ad famem non solum est necessarium alimentum, verum etiam est opus divulsionem ventriculi, &ensione ejus doloris. 2. Communiter ; ut tantum dicit indigentiam cibi. Primo modo solum est in animalibus ; secundo vero modo in plantis. Definitio intelligitur de fame proprie considerata.

V. Distinguendum est inter cibi substantiam, & inter ejus condimentum. Dulcedo in cibo non expetitur ut quid faciens cibum, sed ut ei dans condimentum & delectationem. Sapor igitur & cibi sua-

vitæ non pertinent per se primo ad famem. Et licet multa animalia cibos consecretentur propter saporem, non sequitur tamen, quod sapor seu dulcedo sit illud quod natura primo intendit, quia operationes non sunt propter voluptates, sed voluptates propter operationes.

VI. In definitione famis particulæ *calidi & sicci* non sunt simpliciter & absolute intelligendæ, quasi per famem adpetamus tantum calida & sicca, cum sæpe humida exoptemus ; ut, lactucas, & alia alimenta, quæ constat esse humida : sed intelligendæ sunt comparate, scilicet facta comparatione ad sitim, quæ est adpetitio frigidi & humidum, vel saltem minus calidi & sicci.

VII. Poculenta nec omnia, nec quovis modo spectata pertinent ad sitim ; sed ea quæ frigida & humida sunt, vel quæ saltem alterum eorum vendicant, & quæ talia. Quomodo vinum non ut calidum est, sed quatenus humidum, ad sitim spectat.

VIII. Humidum aqueum, si modum excedit, nativum calorem perimit : si autem moderate admibeatur, esto calori adversetur, non patum emolumentum adfert animantibus, quatenus efficit ne humidum à calore præpropere abiumatur.

IX. Licet frigus non concurrat per se ad opera vitæ, per se tamen expetitur tanquam id quod calorem modificat. Recte ergo sitis definitur appetitus frigidi, quia potus est ad sitim domandam, sitis autem ex calore generatur, unde potus adpetitur ad temperandum calorem sua frigiditate, & non ad extinguendum ipsum omnino, ut facit frigus externum.

Quæstio IX.

An quod augeatur, ejus qualibet pars augeatur? Affirm.

Subjectum augmentationis est totum vivens secundum omnes suas partes spectatum. *Arist. l. 2. de gen. c. 5. t. 32.* Quia per omnes corporis partes venæ quædam sparguntur, quæ sanguinem deferunt omnibus illis corporis partibus, quo nutriantur, & consequenter augeantur. Hinc progressu temporis illæ omnes viventes partes grandiores existunt, quam essent à principio.

OBSERVATIONES.

I. Ex partes tantum nutriuntur & augeantur, quæ per se ac sine aliarum interstitio alimentum adtingunt, eoque potiuntur. Verum id non impedit, quo minus cæteræ harum interventu, sive mediate pariter increantur.

II. Quamvis augmentum fit per adventum alicujus extrinseci corporis, nec tamen si viventis quælibet pars augeatur, datur penetratio, nec divisio fit; sed per poros communicatur alimentum solidis partibus.

III. Pori, qui recipiunt alimentum, quandoque possunt esse contracti, & accipiendo nutrimentum dilatari, sicut flatu utres inflantur; & quandoque possunt esse repleti, sed humore cedente, vel possunt se dilatare, & sic majus corpus recipere.

IV. Non sequitur; Si quælibet pars augetur, augmentum æqualiter porrigetur in omnes dimensiones, & sic homo in rotundum conglobaretur. Nam augmentativa facultas, dum viventium membra quoquoersum porrigit, sequitur regulam formatricis virtutis, quæ hominem non rotunda, sed procera corporis forma decoravit, & in sublime gressit. Quare sic ho-

mo incrementa versus omnes partes accipit, ut in prædictam figuram semper conformetur.

V. Non omnes viventis partes æqualiter augentur, siquidem in ampliorem longe molem abeunt brachia, quam digiti, licet hi proinde ac brachia in longum, latum, & profundum excrescant.

VI. Distinguendum est inter partem omnino aridam & vita privatam, quæ nec nutritur, nec crescit, quia caret principio nutriente scilicet anima; & inter partem aridam adhuc aliquo modo viventem, quæ nutritur & ipsa, etsi ita bene non deprehendatur, propterea quod & in ea calor aliquid detrahatur, unde restauratione semper indiget.

Quæstio X.

An generare sibi simile sit naturalissimum & præstantissimum opus viventis? Affirm.

Quod magis & prius est intentum à natura, dicitur, & est magis naturale. Generatio est opus magis & prius intentum à natura quam nutritio & augmentatio. Ergo, &c. *Minor probatur*, quia generationis finis, cujus gratia à natura intenditur, est bonum speciei, consistens in perpetua conservatione ejus: Nutritionis vero finis est conservatio individui. Sed commune bonum speciei perfectius est, & quasi divinius bono particulari cujuslibet individui; & ideo magis ac prius intentum à natura, quæ propter conservationem speciei intendit conservationem individui.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter generationem viventium; & inter generationem
non

non viventium. Quæstio hæc intelligatur tantum de generatione viventium, quæ est propria animatis.

II. Generatio inter opera vegetativa est naturalius & perfectius opus viventis. Non enim hic fit comparatio inter omnia opera omnium viventium, sed solum inter opera, quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt, cujusmodi sunt nutritio, augmentatio, & generatio, inter quæ generatio est opus naturalissimum, & præstantissimum.

III. Aliud est aliquid magis esse necessarium; & aliud est aliquid magis esse perfectum. Potest enim aliquid esse necessarius magis, at minus perfectum: ut, tactus magis quidem necessarius est animalibus; at visus magis est perfectus. Ita nutritio magis est viventi necessaria, quia omnibus inest viventibus; sed non magis est perfecta, nam generatio est perfectior, & ob id naturalior.

IV. Distinguendum est inter finem qui per se primo, atque immediate intenditur; & inter finem qui secundario, aut ex consequenti intenditur. Nutritio per se primo intendit conservationem individui, ex consequenti autem & secundario intendit bonum & conservationem speciei, quia propterea natura nutrit ac fovet individuum, ut in eo conservet speciem. Generatio vero nullo modo respicit bonum individui, sed per se primo & solum bonum speciei, & propterea est opus naturalius nutritione.

V. Si nutritio conservaret perpetuo individuum, esset perfectior: cum tamen non conservet nisi ad tempus, ideo generatio est perfectior. Nam nobilius est perpetuum esse in specie, quam ad tempus in individuo.

Quæstio XI.

An species aliqua sensibilibus ad operationes obviandas imprimantur?

Affirm.

I. Quando objectum distat à potentia, non potest in illam agere & ipsam immutare, nisi per aliquid cum ea conjungatur, quia omnis actio fit per contactum. Atqui illud non potest esse aliud quam species, quæ emissæ ab objecto in ipsa potentia recipitur, illicque ipsum objectum repræsentat. Ergo dantur species.

II. Per inspicilla concava quidam acutius vident, quam per plana, cujus nulla ratio reddi potest, nisi quia in centro illorum magis uniuntur species objecti, & efficaciores redduntur in repræsentando. Item, notitia hominis semel visi jam vero absentis in memoria sensitiva permanet: Sed hoc esset impossibile, nisi aliqua ejus similitudo permaneret in memoria, quæ internus sensus est. Ergo negari non possunt species.

OBSERVATIONES.

I. Species sensibiles vocantur intentionales, non quasi non sint reales, quo sensu entia rationis dicuntur habere esse intentionale; sed quia 1. habent esse aliquod incompletum, & imminutum, degenerans à realitate objectorum, quæ repræsentant; hoc primo modo, etiam lumen à quibusdam dicitur esse in medio intentionaliter, si referatur ad illud esse quod habet in corpore luminoso. 2. Quia hæ species requiruntur ad cognitionem, quæ vocatur intentio. 3. Quia sunt id, quo potentia tendit in sua objecta.

II. Distinguendum est inter signum instrumentale, & inter signum formale. Species sensibilis non est signum instrumentale:

mentale, quale est statua Cæsaris, ex qua prius cognita Cæsarem agnosco; sed est signum formale, quo res non in specie, specie cognoscimus. *Sive*, species sensibilis non est id *Quod*, sed id *Quo* sentimus. Licet ergo speciebus rem cognoscamus, non tamen debent species ipsæ quoque cognosci: nam non oportet à nobis cognosci id quo, sed in quo aliquid percipimus.

III. Distinguendum est inter similitudinem in essendo; & inter similitudinem in representando. Species est similis objecto, non entitative, sive in essendo, quia species sunt accidentia immaterialia; sed in representando & virtualiter, quatenus est causa producendi speciem expressam, quæ est formalis similitudo objecti.

IV. Species albi & nigri, quæ recipiuntur in eodem subjecto, nempe oculo, non sunt proprie contrariæ, quia à contrariis causis præsertim æquivocis non semper contrarii effectus prodeunt. At objecta sunt causæ æquivocæ respectu imaginum, quas à se mittunt.

V. Species sensibilis est indivisibilis in representando; divisibilis in essendo. *Vel*, species sensibilis est divisibilis ex parte subjecti, in quo recipitur; est vero indivisibilis ex parte objecti, quod representat; neque enim divisibiliter representat objectum, quasi hæc pars speciei representaret quamdam partem objecti, alia aliam, sed qualibet minima pars speciei representat totum objectum: nam per minutissimam rimam in papyro factam totum objectum sentitur.

VI. Quamvis species sit spiritalis, objectum vero materiale, non tamen inde sequitur, quod species tanquam effectus sit nobilior sua causa: Quia immaterialitas speciei non est ex perfectio-

ne, sed imperfectioe, ob entitatis suæ exiguitatem, quemadmodum relatio similitudinis resultans ex albedine minus materialis est quam albedo ipsa.

VII. Species sensibiles concurrunt ad sensationes, non tantum objective, sed etiam effective, eo fere modo quo habitus concurrunt ad actus similes illis à quibus sunt producti. Unde pertinent ad primam speciem qualitatis, quia per se primo ordinantur ad operationem, non tamen dant primam vim agendi, sed illam supponunt, & determinant.

Quæstio XII.

An ut siquique sensibilia communia?

Affirm.

Sensibilia communia quinque recensuit *Arist. l. 2. de anima c. 6. t. 64.* videlicet *motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem.* Exactum autem esse hunc numerum ex eo demonstratur, quod nulum aliud sensibile commune recenseri possit, quod ad unum ex illis, tanquam ad generale caput, revocari nequeat.

OBSERVATIONES.

I. Nomine sensibilis communis non intelligitur illud, quod à sensu communi percipitur, quia sensus communis etiam propria omnium sensuum externorum objecta, puta colorem, sonum, & alia percipit, quæ tamen sensibilia communia non dicuntur: Nec intelligitur illud, quod ab omnibus plane sensibus externis percipitur: Sed nomine sensibilis communis intelligitur illud, quod pluribus sensibus externis percipi potest.

II. Aristoteles *l. 2. de anima c. 6. t. 64.* distinguens propria sensibilia à communibus adserit, *illa esse propria, quæ ab uno*

tan-

tantum sensu percipiuntur; communia quæ ab omnibus: Non quod omnia sensibilia communia percipiantur ab omni sensu externo, sed quia omnia fere sensibilia communia ab omnibus sensibus percipi possunt. Unde Aristoteles eodem loco se explicuit, probans motum esse sensibile commune, quia per visum & per tactum percipitur.

III. Motus dupliciter sumitur: 1. Formaliter, pro fluxu continuo, & prout dicit rationem formalem viz aut fieri termini. 2. Materialiter, seu pro sola ratione materiali consistente in variatione situs & loci, aut localis præsentia. Motus est sensibile commune, non quatenus priori, sed quatenus posteriori modo sumitur. Si enim motus priori modo sumitur, comprehendere nequit sine memoria & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter se conferat: hoc autem altioris est potentia, & non externorum sensuum.

IV. Numerus dupliciter cognoscitur: 1. Recensendo unum post aliud, seu replicando numerum maiorem supra minorem, aut novam unitatem minori numero addendo; qui modus cognoscendi solis hominibus convenit. 2. Percipiendo duntaxat plura discreta, quæ numerum faciunt, ut duos, aut tres sonos, tres quatuorve lapides inter se distinctos: quo pacto numerus externis tam hominum quam brutorum animalium sensibus dignoscitur.

V. Quies bifariam sumitur: 1. Pro sola privatione motus; quo pacto non sentitur per se, nec proinde est sensibile commune. 2. Pro permanentia rei sensibilis in eodem situ vel loco; quo pacto quies est sensibile commune.

VI. Aristoteles non omnia sensibilia

communia speciatim enumerat, sed quinque generalia capita, ad quæ cætera revocari debent. Et ad numerum quidem referuntur discretio & unitas, quia numerus & discretionem importat, & principium ejus unitas est. Obtusum vero & acutum, asperum & lene, curvum & rectum ad figuram: distantia & situs ad magnitudinem referuntur.

VII. Tempus non est peculiare sensibile commune, sed ad motum reducit, vel sub eo comprehenditur; quia licet per se sensu percipiat, ut docet *Arist. l. 4. phys. c. 11. r. 98.* non tamen secundum rationem formalem temporis, sed solum ut consequitur motum, eique conjunctum est.

VIII. Licet actio transmittendi species ad instrumenta sensuum substantiis, uti primariis causis effectricibus, adtribuenda sit, non proinde tamen substantia inter sensibilia communia numeranda sunt; cum per se primo sensus non afficiant, quia id solis qualitatibus alteratricibus convenit; nec per se secundaria ratione, quia id proprium est eorum, quæ motum sensibilibus proprium determinant, ac modificant, quod nulli substantia in se spectatæ convenit, sed ut magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium sensibilibus affecta est.

Quæstio XIII.

An sint quinque Sensus externi?

Affirm.

Quinque esse sensus externos probatur, quia 1. Quinque sunt organa sive sensoria. 2. Quinque sunt diversa objecta formalia quæ à sensibus possunt percipi. 3. In perfectis animalibus non plures sensus quam

quam quinque reperiuntur, nec etiam pluribus animal indiget.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter animalia perfecta, quæ habent omnes sensus; & inter animalia imperfecta, quæ pro diverso gradu carent uno, vel pluribus, omnia tamen habent tactum, quia tactus est maxime ad vitam conservandam necessarius, cum versetur circa primas qualitates, quarum excessus vel defectus multum nocet animali.

II. Distinguendum est inter tactum late & communiter sumtum pro quavis potentia, quæ non percipit rem sine contactu; sic enim Gustus dici potest Tactus: & inter tactum stricte & proprie sumtum pro potentia solas qualitates tangibiles ut tales percipiente; & sic sensus Tactus est distinctus à sensu Gustus, ob diversum subiectum formale.

III. Quamquam anima sentiens in omnibus animalibus existat, non tamen in illis omnibus effundit omnes suas facultates, quia in illis omnibus non reperit organa disposita, v. g. in *salpa organum visus*. Quare ut quinarium sensuum exteriorum numerum retineamus, satis est, quod in aliquo animali illi quinque sensus reperiuntur, & in nullo plures.

IV. Quod obstructa via, qua cerebrum in sensus externos influit, ipsi externi sensus illico sua obire munera desinant, non ex eo fit, quod unum tantummodo sit instrumentum omnium sensuum exteriorum, nempe cerebrum, vel quod in organis non sint ipsæ sensitivæ facultates; sed ex eo, quod perenni spirituum animalium influxu indigeant, qui quidem impeditur obstructis meatibus illis, per quos derivati solebant.

V. Non eodem modo se habet sensus ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiva cum sit multo altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa & distributa sunt, in unum colligere complexique. Unde non sequitur unus est intellectus: ergo etiam unus sensus.

VI. Propter sensibilia communia non est statuendus alius sensus: nam cum sensibilia communia illa à quinque sensibus non per accidens, sed per se sentiantur, frustra est eorum alium sensum quærere & constituere.

VII. Non datur aliqua facultas sentiens, cui incumbat advertere ad objectum in quod singuli sensus feruntur. Quod enim oculus interdum rei præsentis imagine imbutus non elicit visionem, id non ex eo provenit, quod desideretur actio alterius facultatis, cuius sit ad objectum advertere: sed quia ipsa vis cernendi non tendit in objectum, quod tunc accidit, cum in rem aliam vehementi adplicatione intenti sumus.

VIII. Titillatio & sensus verecundus non est distinctus sensus: nam illa titillatio diversa non est à tactu, nisi accidentaliter, quatenus nempe secundum certam nervorum dispositionem aliter atque aliter efficitur tactus.

IX. Distinguendum est inter famem consideratam materialiter; & inter famem consideratam formaliter. Fames materialiter est quædam contorsio, quia venæ conantur extrahere à stomacho sanguinem in alimentum, quæ contorsio sensu tactus percipi potest: formaliter autem est appetitio cibi, quæ non sentitur directe per alium actum, sed indirecte & per actum exercitum, quatenus est actio vita-

lis elicitæ & receptæ in appetitu sensitivo, quo modo omnes sensus percipiunt suos actus. *Idem est de siti, voluptate etiam, & dolore.* Non igitur præter quinque sensus assignandus est alius, quo percipiantur fames, sitis, dolor, & voluptas.

Quæstio XIV.

An sensus lædatur ab excellenti sensibili? Affirm.

Ideo sensibile excellens sensum lædit, quia sensorium seu organum sensus aliquam requirit temperiem & qualitatum proportionem, quæ adventu insolentis cuiusdam sensibilis perimitur. *Sic* ingens splendor dissipat visum, & lædit spiritus visivos; vehemens sonus offendit auditum; valde calida & frigida molestant tactum, imo tactus organum aliquando plane destruit.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id quod lædit per se, & inter id quod lædit per accidens. Nihil naturaliter inclinatur in id, à quo per se læditur: Objecta vero sensuum, ad quæ potentia omnes nativa propensione non minus quam ad operationes inclinantur, non lædunt sensus per se, sed ex accidente, cum ad exsuperantiam destitunt, organumque lædunt.

II. Distinguendum est inter objectum, quod cum organo proportionem habet, hoc sensum perficit; & inter objectum excellens, quod non perficit, sed lædit sensum; cum omne nimium sit naturæ inimicum.

III. Potentia sensitivæ non habent contrarium, nec etiam per se corrumpuntur, sed soluta organi temperie: hæc autem evertitur excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, adversatur.

IV. Quamvis non materiales, sed spirituales tantum & intentionales qualitates, h. e. rerum sensibilem solum imagines & simulacra à sensuum organo recipiuntur, non tamen omnis vis in lædendo organo ipsis deroganda est. *Vel dicendum*, species, per quas objecta agunt in sensus, non per se, sed ratione aliarum qualitatum, quæ ipsas comitantur, & ab objecto una trahuntur læsionem efficere.

V. Dispar est ratio sensus & intellectus: quia Sensus est organo corporeo affixus, & ita turbata ejus temperie per vehemens sensibile læditur: Intellectus vero non item, & propterea non læditur ob læsionem temperamenti organi debiti; imo cum illustra objecta, ad quorum cognitionem adsurgit, non ingerant organo qualitatem ejus temperiem turbantem, facile intelligimus quare non lædatur intellectus rerum præstantium cognitione, sicut sensus vehementiori sensibili.

Quæstio XV.

An visio fiat recipiendo, an vero emittendo? Affirm. Prior, Neg. Posterior.

Visio fit per immissionem vel receptionem imaginum ab objecto in oculum immisissarum: *quia* 1. Ubi instrumentum visionis est, ibi fit visio: sensus enim non fit extra organum. At instrumentum visionis nempe humor crystallinus est intra oculum. Ergo ibi quoque fit visio. 2. Unusquisque sensus aliquid recipit, auditus sonum, olfactus odorem, &c. Ergo etiam visus. 3. Quidquid subiectum aliquod destruit, illud ab eodem subiecto recipiatur necesse est. Excellens sensibile destruit instrumentum visus. Er-

go ab instrumento visus tanquam subjecto recipiatur necesse est.

II. Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad rem visivam: *quia* 1. Non est credibile ex tam exigua pupilla tantam exsilire lucem, ut objectum ingentis magnitudinis, utpote cælum, collustraret, illudque faciat visibile. 2. Lux illa ex oculis egressa, ad objectum, v. g. ad cælum usque producta, ad oculi pupillam resiliere non potest, cum solares radii longe sint validiores, nec tamen à terræ densitate repercussi ad mediam usque aeris regionem reflectuntur. 3. Illud quod ex oculo emittitur, vel est substantia, vel est accidens. Sed neutrum dici potest. Non est substantia, quia visio non posset fieri in instanti, cum nullum corpus tanto moveatur; fieri etiam posset, ut hac emissâ substantia stante magno vento huc atque illuc moveretur, atque visio impediretur: Nec est accidens, quia omne accidens est in subjecto per realem inhaesionem, quæ variari non potest per transitum ejusdem accidentis ad aliud subjectum.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis visio fiat non per emissionem sed per receptionem, non tamen visus ea quæ à tergo sunt potest contueri: nam objecta visibilia non agunt in facultates, nec species suas immittunt, nisi per lineam rectam, si fuerint ante ipsum oculum; vel per lineam reflexam, si fuerint retro, & speculum objiciatur, à quo ad oculum species resiliant.

II. Plurimæ rerum imagines ab uno oculo simul & semel recipi possunt, quia ex non sunt materiales, nec corporeæ, sed tantum intentionales & spirituales, quæ res ipsas repræsentant: unde nec poten-

tiam, nec organum degravant; nec se mutuo perturbant, aut impediunt; nec corpora, quæ has species de se fundunt, debilitant; multo minus una alteram expellit. Non etiam est absurdum species intentionales simul & semel ad plures posse defluere: ut, turris à pluribus simul videtur.

III. Distinguendum est inter rerum magnitudines reales & materiales; & inter magnitudines intentionales, quas oculus tantum recipit. Non enim recipitur ipsa montis aut turris magnitudo materialis, quæ per foramen tam parvum, quantum pupilla est, ingredi minime potest; sed ejus imago & species, quæ est immaterialis sive spiritualis, ea in oculo, non aliter ac imago in speculo, admittitur.

IV. Distinguendum est inter objecti substantiam, & inter objecti imaginem sive speciem. Objectum, quod videtur secundum suam substantiam, est in proprio loco: Imago vero sive species, quæ ad oculum deferretur, est in oculo. Eadem ratione non est in speculo, quod speculamur in illo, sed effigies tantum.

V. Res pupillæ imposita videri nequit, non ideo quod radii non possint ex oculo exire, sed quod lumen in tanta adproximatione non possit attingere objectum, nam oportet objectum lumine illustrari.

VI. Habet quidem pupilla aliquid conhatæ lucis, non tamen ideo illi datum ut forinsecus emitatur, sed ut, quasi tessera, hospitem & affinem suum, h. e. lucem qua species vehitur, se se extrinsecus insinuantem recipiat, eique ut minister familiaris præsto adsit.

VII. Distinguendum est inter oculos consideratos ut sunt organum visus; & inter oculos consideratos ut sunt objectum

etum visibile. Quando oculi ex se splendorem emittunt, non sunt organum visus, quia per hoc visio non fit; sed habent rationem objecti visibilis, quoniam emittunt splendorem, per quem receptum videntur.

VIII. Qui nebuloso aere circumfusus est, nebulam proximam non videt, non ideo quod radii visorii cum primum ex oculis emicant fortiores sint, sicque vicinam nebulam penetrent; sed ideo quia nebula propior adhuc habet rationem diaphani, si comparatur cum remotiori, quæ clarius videtur, quia ob partium subitionem crassescere videtur, & quia omne remotius nobis adparet nigrius, uti arborum apices virides quidem sunt, sed distanti adparent nigri.

IX. Neque basiliscus interficit hominem, neque mulier menstruosa speculum inficit intuitu, vel radio ex oculo exeunte, sed contactu, assu, halitu, expiratione, & qualitate nociva, quæ nihil ad visionem confert.

X. Qui reconditos habent oculos longius & ætius vident, quam qui prominentes habent, quia in reconditis oculis melius uniuntur species, & motus qui fit ab objecto in potentiam per emissionem specierum, in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit. *Deinde*, quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur, & magna ex parte offuscantur, ideo imperfectius & ad minorem distantiam adipicere possunt: Oculi vero reconditi lucem magis temperatam suscipiunt, à qua non impediuntur, sed potius adjuvantur.

XI. Quoties aliquid diligenter adcurateque contueri volumus, contrahuntur oculi, ne lux intermedia visui se ingerens eundem offendat, & debilitet: & clau-

duntur oculi, non ut lumen exprimatur, sed ut virtus visiva adjuvetur, quia virtus unita est fortior.

XII. Aristoteles, quando quibusdam in locis videtur adierere, visionem fieri per emissionem, non loquitur ex propria mente, sed ex recepta suo tempore perspectivorum sententia, vel nihil certi ea de re nondum confirmata vult statuere.

Quæstio XVI.

An Sonus sit in corporibus sonantibus, an vero in corpore intercepto, v. g. aere? Negat. Prius, Affirm. Posterius.

Sonus subjective inest non corporibus sonantibus, sive extremis, quæ colliduntur, sed corpori intermedio, quod incipitur & frangitur. *Si enim* sonus subjective inesset corporibus extremis, vel esset in uno, vel in utroque. Non in uno, cum non sit major ratio cur in hoc potius, quam in altero recipiatur; ut, cum dux manus se percutiunt: Non etiam in utroque, quia sic duplex oriretur sonus: Et cum sonus sit accidens simplex, in diversis subjectis esse non potest. Erit ergo in corpore medio.

OBSERVATIONES.

I. Non eadem omnium qualitatum sensibilium est ratio. Nam quamvis calor, odor, sapor, & qualitates quæ sub sensum cadunt, inhæreant in objecto, & non in medio; Sono tamen peculiare ac proprium est non hære in objecto. Cujus discriminis causa est, quia ceteræ qualitates sensibiles habent esse fixum & stabile; Sonus vero non est, nisi dum fit, ideoque ubi gignitur; hoc est, in medio corpore, ubi ut in subjecto recipitur.

I I. Distinguendum est inter prædicationem accidentis de suo subiecto, & inter prædicationem effectus de sua causa. Quando corpora sonantia dicuntur sonare, ea prædicatione non est accidentis de suo subiecto, quia sonus eis subiective non inest; sed est prædicatione effectus de sua causa: *hoc est*, corpora extrema, v. g. duo lapides qui colliduntur, dicuntur sonantia non obiective, sed effective.

I I I. Cymbalo manu cohibito impeditur sonus, non ideo quia in ipso cymbalo subiectatur, sed ideo sonus deficit, quia in aere contento intra poros cymbali subiectatur.

I V. Ad soni productionem tria requiruntur corpora; corpus percussus, corpus percussum, & corpus intermedium, quod interceptum & frangitur; quæ tamen non semper supposito distinguuntur, plures enim partes corporis subplent vires trium: ut in tempestate, quando colliduntur venti, tantum est occurus diversarum partium aeris. Sic quando virga vehementer mota per aerem efficit sonum, tunc aer secundum diversas partes habet rationem collidentis & resilientis, sive corporis intercepti: Illæ enim partes, quæ tangunt virgam & illam collidunt, sunt collidentes, aliæ vero partes expulsæ sunt resilientes sive fractæ. *Nihil* etiam impedit, quin unus idemque aer, secundum diversas partes, sit soni subiectum, & soni medium.

Quæstio XVII.

An odor consistit in sicco comprehendente & superante humidum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Subiectum odoris est corpus mixtum, quia odor oritur ex commixtione primarum qualitatum, quæ tantum

reperitur in mixtis. Ergo elementa, si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habeant, odore carent. Nam dum terra post nimiam siccitatem madefacta redolet, per mixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari.

I I. Distinguendum est inter omnimode siccum, & inter siccum cum humido aliquo caloris operatione bene temperatum. Odor consistit non in sicco omnimode, nam quæ torrentur odorem amittunt, quod adparet in cineribus ligni odorati: sed in sicco cum humiditate aliqua caloris operatione bene temperato, in quo tamen adhuc prædominatur siccitas. *Hinc*, cum post terræ siccitatem sit pluvia, solet in principio odor terræ diffundi, tunc enim humidum incorporatur sicco, abundat tamen siccum: At post longam pluviam non sentitur odor, quia tunc humidum excedit.

I I I. Vinum, aquæ ex herbis fragrantibus destillatæ, & alia sunt valde humida, & nihilominus tamen etiam odorifera, quia ejusmodi corpora mixta duorum generum partes habent: Alias sicciores & calidiores, quarum ratione sunt odorabilia; Alias humidiores & frigidiore, quarum ratione nullum de se fundunt odorem, sed potius saporem exhibent. *Si ergo* contingat eundem cibum & odorem & saporem exhibere, constabit necessario partibus siccioribus, & humidioribus.

I V. Flores & suffimenta è longinquo suavius olent, quia ad locum aliquantum remotum deferuntur odor secretior à portione terræ, & defæciator à fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verum oportet

oportet non tantam esse distantiam, ut odor in trajectu pereat.

V. Distingendum est inter calorem summum & igneum, & inter calorem moderatum. Ad odorem requiritur calor, non summus & igneus, qui consumit, sed moderatus, cujus operatione siccum, in quo consistit odor, cum aliquo humido temperatur. Ideo mastyx in cinere acriorem spargit odorem, quam in igne, quia ignis est calidior cinere.

VI. Quamvis *Moschus* dicatur fieri ex sanguine feræ ejusdam, & *Ziberum* ex sudore quorundam felium: non tamen inde sequitur, quod odor non consistat in sicco. Nam odor Moschi oritur non ex sanguine puro, sed ex sanguine concreto, & siccofacto. Habet igitur Moschus siccitatem, quæ odori sufficit, esto sanguis, dum non concrevit, perhumidus sit. Idem etiam de concreto illo sudore felium pronuncjandum est.

Quæstio XVIII.

An Gustus distinguatur à Tactu?

Affirm.

Gustus & Tactus differunt, 1. *Objecto*, quod in tactu est qualitas prima; in gustu qualitas secunda, nempe Sapor. Hinc terra prope centrum tactilis est, non vero gustabilis. 2. *Organis*, quia non ubique gustamus, at ubique tangimus. 3. Fieri potest ut incolum tactu pereat gustus in lingua. 4. *Gustus* varias habet differentias, est enim dulcis, amarus, pinguis, acutus, austerus, &c. quæ differentiarum non inveniuntur in tactu.

OBSERVATIONES.

I. Tactus tripliciter sumitur: 1. Communissime, prout tantum dicit simulta-

tem corporum per extrema indivisibilia.

2. Magis proprie, pro contactu potentie vitalis necessario ad percipiendum objectum proprium: In qua significatione convenit gustus cum tactu. 3. Strictissime, pro contactu potentie vitalis solas qualitates tangibiles ut tales percipientis. Et in hac significatione tactus est sensus distinctus à gustu.

II. Omne gustabile est tactile, 1. non formaliter, sed subjective. 2. analogice, quia gustus & tactus objecta sua percipiunt tangendo, alii vero sensus minus. 3. Propter concomitantiam, quia nihil potest gustari, quin prius tangatur.

III. Lingua potest habere suam operationem tactus, sine operatione gustus; ut, si quis aquam pure elementarem bibat nullum saporem habentem, sentit per tactum humiditatem & frigiditatem ejus, nullam habens sensationem saporis, nec gustus. Ergo adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi & gustandi, sunt separabiles atque distinctæ, liquidem una potentia operatur non operante alia.

IV. Tactus dicitur sensus alimenti, sicut & gustus, quia vis gustandi & vis tangendi circa eundem cibum versantur, ratione tamen diversarum qualitatum; quia tactus circa humidum & siccum, gustus circa saporem, qui ex horum commistione fit, occupatur: Et utraque facultas ita in has qualitates incumbit, ut gustus non tendat in suas, nisi tactus in eas quæ ipsi propriæ sunt, saltem prius natura feratur.

V. Quod neque gustus neque tactus medio externo indigeat, nihil refert ad identitatem eorum: sicut nec refert, quod tres alii sensus indigeant eodem medio externo, ut non sentiantur distincti.

VI. Sapor immutat potentiam gustus secundum distinctam proportionem ac immutant qualitates tactiles, de quibus evidens est immutare linguam, in qua est gustus, nullam efficientes sensationem tactus: ergo distinguunt tactum à gustu.

VII. Distinguendum est inter organum adæquatum, & inter organum inadæquatum. Lingua est organum adæquatum gustus, quia in illa & in nulla alia parte corporis residet: est vero organum inadæquatum tactus, quia tactus non solum in lingua reperitur, sed in cæteris corporis partibus.

Quæstio XIX.

An sensus Tactus sit unus? Affirm.

Ubi unum est objectum formale, ibi est unus sensus, nam ab unitate objecti formalis unitas cujuscunque facultatis desumitur. Atqui unum est objectum formale tactus, nempe tangibile, quatenus tangibile, quod obtinet unum modum immutandi organum. Ergo tactus est unus.

OBSERVATIONES.

I. Diversi constituuntur sensus, quia habent specialia sua objecta formalia inter se distincta; ut visus visibile, auditus audibile, &c. Hoc vero non reperitur in tactu, in quo non datur nisi unum tangibile quatenus tangibile est, sub quo non constituuntur varia objecta formalia variis tactibus convenientia. Ergo unus est tactus & non plures.

II. Distinguendum est inter objectum tactus materialiter consideratum; & inter objectum tactus formaliter consideratum. Quamvis objectum tactus materialiter spectatum non unum sit, sed multiplex, & non unam tantum, sed plures

contrarietates in se contineat: Formaliter tamen, sive prout tactile, unum est, quia unus est modus immutandi organum. Unde cum potentiarum distinctio ab objectis secundum rationem formalem consideratis sumenda sit, ratum manet, tactum unum esse, non plures.

III. Dolor formaliter non est sensatio tactus, sed hac solum ad dolorem concurrat tanquam conditio materialis, nec nova aut distincta est sensatio; sed ejusdem rationis & objecti, cum versetur circa primas vel secundas qualitates eodem modo immutantes. Unde propter dolorem non est tactus multiplicandus. *Idem de delectatione & titillatione* sentiendum est, in quibus, sicut in dolore, nihil distinctum à sensatione qualitatum tangibilium ut talium includitur: Quare nec pro eis distinctus tactus multiplicari debet.

IV. Quilibet sensus certum & unum tantum habet organum, solo excepto tactu, qui cum ad tuendam animalis vitam, & noxios primarum qualitatum excessus, quippe qui vitam lædunt, declinandos peculiariter animali à natura datus sit, ideo non uni solum, sed omnibus corporis partibus debuit inesse.

V. Dolor in determinata corporis parte non causatur, sed in omnibus, quia solutio continui aut distemperies in quibuscunque partibus corporis sensui capacibus causari potest, & ex consequenti dolor. Aliqua vero voluptas & titillatio in determinata tantum parte corporis fiunt, non tamen propterea tactus pro eisdem actibus multiplicari debet, quia sensatio tactus in eisdem reperta eandem rationem formalem habet, ex eadem ratione immutandi objecti desumta.

Quæstio

Quæstio XX.

An sensus exterior suam animadvertat sensationem? Negat.

Sensus exterior suam sensationem non percipit, e. g. *visus non animadvertit se videre*, sed hæc functio sensibus interioribus, nempe sensui communi proprie competit: *quia* 1. Sensus exterior non agit, nisi moveatur à suo objecto. At à suis operationibus non moveri, neque affici potest, Ergo eisdem non sentit. 2. Si quo actu videmus, eodem etiam sentiremus nos videre, nunquam visio fieret, quin simul eadem sentiretur. At non semper sentitur visio: Certum enim est hominem aliquando videre, nec tamen sentire quod videat, sed hoc paulo post animadvertere. Ergo, &c.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis intellectus percipiat suos actus & supra eos reflectatur, non tamen etiam sensus. Cum enim intellectus immaterialis, spiritualis, & inorganicus sit, ideo operandi modum nobiliorem habet, quam sensus.

II. Sensuum delectationes consequuntur ex perceptione convenientium objectorum: sed ad eas non requiritur cognitio ejusmodi perceptionis in eodem sensu, quia ut delectatio non pertinet proprie nisi ad appetitum; ita ad phantasiam spectabit percipere rem, è qua voluptas sensitiva oritur, eamque appetitui offerre.

III. Visus non proprie sentit tenebras, nec alius sensus suorum objectorum privationes simpliciter dignoscit, sed admodum improprie, quasi per actionem negativam. Eatenus enim dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quod cognoscat

se non videre, sed hoc alii animalis potentia adtribuendum est, non illi quæ est in oculo.

IV. Non necesse est ut omnis sensatio ab alio sensu cognoscatur, sic enim esset processus in infinitum: sed satis est, si exteriorum sensuum sensationes à sensu communi cognoscantur.

V. Distinguendum est inter objectum proprium & adæquatum; & inter objectum parziale. Non est absurdum versari visum circa colorem tanquam circa proprium & adæquatum objectum: aliam vero altiore facultatem, id est, sensum communem, circa eundem colorem occupari, tanquam circa parziale suum objectum.

VI. Duo habet sensatio externa seu species expressa ejus: 1. quod comparetur cum objecto, cujus est formalis similitudo. 2. quod comparetur cum potentia interna, cujus est immutativa. In priori comparatione non est quod cognoscitur, sed quo aliud, vel in quo aliud expresse cognoscitur à sensu externo: In posteriori autem comparatione est quod cognoscitur, vel cognosci potest, simul cum objecto quod repræsentat tanquam sensatum. Et ideo inprimit speciem sensui interno tanquam modus ejusdem objecti; & cum ex re & modo unum fiat modificatum, producit à sensatione externa una tantum species modificata, repræsentans utrumque per modum unius.

Quæstio XXI.

An sensus externi sint in corde, an vero in cerebro? Neg. Prius, Affirm.

Posterius.

Pars, quæ principium est nervorum, ea etiam est principium sensus, qui per nervos administratur. Cerebrum est principium

cipium nervorum. Ergo etiam est principium sensus.

II. Qua parte læsa læditur sensus, illa sensus est principium. At læso cerebro læditur sensus, non vero læso corde. Ergo cerebrum est principium sensus.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis cerebrum cranio seu in proprio quodam domicilio sit conclusum, non tamen est pars ab aliis discontinua, (sic enim non esset principium sensus) sed continuatur & conjungitur cum aliis partibus corporis per nervum, qui est ejusdem naturæ cum cerebro.

II. Distingendum est inter cerebri partes à nervis remotiores; & inter cerebri partes nervis proximas. Licet non sit sensus in quibusdam cerebri partibus, tamen in his quæ nervis sunt proximæ, in quibus sensoria interna sunt, sensus inest. Unde caput aliquando etiam interius dolet. Ergo cerebrum non omnino sensu caret.

III. Ad sensum non requiritur sanguis: nam nervi, qui carent sanguine, maxime pollent sensu: similiter sensoria sensuum particularium, ut meninges, pupilla, & reliqua. Unde non sequitur; Cerebrum caret sanguine: Ergo non est principium sensus.

IV. Frigiditas cerebri non potest esse impedimento, ut sit radix virtutis sensitivæ; quin potius cum spiritus generentur & à corde procedant calidissimi, & ideo facile mobiles, necessarium est ut frigiditate cerebri temperentur, & consequenter reddantur minus faciles ad motum, & ideo aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittendas ad internum sensum.

V. Cor quidem solum habet in cen-

tro corporis, sed inde non sequitur, quod sit principium sensus; nam non ea pars quæ in medio, sed quæ eo in loco, ubi sensuum organa sunt, residet, est sensus principium. Cum igitur situs cordis longe distet ab externis sensibus, cerebrum vero proximus sit, propterea magis accommodatum est pro sede interni sensus, quam cor.

VI. Distingendum est inter motum naturalem, qui se primum exerit in animali; & inter motum animale, qui fit de loco in locum. Cor est venarum, arteriarum, motusque naturalis principium; Cerebrum vero nervorum, & motus animalis, seu sensitivi: Cum enim motus naturalis & sensitivus sint diversi, diversas partes corporis postulant, & diverso modo temperatas, imo in diverso collocatas situ.

VII. Quod appetitus sensitivus sit in corde & à sensu interno moveatur, non probat in eodem corde esse debere utramque potentiam, nempe appetitivam & sensitivam; sed, licet in distinctis partibus resideant, sufficit, quod in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem unius cum altera, & quod per concursum ejusdem animæ cum utraque operentur, ut cognoscitiva possit movere appetitivam.

Quæstio XXII.

An bruta valeant ratione, an verò phantasia ope & per instinctum naturalem opera sua perficiant? Neg.

Prius, Affirm.

Posterior.

Bruta non valent ratione & intelligentia, sed suas mirificas operationes edunt ope phantasie, & per instinctum natu-

naturalem, quæ est operatio phantasie determinata ad iudicium convenientis aut commedi, determinansque appetitum ad fugam vel persecutionem : *Quia* 1. Bruta non agunt libere & diversimode. Ergo ratione carent. 2. Bruta non cognoscunt universalia. Ergo non possunt uti ratione. 3. Si bruta essent rationalia, nullum essenziale discrimen esset inter ipsa & hominem, possentque informari ad pietatem.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter ipsam prudentiam seu virtutem, quæ est habitus electivus ; & inter simulacrum prudentiæ. Non ipsa prudentia seu virtus neque vitium morale, sed aliqua solum simulacra seu umbræ virtutum & vitiorum in brutis conspicua sunt.

II. Distinguendum est inter habitum, & inter potentiam naturalem. Bruta maxime concinna edunt opera, non per quemdam artis habitum, quemadmodum homo ex artis habitu rationis beneficio medianibus crebris effectibus comparato operatur ; sed per naturalem quamdam potentiam, quæ omnibus ejusdem speciei individuis peræque competit, nec studio comparatur.

III. Sunt quædam bruta melioris phantasie, quæ per assiduam aduersionem & institutionem discunt aliqua, quæ tamen tanta non sunt, ut artis habitus dici mereantur : ex.gr. aves illæ, quæ quædam voces possunt exprimere, non vero sermocinantur, sed potius dant sine mente sonum.

IV. Quædam bruta præfagiunt quasi & prænunciant futuram tempestatem, non mentis aut rationis acumine, sic enim rationis acrimonia ipsum hominem supera-

rent, sed quia pro vario cœli influxu varie afficiuntur, quos suos affectus internos per certa aliqua externa edunt indicia.

V. Duplicia sunt naturalia, quæ per media certa ad finem certum procedunt. Quædam finem præcognoscunt. & media illi obtinendo adcommodata eligunt, quod sine ratione fieri nequit, & soli homini competit : Quædam finem, propter quem agunt, non cognoscunt, nec ex prælectione feruntur in media, sed instinctu & ductu naturæ sumunt media. quæ ad consequendum finem sunt idonea, quo modo bruta citra rationem per certa media ad suos contendunt fines.

VI. Quod animalia quædam medicamentis certis vel se præservant, vel curant, id non ad rationem, sed ad instinctum naturalem referendum est, quo in ea feruntur, quæ sibi sunt convenientia, eo modo quo viti ulmus est gratissima, ad illam se inclinat, & illi adligata felicissime crescit.

VII. Distinguendum est inter iudicium intellectivum & inter iudicium sensitivum. Conceditur bestiis iudicium sensitivum, quo æstimant tale objectum sibi non esse conveniens, sed iudicium intellectivum nondum obtinetur.

VIII. Non sequitur ; bestia persuadetur hominis sermone : ergo hunc intelligit. Nam hominis dicto auct. non quia argumentorum ponderibus Rhetorice suadet, sed quia vox physice cogit ; idque obtinere bestia potest virtute memoriæ sensitivæ. Nam hujus gratia memoria servat verbera & plagas, quibus hi vel illi sermones fiunt conjuncti. Iudicio igitur affirmativo colligit verbis illis esse parendum sub metu plagarum.

Quæstio XXIII.

*An anima rationalis sit forma adfistens,
an vero informans? Neg. prius,
Affirm. Poster.*

Anima rationalis non est forma hominis adfistens, sed informans. *Nam* quod homini dat esse, & per quod homo primo à cæteris omnibus animalibus distinguitur, id est forma hominis informans. Anima rationalis homini dat esse, & per animam rationalem homo primo à cæteris omnibus animalibus distinguitur. Ergo anima rationalis est forma hominis informans.

OBSERVATIONES.

I. Licet anima rationalis, quæ est substantia spiritalis, sit improporcionata materiæ quoad entitatem, habet tamen rationem actus, & materia rationem potentiæ receptivæ.

II. Distinguendum est inter formam quatenus informat; & inter formam quatenus est separata. Nulla forma informans quatenus informat existit per se, sed à sua materia, quam informat, dependet: Atque sic etiam anima humana non existit per se. Quando vero forma informationis munere non amplius fungitur, absurdum non est, ut forma quædam, puta anima rationalis, post interitum compositi remaneat, atque per se existat.

III. Anima humana *l. 2. de gen. anim. c. 13.* forinsecus dicitur accedere non simpliciter, nec ita ut aliunde adveniat, atque corpori adfistat; sed sic, ut non educatur è potentia materiæ, quemadmodum anima vegetans & sentiens educuntur.

IV. Distinguendum est inter ipsam mentem, sive animam rationalem; & inter mentis operationem. Quando *Arist.*

l. 1. de anima c. 2 s. 24. inquit, *Ea mens cui prudentia tribuitur, non cunctis hominibus inesse videtur*: per mentem intelligit non ipsam animam rationalem, quæ, ceu forma informans, omnibus peræque inest hominibus; sed mentis operationem, quæ in diversis hominibus diversa est, nec in omnibus pari bonitate reperitur, propter diversam corporis constitutionem & adparatum organorum diversum.

V. Quamvis anima informet corpus, non tamen corpus intelligit: quia actio formæ solum tribuitur habenti formam, & eam potentiam ex qua immediate oritur actio. Jam autem corpus non habet eam potentiam, neque aptum est ut possit fieri intelligens & ipirituale, sed tantum efficitur animatum, vegetans, & sentiens. Intelligit quidem anima in corpore; sed non per corpus, quia in hac actione nullo utitur corporeo instrumento.

VI. Anima, quæ est immortalis & forma nobilissima, informat quidem corpus, non tamen etiam nobilissimo modo, scilicet inseparabiliter illud informat; quia unio & informatio dependent non à nobilitate formæ, sed à dispositionibus corporis & materiæ, quæ necessariæ sunt, ut anima remaneat unita, quibus à contrario destructis, destruitur unio animæ cum corpore. Ergo, quo forma est nobilior, eo arctius sibi unit materiam.

VII. Anima unitur corpori per aliquid substantiale, nempe per suam substantiam, cum habitudine quadam sibi interna ad corpus ipsum debite dispositum. Nec hinc sequitur, dissoluta unione animam aliquid suæ substantiæ perdere, manet enim semper tota; sed tantum sequitur, habitudinem illam substantialem amittere ad corpus

corpus sufficienter dispositum, ob recessum ipsarum dispositionum.

Quaestio XXIV.

An anima rationalis sit immortalis?

Affirm.

Quidquid habet operationem à corpore & materia independentem, illud etiam habet esse independentem à corpore & materia, h. e. potest sine corpore esse; & ab eo separari, sicut potest sine illo operari; *quia modus operandi sequitur modum essendi.* Anima rationalis habet operationem à corpore & materia independentem, nam in intellectione & volitione organo corporeo non utitur. Ergo anima habet esse independentem ab eodem corpore, & potest separata ab eo subsistere, quod est esse immortalem & perpetuam ex propria natura.

OBSERVATIONES.

I. Aliquid esse immortale & incorruptibile potest stare dupliciter: 1. Ab intrinseco, quod scilicet nullam sui esse agnoscit materiam, & qualitates contrarias, quæ statuuntur principia proxima corruptionis & mortalitatis: & sic anima rationalis dicitur immortalis, & incorruptibilis, item angeli. 2. Ab extrinseco, quod scilicet non tantum nullam agnoscit materiam, & qualitatum contrarietatem, verum etiam excludit omnem causam efficientem, à qua in esse dependeat: & sic solus DEUS est immortalis & incorruptibilis.

II. Distinguendum est inter hominis & jumentorum ortum & interitum quoad corpus; & inter eorundem ortum & interitum quoad animam. Unus est hominum & jumentorum ortus & interitus quoad corpus, non vero quoad animam:

hominis enim anima non educitur è potentia materiæ, sicuti animæ brutorum. *Deinde*, unus est hominis & jumentorum interitus & æqua conditio quoad moriendi necessitatem, sed non quoad conditionem mortem consequentem.

III. Ad intelligendi functionem pro hujus vitæ conditione adhibentur quidem phantasmata, ut res tum singulares, tum etiam communes ipsis contentas mens contempletur, non autem ut in parte corporea recipiatur intellectio. Anima igitur separata non dependet in intelligendo à phantasmatibus, sicuti nec angeli.

IV. Distinguendum est inter naturalem animæ separatæ appetitum; & inter animæ separatæ entitatem & essentiam. Anima à corpore separata est aliquo pacto in statu violento ratione sui appetitus naturalis, quia semper propendit in corpus, cujus est forma; Non autem est in statu violento ratione suæ entitatis aut essentiae, quia hæc est independentem à corpore. Quando ergo *Arist. l. 2. de calor. 18.* negat, *aliquod violentum esse durabile sive perpetuum*; violentum sumitur pro eo, quod est extra locum in quo tantum consistere potest. Hoc ad animam separatam adplicari nequit.

V. Licet anima sit immortalis, homo tamen timet mortem. Hic horror mortis nascitur ex appetitu sensitivo, qui dolorem ex separatione animæ à corpore reformidat; vel etiam ex appetitu rationali, quando exitura anima grave peccatorum onus persentit: non autem quando anima nihil sibi conscia è corpore ad cælum migratura egreditur; sic enim solutionem à corpore cupit, juxta illud D. Pauli, *Cenpio dissolvi, & esse cum Christo.*

VI. Quod sic est in materia, ut in omnibus

inibus suis operationibus pendeat à dispositionibus materiæ, illud corrumpitur separatim à materia. Licet igitur anima rationalis sit in materia, non in omnibus tamen operationibus ab ea penderet, & ideo quantum ad hoc manebit. Unde etiam sit, ut non ipsa anima, sed ejus solæ unio cum corpore pendeat à dispositionibus.

VII. Quando *Arist. l. de cælo t. 102.* inquit, *Omne quod habet initium, habet quoque finem*: Illud intelligatur de rebus ex materia generatis: Anima autem rationalis forinsecus adcedit. Quare licet anima incipiat cum corpore, non tamen ideo esse desinit cum illo, sed permanet.

Quæstio XXV.

An singulare sensibile intellectu percipi possit? Affirm.

I. Quidquid distinguit singularia ab universalibus, & sensum circa singularia errantem corrigit, illud singularia percipit & cognoscit. Intellectus distinguit singularia ab universalibus, & sensum circa singularia errantem corrigit. Ergo intellectus singularia percipit.

II. Quod potest in subordinatis virtus inferior, id multo magis potest superior: e. g. quæ sensus externus percipit, eadem & phantasia sentit. Atqui phantasia, quæ est inferior intellectu, cognoscit singularia. Ergo ea multo magis cognoscit intellectus, qui est facultas superior.

OBSERVATIONES.

I. Duplex assignatur objectum intellectus: Unum motivum, quo scilicet intellectus movetur, & adjuvatur ad cognitionem, licet ipsum in se non cognoscat actu, & tale objectum est phantasma: Alterum est objectum terminativum, il-

lud scilicet, quod per phantasma representatur, & cognoscitur ab intellectu, unde dicitur terminativum, quia terminat actionem intellectus, & hoc est omne ens, in quantum est verum, & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale, sive materiaturum, sive immateriatum.

II. Distinguendum est inter objectum proprium; & inter objectum commune. Universalia sunt intellectus objectum proprium, quia solus intellectus universalia cognoscit: Singularia vero sunt intellectus objectum commune, quia non tantum intellectus, sed etiam sensus circa singularia versatur. In eo ergo differt intellectus à sensu, quod sensus sola singularia, intellectus vero universalia, sed non tantum dignoscat. Pari modo distinguitur sensus internus ab externo, quod hic præsentia, ille absentia, sed non tantum percipiat.

III. Distinguendum est inter singularem sensibilitatem, & inter singularem intelligibilitatem. Singularia aliam rationem formalem sortiuntur dum cadunt sub sensum, & aliam rationem formalem, dum recidunt sub intellectum. Nam singularia pertinent ad sensum sub ratione sensibilitatis, ad intellectum vero sub ratione intelligibilitatis.

IV. Quamvis intellectus sit quid immateriale, & spirituale, singularia vero à sensu percepta sint materialia & corporalia, nihilominus tamen intellectus potest cognoscere singularia. Nam proportio essentiae inter cognoscens & cognoscibile non semper est necessaria, sed potest res quoad essentiam eminentior & superior inferiorem cognoscere, v. g. Deus res à se creatas: imo ex parte inferior quoad essentiam potest cognoscere superiorem, ut homo

homo Deum, cum quo nulla sibi ratione essentiae intercedit proportio.

V. Distinguendum est inter rationem *Qua*, & inter rationem *Sub Qua* sive formale. Quando intellectus, qui est immaterialis, cognoscit singulare materiale, tunc ratio *Qua* potest esse quid materiale, non vero ratio *Sub Qua* sive formale, nam singulare qua materiale ne quidem sensus recipit: & ut hic homo componitur ex hac materia, ita homo universalis ex materia communi, proinde nec universale caret omni materia. Intellectus igitur speciem sensibilem prius deornat materialitate sua, & ex phantasmate elicit speciem spirituale, deinde demum illud in augustissimum tuum palatium admittit, sed non sine suis conditionibus individuanti- bus: Non abstrahit intellectus ab ob- jecto, sed à modo, nam objectum ut sin- gulare & materiale cognoscit, sed modo spirituali.

VI. Intellectus universaliter præscindit à conditionibus individuanti- bus, quæ rem materiali modo repræsentant, quia co- gnoscit modo spiritali per speciem spirita- lem, non autem præscindit necessario à conditionibus vel rationibus constituen- tibus rem in esse singularibus.

VII. Licet singulare sit cognitum ab intellectu, non tamen frustra ponitur in- tellectus agens: nam intellectus agens non ideo ponitur, ut abstrahat naturam à dif- ferentiis individuis, h. e. eam ponat in sta- tu, in quo non nisi absque his differentiis intelligi possit, sed ut à singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibi- les, sine quibus res ab intellectu non pos- sunt percipi.

VIII. Distinguendum est inter poten- tias subordinatas, & inter potentias non

subordinatas. In potentiis subordinatis superior cognoscit objectum inferioris & alia alterius, non vero in potentiis non subordinatis. Cum igitur sensus intelle- ctui subordinatus sit, ideo non valet hic argumentandi modus: Ita se habet sensus ad singularia, sicut intellectus ad universalia. Sed sensus tantum singularia percipit, Ergo intellectus tantum universalia.

IX. Quamvis intellectus cognoscat sin- gularia, non tamen frustra ponuntur sen- sus, quemadmodum non frustranea est cognitio, qua sensus communis omnia externorum sensuum objecta cognoscit ac dijudicat: nam intellectus cognoscit quidem singularia; sed non ab iis immu- tatur, sed mediante imaginativa, sicut ima- ginativa mediis aliis sensibus, qui super- flui non sunt.

X. Distinguendum est inter viam in- quisitivam, & viam auscultativam. Quan- do *Aristoteles lib. 1. phys. cap. 1.* inquit, *Ex universalibus ad singularia procedere oportet*; non loquitur de via inquisitiva, nam *l. 1. post. anal. c. 15.* scribit, *scientiam illi defuturam esse, cui deest sensus*; sed de via auscultativa. Nihil ergo est in intel- lectu, quin prius fuerit in sensu.

Quæstio XXVI.

An voluntas reipsa differat ab intelle- ctu? Affirm.

I. Quæcunque potentia distinguuntur per diversos modos operandi, quos ha- bent ex propria natura, illæ reipsa diffe- runt: Intellectus & voluntas distinguun- tur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, quia modus operandi intellectus est adtrahendo ob- jectum ad se, illudque sibi conjugando

per se, vel per suam similitudinem; modus autem operandi voluntatis est tendendo in objectum, seque ei coniungendo.

II. Illa reipsa distinguuntur, quæ se mutuo movent, *unum* enim & idem reipsa nequit seipsum movere, & à seipso moveri. Atqui intellectus & voluntas se mutuo movent. Ergo reipsa distinguuntur.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter facultatem quæ neque intelligit, neque præeuntem sequitur noticiam; & inter facultatem quæ quidem non intelligit, præeuntem tamen noticiam sequitur. Prior facultas, quæ scilicet neque intelligit, neque præeuntem sequitur noticiam, naturæ impetu & non libere in objectum fertur; sed ejusmodi facultas voluntas non est: etsi enim voluntas non intelligat, five rem cognoscat, sequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda vel declinanda obijcitur.

II. Electionem esse appetitum intellectus, vel intellectivum appetitum *l. 2. Eth. c. 2.* non probat, quod intelligere & velle sint actus ejusdem potentiae; sed sic esse subordinatos, & adeo intrinsecam habere connexionem, quamvis diversarum potentiarum sint, ut actus voluntatis intrinsecum ordinem importet ad actum intellectus, tanquam ad conditionem intrinsecam sui objecti, & actus intellectus intrinsecum ordinem ad actum voluntatis, in quantum præstat objecto ejus conditionem omnino necessariam ut sit appetibile.

III. Separabilitas actuum efficaciter quidem probat distinctionem realem; Inseparabilitas vero non probat efficaciter identitatem, cum possit ex extrinseca rerum distinctarum connexionione provenire. Sic intellectus & voluntatis actus non possunt separari, cum voluntas non possit ullo modo adpetere, nisi bonum cognitum, non tamen intellectus & voluntas sunt unum & idem. *Sunt igitur* istæ duæ potentiae realiter distinctæ, sed sic subordinatæ per intrinsecam connexionem, ut nec voluntas possit ferri in bonum nisi cognitum per intellectum, sibi que ab eo repræsentatum.

IV. Ut voluntas libertatem habeat, non quidem sat est inhærere eam libero supposito, non tamen necesse est, ut ipsamet sui actus judicium exerceat, sufficit enim posse arbitratu suo proprium actum exercere, vel suspendere, esto prædictum judicium ab alia facultate ipsam regente, in qua libertas ut in fonte & radice insidet, administratur.

V. Identitas realis potentiarum non sumitur ex identitate reali objecti, cum constet sensum & intellectum versari circa eandem rem, nam omne objectum sensibile est etiam intelligibile. Licet igitur etiam intellectus & voluntas versentur circa eandem rem, cum bonum, quod est objectum voluntatis, non sit res distincta ab ente, circa quod versatur intellectus; non tamen inde sequitur, quod intellectus & voluntas sint unum & idem.

P. 68. c. 1. l. 28. anima. l. 29. animæ. p. 77. c. 1. l. 15. necessarium.

FINIS.

PRÆCEPTA
Metaphysicæ

Ex

Probatis Autoribus collecta, & adjuvandæ
memoriæ causa TABULIS Syno-
pticis inclusa,

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Quarta.

LONDINI,

Ex Officina Rogeri Danielis. MDCLII.

Illustrissimo ac Celsissimo Principi ac Domino,

D. N. ERNESTO,

Duci Saxoniz, Juliz, Cliviz, & Montium Landgravio, Thuringiz, Marchioni
Mifniz, Comiti in Marca & Ravensburg, Dynastæ Ravenstein, &c.

Domino suo Clementissimo,

et Majest.

UM prolixa & intricata tam docendi, quam discendi ratio ingenium perturbet, memoriam labefactet, doctrinam obscurat, & studiosæ juventuti non raro fastidium creet: operæ pretium faciunt illi, qui antequam controversiarum pelago se committunt, aut spinosis subtilitatibus animum suum, industriamque consecrant, in qualibet Scientia præcepta prius scitu maxime necessaria prælibant, atque fundamentum jacent relictis & rejectis minus necessariis. Licet vero ejusmodi prima Scientiarum elementa & rudimenta variis disponi proponique possint modis, omnium tamen commodissima hæcenus multis præclaris viris visa & probata est methodus ea, qua præcepta disciplinarum in memoriæ subsidium Tabulis Synopticis inclusa ordine & breviter traduntur: Sic enim nucleus cujuslibet capitis, qui alioquin in diverforum autorum pagellis non sine tardio esset conquirendus, artificiose sub uno habetur intuitu; & quæ passim & sparsim sapientissimi & acutissimi Philosophi bene dixerunt caput adolescentiæ non superantia, sub una peculiari & perpetua fere forma methodice disponuntur. Hoc quantum subsidii studiis & memoriæ adferat, æstiment ii, quorum judicia nec odii, nec amoris affectibus adulterantur. Hunc ergo in finem non tantum TABULAS LOGICAS, ETHICAS, PHYSICAS, & ASTRONOMICAS in meum, meorumque usum privatum ex fontibus Aristotelis, nec non saniorum interpretum commentariis, quondam à me congestas superioribus annis publici juris feci, sed nunc etiam, amicis ita pervincen-
tibus, communissima METAPHYSICÆ PRÆCEPTA, juvanda memoriæ ergo, in TABULAS redacta typis prodo: Præcepta inquam communissima, non nova, sed passim usitata, & potissimum collecta atque selecta ex SUAREZIO, communi illo omnium Metaphysicorum doctore ac magistro, FONSECA, MENDOZA, aliisque multi nominis autoribus, quibus suo jure quodam adjicio Clarissimum

R

Philosophum

Philosophum Jenensem, Dn. M. STAHLIUM, Præceptorem meum honoratissimum. Nam si universam disciplinarum philosophicarum seriem paulo adtentiori intueamur animo, & sigillatim unamquamque trutina ponderemus æquissima; Metaphysica, sive ipsius dignitas spectetur, sive utilitas attendatur, ultra reliquarum sortem quodammodo elevata est, *tantum caput effert, quantum lenta solet inter viburna cupressus*: cum sine hac Scientia nemo vel ambigua distinguere, vel obscura explicare, vel vera confirmare, vel falsa impugnare commode possit, & refellere. Has vero TABULAS METAPHYSICAS Vestræ Celsitudini, ILLUSTRISSE PRINCEPS, submississime dedicari volui, quo subiectissimam meam affectionem erga Illustris. Vestram Celsitudinem declararem. Toti omnino Germaniæ, imo Europæ, innotuit, quam constanti sinceræ religionis Illustris. Cels. Vestra ducatur Zelo, quam heroicis & omnigenis decorata præfulgeat virtutibus, quam serio ac sedulo labore, ut in ditionibus sibi subiectis literarum studia undique floreant, atque vigescant. O beatum, & æternis laudum præconiis dignissimum Principem, qui muneris divinitus sibi commissi tanta cura ducitur! Ut ergo Illustris. Cels. Vestra hoc levidense meum munusculum vultu benigno & sereno suscipiat, ac suo patrocinio exoptatissimo me meaque studia commendata esse gratiosissime concedat, ea, qua par est, animi subiectione & observantia peto atque contendo. Deus Ter Opt. Max. Illustr. Cels. Vestræ concedat ea omnia, quæ primæva Ecclesia, *Tertulliano Teste in Apologet. c. 30.* Imperatoribus precari consueverat; vitam nimirum prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Principis Christiani vota sunt. Dab. die 9. Octob. Anno 1634.

Illustris. Celsit. Vestræ

Subiectis.

M. JOANNES STIER.

Lectori

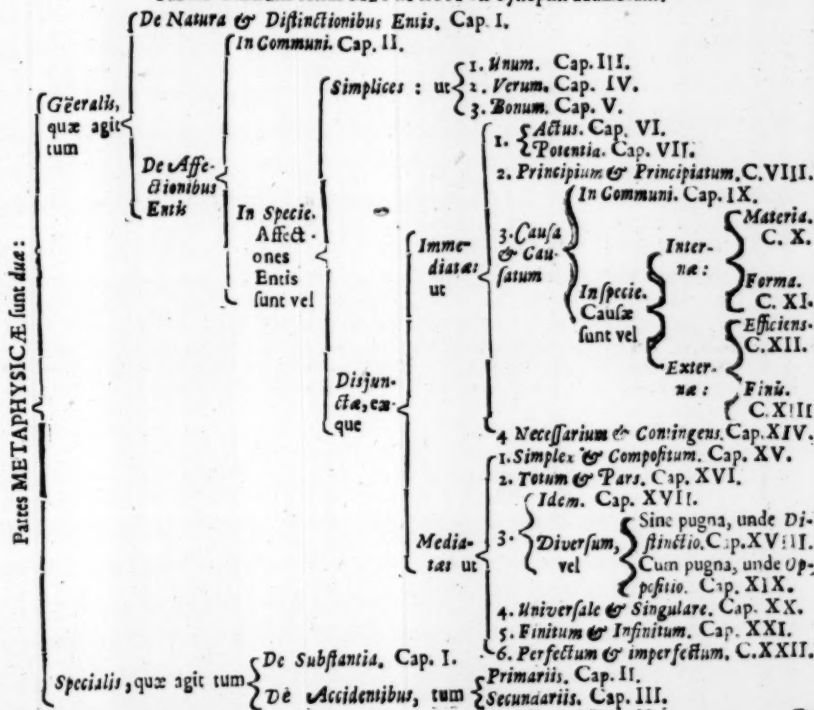
Cum in omnibus disciplinis mire proxi initio breve quoddam Compendium tradere, ut eo melius præparentur animi ad interiorum doctrinam recte percipiendam, maxime id quoque necessarium duxi in Disciplinarum Regina, hæcenus spatiosissimè voluminum palatibz ostentata, vulgo Metaphysica dicta. Deinde, quia secundum illud vulgatum, tantum scimus quantum memoria tenemus, memoria vero mirum in modum inferuire possunt tabulæ Synopticæ, siquidem in illi nucleis cujuslibet capituli, qui alioquin in diversis pagellis non sine tadio esset conquirendus, uno fere intuitu artificioso ostenditur, quo ordine unum sequatur aliud facile cognoscitur, quorū membra in quolibet capite notanda veniant statim animadvertitur, idem quoque non denegare potui huic ipsi Disciplinæ.

Habebis autem hic præcepta non de novo inventa, vel ex proprio cerebello deprompta, sed communissima, & in Scholis Metaphysicorum tritissima: imprimis vero selecta ex Metaphysicorum Doctores ac Magistris, Suarezio, Fenscæ, Mendez, aliiq; multis nominis autoribus, quibus suo jure quodam adjicito Clarissimum Philosophum Genensem, Dn. M. Stahlum, Præceptorem meum honorandum.

Neque enim eos imitari animus unquam fuit, qui, quod ab aliis hausere, non ut alienum, sed suum nundinantur: cum candidi & ingenui hominibz sit fateri, per quos profeceris.

Si quid igitur recte dictum hisce in tabulis inveneris, illud omne prædictis autoribus acceptum referas: Sin vero minus, & quadam tuo palato minime adfuerint, iisque tuum denegaveris calculum, eadem quoque ex iisdem, cum quibus prius transigas, quam hæc præcepta taceas, me hausisse scias. Ignosces igitur, ut eandem veniam apud alios impetres. Vale, mihiq; fave. Dab. Anno 1641.

Tabula Generalis totius METAPHYSICÆ Synopsin adumbrans.

Prooemium.

De Natura & Constitutione Metaphysica:

De Natura & Constitutione Metaphysicæ (ex not.)

I. An detur Metaphysica? R. Affirm.

1. Quia datur distinctum objectum, & modus considerandi objectum diversus à modo illo, qui datur in aliis disciplinis: nam in Metaphysica consideratur ens, quatenus ens.
2. Quia nulla alia datur disciplina, in qua proprie tam de affectionibus entis, e.g. Uno, Vero, Bono, quam de ejusdem differentis & divisionibus, ut, in substantiam & accidentem, agatur.

II. Nomen, circa quod observ.

1. Etymologia. Metaphysica dicitur à *meta* post vel trans, & *physica* naturalis, vel

1. Quia Metaphysica agit de iis, quæ res naturales transcendunt, & supra Physicam sunt.
2. Quia Metaphysica post Physicam est inventa. Non igitur sic dicitur ratione ordinis naturæ; (Cum quoad ordinem naturæ ea, quæ in Metaphysicis considerantur, sint priora rebus Physicis) sed ratione ordinis inventionis.

2. Synonymis. Metaphysica etiam vocatur

1. Philosophia absolute, & quasi per antonomasiam, quia est nobilissima pars philosophiæ.
2. Philosophia prima, quia primos conceptus, primaque principia considerat, in quibus reliquarum omnium scientiarum principia fundantur.
3. Theologia naturalis, quia quantum lumine naturæ fieri potest, de rebus immaterialibus, incorruptilibus, actibus puris, &c. tractat.
4. Sapientia, quia de primis rerum causis, & supremis ac difficilissimis rebus, & quodammodo de universis entibus disputat.

II. Quid sit? R. METAPHYSICA est scientia, quæ contemplatur ens quatenus ens: Vel, METAPHYSICA est scientia, quæ ens in quantum ens, seu in quantum à materia abstrahit secundum esse contemplatur. *Suarez. disp. 1. sect. 3.*

IV. Subiectum sive Objectum est ens quatenus ens, h.e. secundum rem, & rationem à materia abstractum. Res considerata, sive Objectum materiale, est ens: Modus vero considerandi, sive Objectum formale, est quatenus ens. Sumitur a. particula illa reduplicativa qua vel quatenus non specificative, sed reduplicative; ita ut illud quatenus ens dicat causam, vel rationem cur prædicatum illud, esse subiectum Metaphysicæ, subiecto videlicet enti adtribuatur.

V. Divisio. Metaphysica dividitur in partem

Generalem seu Communem, quæ de communi entis natura, ejusque communissimis affectionibus agit. *Vide pag. 2. & seqq.*
Specialem seu Propriam, quæ agit de speciebus entis analogis, ut sunt substantia & accidentem. *Vide pag. 23 & seqq.*

VI. Theoremat.

1. Metaphysica est disciplina generalissima & communissima.
2. In Metaphysica dantur principia demonstrativa.
3. Primum omnium principiorum est: Impossibile est idem simul esse & non esse. Vel, Impossibile est idem simul affirmari & negari de eodem.

Pars

Pars Generalis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Natura & Distinctionibus Entis.

I. *Quid sit?* R. ENS est, quod non repugnat existere. *Mendoza disp. 2. sect. 1. Vel*, ENS est, quod habet essentiam realem, id est, non fictam, sed veram, & aptam ad realiter existendum. *Suarez. disp. 2. sect. 4.*

1. *Nominaliter* sive *Substantive*, quatenus est nomen verbale & significat essentiam, vel rem ratione essentiae suae, sive actu existat, sive non. *ESSENTIA* est id, quod primo concipitur de re. *Suarez. I. d.*

2. *Participialiter* sive *Adjective*, ut est participium verbi *Sum*, & significat existentiam, sive rem actu existentem. *EXISTENTIA* est illa ratio, per quam res sunt extra causas in rerum natura, sive actu. *Mendoza disp. 8.*

1. *Id quod habet essentiam*. Sic nihil appellatur ens, nisi ponatur aliquid in re, sive, nisi sit aliquid positivum: *sive privationes & negationes entia dici nequeunt.*

2. *Veritatem propositionis*. Sic omne illud ens vocari potest, de quo proposito affirmativa potest formari: *Hoc modo etiam privationes, negationes, & entia rationis entia vocari possunt.*

Reale, quod habet esse à parte rei actu vel potentia. *Mendoza disp. 9. sect. 1.*

Rationis, quod habet esse objective tantum in intellectu. *Seu*, quod à ratione cogitatur ut ens, cum tamen in se entitatem non habeat. *Suarez. disp. 4.*

Per se, quod præcise habet ea, quæ ad essentiam, integritatem, vel complementum talis entis in suo genere per se & intrinsece requiruntur. *Suarez.*

Per accidens, quod constat ex aliquo, quod neque ad essentiam, neque ad integritatem, nec ad complementum rei in suo genere per se & intrinsece requiritur.

III. *Conceptus* Entis, & dicitur actus ipse seu verbum, quo intellectus rem aliquam seu communem rationem concipit. *Suarez disp. 1.*

Objectivus, & dicitur res illa, vel ratio, quæ proprie & immediate per conceptum formalem cognoscitur seu representatur. *Ibi.*

1. *Ens est primo cognitum, cognitione originali, & actuali confusa.*

2. *Ens in respectu ad inferiora, nempe ad Deum & creaturas, substantiam & accidens, non est æquivocum, neque univocum, sed analogum.*

3. *Ens, quia tale, non habet principia.*

II. *ADTRIBUTA*, sive *AFFECTIONES ENTIS*, de quibus *Cap. seq.*

De Ente in Communi duo not.

I. NATURA
ENTIS:
Ubi not.

II. Distin-
ctiones.
Entis

1. Acci-
pitur
vel

2. Si
gnificat
vel

3. Est
vel

4. Est
vel

III. Conce-
ptus En-
tis; estq;

IV. Theore-
mata.

PARS GENERALIS

CAP. II.

De Affectionibus Entis in communi.

De AFFECT. Entis not.

1. *An ens habeat veras aliquas affectiones?* R. Affirm. quia enti competunt aliqua, quæ cum iplo reciprocantur, nec tamen sunt primus ejus conceptus, sed primum conceptum sequuntur: e. g. *Unum, verum, bonum, esse actu vel potentia.*
 - Simplices*, quæ enti adæquate insunt, & cum eo convertuntur sub uno conceptu: De quibus Cap. 3. & seqq.
 - Disjunctæ*, quæ cum ente reciprocantur sub disjunctione: *Suntq;*
 - Immediatæ*, quæ entis conceptum immediate sequuntur, vel saltem non mediante aliquo attributo simplici. Cap. 6. & seqq.
 - Mediatæ*, quæ mediante aliquo attributo simplici enti conveniunt. C. 15. & seqq.
2. *Quotuplices?* R.
3. *Theoremata.*
 1. Affectiones entis sunt reales, quia competunt enti citra mentis operationem.
 2. Affectiones vel Adtributa entis, de ente possunt demonstrari.
 3. Affectiones entis non differunt reipsa ab ente, sed ratione.

CAP. III.

De Uno.

AFFECTIOES SIMPLICES sunt,
I. UNUM, de quo quatuor not.

- I. *Quid sit?* R. UNUM est, quod est in se Individuum:
 - Per se.* Hoc idem est, quod ens per se, supra, cap. 1. definitum.
 - 1. vel *Per accidens.*
 - Quæ sunt revera in se divisa, vel*
 - Sine ordine: ut, *acervus lapidum.*
 - Cum ordine: ut, *exercitus.*
 - Hoc constat ex illis, vel*
 - Quæ non sunt divisa, sed unita, vel*
 - Artificialiter: ut, *domus.*
 - Naturaliter: ut,
 - Subjektum & accidens.
 - Duo accidentia.
 - II. *Quotuplex?* R.
 - 2. vel *Indivisibile*, quod nec actu divisum est, nec dividi potest.
 - 3. vel *Indivisum*, quod actu quidem divisum non est, aptum tamen ut dividatur. Hoc dicitur *Compositum*.
 - Universale*: Unitas Universalis consistit in divisione alicujus naturæ in plures naturas similes, sub eodem nomine & ratione, cum aptitudine ut in eas dividatur. *Suarez. d. sp. 6. sect. 1. 3.*
 - Formale*: Unitas Formalis adpellatur, quæ per se & immediate convenit essentia: sive naturæ, prout præscindit ab esse quod habet in individuis.
 - Individuale*: Unitas Individualis non solum dicit individuationem, sed etiam inaptitudinem ad divisionem in plura, quæ talia sunt, quale est ipsum divisum. *Suarez. l. d.*
 - III. *Oppositum estque* MULTUM, quod actu divisum est.
 - IV. *Theoremata.*
 1. Quod non est unum, illud ne est quidem.
 2. Tantum de uno quæque habent, quantum de ente.
 3. Unum non addit supra ens aliquod positivum.
 - V. VERUM, de quo cap. 4.
 - VI. BONUM, de quo cap. 5.

CAP. IV.

De Vero.

I. Nomen, circa quod ob-
serv. Veritatem considerari

1. In actu exercitio, seu materialiter, quando certæ alicujus-rei veritas requiritur. Hac consideratio ad omnes pertinet disciplinas: Quid enim vere sit ens, substantia, accidens, metaphysicus tractat; quid vere sit linea, Mathematicus.
2. In actu signato, seu formaliter, quando ipsa natura veri formalis, quod scilicet sit, in se consideratur.

II. Quid sit? R. VERUM sive VERITAS est conformitas intellectus cum re.

Incomplexa, quæ est ipsius rei veritas, quæ quodvis ens in sua essentia dicitur verum, quia habet essentiam sibi debitam.

1. vel

Complexa, quæ in compositione & divisione terminorum simplicium consistit, & est veritas propositionum, nempe conformitas intellectus componentis & dividendi cum rebus compositis & divisis.

III. Quotuplex?
R. Veritas est

2. vel

- In significando, quæ proprie reperitur in vocibus, vel scripturis, aut etiam in conceptibus, quos non ultimos vocant, Suarez. disp. 8.
- In cognoscendo, quæ est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione & conceptione ipsarum rerum. Ibid.
- In essendo. Hæc veritas est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur veræ. Ibid.

De VERO quinque not.

I. Quid sit? R. FALSUM est, quod adparet id quod non est. Vel, FALSUM est disconvenientia seu inadæquatio, quæ est inter iudicium intellectus componentis & dividendi, & rem ipsam prout est in se. Suarez. disp. 9. sect. 1.

I FALSUM:
ubi not.

1. Propter similitudinem ad rem veram, ratione cujus occasionem falsitatis nobis præbet, ut illud existimemus esse quod non est. Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum. Suarez.

IV. Oppositum.
Vero opponitur

2. Quot modis
res dicatur
falsa? R.

2. Quia est objectum falsæ enunciationis, quod tamen objectum est objective tantum in intellectu. Sic idolum dicitur falsus Deus. Suarez.
3. Quia non est adæquata & conformis arti. Hic modus habet locum in artefactis. Suar.

2. IGNORANTIA,
quæ est vel

- Secundum puram negationem, quando simpliciter aliquid ignoratur, & nihil de re aliqua intelligitur.
- Secundum pravam dispositionem, quando falsa opinio & error habetur de re aliqua.

V. Theoremata.

1. Veritas, quamvis in simplici mentis operatione reperitur, speciali tamen ratione est in compositione & divisione.
2. Verum significat rem cognoscibilem, sicut est.
3. Verum (uti & Falsum) est denominatio extrinseca rebus.
4. Falsitas non competit rebus secundum se; b. e. nulla res dicitur falsa, relata ad id quod est, sed relata ad id quod non est.

R 4

CAP.

I. *Nomen.* Bonum uti & Malum accipiuntur, vel *In abstracto, sive formaliter*; & sic bonum est ipsa perfectio inesse debita, & malum carentia talis perfectionis.
In concreto; & sic bonum est res habens perfectionem debitam, & malum est res carens perfectione debita.

II. *Quid sit?* R. BONUM est, quod alicui est conveniens. *Suarez. disp. 10. sect. 1.*
 Vel, BONUM est perfectio inesse debita. *Vasquez. disp. 23.*

Verum, quod tale est, quale existimatur & cognoscitur. Suarez. disp. 10. sect. 2.

III. *Quotuplex?* R.

- 1. vel *Adparens*, quod existimatur, non tamen est re. *Suarez. ibid.*
- 2. vel *Naturale*, quod est consentaneum cuicumque naturæ, secundum id quod naturaliter est, vel naturaliter operari potest. *Suarez. ibid.*
- 3. vel *Morale*, quod est consentaneum rei, ut libere operatur. *ibid.*
- 4. vel *Transcendentale*, quod dicit in communi perfectionem rei convenientem, præsertim illam, quam unaquæque res habet per entitatem suam. *ibid.*
- 5. vel *Per essentiam*, quod à se ipso & per se ipsum bonum est; ut, *Deus*.
- 6. vel *Per participationem*, quod suam perfectionem habet ab alio dependentem: *Qua ratione omnia excepto solo Deo bona sunt.*
- 7. vel *Simpliciter* seu *absolute bonum*, quod in se bonum est.
- 8. vel *Alteri bonum*, quod dirigitur ad alium: *Dicitur autem bonum alteri non exclusive, sed præsupponit bonum in se.*
- 9. vel *Iucundum* seu *Delectabile*, quod homini est conveniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum secum adfert. *Suarez. l. d.*
- 10. vel *Honestum*, quod homini est conveniens absque ordine ad delectationem, sed solum quia per se decet, vel conveniens est homini ut sic. *Ibid.*
- 11. vel *Utile*, quod licet ex se spectatum delectationem non adferat; neque ex se deceat, aut conveniens sit homini, tamen ut conferre potest ad aliud bonum obtinendum, conveniens censetur. *Ibid.*

De BONO quinque not.

I. *Quid sit?* R. MALUM est privatio perfectionis debitæ inesse. *Suarez. disp. 11. sect. 1.*

IV. *Oppositum, estq; MALUM* *Ubi not.*

- 1. vel *Absolute malum*, quod in sola privatione positum est.
- 2. vel *Naturale*, estq; omnis privatio naturalis boni naturæ debiti, seu omne id, quod natura sua est conveniens alteri naturæ. *Ibid.*
- 3. vel *Morale*, quod est disconveniens naturæ liberæ, quatenus libera est. *Ibid.*
- 4. vel *Culpæ*, & est inordinatio in actione vel omissione libera; seu, carentia perfectionis debitæ secundum liberam actionem. *Suarez. ibid.*
- 5. vel *Pænæ*, & est quælibet alia carentia boni debiti, contracta seu inflictæ ob culpam. *Ibid.*

V. *Theorematæ.*

- 1. Omnia bonum adpetunt.
- 2. Omne bonum est communicativum sui.
- 3. Res Mathematicæ, quatenus sunt ejusmodi, non sunt bonæ.

I. Nomen; ubi not.

1. *Alind est* } *Esse actum, id est, esse perfectionem alicujus, sive esse principium quo res est, h.e. extra causas consistentes.*
 2. *Actus sumitur vel* } *Esse actum, id est, quali affectio & modus entis, nempe constitutum esse extra nihil & suas causas, h.e. illud dicitur esse actum, quod vere existit.*

Respective, quatenus importat ordinem ad potentiam, & per eum definit aliquid esse in potentia, si in ea fuerit.
 Absolute, prout in se est actuale quid, & non potentiale, quamvis nihil aliud adhaeret: ut, *Deus*.

II. Quid sit? R. ACTUS est, qui dirigitur ad potentiam, eamque perficit.

1. *Purus*, qui excludit omnem potentiam, sc. passivam. V.l. est tale & tam perfectum ens, quod nullam habet potentialitatem ad recipiendum aliquid aliud perfectionis & entitatis; ut est *solus Deus*. *Greg de Valent. tom. 1 d. 1. q. 3.*

2. *Impurus*, cui semper aliquid potentie sc. passivæ admixtum adhæret. *Talis actus est omnis creatura.*

3. *Primus*, & est ipsa rei forma, quæ neque importat operationem neque negationem operationis, sed ab utraque est præcisi, h.e. *actus primus sive operatur sive non.*
 4. *Secundus*, & est actio à forma procedens.

5. *Formalis*, quo ipsa forma esse dicitur, ac perfectis ac completis entibus suum esse distinctum communitate.

6. *Entitativus*, qui responderet potentie objectivæ & est ipsa existentia rei, h.e. *vera rei positio extra nihil.*

7. *Signatus*, & est ratio formalis sive conceptus quidditativus alicujus rei in se consideratæ.

8. *Exercitus*, & est res subtrahenda rationi formali, vel ipsa ratio formalis ut alicui rei competit.

9. *Essentiæ*, qui rem ita actuat, ut ejus essentia constet, quæ definitione exprimitur. ut, in *homine actus essentia est esse animal rationale.*

10. *Existentiæ*, qui est complementum essentiæ dans ultimum esse rei; ut, in *Petro, Paulo, &c.* tò hoc esse rationale.

11. Cujus est actus, ejusdem est potentia.

12. Actus prior est potentia.

IV. Theorematum. 1. Actus & potentia opponuntur privative: Si potentia ratione adjunctæ privationis, & ut excludis actum, consideretur.

POTENTIA. Cap. 7.

II. PRINCIPIUM vel PRINCIPIATUM. Cap. 8.

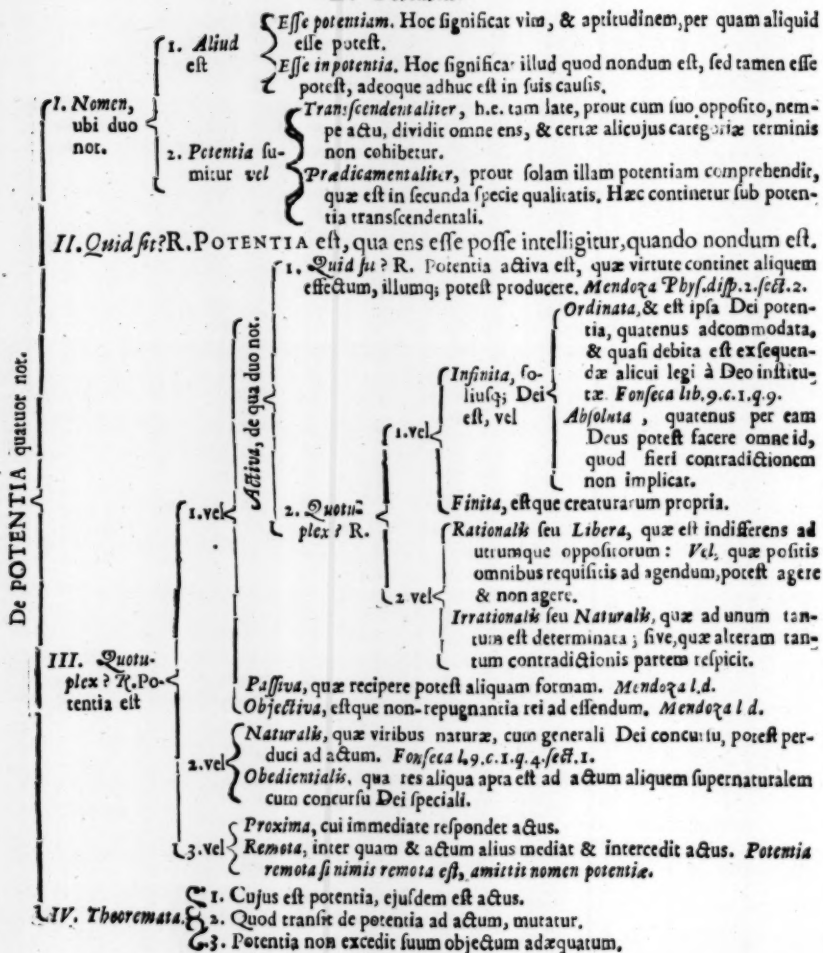
III. CAUSA vel CAUSATUM. Cap. 9. & seqq.

IV. NECESSARIUM vel CONTINGENS. Cap. 11.

PARS GENERALIS

CAP. VII.

De Potentia.

De Principio & Principiato.

I. Quid sit? R. PRINCIPIMUM est primum, unde aliquid aut fit, aut cognoscitur. *Arist. lib. 5. Metaph. c. 1. Vel. PRINCIPIMUM est id, à quo aliquid procedit quocunque modo. D. Thom. part. 1. p. 33. art. 1.*

II. Requisita. Ut aliquid principium alicujus dicatur, requiruntur

1. Ut sit aliquo modo prius eo, cujus est principium. Hoc indicatur ipso nomine principii.
2. Ut sit aliqua connexio inter illa, vel consecutio unius ad alterum. *Sic infans heri natus, licet sit prior eo qui hodie natus est, non tamen dicitur principium ejus, quia inter illos nulla intercedit connexio.*

In fieri, unde aliquid fit. Sub principio rei in fieri continentur omnia principia tum rerum successivarum, ut sunt *modus & tempus*: tum operationum, quæ suum esse in fieri habent.

In facto esse, unde aliquid est. Sub principio rei in facto esse continentur omnia principia rerum, quæ suum esse habent in facto esse.

1. vel

Cognitionis, quod vel

Incomplexum, ut sunt rei effectus, operationes, proprietates, accidentia, quæ ducunt in cognitionem alicujus causæ vel essentia.

Complexum, cujusmodi sunt axiomata, & propositiones universales; e.g. *Totum majus est suis partibus.*

Causale, quod habet verum influxum causalem in aliud, e. quæ idem quod causa.

2. vel Non causale, quod habet rationem principii citra influxum causalem: *Sic privatio est principium non vero causa; Pater est principium Filii in Trinitate.*

1. Tempore, quod est verustius & antiquius.
2. Natura, quod in naturali essendi ordine antecedit.
3. Ordine, quod ante aliud subsequens est dispositum, situm, & collocatum.
4. Dignitate, quod est melius & perfectius.
5. Cognitione, quod est notius & facilius.

1. Quot modis dicatur? R.

IV Cognatum, estq; PRIMUM, de quo not.

2. Oppositum, estque POSTERIUS. Quot modis dicitur prius, et modis etiam dicitur posterius.

V. Theorema.

1. In principii non datur progressus in infinitum.
2. Principii essendi sunt etiam principia cognoscendi: *Ex quibus aliquid dependet in esse, ex iisdem etiam dependit in cognosci.*
3. Principium latius patet quam causa.

PRINCIPIATUM, quod ordinem habet ad principium tanquam posterius ad prius.

Sequitur

PARS GENERALIS

CAP. IX.

De Causa & Causato in communi.

I. Quid sit? R. CAUSA est principium, per se influens esse in aliud. *Suarez. disp. 12. sect. 12.*

II. Causalitas, quæ est ratio formalis causæ: Est autem aliquid formaliter causæ, non quando potest causare, sed quando actu causat. *Vel*, Causalitas sive Causatio est influxus ille seu concursus, quo unaquæque causa in suo genere actu influit in effectum. *Suarez ibid.*

- 1. vel *Actu*, quæ actu & revera influit in effectum.
- Partialis*, quæ actu non influit in effectum, habet tamen potentiam influendi. *Hæc proprie non est causa.*
- Vera*, quæ vere & realiter influit in esse effectus.
- 2. vel *Sine qua non*, quæ licet non habeat verum influxum in esse effectus, effectus tamen sine ea esse vel fieri nequit.
- Totalis sive Solitaria*, quæ ita influit in effectum, ut non concurrat alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
- 3. vel *Partialis sive Sociæ*, quæ influit in effectum concurrente simul alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
- Remota seu Mediata*, quæ influit in effectum interveniente alia causa ejusdem generis.
- 4. vel *Proxima seu Immediata*, quæ ita influit, ut non interveniat alia causa ejusdem generis.

III. Quot sup' ex? Resp.

CAUSA, de qua quinque not.

- Essentialiter. Causæ essentialiter subordinatæ sunt, quælibet causæ duæ ejusdem generis, quæ ita sunt adfectæ inter se, ut altera ex natura sua pendeat ab altera in causando. *Fonsæ l. 2. c. 2. q. 1.*
- Subordinata, idque vel
- 5. vel
- Accidentaliter. Causæ accidentaliter subordinatæ sunt, quælibet duæ causæ ejusdem generis, quæ ita sunt adfectæ inter se, ut altera pendeat aliquo modo ab altera, non tamen in causando.
- Non subordinata, quæ nec sua natura in causando, nec alio modo ab altera dependet.

IV. Quot sint? R. Quatuor, vel

- Internæ, quæ intra rei, cuius sunt causæ, essentiam continentur: ut,
- Externæ, quæ essentiam effectus non ingrediuntur: ut,

MATERIA.
Cap. X.
FORMA.
Cap. XI.
EFFICIENS.
Cap. XII.
FINIS. Cap. XIII.

V. Theoremata.

- 1. Nihil est causa sui ipsius.
- 2. Causa prior est causato.
- 3. Causa non est deterior effectui.
- 4. Quidquid est in effectui, præexistit in causa.

CAUSATUM, Quod ex causa suum esse habet: *Vel*, Quod à causis suis dependet.

METAPHYSICÆ.

CAP. X.

De Materia.

I. *Quid sit?* R. MATERIA est id, ex quo quidpiam fit eo pacto, ut inquit. *Arist.* 1.2. *Phys.* c. 3. Vel, MATERIA est principium internum, quod per potentiam passivam sive receptivam in rem influit.

II. *Causatum, sive Effectus Materie, est que* } *Primarius & adequatus, scil. compositum, quod primario intenditur. Secundarius & inadeguatus, scil. forma, quæ in composito sicut pars continetur, & causatur à materia propter compositum. Forma enim à materia ratione potentie passivæ dependet, & è potentia materie educitur. Ergo materia est causa formæ, & forma causatum materie.*

III. *Causalitas materie tum respectu formæ, tum respectu compositi, estque vel*

In fieri, & est generatio, non tamen ut est actio, & importat dependentiam ab agente, sed ut est passio, & dicit dependentiam à materia. Actio & passio eadem est entitas, dicitur enim actio ut concipitur tanquam dependentia à potentia activa & Passio vero appellatur ut respicit patientem, & importat dependentiam à materia.

In facto esse, & est unio inter materiam & formam, prout illa unio sumitur ex parte materie, h.e. prout est subjective in materia, & potest dici receptio formæ, & per eam ut sic non forma sed materia perficitur.

Prima, & est primum subjectum, ex quo inexistente res fiunt, & in quod ultimo resolvuntur.

1. vel Secunda, quæ ita est materia alicujus, ut ipsa constet ex alia materia.

Permanens, ex qua aliquid est vel fit, salva manente ejus essentia: Sic ex auro fit poculum.

2. vel Transiens, ex qua mutata nec essentiam suam retinente res fit: Sic ex ovo fit pullus.

Proxima, ex qua aliquid immediate est vel fit.

3. vel Remota, ex qua mediante alia materia aliquid est vel fit: Vel, quæ ita est materia alicujus, ut sit prius materia alterius.

4. vel Sensibilis, & est ipsa substantia, habens qualitates sensibiles, h.e. quæ primo & per se sunt objecta aliquorum sensuum. Soncin. l. 6 q. 11.

Intelligibilis, & est ipsamet substantia, considerata absque qualitatibus sensibilibus. Ibid.

In qua, estque subjectum, in quo aliquid est vel fit.

Circa quam, estque objectum, circa quod agens versatur.

1. Ratio causandi materie est potentia passiva sive receptiva & quia ratione potentie passivæ forma producit, & pendet à materia, ejusque ratione materia cum forma unitur.

2. Materia est determinabilis.

3. Quod caret materia, expers est passionis.

De MATERIA quinque not.

IV. *Quotuplex?* R.

V. *Theoremat.*

CAP. XI.

De Forma.

1. *Quid sit?* R. FORMA est ratio essentiae sive quidditatis. *Arist. l. 2. Phys. cap. 3. Vel.* FORMA est substantia quaedam simplex & incompleta, quæ, ut actus materię, cum ea constituit essentiam substantię compositę. *Smarez. disp. 15. sect. 5.*

2. *Causatum sive Effectus Forma, estque vel*

Primarium, & est compositum, nam forma propriam suam essentiam largiendo compositum constituit. Ergo forma est causa compositi. *Secundarius*, & est materia, non quidem secundum esse suum considerata, & à formę esse & informatione præcisa, sed ut est informata per formam, quia materia ut informata idem est quod compositum, nec ab eo secundum rem differt, cum unum nec plura nec pauciora includat quam alterum.

3. *Causalitas Forma*, estque actualis unio inter materiam & formam, prout illa sumitur ex parte formę, h. e. prout est subjective in forma, & potest dici actualis, & informatio materia, & per eam ut sic forma perficitur.

De FORMA quinque not.

1. *Informans*, quæ unione Physica conjungitur subiecto. *Mendoza de anima disp. 1. sect. 2.*
1. vel *Adhærens*, quæ nullam habet unionem Physicam cum re, cui adhæret, sed tantum propinquitatem ad illam movendam. *Mendoza ibid. Dicitur autem improprie forma, & potius pertinet ad genus causa efficientis.*
2. *Substantialis*, quæ cum subiecto sive materia, quam informat, constituit compositum per se, pertinetque ad prædicamentum Substantię.
2. vel *Accidentalis*, estque accidens in abstracto consideratum, constituens cum subiecto unum per accidens: ut, *albedo, quæ constituit corpus album.*
3. *Totalis*, quæ informat omnes partes alicujus continui heterogenei: ut, *anima, quæ informat omnes partes animalis.*
4. *Quotuplex?* R.
3. vel *Partialis*, quæ non continuum heterogeneum, sed aliquam ejus partem informat: ut, *forma carnis, forma ossis, forma cutis.*
4. vel *Physica*, estque altera pars compositi contradistincta à materia, & est forma proprie dicta. *Vocatur alias Forma parit.*
5. vel *Metaphysica*, estque ipsum totum, vel quidditas & essentia totius. *Dicitur alias Forma totius, estque improprie forma.*
6. vel *Materialis*, quæ à Materia dependet, ita ut naturaliter extra eam esse non possit. *Tales sunt omnes formę, excepta anima rationali.*
7. vel *Immaterialis*, quæ cetera materiam subsistere apta est: ut, *anima rationalis.*
8. *Generica*, quæ effertur prædicato generico.
9. vel *Specificæ*, quæ effertur prædicato specifico: e.g. *albedo in lacte forma specifica dicitur, color vero & qualitas sunt formę genericę.*
5. *Theorematum.*
1. Ratio causandi Formę non est aliquod formę accidens, sed ipsa ejus entitas: nimirum potentia informandi, quia informatio est causalitas formę.
2. Per formam res est id, quod est: *Vel*, Quidquid est, per suam formam est.
3. Forma dat esse rei.

CAP. XII.

De Causa Efficiente.

I. Quid sit? R. CAUSA EFFICIENTIS est id, unde primum principium est mutationis aut quietis. *Ariff. l. 2. Phys. c. 3. & l. 5. Metaph. c. 2. Vel, CAUSA EFFICIENTIS est principium, per se influens esse in aliud sine mutatione sui, ex præcisa ratione influxus. Mendoza Phys. disp. 9. sect. 1.*

II. Causalitas efficientis, estque actio: Hæc enim est forma, per quam denominatur agens. Ergo est etiam forma, per quam denominatur efficiens; quia agens & efficiens sunt idem.

Per se, quæ virtute propria producit effectum. *Soncin. l. 1. q. 3. Vel, Causa per se est, à qua directe pendet effectus secundum illud proprium esse, quod habet in quantum effectus est. Suarez. disp. 17. sect. 2.*

1. vel
Per accidens, quæ non producit effectum virtute propria: Estque vel

Ex parte cause; sic id dicitur per accidens causare, quod per accidens conjunctum est principio per se causandi. *Suarez. ibid.*

Ex parte effectum, id est respectu ejus quod accidit effectui per se, atque hoc modo ipsamet causa per se alicujus effectus, est causa per accidens ejus quod conjungitur effectui per se. *Ibid.*

2. vel
Naturalis, quæ ad unum oppositorum determinata, absque deliberatione, & semper eodem modo, si non impeditur, agit: ut, ignis urit.

Voluntaria seu Libera, quæ utrumque respicit oppositorum.

3. vel
Physica, quæ revera influit esse in effectum. Tales cause sunt non tantum naturales, verum etiam libera.

Moralis, quæ imputative solum influit in effectum; h. e. quæ licet realiter non producat effectum, ita tamen se habet in ordine ad mores, ac si actu influeret quia non minus imputatur ei effectus, ac si revera, & per se ipsum produxisset. Tales sunt cause adplicantes agens ad patiens, item consulentes, præcipientes, rogantes, non impedi-

4. vel
Principales, ubi not.

1. Quid sit? R. Causa principalis est, quæ per virtutem principalem, id est, nobiliorem, vel saltem æque nobilem cum effectu influit in actionem, per quam talis effectus produciatur. *Suarez.*

Prima, quæ à nullo dependet, ab ipsa tamen dependent alia omnia: ut, solus Deus.

1. vel
Secunda, quæ ab alia causa dependet: quales sunt omnes cause principales, excepto Deo.

2. vel
Univoca, quæ ejusdem rationis sive speciei est cum effectu: ut, homo generans hominem.

3. vel
Æquivoca, quæ specie ab effectu differt.

Instrumentalis, quæ influit in effectum per virtutem inferioris rationis seu perfectionis. *Suarez. disp. 15. sect. 2.*

IV. Theoremata.

1. Ratio causandi efficientis est potentia activa: Hæc enim est principium, quo cause efficientis sua tribuitur causalitas, sc. actio.

2. Causa efficiens eodem modo se habens semper producit idem.

3. Omnia quæ agunt, in virtute primi agentis agunt.

PARS GENERALIS CAP. XIII.

De Fine.

I. Quid sit? R. FINIS est causa cujus gratia res est. *Arist. lib. 2. Phys. c. 3.*

II. Causatum sive Effectus causa finalis, qui in ordine agentium finitorum per intellectum sunt actus voluntatis, sive circa finem, vel circa media vertentur, sive ante finis consecutionem eliciantur, vel post eam: isti enim actus sunt propter finem; E. sunt effectus causæ finalis.

III. Causalitas Fink, qua se quasi bonum exserit, & exit in actum secundum, eaque non est aliud quid præcedens actionem voluntatis, nec etiam aliquid consequens actionem, sed est ipsa voluntatis actio, ut manans ab objecto adiciente, & trahente ad se voluntatem.

Terminationis rei, qui non est causa finalis, sed ultimum extremum cujusque rei, extra quod nihil ejus repetitur: ut, *punctum lineæ.*

1. vel Motionis agentis, qui est id propter quod aliquid agit, & hic finis est causa finalis. *Sic sanitas est finis deambulationis.*

Cui, estque id cujus gratia aliquid expetitur, ita ut sit simul subiectum, cui aliquid adpetitur. *Sic finis cui curationis est agrotus.*

2. vel Cujus, estque id cujus gratia aliquid expetitur, ita ut non sit simul subiectum, cui aliquid adpetitur. *Sic finis cuius curationis est sanitas.*

Formalis, estque actio circa aliquod objectum.

3. vel Objectivum, estque ipsum objectum actionis: ut, *finis ultimus formalis hominis est clara Dei visio, objectivus est Deus ipse.*

Ultimus simpliciter, propter quem alia in universum omnia sunt, ipse autem prorsus propter nihil aliud.

Ultimus in suo genere, propter quem omnia sunt, quæ in alio genere vel serie continentur, ipse autem propter nihil eorum est, quæ sub eo genere vel serie continentur.

Intermedius, propter quem ita aliquid est, ut ipse etiam sit propter aliud. *Talis finis, & finis est, quatenus propter ipsum aliquid est; & est quoque medium, quatenus ipse propter aliud est.*

Principalis, propter quem quis agit ita, ut etiam nullum alium finem sibi haberet propositum, tamen ageret.

5. vel Minus principalis, propter quem quis ita agit, ut si ad nullum alium finem actio referretur, non ageret.

Internus, qui ab eo, cujus finis est, attingitur, b. e. *adquiritur.*

6. vel Externus, qui ab eo, cujus finis est, non attingitur, vel non est in ejus potestate.

1. Ratio causandi finis est solum bonum, sive vera tale sit, sive adparens; quia solum bonum est ratio, sub qua aliquid adpetitur.

V. Theoremata. 2. Finis causat sive mover non secundum esse cognitum sive intentionale, sed secundum esse reale: Sive illud esse reale actum, sive potentiam, sive etiam secundum existimationem tantum habeat.

3. Finis est primus in intentione, & ultimus in executione.

De FINE quinque not.

IV. Quotuplex? R.
Finis est

Ultimus, propter quem alia adpetuntur, ipse vero propter nullum aliud: Estque vel

4. vel

Intermedius, propter quem ita aliquid est, ut ipse etiam sit propter aliud. Talis finis, & finis est, quatenus propter ipsum aliquid est; & est quoque medium, quatenus ipse propter aliud est.

Principalis, propter quem quis agit ita, ut etiam nullum alium finem sibi haberet propositum, tamen ageret.

5. vel Minus principalis, propter quem quis ita agit, ut si ad nullum alium finem actio referretur, non ageret.

Internus, qui ab eo, cujus finis est, attingitur, b. e. *adquiritur.*

6. vel Externus, qui ab eo, cujus finis est, non attingitur, vel non est in ejus potestate.

1. Ratio causandi finis est solum bonum, sive vera tale sit, sive adparens; quia solum bonum est ratio, sub qua aliquid adpetitur.

V. Theoremata. 2. Finis causat sive mover non secundum esse cognitum sive intentionale, sed secundum esse reale: Sive illud esse reale actum, sive potentiam, sive etiam secundum existimationem tantum habeat.

3. Finis est primus in intentione, & ultimus in executione.

CAP. XIV.

De Necessario & Contingente.

I. Quid sit? R. NECESSARIUM est, quod non potest aliter se habere.

1. vel } *Complexum*, estq; propositio vera, quæ non potest esse falsa.
Absolute tale, quod simpliciter non potest non esse, & plane nullam, ut corrumpatur, causam habet. *Tale est solus Deus.*
Incomple- } *Secundum quid*, quod simpliciter quidem potest esse & non esse. propter dependentiam à primo ente, à nulla tamen causa naturali & creata destrui potest.
zum, idque vel }

2. vel } *Efficientis*, quando effectus indissolubili nexu coheret cum efficiente, *Adpellatur necessitas Physica.*
Materia, quod propter materiam se immutabiliter habet.
Formæ, quod propter formam se immutabiliter habet.

1. Quid sit? R. Necessarium in ordine ad finem est, quod ad finis adsecutionem exigitur, quamvis de se sic contingens. & tum fieri, tum non fieri possit.

2. Quotuplex? R. *Adesse*, sine quo finis obtineri non potest. *Ad bene esse*, quod ad commodiorem finis adquisitionem est necessarium licet absolute finis sine eo obtineri possit.

3. v. l. } *Necessitate consequentia*. Necessitas consequentia est, quando consequens non est necessarium, nisi posito antecedente, sic tamen, ut tam antecedens quam consequens sint in se contingentia. *Amon. And. l. 5. q. 4.*

4. v. l. } *Necessitate consequentiæ*. Necessitas consequentiæ est, quando tam antecedens, quam consequens est in se necessarium. *Ibidem.*

5. v. l. } *Absolute*. Necessitas absoluta est, cujus oppositum includit contradictionem. *Gabriel. 3. dist. 16.*

6. v. l. } *Ex suppositione*. Necessitas immutabilitatis ex suppositione dicitur, cum aliquid convenit rei contingenter, si ejus natura absolute consideretur; ex suppositione vero, *hoc est*, *relata ad certam temporis differentiam*, dicitur convenire ei necessario.

III. Theorema. 1. Omne quod est, quando est, necesse est esse.
 2. Omne quod non est, quando non est, necesse est non esse.
 3. Necessitas absoluta excludit omnem contingentiam.

CONTINGENS, de quo not. 1. Quid sit? R. CONTINGENS est, quod potest aliter se habere.

2. Quotuplex? R. Est vel } *Æqualiter*, quod æque potest contingere atq; oppositum.
Utrumque, quod frequentius est.
Raro, quod raro accidit.

SIMPLEX,
de quo tria
notanda :I. Nomen. Simplex live
Simplicitas sumitur

1. Ut opponitur composito formaliter. Hoc modo si sumantur *Simplicitas & Compositio*, sunt differentie essentialis entis.
2. Ut opponitur divisibili, quo ipso tamen modo etiam composito opponitur, non tamen sub ratione compositi, sed ut divisibile est. Hoc modo si sumantur *Simplicitas & Compositio*, sunt differentie accidentales & affectiones entis.

II. Quid sit? R. SIMPLICITAS est, quod non potest resolvi in plura. SIMPLICITAS dicit negationem compositionis. *Suarez. disp. 30. sect. 3.*

III. Quotuplex
sit? R.

Absolute, quod nullo genere compositionis compositum est: ut, *essentia divina*.
Respectu certi generis, quod non est compositum certo genere compositionis, etsi alio genere compositum sit: ut, *Angelus*, qui non constat ex materia & forma, aut partibus quantitativis, licet ex *essentia & subsistentia* componatur.

I. Nomen. Com-
positio sumitur

1. Pro actione, qua aliqua componuntur, estq; idem quod unio, b. e. actus unendi; quo quidem modo accepta compositio non est aliquid essentialis compositio.
2. Pro termino actionis, estque aliquid intrinsecum composito, ejusque ratio formalis, & dicitur unio: Et hac acceptione *inpraesentiarum* sumitur.

II. Quid sit? R. COMPOSITIO est simulpositio, vel conjunctio plurium rerum unum tertium constituentium. COMPOSITUM autem erit partes illæ, quæ compositione afficiuntur. *Mendoza Phys. disp. 6. sect. 1.*

COMPOSITUM, de
quo not.III. Quotuplex
sit? R. Compositio
est vel

1. Quid sit? R. Compositio realis est, cujus extrema sunt realia, realiter à se invicem distincta.
 1. Ex materia & forma, & dicitur compositio essentialis. Huc pertinet compositio ex subiecto & accidente.
 2. Ex partibus integrantes.
 3. Ex gradibus secundum intensiorem.
 4. Ex essentia & subsistentia.

Rationis. Compositio rationis est cognitio componens, atq; conjungens duo objecta ratione distincta, quibus resultat tertium. *Mendoza Log. disp. 4. sect. 3.*

II. TOTUM, & PARS. Cap. XVI.

III. IDEM & DIVERSUM. CAP. XVII. & seqq.

IV. UNIVERSALE & SINGULARE. Cap. XX.

V. FINITUM & INFINITUM. Cap. XXI.

VI. PERFECTUM & IMPERFECTUM. Cap. XXII.

CAP. XVI.

De Toto & Parte.

I. Quid sit? R. TOTUM est quod continet ea quæ continentur, ut illa sint unum. *Arist. lib. 5. Metaph. c. 26.*

II. Requisita. Ut aliquid sit Torum requiritur

1. *Quadam pluralitas*, vel ut aliqua contineantur: ex uno enim non potest fieri totum.
2. *Partium in toto unio*; h.e. debent illa plura ita contineri, ut sint unum.

1. Quid sit? R. Totum essentiale est, cujus partium una est ut potentia, altera ut actus constituentium unam essentiam.

1. Essentiale, de quo not.

Physicum, cujus partes sunt realiter distinctæ; nempe, *Materia & Forma*.

2. Quotuplex? R.

Metaphysicum seu Logicum, cujus partes sola ratione distinguuntur: ut, *Species, respectu Generis & Differentiæ*.

TOTUM, de quo tria noranda:

III. Quotuplex? R.

1. Integræ, de quo not.

1. Quid sit? R. Totum Integræ est, quod continet plura constituenta ipsum realiter, non per modum actus & potentia, sed per modum continuitatis vel contiguitatis, & colligationis.

2. Quotuplex? R.

Similare, quod constat ex partibus ejusdem rationis, sive essentia: ut, *aqua*.

Dissimilare, cujus partes essentia differunt: ut, *oculus*.

3. *Universale*, quod continet partes subjectivas sub se actu, vel aptitudine, de quibus prædicatur: ut, *Genus, respectu specierum*.

4. *Numerale*, estq; numerus comprehendens pluralitatem aliquorum numeratorum: ut, *duodenus dicitur numerum Apostolorum*.

5. *Potentiale seu Possessivum*, quod constat ex multis potentitiis tanquam partibus, quas actu in se continet: ut, *anima*.

6. *Perfectionale*, quod adtenditur secundum complementum perfectionis substantia: individualis: ut, *totus Deus, totus Angelus*.

I. Quid sit? R. PARS est portio Totus. quæ una cum aliis sibi respondentibus est apta Totum constituere.

Essentiales, quarum altera sublata aufertur quidditativus rei conceptus. *Mendozæ Thys. disp. 1. sect. 2.*

II. Quotuplex? R. Partes sunt vel

Integrales: Ubi not.

1. Quid sint? R. Partes Integrales sunt, quarum una sublata tollitur compositi integritas, non tamen conceptus quidditativus. *Mendozæ ibid.*

2. Quotuplex? R.

Similares, quarum substantia sive essentia est eadem: ut, *ossa, caro*.

Dissimilares, quæ in partes essentia differentes plures sunt dividuæ: ut, *caput*.

PARS, de qua tria noranda:

III. Theorematum.

1. Unum idemque diverso respectu potest esse pars & totum.
2. Totum est majus qualibet sua parte.
3. Pars prior est toto.

Sequuntur

PARS GENERALIS CAP. XVII.

De Eodem & Diverso:

Relative sive formaliter, quando importat relationem, & quid: quid hoc modo dicitur idem, sibi ipsi vel alteri dicitur idem; in quo maxime ab unitate distinguitur: Unum enim est conceptus absolutus; Idem vero respectus.

I. Nomen Idem
sumitur vel

Negative sive fundamentaliter, quando id dicitur Idem, quod non est ab aliquo diversum seu distinctum: & hoc modo fere nihil differt ab Uno; nisi quod Unum dicat negationem divisionis in se; Idem vero divisionis negationem à se, sive ab eo cum quo ens idem esse dicitur.

II. Quid sit? R. IDEM consistit in negatione divisionis vel distinctionis à se, sive ab eo cum quo idem esse dicitur. *Suarez. disput. 7. sect. 3.* IDENTITAS est res una explicata uno aut pluribus conceptibus. *Mendoza disp. Metaph. 6. sect. 1.*

1. Generica, estq; illorum quæ conveniunt in uno communi genere. Huc refertur Identitas Analogica, qua quadam conveniunt in Analogia & similitudine.

2. Specifica, qua individua ejusdem Speciei conveniunt in eadem Specie.

3. Numerica, & tribuitur illis quæ unum sunt numero: ut, *Petrus juvenis, & Petrus senex.*

Per se, quæ
vel

1. vel

Per accidens. Identitas per accidens tot modis dicitur, quot Ens & Unum per accidens.

1. Causalis, qua duo entia vel plura conveniunt respectu causæ efficientis, vel materiæ, vel formæ, vel finis.

2. Effectiva, qua duo entia vel plura respectu alicujus effecti conveniunt.

3. Subjectiva, qua duo accidentia idem dicuntur esse subiecto, quia in uno atque eodem Subiecto sunt.

IDEM, de
quo not.

III. Quotuplex
est R. I.
identitas est

2. vel

IV. Cognata,
suntque

SIMILIA, quorum qualitas est una: ut, *homo & bulla sunt Similia ob fragilitatem.*

ÆQUALIA, quorum quantitas est una: ut, *gemelli coetanei sunt æquales in tempore vite.*

1. Quot sunt modi distinctionis, tot possunt esse modi identitatis.

V. Theorematum.

1. Quæ in uno tertio sunt eadem, inter se sunt eadem.

2. Idem manens idem, apium natum est facere idem.

3. Simile non est idem.

DIVER
SUM, de
quo not.

I. Quid sit? R. DIVERSUM est, quod est aliud quid & opposito plane modo atque Idem dicitur.

II. Quotuplex? R. *Sine pugna, unde oritur distinctio. Cap. seq.*

Diverfa sunt vel *Cum pugna, & sic diversitas inferre una OPPOSITIONEM, Cap. XIX.*

CAP.

CAP. XVIII.

De Distinctione.

I. Quid sit? R. DISTINCTIO est, unum conceptum non esse alium. *Mendoza Metaph. disp. 6. sect. 1. Vel, DISTINCTIO est negatio unius conceptus ab alio. ibid. sect. 4.*

1. Quid sit? R. DISTINCTIO REALIS est, quæ existit à parte rei. *Mendoza ibi d. sect. 2.*

2. *Signa distinctionis realis, suntque*

1. Quando duæ res sunt in diversis suppositis, & quando non ununtur.
2. Realis separabilitas.
3. Ratio causæ, quæ ab effectu suo realiter differt.

Positiva, estque inter res positivas & reales, quarum una non est alia. Hæc est proprie distinctio realis. Suarez. disp. 7. sect. 1.

Negativa, estque inter ens & non ens, aut inter non entia omnino diversa. Hæc distinctio negativa per proportionem vel analogiam ad positivam intelligenda ac declaranda est. Ibid.

3. Quotuplex? R.

Realis in specie sic dicta, quæ vel

1. Quid sit? R. Distinctio Modalis est, quæ reperitur inter duos modos, vel inter modum & rem. *Mendoza l. d. Sive, Distinctio Modalis est, quæ entia per modos, seu ipsi modi cum inter se, tum ab entibus distinguuntur. Fonseca lib. 5. cap. 6.*

2. Modus, estque revera aliquid extra intellectum, ita tamen se habet, ut intrinsece rem aliquam singularem actu afficiat, determinet, ipsique affixus sit, ut per nullam potentiam esse possit, nisi actu eam afficiat. *Sic scilicet præsentia Petri sunt modi, Petrus autem est res.*

Modalis, de qua duo notanda:

1. Quid sit? R. DISTINCTIO RATIONIS est, quæ formaliter & actualiter non est in rebus, quæ sic distinctæ denominantur, prout in se existunt, sed solum prout substant conceptibus nostris, & ab eis denominationem aliquam accipiunt. *Suarez. l. d.*

2. Quotuplex? R.

Rationis ratiocinantis, quæ non habet fundamentum in re, quia oritur solum ex negotiatione & operatione intellectus. Suarez. l. d.

Rationis ratiocinata, quæ habet fundamentum in re. Hæc distinctio fit per conceptus inadæquatos ejusdem rei. Suarez. ib.

DE DISTINCTIONE duo not.

Realis seu secundum rem ubi not.

II. Quotuplex? R.

Rationis, de qua not.

C A P. XIX.

De Oppositione.

DE OPPOSITIONE quatuor notanda :

- I. *Nomen . Op* } 1. *Generaliter*, pro quacunque diversitate, vel repugnantia rerum, seu extremorum : Et hoc modo idem est Oppositio quod diversitas & distinctio.
positio sumitur } 2. *Proprie & magis stricte*, pro repugnantia inter certa & definita extrema, peculiari habitudine inter ea inventa.

II. *Quid sit ? R.* O P P O S I T I O est repugnantia aliquorum, non permittentium se simul & semel in uno subiecto respectu ejusdem.

1. *Quid sit ? R.* O P P O S I T I O C O N T R A D I C T O R I A est inter ens & non ens, vel inter puram affirmationem, & puram negationem : ut, *homo, non homo.*

Contradictoria,
de qua not.

2. *Quotuplex ? R.* C o n t r a - d i c t i o est
 { *Explicita*, quando expresse aliquid esse & non esse simul dicitur : ut, *sedere, non sedere.*
Implicita, quando alterum membrum per alterum evertitur : Dicitur Contradictio in adjecto : ut, *ferrum ligneum.*

Negativus, estque inter extremum positivum, & negativum, estque

Privativus,
ubi not.

I. *Quid sit ? R.* O P P O S I T I O P R I V A T I V A est inter habitum seu formam, & privationem : ut, *visus & caecitas.*

1. *Subiectum habile*, h.e. quod sit aptum ad recipiendum habitum.
 2. *Determinatio partis*, h. e. ut privatio sit in ea parte, in qua per naturam inesse potest habitus.
 3. *Determinatio certi temporis*, pro ut tempus à natura est itaturum

III. *Quotuplex ? R.*

Positivus, estque inter extrema positiva, estque

Contraria. O P P O S I T I O C O N T R A R I A est inter duos terminos absolutos, qui ita inter se distant, ut se mutuo expellant è communi subiecto, in quo successive possunt esse, nisi alterum insit à natura : ut, *calor & frigus.*

Relativa. O P P O S I T I O R E L A T I V A est inter relata opposita, quorum unum non est alterum : ut, *Pater & Filius.*

IV. *Theoremata.*

1. Inter contradictoria non datur medium.
 2. A privatione totali ad habitum naturaliter non datur regressus.
 3. Contraria non possunt esse simul in eodem subiecto, sc. *in gradu excellenti.*
 4. Contraria sub eodem genere maxime distant.

CAP. XX.

De Universali & Singulari.

- I. Nomen. Univerſale variis modis dicitur :
1. In cauſando, quod univerſaliter cauſat, eſtque nihil aliud quam cauſa univerſalis, quæ plura producit effecta : ut, *Deus, Cælum.*
 2. In repræſentando ſeu ſignificando, quod eſt vox, vel nomen, vel imago, vel ſpecies plura repræſentans.
 3. In prædicando, quod poteſt de pluribus prædicari.
 4. In eſſendo, quod apertum natum eſt pluribuſineſſe. Hoc proprie ita dicitur, & eſt hujus loci.

II. Quid ſit R. UNIVERSALE eſt, cujuſ entitas diviſibilis eſt in plures entitateſ adæquate taleſ qualis eſt ipſa. Vel UNIVERSALE dicitur, quod ſecundum unam aliquam rationem multis communicatur, ſeu in multis reperitur. *Suarez. diſp. 5. ſect. 1.*

UNIVER-
SALE, de
quo not.

III. Requiſita.
Ad Univer-
ſale requirun-
tur,

1. *Unitas*, h.e. omne univerſale eſt unum quid. Hæc autem uni-
tas non competit objecto, quod univerſale dicitur, à parte rei,
ſed per conceptum intellectus.
2. *Communitas*, ſive *apitudinalis multiplicitas*, h.e. ut ſit in multi-
tis, ut & ipſum ſit multa, quia multiplicatum eſt ad numerum
eorum quibus ineſt. Atque hoc univerſali competit à parte rei,
citrà mentis operationem.

Sequuntur

IV. Quotu-
plex? R.

1. vel *Potentia*, eſtq; natura communis in ſingularibuſ radicata, quæ
apertè nata eſt per abſtractionem mentis univerſaliter & com-
muniter formari. Vocatur *alias Univerſale in multis.*
2. vel *Aſſu*, eſtque natura communis jam abſtracta, & per mentem
concepta ut univerſale quid. Vocatur *alias Univerſale poſt
multa.*
3. *Simpliciter Univerſale*, quod diſtincte & abſtracte concipitur.
4. *Singularizatum*, quod in ſingularibuſ exhibetur, & in certo in-
dividuo repræſentatur.

SINGULA-
RE, de quo
not.

I. Quid ſit? R. SINGULARE ſeu INDIVIDUUM eſt, quod indivi-
ſibile eſt in plura talia quale eſt ipſum. Vel, SINGULARE dicitur,
quod ita eſt unum ens, ut ſecundum eam entis rationem qua unum
dicitur, non ſit communicabile multis ut inferioribuſ & ſibi ſub-
jectiſ, aut quæ in illa ratione multa ſint. *Suar. l.d.*

II. Theorematà.

1. Omne quod eſt, eo ipſo quia eſt, ſingulare eſt.
2. Principia individuationis ſubſtantie compoſite ſunt hæc
materia, & hæc forma inter ſe unita : *Quia materia & for-
ma in comuni ſunt & ſunt principia ſubſtantie compoſite in
communi conſiderate.*
3. Subſtantie ſimpliceſ, item accidentia, & modi rerum nulla
habent principia individuationis : *quia ſunt entitateſ ſim-
plices : Ergo carent principiiſ.*

CAP. XXI.

De Finito & Infinito.

I. *Quid sit?* R. FINITUM dicitur, quod certis terminis & limitibus ita est circumscriptum, ut in illis finiatur.

FINI-
TUUM,
de quo
duo not.

II. Quotuplex?
R. Variis
modis dici-
tur:

1. *Essentia*, quod habet fines essentiae, ita ut aliquando non fuerit, vel aliquando possit non esse: ut, *omnis creatura habet restrictam & finitam essentiam, indeque & perfectionem certis limitibus inclusam, ut in multis deficiat.*
2. *Perfectione*. Ejus datur finitas } *Virtutum*; ut potentiae, virium, sapientiae. Sic in angelis potentia maxima quidem est, tamen finita.
3. *Duratione*, quod non est æternum, adeoque aliquando cœpit, indeque est vel in ævo, ut, *angeli*; vel in tempore, ut, *corpora naturalia initium & finem habentia.*
4. *Præsentia*, quod definitur, vel circumscribitur ad determinatum spatium, intra quod est, & non extra illud, atque sic naturaliter nec est in multis, nec in omnibus locis.

Sequitur

I. *Quid sit?* R. INFINITUM illud dicimus, quod in suo ambitu comprehendere non possumus. *Scaliger Exerc. 6. sect. 2. Vel, INFINITUM proprie significat id, quod caret limite, fine, ac termino, Mendoza Phys. disp. 13. sect. 1.*

INFINI-
TUM, de
quo not.

II. Quotuplex?
Relp. Variis
modis dici-
tur:

1. *Durati-
ne*, vel } *Ab omni parte*, tam à parte ante, quam à parte post; ut, *solus Deus.*
2. *Quantitate*, vel } *Ab altera parte tantum*, scilicet à parte post, non autem à parte ante, quia principium durationis habuit; ut, *angelus.*
3. *Virtute & vigore*, quod est vel } *Continua*, quæ quasi in infinitum extendi potest; ut, *linea.*
4. } *Discreta*, quæ semper augeri potest; ut, *numerus.*
5. } *Simpliciter infinitum*; ut, *solius Dei perfectio & virtus.*
6. } *Intensive*, sive in gradibus virtutum.
7. } *Extensive*, in extensione, & multiplicatione rerum.

III. Theore-
mata,

1. Ens finitum in essentia est etiam finitum in attributis.
2. Nihil finitum habet vim infinitam.
3. Finitum non est capax infiniti; sc. *active & naturaliter.*
4. Finiti ad infinitum nulla est proportio; sc. *essentialis & univoca*, bene tamen *analogæ & subordinatiæ.*

Præ-

De Perfecto & Imperfecto.

I. Quid sit ? R. PERFECTUM dicitur, extra quod non est ullam partem accipere, seu, cui nihil deest. *Arist. lib. 4. Metaph. c. 16.* Vel, PERFECTUM est in quo nihil invenitur, per quod dicatur imperfectum. *Averroes lib. 5. Metaph. cont. 21.*

PERFECTUM,
de quo
duo not.

Sequitur

II. Quotuplex ? R. Perfectio est

- 1. vel { *Simpliciter*, quæ in suo proprio & formali conceptu importat perfectionem absque omni imperfectione. *Vel, juxta Anselmum in Monolog. c. 14.* Perfectio simpliciter dicitur illa, quæ in individuo entis melior est ipsa, quam non ipsa : id est, quæ in genere entis talem perfectionem dicit, ut nullam majorem vel æqualem excludat. *Suarez. disp. 10. sect. 2.*
- 2. vel { *Secundum quid*, seu in certo genere, quæ in proprio suo & formali conceptu perfectionem importat imperfectioni admittam.
- 3. vel { *Transcendentalis*, quæ ens dicitur perfectum in se, quatenus ipsi nihil deest in integritate essendi. *Sic infans est ens perfectum quia perfecto modo habet essentiam humanam.*
- 4. vel { *Naturalis*, quæ rei nihil deest ad bonam naturæ, hoc est, quod vires naturæ obtinet perfectas. *Sic homo robustus & sanus est perfectus naturaliter.*
- 5. vel { *Moralis*, estque ipsa virtus moralis, & honesta ejus operatio, quando nempe perfectio modo se habet. *Sic homo, qui eminenter est fortis, justus, &c. dicitur perfectus.*
- 6. vel { *Quantitatis*, Perfectum quantitatis est, cui nulla quantitatis debita particula deest.
- 7. vel { *Virtutis*, Perfectum virtutis est, quod recte & expedite suis fungitur operationibus.
- 8. vel { *Finis*, Perfectum finis est, quod sine suo fruitur, eumque complete adsequitur.
- 9. vel { *Partium*, quæ dicit Totalitatem partium sibi debitarum. *Sic Logica illa perfecta est, quæ non deficit in aliqua parte ad ipsam adimente.*
- 10. vel { *Graduum*, quæ omnibus gradibus debita suæ perfectionis gaudet, abundatque quadam excellentia. *Sic Cicero dicitur perfectus orator.*

IMPERFECTUM, de
quo duo not.

I. Quid sit ? R. IMPERFECTUM est id, quod deficit à debita sibi perfectione.

II. Quotuplex ? R. Imperfectio est vel

- 1. *Privativa*, quæ est carentia perfectionis debita inesse : ut cæcitas, surditas, claudicatio.
- 2. *Negativa*, quæ est carentia perfectionis, quæ per naturam inesse non debet in illo cui negatur. *Sic arbor dicitur imperfectior homine, quod non possit loqui, in homo.*

Pars Specialis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Substantia.

I. *Etymologia.* Substantia dicitur à substantando. In verbo autem *substantandi*, & in nomine *substantiæ* ab eo sumto, duæ rationes seu proprietates indicantur: una est absoluta, scilicet essendi in se ac per se, quam propter ejus simplicitatem per negationem essendi in subiecto declaramus; alia est quasi respectiva, sustentandi accidentia. *Suarez. disp. 3. sect. 1.*

I. Nomen
Ubi not.

2. Homonymia. Substantia sumitur

1. Generaliter, pro quovis ente.
2. Pro essentia, quo modo definitio indicat substantiam rei.
3. Pro subiecto, quo modo Aristoteles magnitudinem in Mathefi substantiam vocat.
4. Prout opponitur accidenti prædicamentali: Hæc significatio est hujus loci.

II. *Quid sit?* R. SUBSTANTIA est ens per se subsistens. Vel, SUBSTANTIA est ens, quod revera proprium esse habet, nec est in alio tanquam in subiecto.

SUBSTANTIAM, de qua not.

Completa, ubi not.

I. *Quid sit?* R. Substantia completa dicitur, quæ est aut intelligitur per modum totius seu integræ substantiæ, quæ sola interdum quasi per antonomasiam substantia adpellari solet. *Suarez. l. d.*

Completa in essendo, non tamen ultimo completa in subsistendo, cum dependenter subsistat in alio & ab alio unito: ut, ignis in ferro ignis.

2. Quotuplex? R.

1. vel

Suppositum, est quæ substantia singularis completa, & incommunicabilis, non sustentata ab vel in alio.

Completa in existendo, & dicitur vel

Persona, est quæ substantia individua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alio.

Corporea, ut, corpus.

Finita Incorporea, ut, angeli vel intelligentiæ.

2. vel

Infinita, ut, Deus.

Incompleta, & ita dicitur omnis illa, quæ pars est substantiæ, vel ad modum partis concipitur, quo modo materia & forma substantiæ sunt. *Suarez. l. d.*

ENS dividitur in

III. Quotuplex? R.

ACCIDENS. Cap. seqq.

CAP.

CAP. II.

De Accidentibus Primariis.

I. Quid sit? R. ACCIDENS est, quod est in alio tanquam in subiecto.

De ACCIDENTE duo not.

I. Quotuplex? R.

Primarium, vel

Respectivum, ut
Relatio, de
qua not.

Secundarium, cap. seqq.

Quantitas;
Ubi not.

Absolutum,
ut,

Qualitas;
Ubi not.

1. Quid sit? R. QUANTITAS est
accidens per se extensum.

1. Continua, cujus partes termino
communi copulantur; ut, linea,
superficies, corpus.
2. Discreta, cujus partes nullo termi-
no communi copulantur; ut,
numerus.

1. Quid sit? R. QUALITAS est
accidens absolutum à quantita-
te distinctum. *Mendoz. a.*

1. *Habitus* vel *Dispositio*, est que
qualitas acquisita vel infu a qua
subiectum redditur promptum ad
operandum, difficulter vel facile
mobilis.
2. *Potentia naturalis* vel *Impoten-
tia*, est que qualitas à natura in-
fusa, qua subiectum redditur po-
tens vel impotens ad aliquid fa-
ciendum, aut resistendum, aut sus-
cipiendum.
3. *Patibilis qualitas* vel *Passio*, est que
qualitas unico sensu perceptibilis,
vel appetitus affectio difficulter
aut facile mobilis.
4. *Figura* vel *Forma*, est que quali-
tas quantitatem determinatam
consequens.

1. Quid sit? R. RELATIO est accidens, cujus
totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se
habere, seu ad aliud respicere. *Suarez. disp.
47. sect. 5.*

Secundum dici, est q; res quæ concipitur &
explicatur per modum respectus, cum in
re ipsa verum respectum non habet.
Suar. l. d.

Secundum esse, quæ revera habet proprium
esse, cum habitudine ad aliud. *Ibid.*

Prædicamentalis, cujus totum esse est ad
aliud accidentaliter adveniens immedia-
to fundamento. *Mend. Met. disp. 15 §. 8.*

Transcendentalis, cujus esse est ad aliud a
liquo modo essentialiter adveniens im-
mediato fundam. t. o, ly cujus est ens. *Ib.*

CAP.

De Accidentibus Secundariis.

Secund. Accid. resultans ex adjuncto Substantia accidentis vel
 Absoluta, vel ex
 Relata, ut,

- Qualitas, ut,**
1. *Actio, de qua not.*
 1. *Quid sit?* R. ACTIO est forma, qua principium activum primo in actum reducitur. *Suarez. disp. 48. sect. 5. Vel, ACTIO est ratio formalis, per quam causa activa reducitur in actum & denominatur agens. Mendoza Metaph. disp. 16.*
 2. *Quotuplex?* Resp.
 - Immanens, quæ manet in agente, nullamque evidentem mutationem extrinsecus infert; ut, intellectio.*
 - Transiens, quæ ab agente exit, & in patiente tantum in subiecto recipitur; ut, calefactio.*
 1. *Passio, de qua not.*
 1. *Quid sit?* R. PASSIO est ratio formalis & actus secundus, à quo causa subiectiva est & denominatur patiens. *Mendoza ibid.*
 2. *Quotuplex?* Resp.
 - Perfectiva, per quam patiens perficitur; ut, discere, sentire, videre.*
 - Corruptiva, per quam patiens corrumpitur; ut, combustio, & quavis rei destructio, consumptio, & absumptio.*
- Quantitas, ut,**
1. *Quando.* Quando est id, quod ex adjacentia temporis relinquitur. *Thom. in opusc. 48.*
 1. *Quid sit?* R. UBI est præsentia rei in loco: *Du Triem. 17. 1. p. 3. c. 2. a. 6.*
 2. *Quotuplex?* Resp.
 - Circumscriptivum, secundum quod aliquid dicitur esse totum in toto spacio, & pars ejus in parte spicii quod occupat.*
 - Definitivum, secundum quod aliquid est totum in toto spacio, & totum in qualibet parte spicii.*
- Situs, de quo not.**
1. *Quid sit?* R. SITUS significat dispositionem partium in ordine ad locum. *Suarez. disp. 52. sect. 1.*
 2. *Quotuplex?* Resp.
 - Naturalis, qui est à natura, & ex positione partium naturalium; ut, in homine caput sursum.*
 - Voluntarius & Fortuitus, qui oritur à libera voluntate, & fortuita positione; ut, sessio, cubatio.*
- Habitus, ubi not.**
1. *Quid sit?* R. HABITUS est corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, adjacentia. *Gilbertus.*
 2. *Quotuplex?* Resp.
 - Naturalis, ut, in homine habere capillos in capite.*
 - Artificialis, vel Ornamenti, ut, annulatum esse.*
 - Indumenti, qui vel, Domesticus, ut, tunica: tum esse, calceatū esse.*
 - Militaris, ut, bastarū esse.*

PRÆCEPTA
Doctrinæ Sphæricæ

Ex

Probatis Autoribus collecta, & adjuvandæ me-
moriæ causa *Tabulis* Synopticis inclusa,

A

M. JOANNE STIERIO.

Editio Quarta.

LONDINI,
Ex Officina Rogeri Danielis. MDCLII.

Illustribus ac Generosis Dominis,

Dn. Heinricho Secundo,

Dn. Heinricho Nono,

Dn. Heinricho Decimo,

Fratribus Germanis,

Heroicæ prosapiæ Ruthenicæ junioribus; Dominis à Plawen,
Dominis in Graik, Cranichfeldt, Geraw,
Schlaik, & Lowenstein, &c.

Dominis suis clementissimis,

Has Tabulas Astronomicas

Humilime

Offert ac Dedicat

M. JOANNES STIER.

Præcepta Doctrinæ Sphæricæ.

Proœmium.

- I. *Nomen, circa quod observ.*
1. *Ἑτυμολογία.* Vocabulum *Astronomiæ* deductum est à voce *ἀστρον*, h.e. Sidus, & *νόμος*, h.e. Lex: *Astronomia* igitur juxta nominis rationem sive Etymologiam nihil aliud significare videtur, quam astrorum rationem sive legem; ita ut *Astronomia* idem sit, quod siderum scientia: Differit enim de siderum moribus, motuumque certis & perpetuis vicibus ac legibus.
 2. *Quomodo Astronomia & Astrologia differant?* R. *Astronomia* vocatur etiam à veteribus *Astrologia*; quæ tamen juxta recentiores ab *Astronomia* differt in eo, quod *Astronomia* motus cælestes, motuumque leges & certas vicissitudines; *Astrologia* vero vires & effectiones eorumdem, quas in elementarem regionem exierunt, observet: Id est, *Astrologia* nihil aliud significat, quam artem divinatoricam, quæ ex stellarum vario positu de rebus futuris prædictiones instituit. Vulgo *Judiciaria* adpellari solet.

II. *Quid sit?* R. *ASTRONOMIA* est scientia, quæ motus corporum cælestium scrutatur & explicat.

I. *Quid sit?* R. *DOCTRINA SPHÆRICA* est, quæ primi mobilis motum, ejusque adparentias & affectiones adjumento Sphæræ materialis explicat.

De ASTRONOMIA tria not.

DOCTRINA SPHÆRICA, de qua not.

2. *Divisio.* Doctrina Sphærica dividitur in tres Tractatus:

III. *Partes*, suntq; duæ:

1. *De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.* Vide pag. 2. & seqq.

2. *De Hypothesibus*, quæ nihil aliud sunt quam Astronomorum assumpta, quibus adparentiæ sive phænomena demonstrantur & salvantur. Tales Hypotheses sunt *Circuli*. Vide p. 6. & seqq.

3. *De Phænomenis sive adparentiis*, quæ nihil aliud sunt quam propriæ affectiones primi mobilis, ut sunt ea omnia, quæ in cælestibus fieri videmus. Vide pag. 11. & seqq.

THEORICA, seu *THEORIA PLANETARUM*, quæ secundorum mobilium motum, & proprias affectiones eundem consequentes pertractat.

CAP.

Tractatus I. Doctrinae Sphaericae.

De Objecto Doctrinae Sphaericae.

CAP. I.

De Sphæra materiali.

1. *Quid sit?* R. SPHÆRA est instrumentum quoddam rotundum, in quo varii circuli armillæve continentur, quibus cælorum motus, & totius mundi situs commodissime explicantur. *Vel*, SPHÆRA, Latine GLOBUS, est solidum quoddam in una superficie contentum, in cuius medio punctum est, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.

1. *Centrum Sphærae*, estque punctum illud medium in Sphæra, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.
2. *Axis Sphærae*, estque linea recta transiens per centrum Sphærae, adplicans extremitates suas ad circumferentiam ex utraq; parte, circa quam Sphæra volvitur. *In circulo dicitur Diameter: Nam omnis Axis est Diameter, sed non omnis Diameter est Axis, cum non circa quamvis Diametrum circumvolvatur Sphæra.*

II. Partes, suntque

Propinquum, estque SPHÆRA MATERIALIS, de qua not.

1. *Quid sint?* R. POLI sunt duæ extremitates, seu duo puncta axem terminantia, super quibus Sphæra volvitur. Latine vertex & cardines cæli dicuntur.
1. *Septentrionalis*, qui à nobis perpetuo supra Horizontem elevatus conspicitur, & ab Arctico sive uris constellatione illi propinqua *Arcticus* adpellatur. Hunc polum in cælo monstrat stella polaris, quæ est in extremitate caudæ ursæ minoris, 3 fere grad. à polo distans.
2. *Meridionalis*, qui semper nobis occultatur & Arctico oppositus est, ideoque dicitur *Antarcticus*.

3. *Recta*, estque talis positio Sphærae, in qua uterque polus incumbit Horizonti. Dicitur *Recta*, quia Horizont intersectat *Æquatorem*, & intersectatur ab eodem ad angulos rectos.
- Obliqua, estque talis positio Sphærae, in qua alter polorum supra Horizontem elevatur, & alter infra Horizontem deprimatur. Dicitur Obliqua quia Horizont & *Æquator* sua mutua intersectione angulos obliquos & inæquales constituunt.
- Parallela, estque talis positio Sphærae, in qua Horizont & *Æquator* ita ununtur, ut videantur unus circulus. Dicitur parallela, quia circuli, qui *Æquatori* sunt paralleli, etiam Horizonti sunt paralleli.

III. Triplex sit? Resp. Sphæra est vel

Doctrinae Sphaericae OBJECTUM est duplex:

Remotum, sed tamen principale, estque SPHÆRA COELESTIS sive COELUM. Vide cap. seq.

CAP.

In COELO duo notanda:

CAP. II.

De Sphæris Cælestibus.

I. Quid sint? R. SPHÆRÆ COELES TES dicuntur certa cæli spacia, in quibus stellæ & sidera moventur. Vel, Sphæra COELES TIS, sive ORBIS, est corpus sphæricum duabus superficiebus constans, convexa & concava, ad cuius motum movetur stella, veluti clavus rotæ infixus ad ejus motum circumrotatur. Licet in cælo dari tales orbes revera concedendum minime videatur: Eos tamen propter faciliorem motuum cælestium explicationem & cognitionem tradere expedit.

I. SPHÆRÆ, de quib. nor.

II. Quot sint? R. Ex hypotheti Astronomica ponuntur decem.

1. Sphæra Luna.
2. Sphæra Mercurii.
3. Sphæra Veneris.
4. Sphæra Solis.
5. Sphæra Martis.
6. Sphæra Jovis.
7. Sphæra Saturni.
8. Sphæra Octava, sive Firmamentum, in quo sunt stellæ fixæ innumeræ. Hoc cursum suum peragit 49000 annorum spacio; quod tempore spacium est annus Platonius, quia i lato credidisse dicitur, post elapsos tot annos omnia ad pristinum statum esse reversura. Dicitur hæc Sphæra firmamentum, quia stellæ fixas continet; vel quia firmat & valloqsmunt reliquas sphæras.
9. Cælum Crystallinum sive aqueum, in quo nullæ fulgent stellæ, sed admodum translucidum est, & aquarum refert similitudinem.
10. Primum mobile, sive ultimum cælum, reliquas Sphæras omnes ambiens.

Primum, quo primum mobile ab ortu in occasum æquali perpetuo celeritate spacio 24. horarum circumvolvitur, secumque rapit reliquos orbes inferiores. Hic motus competit primo mobili per se, reliquis vero Sphæris per accidens, & est regula & mensura communis omnium aliorum motuum.

III. Motus, estq; duplex:

*Secundus, quo firmamentum & reliqui orbes septem Planetarum per se moventur velocitate inæquali ab occasu in ortum, & re-
luctantur primo motui. Omnes igitur Sphære, excepto primo mobili, (quod tantum primo motu movetur) duplici motu moventur; uno alieno, quo ab ortu in occasum raptu primi mobilis circumferuntur, & hic est motus primus; altero proprio, quo per se ab occasu in ortum moventur, & hic est motus secundus.*

II. STELLÆ. Vide cap. seqq. III. & IV.

CAP. III.

De Stellis Errantibus.

I. Nomen. Dicuntur hæc stellæ errantes, item Planetæ, à *πλανήτης* erro, non quod incerto motu vagentur, sed quia magna motus varietate incedunt, neque inter sese eandem semper habent distantiam, neque cum stellis fixis eandem servant ordinem.

II. Quid sint? R. STELLÆ ERRANTES sive PLANETÆ sunt, qui in inferioribus partibus moventur, & diversum situm, diversamque distantiam tum ad se invicem, tum ad stellæ fixas habent.

ERRANTES
sive PLANETÆ,
de quibus
not.

STELLÆ sunt vel

III. Quot sint?
R. Septem.

1. SATURNUS ♄, Planetarum tardissimus, qui cursum suum triginta fere annis absolvit, & major est terra nonagies semel.
2. JUPITER ♃, qui annis duodecim ad idem punctum, à quo digressus est, revertitur, & terram superat magnitudine nonagies quinquies & fere semisse.
3. MARS ♂, qui annis duobus cursum suum conficit, & major est terra semel cum una tertia.
4. SOL ☉, mediam locum inter Planetas occupans, qui diebus 365 & 6 horis, nimirum annuo spacio cursum suum absolvit, & major est terra centies sexagies sexies.
5. VENUS ♀, quæ periodum suam finit annuo fere spacio, & traditur minor esse terra tricies septies, & paulo amplius. Dicitur alias Phosphorus, quando Solem antecedit, & Hesperus, quando Solem sequitur. Hic Planeta à Sole, ante vel retro, nunquam digreditur plus 25. grad.
6. MERCURIUS ☿, qui uno anno iter suum periodicum conficit, Soli semper vicinus est, nec ab eo ultra 5. grad. recedit. Minor est terra vicies milles nongentes quinquagies bis.
7. LUNA ☾, quæ cursum suum absolvit menstruo spacio, nimirum 27. diebus & horis propemodum octo, & est minor terra tricies novies, & paulo plus. De hoc Planetarum ordine not. Versus.

Post SIM sequitur, pallida LUNA subest.

IV. Quomodo differant à stellis fixis? R.

1. Scintillatione. Planetæ non scintillant, quia sunt prope: Stellæ vero fixæ scintillare videntur.
2. Situs mutatione. Planetæ situm suum tum inter se, tum ad stellæ fixas perpetuo mutant: Stellæ vero fixæ perpetuo eandem distantiam retinent.

FIXÆ, de quibus vide cap. seq. IV.

CAP. IV.

De Stellis fixis.

DE STELLIS FIXIS quatuor not.

I. *Nomen.* Dicuntur hæc Stellæ fixæ, non quod immobiles consistent, sed quod unam eandemque distantiam à se invicem retineant, & tardissime ab occasu in ortum progrediantur.

II. *Quid sint?* R. STELLÆ FIXÆ sunt, quæ in cœli parte superiori moventur, & eundem à se invicem situm, eandemque à terra perpetuo retinent distantiam.

III. *Quot sint?* R. Esti Stellæ fixæ sunt innumerabiles, notabiliores tamen, siue jampridem observatæ, numerantur 1022. quæ, exceptis 9. obscuris, & 5. nebulosis, in sex ordines distinguuntur, & ad certos asteriscos siue figuras revocantur.

Prima, quæ 107^æ majores sunt terra: suntque 15. In borea 3. In Zodiaco 5. In austro 7. e. g. oculus Tauri, cor Leonis, spica Virginis, Sirius in ore canis majoris.

Secunda, quæ terram quantitate excedunt 905, suntque 45. In borea 18. In Zodiaco 9. In austro 18. e. g. cauda Cygni, Orionis media cing. cor Scorpii.

Tertia, quæ terram magnitudine superant 723, suntque 205. In borea 18. In Zodiaco 64. In austro 60. e. g. Stella polaris in extremitate cauda ursæ minoris.

Quarta, quæ terram quantitate superant 565, suntque 477. In borea 177. In Zodiaco 133. In austro 167. e. g.

Astellus in Cancro, cuspis Sagittæ, Equuleus.

Quinta, quæ terram quantitate superant 561, suntque 217. In borea 58. In Zodiaco 105. In austro 54. e. g. Pleiadum Borealis, genu dextrum Andromedæ.

Sexta, quæ terram magnitudine excedunt 183, suntque 49. In borea 13. In Zodiaco 27. In austro 9. e. g. in ulna dextra Orionis.

1. *Magnitudine:*
Sunt enim Magnitudinis

IV. *Quomodo inter se differant?* R.

2. *Asterismi, de quibus not.*

2. *Quot sint?*
R. 48. ver.

1. *Quid sint?* R. ASTERISMUS siue CONSTELLATIO est multitudo quædam stellarum, formatæ alicujus animalis, aut alterius cujusvis rei effigiem suo situ ac ordine referentium.

1. *Ad Boreæ partes ter septem sidera cernes.*

Est minor Ursa, Draco, Cepheus, & Cassiopeia: Andromedæ, Perseus, Auriga, Trigonus, & Ursa Major, Pegasides, & Equipræfectio, Delphin, Inde volans Vultur, Telum, Lyra fulgida, Cygnus, Hercules, Anguitenens, Serpensque, Corona, Bootes.

2. *Signifer inde subit bis sex qui sidera complex.*

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancr, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Capr, Amphora, Pisces.

3. *Post ter quinque tibi signa hæc vertuntur ad Austrum.*

Cetus, & Eridanus, Lepus, & nimbus Oion, Sirius, & Procyon, Argo, Raris, Hydra, Craterque, Corvus, Centaurus, Lupus, Ars, Corollaque, Piscis.

Tractatus II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

CAP. I.

De Circulis in genere.

I. *Quid sint?* R. CIRCULUS est figura seu superficies rotunda intra circumferentiam contenta, à cujus centro ad circumferentiam omnes lineæ ductæ sunt æquales. *Vel*, CIRCULUS est superficies plana ac rotunda, à cujus centro omnes ductæ lineæ æquantur.

II. *Quot sint?* R. Et si in cælo circuli describuntur fere infiniti, in Sphæra materiali tamen tantum sunt decem:

1. HORIZON. Cap. 3.
2. MERIDIANUS. Cap. 3.
3. ÆQUATOR. Cap. 4.
4. ZODIACUS. Cap. 5.
5. COLURUS ÆQUINOCTIORUM. Cap. 6.
6. COLURUS SOLSTITIORUM. Ibid.
7. TROPICUS CANCRI. Cap. 7.
8. TROPICUS CAPRICORNI. Ibid.
9. POLARIS ARCTICUS. Cap. 8.
10. POLARIS ANTARCTICUS. Ibid.

III. *Partes.* Quilibet circulus dividitur in 360 partes æquales, quas gradus vocant, & quilibet gradus rursus dividitur in 60 particulas alias, quæ scrupuli primi seu minuta dicuntur, & horum quodlibet rursus in 60 secunda, atque ita procedendo per sexagenariam proportionem usq; ad decima. Cuilibet autem gradui circuli in Sphæra magni in terra respondent 15 milliaria Germanica.

De CIRCULIS in genere quatuor not.

IV. *Quotuplices sint?* R. Circuli ratione

1. *Quantitatis,* sunt vel

Majores, qui idem centrum cum sphæra obtinent, ipsamque sphæram in duo hemisphæria æqualia, seu in duas partes æquales dividunt: ut, *Horizon, Meridianus, Æquator, Zodiacus, & duo Coluri.*

Minores, qui diversum centrum à sphære centro possident, sphæramque in duo segmenta inæqualia partiuntur: ut, *duo Tropici, & duo Polares.*

Recti, qui angulos rectos cum Æquatore conformant: ut, *duo Coluri, Meridianus, & Horizon rectus.*

Obliqui, qui cum Æquatore angulos obliquos constituunt: ut, *Zodiacus, & Horizon obliquus.*

Paralleli, qui sibi invicem æquidistant, & eisdem cum Sphæra polos habent: ut, *duo Tropici, duo Polares, & Æquator.*

Mobiles seu Intrinseci, qui Sphære materiali inscripti cum ipsa convertuntur: ut, *Æquator, Zodiacus, duo Coluri, duo Tropici, & duo Polares.* A nonnullis hi circuli dicuntur *immutabiles*, quia ubivis locorum sunt & manent iidem. Sed sic confunditur imago sive representatio rei, cum re ipsa, quæ notatur.

Immobiles seu Extrinseci, qui in conversione Sphære manent immoti: ut, *Horizon, & Meridianus.* A quibusdam hi circuli dicuntur *mutabiles*, quia pro ratione loci, situs, ac longitudinis mutantur.

CAP. II.

De Horizonte.

I. *Nomen.* Horizon dicitur *ὁ ὁρίζων* à finiendo, quia conspectam mundi partem ab altera latente determinat. Latinis dicitur *Finitor*: item *Circulus hemisphærii*.

II. *Quid sit?* R. HORIZON est circulus major immobilis à puncto verticali æquidistans, & dirimens hemisphærium visum à non viso:

III. *Poli Horizontis, suntque duo:*

Punctum verticale, quod directe supra loci verticem est constitutum. Arabes vocant *Zenith*. Cum igitur cuique loco sit suum *Zenith*, sequitur cuique loco esse etiam proprium Horizontem à puncto illo verticali undique æqualiter distantem.

Punctum pedale, quod puncto verticali è diametro est oppositum. Arabes vocant *Nadir*.

De HORIZONTE quinque notæ.

IV. *Quotuplex sit?* R. Horizon consideratur vel ratione

I. *Nostri*,
estque
vel

Rationalis, qui dividit totum Cælum in duo hemisphæria æqualia, segregatque partem visam à non visa, cujus Poli sunt vertex capitis seu *Zenith*, & punctum pedale seu *Nadir*, Centrum vero idem quod centrum terre. Dicitur *rationalis*, quia tantum ratione seu mente percipitur.

Sensibilis, estque illud spacium in superficie terre marisve, quod acies oculorum circumducta circumspicere potest, sublati omnibus impedimentis. Hujus *semidiameter* à *Macrobio* statuitur 180. *stadiorum*, h. e. ferme 4. *milliarium Germ.* Ejus ambitus sive *circumferentia* 25 $\frac{1}{2}$ *milliar.*

2. *Sphærica*,
estque
vel

Rectus, cujus plano uterque polus incumbit: Seu, qui cum *Æquatore* constituit angulos rectos, habetque locum in Sphæra recta.

Obliquus, supra quem alter polorum elevatur, & alter infra eum deprimitur: *Pel*, qui cum *Æquatore* angulos obliquos constituit, habetque locum in Sphæra obliqua.

Parallelus, qui *Æquatoris* plano unitur, habetque locum in Sphæra parallela.

V. *Usus seu Officia.* Horizon

1. Dividit cælum in duo hemisphæria æqualia, superum seu visum alterum; alterum vero inferum seu occultum.
2. Definire ortus & occasus stellarum, ostenditque, quæ stellas semper adpareant, & quæ perpetuo lateant.
3. Distinguit Sphæram in rectam, obliquam, & parallelam.
4. Determinat quantitatem cujuslibet diei & noctis.
5. Determinat poli elevationem & *Æquatoris*, atque hoc modo etiam latitudinem loci, quæ elevationi poli perpetuo est æqualis. *Elevatio poli autem nihil aliud est, quam arcus Meridiani inter Horizontem & polum mundi adaptentem interceptus.*
6. Ostendit crepusculum matutinum & vespertinum: quando enim Sol movetur per 18. gradus proximos Horizonti, antequam oritur, sit crepusculum matutinum sive diluculum; quando movetur per 18. gradus proximos Horizonti, postquam occidit, est crepusculum vespertinum.

TRACTATUS II.

CAP. III.

De Meridiano.

DE MERIDIANO quatuor not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus *meridianus* quasi *meridies*. Latine *Meridianus* à meridio, quia sol motu primo ad hunc circulum perveniens efficit meridiem.

II. *Quid sit?* R. MERIDIANUS est circulus major immobilis, per polos mundi, & cuiusque loci verticem transiens, ad quem Sol motu primo delatus supra terram, meridiem, infra vero, mediam noctem efficit.

III. *Quot sint?* R. Tot sunt Meridiani, quot numerari possunt puncta verticalia: quoniam vero huiusmodi puncta esse possunt infinita, igitur Geographi 180. constituerunt; ita ut mutans locum versus orum & occalum, quoties 75. milliarii confecerit, habebit alium Meridianum. Si vero à Meridie versus septentrionem vel contra progressus fuerit, semper unus idemque erit Meridianus.

IV. *Ufus seu Officia.* Meridianus

1. Dividit cælum in duas medietates, scilicet *orientalem* & *occidentalem*.
2. Est limes sive meta meridiei, & medix noctis.
3. Diem & noctem in spacia æqualia distinguit: *Diem in tempus ante-meridianum* & *pomeridianum*; *Noctem in horas mediam noctem antecedentes* & *eum sequentes*.
4. Ostendit solis & omnium stellarum maximam altitudinem, quæ altitudo meridianæ dicitur: item poli elevationem. *Altitudo stellæ maxime est, cum exiit sub Meridiano.*
5. In Meridiano numerantur distantie stellarum ab Æquatore.
6. Monstrat initium diei naturalis, quod Astronomi sumunt à Meridiano.
Vers. Græci mane diem capiunt Solis ab ortu;
Vespere Judæi: Scrutantes sidera cæli,
Cum sol in medio splendet nitidissimus orbe:
Christicolæ incipiunt medio sub tempore noctis.

CAP. IV.

De Æquatore.

DE ÆQUATORE tria not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus

1. Æquator, quia est motuum cælestium communis norma & regula.
2. Æquinoctialis, nam sol motu secundo ad hunc circulum perveniens, diem noctis, & noctem diei adæquat in universa terra.
3. Circulum primi motus, quia primum mobile cingit.
4. *Terminus*, quasi æquidialis.

II. *Quid sit?* R. ÆQUATOR est circulus major mobilis, qui ex mundi polis est descriptus, æqualiterque ab utroque polo mundi secundum omnes sui partes distat.

III. *Ufus seu Officia.* Æquator

1. Dividit cælum in partem septentrionalem & meridionalem.
2. Est mensura temporis. *Quoties enim 15 gradus Æquatoris supra Horizontem ascendunt, toties hora una est absoluta;* Sicque 14 horis totus Æquator cum omnibus suis partibus circumvolvitur.
3. Ostendit puncta æquinoctialia, in quibus sol existens efficit æquinoctium, quod fit quando Æquator Eclipticam interfecat.
4. Ostendit declinationes graduum Eclipticæ & stellarum. *Declinatio est distantia gradus Eclipticæ vel Stellæ ab Æquatore versus alterutrum polum mundi:* Vel, est arcus Meridiani inter stellam vel gradum Eclipticæ, & inter Æquatorem interceptus.

CAP.

CAP. V.

De Zodiac.

I. *Nomen. Zodiacus* dicitur vel

1. Ἀπὸ τῶς ζωῆς à vita, quia sub Zodiaco Sol & reliqui Planetæ, qui dicuntur vix auctores, moventur.
2. Ἀπὸ τῶν ζῴων, h. e. animalium figuris in eo depictis.

II. *Quid sit?* R. ZODIACUS est circulus major mobilis latus. & obliquus, qui secat Æquatorem ab eodemque vicissim secatur in duas medietates, & sub quo perpetuo versantur Planetæ.

1. *Nomina.* Aries ♈, Taurus ♉, Gemini ♊, Cancer ♋, Leo ♌, Virgo ♍, Libra ♎, Scorpius ♏, Sagittarius ♐, Capricornus ♑, Aquarius ♒, Pisces ♓.
2. *Partes.* Quodlibet signum dividitur in 30. partes, quas à quotidiano Solis incessu gradus vocant.

Longitudinem,
in 12 signis,
de quib. not.

Septentrionalia, quæ ab Æquatore in septentrionem declinantur: ut ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏.

Meridionalia, quæ ab Æquatore in meridiem declinant: ut ♐ ♑ ♒ ♓.

Ascendentia, in quibus Sol ex austro in septentrionem ascendit: ut ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏.

Descendentia, in quibus Sol ex septentrione in austrum descendit: ut ♐ ♑ ♒ ♓.

Vernalia, ut sunt ♈ ♉ ♊.

Æstiva, ut sunt ♋ ♌ ♍.

Autumnalia, ut sunt ♎ ♏ ♐.

Hyemalia, ut sunt ♑ ♒ ♓.

III. *Divisio. Zodiacus* divi sicut vel secundum

Latitudinem,
in tres circulos
parallelos, quorum

Duo exteriores, intra quos Planetæ progrediuntur. Horum latitudo juxta recentiores est 16. grad. nam quilibet eorum ab Ecliptica distat 8 grad.

Unus interior scilicet Linea Ecliptica, quæ est circulus per medium Zodiaci ductus, sub quo Sol perpetuo incedit.

1. Sicut Æquator primi motus; ita Zodiacus secundorum mobilium est mensura.
2. Zodiacus sua obliquitate efficit gratas temporis vices; item incrementa & decrementa dierum & noctium.
3. Sub Ecliptica fiunt Eclipses: Unde etiam Ecliptica nomen habet.
4. Ab Ecliptica numerantur stellarum Latitudines, quemadmodum ab Æquatore Declinationes. Latitudo Stellæ est distantia ejus ab Ecliptica: Vel, Latitudo Stellæ est arcus circuli maximi, qui per polos Zodiaci & per centrum Stellæ incedit, interceptus inter Eclipticam, & verum locum Stellæ.
5. Ecliptica ostendit in quo signo & gradu signi stella aut planæta existit.

IV. *usus seu Officia.*

De ZODIACO quatuor not.

CAP. VI.

De Coluris.

I. *Nomen.* Coluri dicuntur ἀπὸ τοῦ κολῦρῶ, quod imperfectum significat, quia nunquam in Sphæra obliqua integri supra Horizontem conspiciuntur.

II. *Quid sint?* R. COLURI sunt circuli majores mobiles, qui per polos mundi & puncta cardinalia ducuntur, sese mutuo ad angulos rectos in ipsis polis intersecantes.

De COLURIS quinque not.

III. Quatuor
Puncta car-
dinalia, quæ
sunt vel

Æquinoctia-
lia, de qui-
bus not.

1. *Quid sint?* R. Puncta Æquinoctialia sunt in quibus Ecliptica & Æquator se mutuo intersecant. Hæc puncta cum sol motu secundo adtingit, sunt æquinoctia: id est, dies nobilibus æquantur; quod bis fit in anno.

Principium V, quod cum Sol adtingit, fit æquinoctium vernum, circa diem $\frac{11}{21}$ Martii.

2. *Quot sint?*
R. duo:

Principium ♊, quod cum Sol adtingit, fit æquinoctium autumnale, circa diem $\frac{13}{23}$ Septembr.

Solstitialia, de
quibus not.

1. *Quid sint?* R. Puncta Solstitialia sunt, in quibus Sol est remotissimus ab Æquatore, & alterutri polo maxime vicinus. Hæc puncta cum sol motu secundo adtingit, sunt solsticia: id est, cum sol per aliquot dies in iisdem fere Horizontis partibus oriatur & occidat, videtur quasi stare; quod bis fit in anno.

Principium ☊, in quo sol est altissimus, & paulatim à nobis recedens longissimos efficit dies, & brevissimas noctes. Hoc solstitium dicitur æstivum, circa diem $\frac{12}{21}$ Junii.

2. *Quot sint?*
R. duo:

Principium ♑, in quo sol imam Zodiaci partem relinquens, nobis adpropinquare incipit, & brevissimos dies efficit, & longissimas noctes. Hoc solstitium dicitur hybernium, circa diem $\frac{12}{22}$ Decembr.

IV. *Quot sint*
COLURI?
R. duo:

COLURUS ÆQUINOCTIORUM est, qui per polos mundi ductus transit per puncta æquinoctialia.

COLURUS SOLSTITIORUM est, qui per polos mundi & Zodiaci ductus transit per puncta solstitialia.

V. *Usus seu*
Officia.

1. Coluri ostendunt quatuor puncta cardinalia Zodiaci, in quibus ex motu solis maximæ temporis mutationes fieri solent.

2. Coluri dividunt Æquatorem & Zodiacum in 4. partes æquales, quibus 4. anni tempora, ver, æstas, autumnus, & hyems respondent.

3. Colurus solstitiorum maximas Solis declinationes metitur, & continet polos Zodiaci, quorum distantiam à polis mundi ostendit. Duo arcus Coluri solstitiorum, qui inter puncta solstitialia & Æquatorem interjiciuntur, adpellantur maxima Solis declinationes, quæ æquales sunt inter se.

CAP. VII.

De Tropiciis.

- I. Nomen.** Hi circuli vocantur
- II. Quid sint?** R. TROPICI sunt circuli minores mobiles ab Æquatore æque distantes, & Eclipticam utrinque adtingentes.
- III. Quot sint TROPICI?** R. duo:
- IV. Usus seu Officia. Tropici**
1. Tropici, *sed non per se* à vertendo, quia Sol ad puncta solstitialia, per quæ Tropici describuntur, perveniens, maximam habet declinationem ab æquatore, ad quem iterum se convertit.
 2. Solstitiales vel *circuli solstitiorum*, quia propter Eclipticæ insensibilem declinationis mutationem, Sol eo loco aliquot dies quasi stare videtur.
 - TROPICUS CANCRI, qui Eclipticam in principio \varnothing adtingit: *Sem*, quem Sol principium \varnothing ingressus, motu primi mobilis diurno describit. *Dicitur etiam* Tropicus æstivus: *item* circulus Alti Solstitii.
 - TROPICUS CAPRICORNI, qui Eclipticam in principio ψ adtingit: *Sem*, quem Sol principium ψ ingressus, motu primi mobilis diurno describitur. *Dicitur etiam* Tropicus hyemalis: *item* circulus Imi Solstitii.
 1. Ostendunt in Ecliptica puncta Tropica seu Solstitialia, videlicet principia \varnothing & ψ , in quibus Solis conversiones seu declinationes fiunt.
 2. Determinant maximam solis ab Æquatore declinationem & distantiam. *Disstat vero uterque Tropicorum ab Æquatore pari quantitate, videlicet 23. grad. 20. minut.* Hi gradus si duplicamur, prodit distantia mutua utriusque Tropici inter se, nempe 47. grad.
 3. Ostendunt diem longissimum, quando scilicet Tropicus \varnothing Eclipticam adtingit: & diem brevissimum, quando nimirum Tropicus ψ Eclipticam adtingit.
 4. Includunt viam solis certis quasi limitibus versus Septentrionem & Meridiem, quos sol non egreditur.
 5. Faciunt ad distinguendas Zonas, de quibus in append. pag. 18.

CAP. VIII.

De Polaribus.

- I. Quid sint?** R. POLARES sunt circuli minores mobiles ab Æquatore æque distantes, & per polos Eclipticæ seu Zodiaci transeuntes.
- II. Quot sint POLARES?** R. duo:
- III. Usus seu Officia. Polares circuli**
- POLARIS ARCTICUS, quem polus Zodiaci meridionalis circa polum mundi arcticum motu diurno describit.
 - POLARIS ANTARCTICUS, quem polus Zodiaci septentrionalis circa polum mundi antarcticum motu diurno describit.
 1. Ostendunt polos Zodiaci, & eorum à polis mundi distantiam, quæ tanta est, quanta maxima solis declinatio, nimirum 23. grad. & 30. minut. *Cum enim tanto intervallo Zodiaci seu Eclipticæ medietates ab Æquatore utrinque distent, sequitur, polos etiam Zodiaci ab Æquatoris polo eodem intervallo removere: Nam poli à medietate sui circuli per quartam ejus partem perpetuo distant.*
 2. Interveniunt distinctioni Zonarum, de quibus infra pag. 18.

Tractatus III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phenomenis.

CAP. I.

De Ortu & Occasu stellarum poetico.

1. *Nomen.* Dicitur hic stellarum ortus & occasus poeticus, quia Poetæ in descriptionibus temporum eo frequenter utuntur.

2. *Quid sit?* R. ORTUS POETICUS est vel elevatio Stellæ, vel adparitio ejusdem supra Horizontem ad Solem determinata. OCCASUS POETICUS est vel descensio Stellæ sub Horizontem, vel occultatio ejusdem ad Solem determinata. *Vel,* ORTUS & OCCASUS POETICUS est relatio Stellæ aliqujus ad Solem. respectu cujus oritur vel occidit.

1. *Cosmicus* sive *Matutinus.* ORTUS COSMICUS est, quando stella una cum Sole supra Horizontem ascendit: OCCASUS COSMICUS est, quando stella sub Horizontem descendit, Sole ex opposito supra Horizontem ascendente.

2. *Chronicus* sive *Vespertinus.* ORTUS CHRONICUS est, quando stella supra Horizontem oritur, Sole ex opposito sub Horizontem occidente: OCCASUS CHRONICUS est quando stella una cum Sole sub Horizontem occidit.

3. *Heliacus* sive *Solaris.* ORTUS HELIACUS est, quando stella, quæ præsentis solis radiis tecta latuit, descendente sole adpatere incipit: OCCASUS HELIACUS est, quando stella antea conspicua ob accessum solis occultatur.

1. Ad solem orientem refertur *ortus & occasus Cosmicus*: Ad solem occidentem *ortus & occasus Chronicus*: Ad solem tam orientem quam occidentem *ortus & occasus Heliacus*.

2. Quotidie quædam stellæ cum sole ascendunt, quæ cosmice oriuntur, licet præter vicinitatem solis ejusque claritatem conspici nequeant.

3. Venus & Mercurius cum soli semper sint à latere, ideo cosmice occidere & chronice oriri nequeant.

4. Stella quæ cosmice oriuntur, chronice occidunt; & quæ chronice oriuntur, cosmice occidunt. Hinc *Vers.*

Cosmice descendit signum quod chronice surgit.

Chronice descendit signum quod cosmice surgit.

II. ADSCENSIO & DESCENSIO SIGNORUM. Vide cap. seq. II.

III. Tempus, quod à motu primi mobilis dependet. Vide cap. III. & IV.

Secundorum mobilium, quæ licet non ad Doctrinam Sphæricam, sed ad Theoriam Planetarum pertineant, hoc loco tamen paucis de illis agemus. Vide cap. V. & seqq.

PHENOMENA sunt vel

Primi mobilis, ut

I. ORTUS &
OCCASUS
POETICUS, de quo
not.

III. Quotidie, sive

IV. Regule.

CAP. II.

De Adscensionibus & Descensionibus signorum.

I. Quid sint? R. ADSCENSIO SIGNI est arcus Equatoris, qui cum aliquo signo, vel quovis arcu Eclipticæ dato supra Horizontem ascendit. DESCENSIO SIGNI est arcus Equatoris, qui cum aliquo signo, vel quovis arcu Eclipticæ dato sub Horizontem descendit. Dicuntur etiam Ortus & Occasus Astronomicus.

II. Quotupliciter signa adscendant, & descendant? R.

Recte, quando plures gradus de Equatore ascendunt vel descendunt, quam de Zodiaco.
Oblique, quando pauciores gradus de Equatore ascendunt vel descendunt, quam de Zodiaco.

III. Quotuplex sit tum

Arcus Zodiaci? Resp.

Continuus, qui continua serie in Zodiaco numeratur à primo Arietis puncto: e.g. arcus à primo gradu ad 12 grad.
II: Vide Tab. Adscen. pag. 20. & seqq.
Discretus, qui à quovis alto puncto Eclipticæ numeratur; e.g. arcus à 14 grad. & ad 14 grad. II.

Adscensio & Descensio signorum? R. Duplex:

Recta, quæ fit in sphaera recta, sive signum in illa sphaera oriatur recte, sive oblique.
Obliqua, quæ fit in sphaera obliqua, sive signum in illa sphaera oriatur recte, sive oblique.

De Adscensionibus & Descensionibus SIGNORUM titia not.

IV. Regula, quæ pertinent vel ad Sphaeram

Rectam, ut sunt

1. Zodiaci quadrantes à punctis cardinalibus inchoant cum Equatoris quadrantibus æquali temporis spacio, h.e. 6 horis oriuntur & occidunt. Partes vero istorum quadrantum inæqualiter peroriuntur, propter variam & diversam ipsarum declinationem seu distantiam ab Equatore.
2. Signa æqualiter ab uno quatuor punct. card. distantia æquales habent adscensiones: ut, II & ♄. Unde sequitur, signa opposita habere æquales adscensiones: ut, ♄ & ♀.
3. Signa quo sunt viciniora punctis æquinoctialibus, eo oriuntur obliquius, quo vero sunt propinquiora punctis solstitialibus, eo oriuntur rectius.
4. Descensio signi æqualis est & suæ, & signi oppositi adscensioni.
5. Quatuor signa II ♄ ♀ ♀ oriuntur recte; reliqua vero octo oblique. Vide infra pag. 19.

Obliquam, ut sunt

1. Dux medietates conterminales Zodiaci & Equatoris inchoant à punctis æquinoctialibus peroriuntur æquali temporis spacio, puta 12 hor. Partes vero medietatum inæqualiter.
2. Adscensio signi est æqualis signi oppositi descensioni, & contra.
3. Signa recte adscendentia oblique descendunt, & contra.
4. Adscensiones arcuum in signis sept. sunt majores quam in sphaera recta; in meridian. vero majores.
5. Sex signa ♄ ♀ ♀ ♀ ♀ ♀ oriuntur recte; reliqua sex ♄ ♄ ♄ ♄ ♄ ♄ oblique.

TRACTATUS III.

CAP. III.

De Diebus & Horis.

Naturalis. DIES NATURALIS est una integra circumvolutio Solis, donec ad idem punctum redeat unde recessit. *Hunc diem Astronomi inchoant à Meridiano circulo.*

I. Quid sit ? R. DIES ARTIFICIALIS est mora Solis supra Horizontem.

II. Opposium, etque NOX, quæ est mora solis infra Horizontem.

III. Partes, suntque HORE, quæ } *Æquales, sive Æquinoctiales.* HORA ÆQUALIS est 24 pars diei naturalis. *Una Hora aequalis completitur 15 gradus Æquatoris.*

} *Inæquales, sive Temporales.* HORA INÆQUALIS est 12 pars diei artificialis.

IV Regula.

1. In sphaera recta omnes dies artificiales sunt æquales noctibus per totum annum, quia medietas Eclipticæ & Æquatoris sunt æquales.
2. In sphaera obliqua dies nunquam sunt æquales noctibus, nisi cum Sol existit in principio Arietis & Libræ : reliquæ dies omnes sunt inæquales, ob inæqualem adscensionem medietatum Æquatoris & Eclipticæ.
3. In sphaera obliqua, versante Sole in signis septentrionalibus, dies longiores sunt noctibus ; in Meridionalibus vero breviores.
4. In sphaera obliqua, Sole commorante in solstitio æstivo, dies est longissimus & nox brevissima ; in solstitio vero hyemali, dies est brevissimus & nox longissima.
5. In sphaera parallela totus annus in unum diem, nempe 6. mensium, & unam noctem 6. mensium dividitur.

V. Quomodo investigetur Quantitas Diei ? R.

1. Vide quem gradum signi Sol eo die teneat.
2. Quare in Tab. Adscens. obliquar. arcum Æquatoris adscendentem cum eo Eclipticæ gradu, in quo sol est.
3. Quare in eadem Tab. istius Eclipticæ gradus, gradum signi oppositi, & arcum Æquatoris adscendentem cum eo gradu.
4. Subtrahæ adscensionem loci solis ab adscensione signi oppositi, & residuum divide per 15. & sic habebis horas. *Si vero adscensio signi oppositi fuerit minor, quam ut ab ea subtractio fieri possit, adde ei integrum circulum nempe 360 gradus, & cum demum fiat subtractio.*
5. Gradus post divisionem restantes per 4 multiplica, & minuta insuper adharrentia per 15 divide, producta utrobique minuta prioribus horis adde, & habebis diei longitudinem.

ANNUS, qui à motu secundo quidem dependet, cum vero ex plurium dierum collectione constet, hoc loco de eo agemus. Vide cap. seq. IV.

Ad TEMPUS pertinent

DIES, etque vel

Artificialis, de quo not.

CAP. IV.

De Annis & Mensibus.

I. Quid sit? R. **ANNUUS** est temporis spacium Solari periodo descriptum.

II. Quo-
tuplex
sit? R.
Annus
est vel

Astronomicus,
qui est vel

Politicus seu
civilis, ut

Tropicus, seu **Veriens**, estque temporis spacium, quo Sol à certo Zodi-
aci puncto discedens ad idem revertitur, quod fit 365 diebus, 5 ho-
ris, 49 min.

Sidereus, estque temporis spacium, quo Sol à stella fixa digrediens ad
eamdem redit, quod fit 365 diebus, 6 horis, 9 min.

Communis, qui continet 365 dies, & 6 horas.

**Annus Julia-
nus**, qui vel **Intercalaris**, estque annus quartus quique, habens
366 dies. *Dicitur etiam Bissextilis. quia dies in-
perveniens diei sexto ante Calend. Martii interpo-
nitur. sextumq; Cal. Martii bis numerari facit.*

Annus Gregorius, qui constat 365 diebus, 5 horis, 49 scrupulis pri-
mis, & 12 secundis: & hic, ut in Juliano, quartus quique annus
est bissextilis, nisi quod in 400 annis tres anni bissextilis omit-
tantur; id est, tres anni, qui deberent esse bissextilis, censentur pro
communibus.

Ver, prima pars anni, quo Sol ab æquinoctio verno ad solstitium æ-
stivum per ♈ & ♊ ascendit. *Incipit in Martio, continuatur per
Aprilē & Maium, & terminatur in Junio.*

Æstas, secunda pars anni, quo Sol à solstitio æstivo ad autumnale
æquinoctium per ♋ & ♌ descendit. *Incipit in Junio, continuatur
per Julium & Augustum, & terminatur in Septembri.*

Majores, ut
quatuor
Tempora:

Autumnus, tertia pars anni, quo Sol ab æquinoctio autumnali ad sol-
stitium hybernū per ♍ & ♐ descendit. *Incipit in Septembri,
continuatur per Octobr. & Novemb. & terminatur in Decembri.*

Hyems, quarta & extrema pars anni, quo Sol à solstitio hyberno sive
brumali per ♑ & ♒ ad æquinoctium vernū ascendit. *Incipit
in Decembri, continuatur per Januarium & Februarium, & finitur
in Martio.*

III. Par-
tes,
suntq;
vel

Minores, ut
MENSES,
qui sunt vel

Lunares, de quibus not.

I. Quid sint? R. **MENSIS LUNARIS** est tempus, quo
Luna motu suo periodico 12. signa Zodiaci cincti-
tur.

2. Quotuplices
sint? Resp.
Mensis est
vel

Peragationis seu periodicus, & est tempus una
Lunæ periodo descriptum: *Estque 29 dier.
& 8 fere hor.*

Conjunctionis seu Synodicus, & est tempus inter
duo proxima novilunia: *Estque 29 dier. &
12 fere hor.*

Adparationis seu Illuminationis, & est tempus à
primo Lunæ adpectu, usque ad ejus evane-
scentiam: *Estque fere 28 dierum.*

Solares. **MENSIS SOLARIS** est naturalis transitus Solis
à Signo ad Signum. *Horum mensium 12. constitunt
annum.*

TRACTATUS III.

CAP. V.

De Adspēctibus Planetarum.

Secundorum mobil. PHENOMENA sunt

I. ADSPECTUS
PLANETARUM,
de quibus
not.

I. Quid sint? R. ADSPPECTUS PLANETARUM sunt certæ & determinatæ Planetarum inter sese habitudines.

II. Quotuplices?
R. sunt velFēlices; ut,
Infēlices; ut,Tριγων & Trigonus Δ , cum tertia Zodiaci parte, hoc est, quatuor signis, vel 120 gradibus distant Planetæ.Εξήγων & Sexilis \star , cum sexta Zodiaci parte, id est, ad intervallum duorum signorum, vel 60 graduum ab invicem absunt Planetæ.Σύνδ & συνυία Conjunctio \circ , estque duorum vel plurium Planetarum in eodem Zodiaci loco conventus: ut, Solis & Luna in novilunio.Τετραγων & Quadratus \square , cum quarta Zodiaci parte, id est, tribus signis, vel 90 gradibus ab invicem absunt Planetæ.Διάμτρο & Oppositio \oslash , cum sex signis, hoc est, 180 gradibus ab invicem distant Planetæ: ut, Sol & Luna in plenilunio.

II. PHASES sive ADPARITIONES LUNÆ. Vide cap. seq. VI.

III. ECLIPSES. Vide cap. VI.

CAP. VI.

De Phasibus Lune.

De PHASIBUS LUNÆ tria not.

I. Quid sit? R. PHASIS LUNÆ est diversa Lunæ adparitio, pro variatione mutuatitii luminis, quod Luna à Sole accipit.

II. Quanam sit causa diversarum illuminationum & figurarum in Luna? R. Dissimilis Lunæ ad Solem luminis sui fontem, & ad terram, ex qua non eodem modo semper conspicitur, positus.

1. Σύνδ & Conjunctio Luna, sive Novilunium, cum Luna Soli conjungitur, & nullum lumen præbet. Ab hoc tempore Luna dicitur crescere.

2. Μυνοειδής Falcata, cum Luna, quarta à conjunctione die, exiguum illuminationis medietatis partem exserit, & quasi corniculata conspicitur, ea sui parte qua respicit Solem.

3. Διχότομη Dimidiata, septima die post conjunctionem.

4. Αμφικυψή Tumida seu utrinque Gibbosa, undecimo die post conjunctionem.

5. Πανσέληνη Plenilunium, cum Luna, decima quinta à conjunctione die, Soli opposita, pleno quasi orbe fulgens, obscuram medietatem à nobis averfam habet. Ab hoc tempore incipit Luna decrescere.

6. Αμφικυψή Tumida seu utrinque Gibbosa, cum Luna, quatrinduo post plenilunium die, decima nona à conjunctione, paulatim luminosam partem avertit, & aliquam de opaca obiectat.

7. Διχότομη Dimidiata, vigesima prima à conjunctione die.

8. Μυνοειδής Falcata, à vicesima sexta à conjunctione die, donec trigesima die rursus cum Sole congregiatur.

CAP.

CAP. VII.

De Eclipsibus.

I. *Quid sit?* R. ECLIPSIS est obscuratio luminaris cœlestis, quæ fit corporis alicujus opaci interpositione.

II. *Locus.* Eclipses sunt circa NODOS, de quib. not.

1. *Quid sit?* R. NODI sunt puncta intersectionum, in quibus Ecliptica & deferens Lunæ se mutuo intersecant.

2. *Quot sint?* R. Duo: *Caput Draconis* ☊ five *Nodus ascendens*, ubi Luna ab Ecliptica digreditur ad verticem nostrum propius accedit, & à meridie versus septentrionem movetur.

Cauda Draconis ☋ five *Nodus descendens*, ubi Luna ab Ecliptica discedens à septentrione in meridiem movetur.

1. *Quid sit?* R. ECLIPSIS SOLIS est aversio radiorum solarium à certa aliqua terræ parte, ob interpositionem Lunæ, quæ inter Solem & adspæctum nostrum directe intercurrit.

2. *Tempus.* Eclipsis Solis fit in Novilunio, cum Luna Soli ita conjungitur (b. e. in eodem signo ac gradu in quo est Sol existit) ut tria illa corpora, Sol, Luna, & Terra sint in eadem linea, quod fit quando Luna in Novilunio est in capite, vel cauda Draconis, vel prope. Ergo non in omni conjunctione fit Eclipsis Solis.

1. *Quid sit?* R. ECLIPSIS LUNÆ, est interpositio terræ inter Solem & Lunam. *Vel*, est privatio Luminis Solaris in lunari corpore, quæ fit Luna merita in umbram terræ Soli & Lunæ diametraliter interjectæ.

2. *Tempus.* Eclipsis Lunæ fit in plenilunio, cum Luna Soli diametraliter opponitur, ita ut Luna sit in capite vel cauda Draconis, vel prope. Quoniam vero oppositiones luminarium ut plurimum sunt Luna non existente in capite, vel cauda Draconis, neque ita prope, ut ab umbra possit tegi, idcirco non in omni plenilunio contingit Eclipsis Lunæ.

Totalis, cum totum luminare obscuratur. *Hoc fit in ipsis nodis.*

1. *Quid sit?* R. Eclipsis partialis est, cum pars luminaris saltem obscuratur, vel pauciores digiti quam 12. *Hoc fit prope nodum alterutrum.* Digitus est duodecima diametri visibilis pars.

2. *Quotuplex?* R. *Major*, cum plures digiti quam sex obscurantur. *Minor*, cum pauciores digiti quam sex obscurantur. *Mediocri*, cum sex digiti (i. e. dimidia luminaris pars) obscurantur.

Universalis, quæ conspicitur ab omnibus in illo hemisphærio, in quo contingit, habitantibus. *Hæc Luna tantum competit.*

Particularis, quæ in aliquibus tantum climatibus adparet. *Hæc & Soli & Lunæ competit.*

De ECLIPSIBUS tria not.

III. Quæ sit? R. Eclipsis est

1. vel

2. vel

3. vel

Appendix Geographica.

De Zonis & Climatibus.

Appendix GEOGRAPHICA continet doctrinam

ZONARUM, de quibus tria not.

III. Quot sint & R. Quinque :

Una Torrida,
de qua not.1. Quid sit ? R. Zona Torrida sive Media est, quæ inter utrumque continetur Tropicum. *Dicitur Torrida, quod perpetuo à Sole uratur & torreatur.*

2. Latitudo, estque 47. grad. qui multiplicati per 15. produciunt 705. mill. Germ.

Dua Temperata,
de quib. nor.1. Quid sint ? R. Zonæ temperatæ sunt, quæ inter alterutrum Tropicum & vicinum polarem continentur. *Dicuntur Temperatæ, quia in iis mundi partibus caloris frigorisque est temperies.*

2. Latitudo, estque 43. fere grad. h. e. 645. mill. Germ.

3. Quotuplices
sint ? R.Septentrionalis, inter tropicum canceri & polarem arcticum.
Meridionalis, inter tropicum capricorni & polarem antarcticum.Dua Frigida,
de quib. nor.1. Quid sint ? R. Zonæ frigidae sunt, quæ intra polares circulos comprehenduntur. *Dicuntur frigidae, propter solis in iis remotionem.*

2. Latitudo, estque 23. grad. 40. min. h. e. 352. mill. Germ.

3. Quotuplices
sint ? R.Septentrionalis, inter circulum arcticum & polum arcticum.
Meridionalis, inter circulum antarcticum, & polum antarcticum.

CLIMATUM, de quib. 3. not.

III. Regulae.

I. Quid sit ? R. CLIMA est terræ spaciū duobus circulis Æquatori parallelis inclusum. in quo dies longissima semisse horæ variatur.

II. Quot sint ? R. Veteres 7. Clima numerarunt, quorum ultimi medium habet diem longissimum 19. horarum : Recentiores vero 23. Clima computant, quorum ultimi medium diem longissimum 24. horarum complectitur.

1. Nullum Clima est ejusdem magnitudinis cum altero in eodem hemisphærio.

2. Clima, quo Æquatori sunt viciniora, eo magis sunt capacia ; & contra.

3. Latitudo primi climatis est fere octo graduum, postremi non totidem quidem minutorum.

4. Zonæ & Clima differunt, non tantum numero, sed etiam magnitudine ; Zonæ enim non sunt majores, Clima vero minora.

TABULÆ

TABULÆ

*Ostendentes quæ Signa recte, quæve oblique
orientur;*

In

SPHÆRA RECTA.

In Sphæra Recta orientur	Oblique,	V \times \approx X	27 Gr.	54 Min.
		♂ ♀ m \approx x	29 Gr.	54 Min.
	Recte,	II S T W	32 Gr.	12 Min.

In

SPHÆRA OBLIQUA.

In Sphæra obliqua ad altitudinem poli 52. grad. orientur	Oblique,	V \times	12 Gr.	48 Min.
		♂ \approx	16 Gr.	54 Min.
		II W	16 Gr.	29 Min.
	Recte,	S T	37 Gr.	48 Min.
		♂ m	42 Gr.	54 Min.
		W \approx	43 Gr.	0 Min.

In Sphæra obliqua ad altitudinem poli 51. grad. orientur	Oblique,	V \times	13 Gr.	21 Min.
		♂ \approx	17 Gr.	25 Min.
		II W	26 Gr.	45 Min.
	Recte,	S T	37 Gr.	39 Min.
		♂ m	42 Gr.	23 Min.
		W \approx	42 Gr.	27 Min.

V

Gr.

G	γ		δ		Π		Σ		Ω		π	
	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.
0	0	0	27	54	57	48	90	0	112	12	152	8
1	0	55	28	51	58	51	91	6	123	14	153	3
2	1	50	29	49	59	54	92	12	124	16	154	0
3	2	4	30	46	60	57	93	17	125	18	154	57
4	3	40	31	44	62	0	94	22	126	20	155	54
5	4	35	32	42	63	3	95	22	127	22	156	51
6	5	30	33	40	64	6	96	33	128	24	157	48
7	6	25	34	39	65	9	97	38	129	25	158	45
8	7	20	35	37	66	13	98	43	130	26	159	41
9	8	15	36	36	67	17	99	48	131	27	160	37
10	9	11	37	35	68	21	100	53	132	27	161	33
11	10	6	38	34	69	25	101	58	133	28	162	29
12	11	1	39	33	70	29	103	3	134	29	163	25
13	11	57	40	32	71	33	104	8	135	29	164	21
14	12	52	41	31	72	38	105	13	136	29	165	17
15	13	48	42	31	73	43	106	17	137	29	165	12
16	14	43	43	31	74	47	107	22	138	29	167	8
17	15	39	44	31	75	52	108	27	139	28	168	3
18	16	35	45	31	76	57	109	31	140	27	168	59
19	17	31	46	32	78	2	110	35	141	26	169	54
20	18	27	47	33	79	7	111	39	142	25	170	40
21	19	23	48	33	80	12	112	43	143	24	171	45
22	20	19	49	34	81	17	113	47	144	23	172	40
23	21	15	50	35	82	22	114	51	145	21	173	35
24	22	12	51	36	83	27	115	54	146	20	174	30
25	23	9	52	38	84	39	116	57	147	18	175	25
26	24	6	53	40	85	38	118	0	148	16	176	20
27	25	3	54	42	86	43	119	3	149	14	177	15
28	26	0	55	44	87	48	120	6	150	11	178	10
29	26	57	56	46	88	54	121	9	151	9	179	5
30	27	54	57	48	90	0	122	12	152	6	180	0

G.	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.
0	180	0	207	54	237	48	270	0	301	12	332	6
1	180	55	208	51	238	51	271	6	303	14	333	3
2	181	50	209	49	239	54	272	12	304	16	334	0
3	182	45	210	46	240	57	273	17	305	18	334	57
4	183	40	211	44	242	0	274	22	306	20	335	54
5	184	35	212	42	243	3	275	27	307	22	336	51
6	185	30	213	40	244	6	276	33	308	24	337	48
7	186	25	214	39	245	9	277	38	309	25	338	45
8	187	20	215	37	246	13	278	43	310	26	339	41
9	188	15	216	36	247	17	279	48	311	27	340	37
10	189	11	217	35	248	21	280	53	312	27	341	33
11	190	6	218	34	249	25	281	58	313	28	342	29
12	191	1	219	33	250	29	282	3	314	29	343	25
13	191	57	220	31	251	33	284	8	315	29	344	21
14	192	52	221	31	252	38	285	13	316	29	345	17
15	193	48	222	31	253	43	286	17	317	29	346	13
16	194	43	223	31	254	47	287	22	318	29	347	8
17	195	39	224	31	255	51	288	27	319	28	348	3
18	196	35	225	31	256	57	289	31	320	27	348	59
19	197	31	226	32	258	2	290	35	321	26	349	54
20	198	27	227	33	259	7	291	39	322	25	350	50
21	199	23	228	33	260	12	292	43	323	24	351	45
22	200	19	229	34	261	17	293	45	324	23	352	40
23	201	15	230	35	262	22	294	51	325	21	353	35
24	202	12	231	36	263	27	295	54	326	20	354	30
25	203	9	232	38	264	33	296	57	327	18	355	25
26	204	6	233	40	265	38	298	0	328	16	356	20
27	205	3	234	42	266	43	299	3	329	14	357	15
28	206	0	235	44	267	48	300	6	330	11	358	10
29	208	57	236	46	268	54	301	9	331	9	359	5
30	207	54	237	46	270	0	302	12	332	6	360	0

G.	γ		υ		II		♊		♋		♌	
	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.
0	0	0	12	48	29	42	56	11	94	6	137	0
1	0	24	13	16	30	24	57	17	95	30	137	37
2	0	48	13	45	31	7	58	24	96	54	139	54
3	1	13	14	14	31	50	59	31	98	18	141	20
4	1	37	14	43	32	34	60	39	99	42	142	47
5	2	2	15	12	33	18	61	48	101	7	144	13
6	2	26	15	42	34	3	62	58	102	32	145	40
7	2	51	16	13	34	49	64	9	103	57	147	6
8	3	15	16	43	35	36	65	20	105	22	148	32
9	3	40	17	14	36	24	66	32	106	47	149	5
10	4	5	17	45	37	12	67	45	108	12	151	24
11	4	30	17	16	38	1	68	59	109	38	152	50
12	4	55	18	48	38	5	70	13	111	4	154	16
13	5	10	19	20	39	42	71	28	112	30	155	42
14	5	45	19	52	40	34	72	41	113	56	157	8
15	6	10	20	25	41	26	74	0	115	23	158	39
16	6	35	20	59	42	19	75	17	116	49	160	0
17	7	1	21	34	43	11	76	34	118	15	161	26
18	7	26	22	8	44	8	77	52	119	42	162	52
19	7	52	22	43	45	3	79	11	121	8	164	18
20	8	18	23	18	45	59	80	30	122	35	165	43
21	8	44	23	54	46	56	81	50	124	2	167	9
22	9	11	24	31	47	54	83	21	125	28	168	35
23	9	37	25	8	48	53	84	31	126	55	170	1
24	10	4	25	45	49	55	85	51	128	22	171	27
25	10	31	26	23	50	54	87	12	129	48	172	52
26	10	58	27	2	51	56	88	34	131	15	174	18
27	11	25	27	41	52	59	89	47	132	41	175	44
28	11	53	28	21	54	2	91	20	134	8	177	9
29	12	20	29	1	55	6	92	43	135	34	178	35
30	12	48	29	42	56	11	49	6	137	30	180	0

G.	¹ Grad. Min.	¹¹ Grad. Min.	⁷ Grad. Min.	¹⁰ Grad. Min.	²² Grad. Min.	⁸ Grad. Min.
0	180 0	223 0	165 0	303 54	310 49	347 18
1	181 15	224 26	167 26	304 17	330 54	347 59
2	182 51	225 56	168 40	305 40	331 58	348 39
3	184 16	227 19	170 23	307 23	332 1	348 19
4	188 41	228 45	171 26	308 26	332 4	340 58
5	187 8	230 12	172 48	309 48	333 6	349 37
6	188 33	231 38	174 9	310 9	334 7	349 15
7	189 59	233 5	175 29	311 29	334 7	350 52
8	191 25	234 32	176 50	312 50	335 6	350 29
9	192 51	235 58	178 10	313 10	336 4	351 6
10	194 17	237 25	179 30	314 30	336 1	351 42
11	195 42	238 51	180 49	314 49	337 57	352 17
12	197 8	240 18	182 8	315 8	337 52	352 52
13	198 34	241 45	183 26	316 26	338 47	352 26
14	200 0	243 11	184 43	317 43	339 41	353 1
15	201 26	244 37	186 9	318 9	339 34	353 55
16	203 52	246 4	187 16	319 16	340 26	354 8
17	204 18	247 30	188 32	320 32	340 18	354 40
18	205 44	248 56	189 47	321 47	341 9	355 12
19	207 10	250 22	191 1	321 1	341 59	355 44
20	203 36	251 48	192 15	322 15	342 48	355 15
21	210 2	253 13	193 28	323 28	342 36	356 46
22	211 28	254 38	194 40	324 40	343 24	356 17
23	212 54	256 3	195 51	325 51	343 11	357 47
24	214 20	257 28	197 2	325 2	344 57	357 18
25	215 47	258 53	198 12	326 12	344 42	357 48
26	217 13	260 18	199 21	327 21	345 26	358 17
27	218 40	261 42	200 29	328 29	345 10	358 46
28	220 6	263 6	201 36	328 36	346 52	359 15
29	221 33	264 30	202 43	329 43	346 39	359 44
30	223 0	265 54	203 49	330 49	347 18	360 12

G.	γ		δ		II		S		Ω		μ	
	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.
0	0	0	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33
1	0	25	13	50	31	29	58	37	96	33	138	59
2	0	50	14	20	32	13	59	44	97	56	140	24
3	1	16	14	50	32	57	60	51	99	19	141	50
4	1	41	15	20	33	42	61	59	100	42	143	15
5	2	7	15	50	34	27	63	8	102	6	144	40
6	2	32	16	21	35	13	64	18	103	30	146	6
7	2	58	16	53	36	0	65	20	104	54	147	32
8	3	24	17	24	36	48	66	40	106	18	143	56
9	3	50	17	58	37	36	67	52	107	42	150	25
10	4	16	18	28	38	25	69	4	109	7	151	45
11	4	42	19	1	39	15	70	17	110	32	153	11
12	5	8	19	34	40	5	71	30	111	27	154	36
13	5	34	20	7	40	56	72	44	113	22	156	1
14	6	0	20	40	41	48	73	59	114	47	157	26
15	6	26	21	14	42	41	75	15	116	12	158	50
16	6	52	22	49	43	35	76	32	117	27	160	15
17	7	19	22	25	44	30	77	50	119	2	161	40
18	7	46	23	1	45	25	79	8	120	27	163	5
19	8	13	23	37	46	21	80	25	121	52	164	30
20	8	40	24	13	47	18	81	43	123	18	165	54
21	9	7	24	50	48	16	83	2	124	43	167	19
22	9	35	25	28	49	14	84	21	126	9	168	44
23	10	2	26	6	50	13	85	41	127	35	170	8
24	10	30	26	44	51	13	87	1	129	1	171	33
25	10	58	27	22	52	14	88	21	130	26	172	57
26	11	26	28	1	53	16	89	42	131	52	174	22
27	11	55	28	41	54	19	91	4	133	17	175	47
28	12	23	29	22	55	22	92	26	134	43	177	1
29	12	52	30	4	56	26	93	48	136	8	178	3
30	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33	180	0

Gr.	^{II} Grad. Min.	^{III} Grad. Min.	^{IV} Grad. Min.	^V Grad. Min.	^{VI} Grad. Min.	^{VII} Grad. Min.
0	180	0	222	27	264	30
1	181	24	223	52	266	12
2	182	49	225	17	267	34
3	184	13	226	43	268	56
4	85	38	228	8	270	18
5	87	3	229	34	271	39
6	188	27	230	59	272	59
7	189	52	232	25	274	19
8	191	16	233	15	275	39
9	192	41	235	19	276	58
10	194	6	236	42	278	17
11	195	30	238	8	279	35
12	196	55	239	33	280	52
13	198	20	240	58	282	10
14	199	45	242	23	283	28
15	201	10	243	48	284	45
16	202	34	245	13	286	1
17	203	59	246	38	287	16
18	205	34	248	3	288	30
19	206	49	249	28	289	43
20	208	14	250	53	290	56
21	209	39	252	18	292	8
22	211	4	253	42	293	20
23	212	29	255	6	294	3
24	213	54	256	30	295	42
25	215	20	257	54	296	52
26	216	44	259	18	298	1
27	218	10	260	41	299	9
28	219	36	262	4	300	16
29	221	1	263	27	301	23
30	222	27	264	50	302	29

FINIS.